

VNIVERSÆ
MEDICINÆ
COMPENDIA.

Per IOANNEM RIOLANVM, Pa-
risiensem Medicum.

P A R I S I I S.
Ex Officina PLANTINIANA.
Apud HADRIANVM PERIER,
via Iacobæa.

M. D. XCVIII.
Cum gratia & privilegio Regis.

V N I V E R S Æ
M E D I C I N Æ
C O M P E N D I A.

*Q V I D M E D I C I N A,
quot habeat partes.*

H I P P O C R A T E S libro de flatibus definit medicinam, adiectionem & detractionem; adiectionem necessariorum, detractionem inutiliū: qua definitione duo præcipua & prima Medici officia includit. Morbi enim aut ab inanitione, aut à repletionem. Priores curantur additione, posteriores detractione. Galenus in arte parua sequutus Herophilum definit medicinam scientiam salubrium, insalubrium, & neutrorū, qua definitione cum materia subiecta medicinæ primas & præcipuas partes comprehendit: scientia enim salubrium

ὕγιατη nominatur, insalubrium si theoriam spectes; παθολογία, si praxim, διαγνωστικὰ nuncupatur. Salubre verò, insalubre & neutrum, dicuntur tribus modis, ut corpus, ut causa, & ut signum, salubre corpus dicitur, quod fruitur sanitate: Salubris causa, quæ sanitatem efficit, aut conseruat, salubre signum, quod sanitatem præsentem demonstrat, insalubre corpus quod morbo tenetur. Insalubris causa quæ morbum efficit, insalubre signum quod morbi speciem & magnitudinem indicat, vel eiusdem euentum præmonstrat. Priùs διαγνώσικον: posterius παρογνώσικον appellatur, neutrum corpus decidentie dicitur, quod non est perfectè sanum, necdum tamen ægrotat: Cùm enim sanitas actionum integritate cognoscatur: morbus actione aliqua manifestè læsa, & inter vtrumque extremum magna sit latitudo, cùm quis declinat ab actionum integritate & iā aliqua actio incipit lædi, neuter ex decidentia nuncupatur, ut cùm primùm quis à morbo resurgit, neuter conualescentiæ: causæ neutræ sunt huius, ita loquar, neutralitatis efficientes, signa neutra eiusdem demonstratiua, Sanitatem efficiunt bona temperies partium simularium, & legitima cōformatio instrumentorum, eandem conseruat sex rerum non naturalium moderatus vsus. Salubria signa sunt actionum integritas, symmetria in excrementis, & affectus simplices secundum naturam, ut viuidus corporis color, in quibus explicandis tota ὕγιατη versatur. Quemadmodum πα-

Σαλεια in corporum insalubrium causarum & signorum explicatione: *Σεξαπυτις*, pathologia instructus, opponit morbis accommodata remedia, eaque tribus primis differentiis concludit: diæta, chirurgia, & pharmacia: unde natæ sunt tres partes therapeuticæ, diætetice, chirurgice, & pharmaceutice, quas quidem medicinæ partes commemoratas qui explicarit, vniuersam medicinam absoluerit. Definiri etiam solet medicina, ars sanitatis seruandæ, restituendæ aut à morbis præseruandæ. Superior, definitio est desumpta à subiecto, hæc verò à fine, vtriusque coniunctione reddetur perfectior hoc modo. Medicina est ars quæ sanis sanitatem conseruat, ægris restituit, neutros à morbis præseruat: vulgaris est & ad docendum magis accommodata definitio: Medicina est scientia rerum naturalium, non naturalium & contra naturam: superiores præxim potius spectant, hæc verò theoriam Res naturales dicuntur, quæ naturam nostram constituunt, contra naturam quæ eandem destruunt, non naturales sunt mediæ & indifferentes. Constituunt verò naturam nostram elementa, temperamenta, humores, spiritus, partes, facultates & functiones. Proinde sunt septem res naturales, quarum scientia physiologia nominatur, seu particularis hominis physica prout sanus est aut æger, vbi enim desinit physicus incipit medicus. Hanc physici corporis particulam suscipit minutiùs explicandam, homo est subiectum reductionis, quæcunque à me-

dico de mineralibus plantis & animalibus considerantur ad hominem velut ad finem referuntur.

P H Y S I O L O G I Æ Sect. I.

C A P V T I.

Vt elementum à principio differat.

PRINCIPIVM differt ab elemento: Primò quòd elementum sit corporeum, principium incorporeum. Secundò quòd principia sola ratione comprehenduntur, elementa sentiuntur, quandoquidem sua qualitate tactum afficiunt, ignis calore: aer, si Galeno & Stoïcis creditur, frigore; Aqua, humore; terra siccitate, duritie. Tertio quòd principia sint prima & immediata, elementa ex primis composita. Constant enim materia & forma. Proinde quærenti cur medicus neglectis primis naturæ principiis vniuersum artis corpus exordiat ab elementis, respondendum est, medicum esse sensualem physicum: Elementa verò, ut est in libris cœli, esse sensibilia principia: materiam & formam intellectalia: Adde quòd subalternatur medicina physicæ, quia, ut dixi, corporis naturalis vnicam particulam minutius suscipit explicandam, & conclusiones physicæ sunt principia medicinæ: Atqui non est æquum artis superioris & inferioris eadem esse principia peræquè prima. Ergo στοιχειολογία, doctrina de elementis, est physiologia, atque ob id vniuer-

ſæ medicinæ primum fundamentum : ridiculum enim ſit quæſcere quæ inſunt homini, præter naturam, ignoratis iis quæ illi inſunt ſecundùm naturam.

Quid ſit Elementum. Cap. II.

ELEMENTVM definitur in genere, minima pars eius cuius eſt elementum, ſic literæ ſunt orationum elementa, quo generali ſignificato Ariſtoteles initio de Cœlo appellat cœlum elementum: Sunt enim quinque primæ & ſimpliciſſimæ partes mundi, cœlum, ignis, ær, aqua, & terra : ſpecialiùs à medicis definitur, minima pars mixti: elementa duobus modis conſiderantur, prout ſunt partes mundi: Aut quatenus mixti, ſunt partes mundi, qua ratione ſunt grauiæ aut leuiæ, harum ſiquidem qualitatum cauſa certum ſitum & ordinem obtinent in vniuerſo. Terra quia abſolutè grauis, imum occupat. Ignis, quia abſolutè leuis, in ſublimi reſidet, ær & aqua vt comparatè grauiæ ſunt & leuiæ, ſic medium locum ſortita ſunt, aqua, grauior ære, graui terræ contigua: ær, aqua leuior, igni: Abſolutè graue vbique eſt graue & vndique ad centrum deſcendit: Abſolutè leue eſt vbique leue, & ex quacunque mundi parte euolat in ſuperum, At comparatè grauiæ & leuiæ non ſunt vbique talia. Aqua enim comparata terræ eſt leuis, in cuiusque regione talis hoc ſigno deprehenditur, quod naturaliter tam altè aſcendat, quàm profunda fuit eius ſcaturigo, ær compara-

tus igni est grauis, in cuiusque regione per hypothesim violentia constitutus, descenderet ad suum & naturalem locum: alioquin peruerteretur ordo vniuersi, comparatus verò aquæ & terræ est leuis, talisque in eorum regione manifestè deprehenditur, nam vesicæ plenæ aëre sustinent in aquis grauissimum pondus. Hæc consideratio planè est physica: Sunt verò partes mixti prout sunt calida, frigida, humida aut sicca: nam sunt partes mixtorum præcedente mixtione, miscentur præcedente alteratione, alterantur actione & perpeffione mutua, agunt, vicissim & repatiuntur, nō grauitate, aut leuitate, quæ sunt materiales, & inefficaces qualitates, sed calore, frigore, humore & siccitate, quæ sunt formales & energiticæ, quamuis posteriores duæ prioribus comparatæ patibiles nuncupentur. Ergo doctè à medicis definitur elementum, minima & simplicissima pars mixtorum, si mauius corpus simplex ex quo primū mixta constituuntur.

Quòd quatuor sunt elementa.

CAPVT III.

ARISTOTELIS duobus argumentis demonstrat quatuor esse elementa, primo quòd vnum sit simplex corpus absolute graue, alterum absolute leue, duo interiecta comparatè grauia, & leuia: secundo, quòd sunt quatuor qualitates primæ, calor, frigus, humor, siccitas, suis actionibus satis manifestæ: quæ cum sint accidentia, in primis subiectis exi-

stant necesse est. Atqui non refert si primum calidum dixeris an ignem, primum frigidum an aquam, primum humidum an aërem, primum siccum an terram. Cogimur enim propter ignorationem verarum & essentialium formarum, elementa his primis qualitatibus definire: quærenti enim quid sit ignis, respondendum est, primum calidum, ac si dicas corpus simplex ex calore & primo caloris subiecto conflatum. Quid aqua? primum frigidum: quid aër? primum humidum: quid terra? primum siccum. Sunt igitur quatuor elementa quæ, inquit Galenus, medicorum instituto accommodatiùs consuevit Hippocrates quatuor primarum qualitatuum concretis nominibus appellare calidum, frigidum, humidum, siccum: primus enim medici labor debet esse in ipsarum causarum effectis dignoscendis, ut calorem cogere homogenea separare heterogenea. Frigus verò tam heterogenea quàm homogenea: calorem moderatum generare & viuientia conseruare, immoderatum corrumpere, vrere, calorem temperatum rarefacere, coquere, relaxare: Immoderatum densare, astringere, assare, & cætera quæ explicauit Arist. partim in libris de ortu, partim quarto Meteorûm. Diffusiùs verò Galenus primis quinque libris simplicium.

De primo Calido. Cap. IIII.

MA G N A contentione de primo calido pugnatur, placet Platoni & Astrologis

esse cœlum, quia sit fons omnis caloris, solisque tepor sublunarium omnium sit opifex. Ignis elementaris sine necessitate videtur in scholas physicorum introductus: neque enim videtur, ut cætera elementa, neque vlla actione se prodat. Apud Platonem sunt tres species, ignis, lux, flamma, & pruna: lux est ignis lucens non vrens. Pruna, ignis vrens non lucens. Flamma lucens & vrens. Prima differentia ad cœlū pertinet, posteriores duæ, ad ignem artificialem: Itaque frustrā videtur inuectus Ignis elementaris. veruntamen Aristoteles negat cœlum actu esse calidum, quia haberet contrarium frigus à quo pateretur tādē & corrumpetur, cum cœlo nihil repugnet nisi priuatiuè, ut tenebræ luci: ενεργητικὸς, seu, ut loquitur D. Tho. causaliter, calefacit, ut cos non acuta acuit; vi enim sua & motu calorem excitat. Atqui primum calidum quaecumque illud sit, oportet re ipsa esse calidum, ut sit caloris *πρῶτον δεκτικόν*. Ergo cœlum non est primum calidum, multo minus summus & adustus aër, quia ex accidenti tantum & secundario eiusmodi est: reliquum est igitur, ut constituatur ignis elementaris primum calidum. Accedit quoddam leuissimum & calidissimum, re & subiecto sunt vnum. Atqui cœlum non est leue, quia naturaliter mouetur in orbem, non motu recto: leue autem definitur quod sponte mouetur sursum. Ignis igitur elementaris, ut leuissimus ita calidissimus, cur ergo non calefacit? propter raritatem materiæ: nam ca-

lor quo densiori subiecto inhæret, eo magis calefacit. Qua quidem causa non videtur: Astra propter densitatem sunt conspicua. Reliquum cœlum propter raritatem & perspicuitatem est inaspectabile. Descenditne continenter ignis de sua sphaera ad generationem mixtorum? non est necesse, quia elementa sunt confusa: in terræ visceribus insunt aër, ignis & aqua, quæ cœlestis calor cōtemperat ad generationem mixtorum, utitur igne elementari, ut materia, ipse miscet, sed non miscetur, neque fit pars mixti, alioquin cœlum, ut est in prouerbio terræ vniretur, immortale caduco. Hoc in uiuentibus manifestum est, viuunt enim omnia beneficio caloris cœlestis, cuius priuatione moriuntur, Pyrethrum temperamento igneum uiuit, non illo summo, sed moderato calore. Duæ sunt primæ partes mundi, cœlum & elementa, ut hominis anima & corpus: cœlum est instar formæ, ~~elementa~~ materia, agente cœlo patientibus quatuor elementis, fiunt hîc omnia; sol habet rationem opificis, quatuor elementa materia. At efficiens est extra, materia & forma intra subiectum, efficiens est causa externa, materia, & forma interna, elementa quatuor ~~ad~~ materiam pertinent.

*De primo frigido, primo humido,
primo sicco. Cap. 5.*

DE primo frigido certant Stoici cum Peripateticis, placet Stoicis aërem esse pri-

mum frigidum, quia summè refrigerat. Aqua enim non suo, sed ambientis frigore congelatur, cui sententiæ fauet Galenus: veruntamen humidum aërium, vt oleum, frigore densatur quidem, non congelatur; tantum abest, vt aër sit congelationis causa, homogencū enim humidum potius quàm heterogeneous, aëreum potius quàm aqueum congelaret: præterea natura non solet contrarium contrario iungere, sed medium aliquod interuicere, At quia aër igni calidissimo est contiguus, non est igitur frigidissimus: sanè vt inter sese facile mutarentur elementa, ad generationem mixtorū & conseruationem vniuersi, symbolo qualitatis conuenire debent; ignis calidissimus est, aër Calidus, aqua frigidissima, terra frigida. Aër humidissimus, aqua humida: frigidissimum & remissè calidum in eodē primo subiecto subsistere non est verisimile: Itaque præstat cum peripateticis aquam primum frigidum, aërem primum humidum nuncupare, eique opinioni debent medici imprimis acquiescere, quia rerum veritatem sensuum fide & effectis solent explorare. Atqui mixta in quibus aqua dominatur, vt papauer, cicuta, mandragora. Denique narcotica, summè refrigerant: humida aëria (in quorum mixtione vicit aër) vt oleum & oleosa omnia maximè omnium humectant: nam vnica olei gutta si vestis perfundatur, maxima sui parte contaminabitur: illa inquam non refrigerant, sed calefaciunt potius: sit igitur hoc cum Ari-

stotele constitutum : Aërem esse primum humidum aquam primum frigidum : non est prætereunda quaestio. An frigus sit qualitas positiva, Aristoteles enim passim illud appellat priuationem caloris, respondeo quod docetur nono metaphysicæ, in omni oppositione duo reperiri extrema, quorū vnū alteri cōparatum habet rationē priuationis, alterum habitus. Nā imperfectius est instar priuationis, alterū forme, sic malum boni, nigrum albi, frigidum calidi, siccum humidi priuatio est: cōparatè inquam non absolutè. Frigus enim actionem habet sensibus tam manifestam, vt stupidus sit qui illud absolutè priuationem esse defenderit, nihilque esse præter imbecillum calorem asseruerit; sic siccitas humori comparata est priuatio. Neque dubium est resiccati mixta vel frigore, humorē excludente comprimendo, vel calore humiditatem resolvente, sunt tamen quàmplurima non resiccata, sed natura, seu prima sua constitutione sicca, vt lapides, bolus, armena, terra sigillata, in quibus manifestè terra dominatur: vnde coniicitur terram esse primum siccum.

An due qualitates sint summe in singulis elementis. Cap. VI.

H A N C Galeni sententiam medici quidam contrà peripateticos duobus argumentis propugnant, primo quòd si, exempli gratia, ignis esset calidissimus & remissè sic-

cus, dari posset calidissimo calidius: terræ enim siccissimæ contactu augetetur ignis siccitas. Nam vt Auerrois loquitur, siccitas est lima caloris, fieret igitur ignis semet ipso calidior. Secundò quòd omnia essent mixta, nihil simplex; cum enim remissio accadat permissione contrarij, si siccitas esset remissa in igne, ab humore illam retusam esse oporteret: quæ cum sint absurda, concludunt ignem esse calidissimum simul & siccissimum, terram frigidissimam & siccissimam, & ita deinceps. At vnicum est absolutè siccum, vnum primò per se humidum, quia vnus primæ qualitatis, non possunt esse duo subiecta æquè prima, primum siccum, aut humidum, non refert si absolutè humidum, aut siccum, humidissimum vel siccissimum appellaris: non sunt igitur duo siccissima, terra & ignis, neque duo humidissima, aër & aqua: præterea accessit qualitati summæ secunda remissa, duabus causis, primum, vt primæ actionem intendat, sic calor augetur accessione siccitatis, secūda vt adiuuet transmutationem elemētorū & faciliat: Atqui si esse tignis calidissim⁹ & siccissimus, aër calidissimus & humidissimus, difficilis, quin etiā impossibilis propemodum esset vnus in alterum transmutatio, quia non mutatur contrarium vnum in alterum nisi per medium, facileque inter se transmutātur, quæ qualitatis alicuius symbolo cōsentiunt: fauendum igitur potius Aristoteli, ignisque dicendus calidissimus, remissè siccus. Aër humidissimus remissè calidus, aqua fri-

gidissima, remissè humida, terra siccissima remissè frigida. Neque necesse est remitti qualitatem secundam à suo contrario cum talis insit à natura propter causas dictas.

A quo & quomodo fiat mistio.

C A P V T VII.

SCRIBIT Aristoteles Deum de industria sublunarem mundum proximè cœlo coniunxisse, quòd facilius ab illo regeretur. Regitur autem motu, aut lumine: vehiculo luminis descendit calor qui immistus miscet elementa ad generationem mistorum, quòd ipse misceri non possit definitio ipsa demonstrat. Est enim mistio eorum quæ miscentur priùs alteratorum unio. Atqui, ut docetur in libris cœli, cœlestia sunt impatibilia, multo minus uniri possunt elementis, quia mortale & immortale numquam coire possunt in eadem naturam: præterea cœlum est *ἀσύμβλητον*, elementis incomparabile, *σύμβλητα* enim Arist. appellat quæ communi materia participant, ut qualitates contrariæ permutentur in communi subiecto: At cœli materia loco quidem est mobilis, non transmutabilis ut elementorum, non habet adiunctam *δύναμιν ἀντιθέσεως*, appétitionem nouitatis, quam priuationem Aristoteles appellauit. Neque enim nouam formam cœlum appetit, sed in sua conquiescit: immistus itaque calor cœlestis quatuor elementa hoc modo permiscet, terra est veluti οὐρανὸς ἀντιμέτωπος, quæ tota humore aquo imbuitur,

atque perfunditur, ac si pistor farinæ aquam misceat, vt pastam efficiat, vtrumque permeat, & quoquo versum peruadit, cuncta rerum permeabilis ær, hæc tria $\kappa\alpha\theta' \ \epsilon\lambda\omicron\nu$ subit, & calore penetrante, quouis sese insinuat ignis: sic nulla particula mixti quantumuis exigua manet immixta, sed ex quatuor elementis proportionem commixtis temperata: designa acu quam voles mixti particulam, illam quatuor elementorum mixtione constare, si non sensus, certè manifestè ratio conuincit, nec dubita quòd si adeo perspicaci essemus visu, vt illius dissolutionem discernere possemus, quin singulorum elementorum separationem videremus. Eò enim redeunt omnia vnde primùm orta sunt, vt reuniantur toti: ergo, dices, dabitur minus minimo, crítque corpus, mistum infinitè diuiduum, sese corporum dimensiones penetrabunt: nego sequi, quia elementa mole minima seu minutissimè diuisa, non apponuntur, vt cinis cineri, sed indiuidua specie tota totis permiscantur, secundùm partes omnes sese penetrant.

Vtrum elementa secundùm formas, an secundùm qualitates misceantur. Cap. 8.

PRIMVS Hippocrates docuit elementa commisceri, Democritus enim & Empedocles mixta fieri per concretionem existimabant, concrefcere verò minimarum partium contactu & appositione, quam opinionem multis

multis argumentis Aristot. confutauit. Antecedente enim primarum qualitatum actione & perpeffione mutua vniri tandem elementa demonstraui, cui secundum qualitates non secundum formas placet ea permisceri, quia formæ sint substantiæ, substantia autem substantiæ non aduerfetur, nisi ratione qualitatum, Aristoteli potiùs quàm Stoïcis subscribit Galenus lib. de substantia facultatum naturalium. Aphrodiseus tamen, fidelis Aristotelis interpres lib. de mixtione contendit elementa misceri secundum formas hoc argumêto: Ea sola miscentur quæ per se existunt, vt est primo de ortu, Atqui primæ qualitates cum sint accidentia, per aliud existunt. Ergo elementorum substantiæ miscentur, præterea elementa post dissolutionem mixti eò redire vnde profecta sunt scripsit Hippocrates. Atqui destituta formis, non est verisimile singula redire ad sua loca. Formas igitur seruant in mixto. De quæstione tam difficili dicam liberè quod sentio; Aristoteles mixtionis definitione, duo inclusit, Antecedentem alterationem & inde consequentem vnionem, alterantur elementa mutua pugna primarum qualitatum, deinde concordia formarum vniuntur, sublata enim causa repugnantia, facilis est vnio substantiarum: at inquam non repugnat ignis aquæ nisi quia ille sit calidus, hæc frigida: sublata igitur per alterationem hac causa repugnantia, facillimè ex multis elementorum formis vna exurgit, quæ verius forma mixti nominaretur quàm quali-

tas elementi prædominantis: Hoc quia est magni momenti, exemplis illustremus: In catharticis, ut Rhabarbaro, fenna, agarico, præter actionem manifestam quæ à temperamento procedit (ut vim calefaciendi à caloris dominatu) inest vis quædam & proprietas inexplicabilis humorem hunc aut illum trahendi cum delectu, quam docti omnes appellant formæ, vel totius substantiæ proprietatem, quam quidem ignorari non est mirum, cum elementorum formæ à quarum vnione procedit, materiæ tenebris inuolutæ, nostram comprehensionem effugiant: Ut in purgantibus sic in alterantibus remediis, denique in mixtis ferè omnibus eiusmodi actiones obseruare possis, quæ non procedunt à temperamento, sed à proprietate specifica & formali: quam mistorum essentiam, tacitè videtur Aristoteles subindicasse, in libris de historia animalium quo loco docet ex professo temperamentum non esse substantiam partis similis: nam inquit, quòd caro sit caro, aut os sit os, non debet acceptum ferri elementorum qualitatibus, sed à diuiniore quadam origine dependet, neque enim quicquid similiter atque os densum est, & frigidum, protinus os esse necesse est: sed ossis natura ipsa accedat necesse est. Temperamentum non facit, ut mistum sit id quod est, scilicet, ut hoc sit lapis, illud planta. Sed melior quædam essentia; quam ego existimo, ex elementarium formarum vnione cõsurgere. Hoc est vnum ex primis humanæ sapientiæ

principiis : quo cognito omnes mistorum actiones & effectus, poterit quisque ad suas primas causas reducere, manifestas ad temperamentum, occultas ad formam mixti.

*Vtrum elementa maneant in mixto
actu an potentia.*

V N V M quodque est actu per suam formā: forma enim est actus cuiusque rei, atqui elementa non retinent in misto suas formas, itaque non insunt actu : siue enim primæ qualitates sint formæ, siue non ; certum est, sine illis formas consistere non posse : Atqui non manet ignis calidissimus in mixto, neque aqua frigidissima : itaque non manent actu, cum sint destituta formis, ego verò formas elementorum remanere demonstraui, non quæ per se & seorsim subsistant, sed vnitas : vt enim temperantur qualitates, sic vniuntur formæ, utq; ex temperatis contrariis qualitatibus, & ad mediocritatem adductis vna exurgit, quæ temperamentum mixti denominat, facitque vt hoc sit calidum natura, illud frigidum : ita ex vnitis quatuor formis elementorum, vna ex omnibus exurgit, quæ, verius quàm temperamentum, forma mixti dicetur, essentia corporis similis : formæ igitur elementorum manent in mixto, sed indistinctæ, & in vna confusæ, vna post pugnam victrix manet, quæ cæteris imperat, omnesque veluti vinctas tenet, quod est potentia manere. Proinde siue spe-

Etres, primas qualitates, quia non manent sum-
mæ, sed refractæ, siue veras formas, quia om-
nes in vnam cocunt, elementa manent in mix-
to potètia tantum, hoc est cum actu suo retuso.
Vitræ qualitas ceteras potètia continet: illius
potentia non aliter continentur quàm binarius
ternario, Vegetans anima sentiente, vtraque
rationali: sic extremi colores saporès, odores
sunt in mediis, sic in cramate insunt vinum &
aqua. Cera, resina & oleum in tetrastapharmaco.
Hoc solum videtur vrgerè argumentum quòd
redeant tandem elementa ad sua loca, quod
non possunt, sine formis & qualitatibus sum-
mis, An grauitas & leuitas sunt causæ motus ad
superum & inferum, quæ manent in mixto in
alteratæ, An moderatus calor leuia potest mo-
uere sursum, vt vaporis & exhalationis exem-
plo notum est, paulatim enim calor intenditur
motu, materiàmque suam attenuando, & rare
faciendo leuiorem reddit, vnde fit, vt quo vi-
cinius est suo loco, cò celerius moueatur. An e-
lemètorum formæ vnite separari possunt, non
arte, sed à natura ipsa quæ illa miscuit, non a-
liter quàm vinum & aqua, vase ex hedera con-
fecto separantur?

*An quatuor elementorum mixtione
corpus nostrum constet.*

DV o sunt humanæ generationis sensibi-
lia & coniuncta principia semen & ma-
ternus sanguis. Atqui autore Galeno, semen

est igneum magis quam aerium: spuma enim est aërius, & oleosus humor, genitor spiritus cuius præfētia spumat, est igneus: Sanguis potissimum est aqueus & terrestris, quando quidem ratione suæ substantiæ est aqueus, ratione fibrarum, terrestris: ergo manifestè ad nostram generationem concurrunt quatuor elementa. Præterea sanguine continentur quatuor humores, atqui illi analogia respondent quatuor elementis, bilis enim calida sicca, est ignea. Sanguis calidus humidus, est aërius, pituita frigida & humida, est aquea, succus melancholicus, frigidus siccus, est terrestris: ergo materno sanguine quò opifex spiritus, tâquam materia utitur ad fabricam nostri corporis, quatuor elementa continentur: Item nostri corporis quædam partes sunt siccæ & duræ, à terræ dominatu, ut ossa, aliæ humidæ, ut humor radicalis, aliæ frigidæ, ut cerebrum, aliæ calidæ, ut cor, iecur, spiritus. Accedat quòd iis nutrimur quibus constamus, nutrimur mixtis: nullum enim animal vno simplicique elemento nutriri potest: sit igitur hoc constitutum, nos constare quatuor elementorum mixtione.

PHYSIOLOGIÆ SECTIO

secunda de temperamentis.

Quid temperamentum.

CAPVT I.

TEMPERAMENTVM est finis seu perfectio mixtionis semper enim miscentur elemēta, vt inde crasis exurgat, quemadmodū ex mero diluto *up dūa*: mixtio enim motus quidam est, nempe primorum contrariorum conflictus, cum ad mediocritatem reducta sunt, cessat motus, quia adepta sunt finem, ad quem contendebant. Hinc Auerrois non absurdè, temperamentum formam mixti definiuit, forma enim & finis in operibus naturæ re & numero sunt vnum, sola differunt ratione, eam ob causam veteres quidam physici animam ipsam harmoniam appellarunt, quos etiam si Plato in Phædone refutarit, tamen in Timeo animam nominatim appellat harmoniam, quam dissensionem malè conciliat Proclus, harmoniam sui nominans non corporis, anima enim est harmonia suarum partium & primarum qualitatum; Vtitur temperamento, tanquam instrumento ad obeundas suas functiones. Temperamentum est principium sine quo illæ obiri non possunt, nam læso partium similarium temperamento, protinus naturales actiones læduntur, non est tamen anima

temperamentum, nec ex temperamento, imò verò, vt ex Aristotele iam notauimus, forma totius similis, vt ossis, aut carnis, quæ propriè natura dicitur, non est téperamētum, quia illi non debent quod sint os aut caro, sed diuini-
 niori cuidam substantiæ. Esto igitur tempera-
 mentum, vel finis mistionis, vel forma mix-
 ti, vel principium naturalium facultatum. Omnes enim autore Galeno, à temperamen-
 to procedant: Fernelius definit concentum
 mistionis, seu harmoniam primarum qualita-
 tum. Aduersus quem obiicitur hanc definitio-
 nem omni temperamento conuenire non pos-
 se, quia docet Galenus, lib. de inæquali intem-
 perie, febricitantium, & hydropicorum
 temperamentum esse inæquale; tabidorum
 verò æquale, vtrumque cum morbidum sit,
 nemo concentum appellarit. Respondeat
 Fernelius; Analogum per se positum stare pro
 potiori significato, qui simpliciter & sine ad-
 iuncto temperamentum nominat, salubre in-
 telligit, non aliter quàm cum homo absolutè
 pronuntiatur, viuens, non pectus significatur.

*Temperamentorum primæ differentiæ, An sit,
 & quid sit pondere, quid iustitia
 temperatum.*

C A P V T II.

TEMPERAMENTVM imprimis diui-
 ditur à Galeno in temperatum & intem-

peratum; temperatum subdividitur in id quod exquisitè, atque, ut dicitur, ad pondus temperatum est, & id quod ad iustitiam temperatum. Ad pondus non appello, in quo pari mole & pondere elementa mista sunt, tale enim ne cogitatione quidem fingi potest, quia ignis terram absumeret, fieretque vnius ortus alterius interitus, sed æquali quatuor primarum qualitatum mixture constare debet, exquisitè temperatum: in quo nulla qualitas exuberat, sed omnium inest æqualitas. Quæritur si tale existat in natura: Galenus primo de Alimentorum facultatibus, dum mediocria quædam & temperata alimenta constituit, illud videtur agnoscere. Manifestius verò prius de temperamentis, cum scribit cutem internam manus hominis ad iustitiam temperati, in ætate potissimum adolescentiæ, omnium qualitatum mediocritate constare, quia constat carne calida humida, & nervo frigido sicco, quam ideo dicit esse iudicem & Arbitræ omnium temperamentorum. Galen. fauet Physica ratio, non enim fit motus ab extremo in extremum nisi per medium æqualiter distans ab extremis. A calido ad frigidum fit transitus per tepidum: A pueritia calida humida, ad senectutem extremam, frigidam siccam, procedimus per adolescentiam temperatam, Os initio vitæ humidissimum, non potest tandem reddi siccissimum, nisi fuerit prius in utriusque extremi medio constitutum. Verum non plus momento in puncto illo exquisitè medio

constituitur, vt primo de tuenda valetudine scribitur à Galeno: Itaque videtur potius doctrinæ gratia poni à medicis temperamentum ad pondus, quòd facilius intelligatur optimum ingenere temperamentorù, quod sit cæterorù veluti exemplar: vt quæcumque illi erunt similia, temperatiora, quæ dissimilia, intemperatoria, iudicentur: primo de temperamenti illius comparatione omnia dicuntur intemperata: Temperatù ad iustitiam vocatur, quòd naturæ suæ congruenter, seu vsui cui destinatur conuenienter temperatum est, quæcumque enim acceperunt à natura missionem elementorum, quamuis inæqualem, actioni tamen & vsui conuenientem, ea ad iustitiam temperata dicuntur, sic os quamuis siccissimum, est tamen ad iustitiam temperatum, quia tale temperamentum, illius vsus postulabat. Temperamentum verò intemperatum, est duplex, simplex, vel compositum, simplex, in quo vna tantum qualitas excedit reliquis duabus contemperatis, cuiusmodi est, calidum, frigidum, humidum & siccum, calidum in quo calor frigori dominatur, humore & siccitate temperatis. Frigidum, in quo frigus præcellit calori, reliquis duabus temperatis, Compositum in quo duæ qualitates excellunt. Hoc autem est calidum humidum, vel calidum siccum, frigidum humidum, vel frigidum siccum: nam cum sex modis inter se primæ qualitates coniungi possint, calor autem non possit iungi cum frigore, neque humor cum

siccitate, quia sese mutuò expellunt contraria, nec in eodem subiecto simul existunt, reliquū est, ut hæ tantum quatuor coniugationes primarum qualitatum reperiantur vtriusque agentis cum patientibus: in summa temperamenti intemperati sunt octo differentia, quatuor simplices, totidem coniunctæ: Est præterea, temperamentum, aut pondere, aut iustitia temperatum: Temperamentum intemperatum subdividi solet in salubre & in salubre: hoc rursus in æquale & inæquale. Nudum aut cum materia, sed hæ subdivisiones non sunt huius loci. Ad Pathologiam enim pertinet intemperiem morbidam considerare.

Quæstionum quibus superior divisio oppugnari solet solutio ex Galeno.

C A P V T VIII.

QUIDAM contendunt nullum esse temperamentum simplex hoc argumento quod actiua qualitates mox generent passivas, calor inducit siccitatem, frigus humiditatem, eodem argumento alij contendunt non posse dari mixtum, quod sit calidum simul & humidum, neque vllum quod sit simul frigidum & siccum: cuiquidem argumento quidam satisfactum putant: negando calorem siccare, & frigus humectare, quia vnius causæ vna est actio, caloris scilicet calefacere: frigoris, refrigerare. Verum illi non intelligunt primo

per se vnius quidem causæ vnā esse actionem per accidens, quamplurimas. Calefacere est prima actio caloris, siccare, secundaria: Calefaciendo enim, humorem dum resoluit siccāt: sic frigus non tantum humectat, imperfectè coquendo, *ἀμείλιαν* enim multa humoris copia consequitur, sed & siccāt comprimendo: Alij itaque doctius respondent, calorem quidem siccare & frigus humectare, sed paulatim & cum tempore, calor natiuus humorem radicalem absumendo, tandem aliquando corpus desiccāt, sed toto illo tractu temporis nihil vetat, quin calor sine siccitate existat, Galenus iustè negat omnem calorem siccare, quia calor humidus humectat, vt exemplo tepētis Balnei demonstrat: Negat quoque frigus perpetuò humectare, quia frigidus Boreas siccāt, vt probat Homeri testimonio.

Calidi, humidi, frigidi, sicci, homonimia explicatur. CAP. IIII.

VT intelligatur facilius quid sit natura, seu temperamento calidum, quid frigidum, horum nominum ambiguitas imprimis explicanda est. Dicitur autem vnumquodque horum tribus modis, per se, per accidens: Absolutè, comparatè, Actu potētia. Calidum per se sit necesse est quod temperamento tale dicitur: nam calidum per accidens magis propriè calefactum dixeris, similiter refrigeratum, humectatum, desiccatum: Aquam per se frigidam

esse quantumvis coctione incaluerit, hoc signo cognoscitur quod sponte refrigescat, deposito calore, ut alieno & afficitio, nec desinit terra esse siccissima, quamvis multo imbre madeat ad salutem animantium. Aristoteles docet primo de Ortu quidpiam absolute dici duobus modis, in genere seu indefinite, quo modo homo absolute est temperatus, id est omnium temperatissimus, vel magis proprie & definite, quo modo qui actiones habet perfectissimas inter homines, est temperatissimus, Idem diuersis comparatum nihil prohibet esse calidum simul & frigidum, nam homo quavis per se temperatus, tamen si comparetur leoni, videbitur frigidus; si asino, calidus: comparatione vero fieri inter res eiusdem vel diuersi generis, eiusdem quoque vel diuersę speciei: notius est quam ut explicari debeat.

Actu calidum dicitur quod tale sentitur, siue fuerit tale per se ut ignis, siue ex accidenti, ut aqua feruens: Similiter actu frigidum appellamus, quod contactu tale percipimus, siue per se tale fuerit ut gelu, siue per accidens ut piper refrigeratum. At actu humidum & siccum, non tantum tactu discernimus, sed etiam ratione: Nam gelu si tetigeris, ex duritie siccum iudicabis: metallum fustum & liquatum si contrectes, ex mollietie humidum esse pronuncias: si vero adhibeas in consilium rationem, consideresque gelu nihil esse preter aquam frigore concretam, æs, vel plumbum liquidum, nihil esse quam corpus terrenum à calore li-

quatum: Profectò gelu potius humidum quàm siccum affirmabis, metallum potius siccum quàm humidum, sicquè intelligendus est Galenus secundo de temperamentis, quando docet calidi & frigidi solum tactum esse iudicem humidi & sicci, cùm tactu rationem. Potentia calidum aut frigidum dicitur, quod etiam si actu non calefaciat, potest tamen calefacere ut piper, sinapi, quamvis actu frigida, potentia tamen calida sunt, assumpta enim nos calefaciunt, dum vis illa à nostro calore in actum promouetur. Duplex autem est potentia, vna, quæ antecedit actum, sic infans potentia est Grammaticus: Altera consequitur actum, qualis inest iam Grammaticæ præceptis instituto facultas congruè loquendi. Prior potentia inest materiæ dum promouetur ad formam & à secundis causis præparatur. Introductæ verò formæ insunt facultates, naturales, nutriendi, augendi, procreandi. Cuiusmodi sunt quæ medicamenti insunt, tam purgantibus, quàm alterantibus, quæ iacerent in materiæ sinu sopitæ, nisi à viuèntis calore promouerentur: sic igniculi qui latent in rebus adustis ut cineribus, & calce, affusa frigida suscitantur.

Critirium temperamentorum.

C A P V T. V.

IN vno quoque rerum genere, quod præstat, cæteris debet esse pro regula: homo

non tantum mixtis omnibus præcellit, sed omnia in illius usum ab opifice destinata sunt. Itaque accepit à natura duo instrumenta, rationem qua verum à falso, & virtutem à vitio distinguat, & tactum cuius ministerio, à nocituris utilia discernat, ut illa deligat ad usum, hæc verò perpetuò fugiat: nam gustus, cuius ministerio venena ab alimentis internoscit, est quidam tactus. Tactus est sensus necessitatis, omni animanti ad conservandam vitam necessarius, cæteri nempe visus auditus & odoratus sunt tantum commoditatis, tactu sitne hoc iusto calidius, illud frigidius, an verò mediocriter calidum: sit-ne durius vel mollius quisque nostrum dignoscit. Atqui quo instrumento tractabiles qualitates, tam primas, calorem, frigus, humorem, & siccitatem, quam secundas, ut duritiem & molliem, asperitatem, leuitatem, discernimus: eodem, temperamentorum differentias distinguimus, id enim calidum vocamus, cuius contactu incalescimus, frigidum à quo refrigeramur. Durum quod resistit, molle quod cedit nostri tactui: Proinde omnes dissensiones quæ à Peripatericis mouentur de sensorio tactus, moueri possunt à medicis de critirio temperamentorum. Aristoteles ipse dissensionis occasionem dedit suis interpretibus, nam primo de Historia & secundo de partibus animalium, affirmat carnem esse sensorium tactus, quam quidem opinionem hoc indicio confirmat Auicenna, quod si acupungatur, illico sentit, & dolore afficitur.

Aphrodiseus est in eadem sententia, eamque ex eo confirmat quod sensorium tactus oporteat esse temperatum, eiusmodi autem sit caro, non nervus: Veruntamen secundo de anima Aristoteles hoc officium nervo committit. Carnem verò esse tantum medium per quod fit tactus affirmat: & Auerrois mavult nervum esse organum tactus quam carnem, quia caro non sentit nisi per nervum, in eadem opinione fuit Themistius; locus facultatis tangendi, inquit Aristoteles, imo verò cuiusvis alterius sensus est cor. Hos locos ut breuiter conciliemus, respondemus imprimis cor dici commune & primum sensorium quod Aristotelis iudicio sit sensuum omnium radicale principium: fibras enim habuit pro nervulis, nervus autem & caro non diuisim, sed coniunctim, efficiunt sensorium tactus: Interior enim cutis utroque constat, nervo duro, & carne molli, nervo frigido sicco, carne calida humida. Quam idcirco iuxta Aphrodisei fundamentum, ut physici tactus sensorium, ita medici temperamentorum iudicem & arbitram doctè profitentur.

*Partium nostri corporis temperamentum
inquiritur.*

C A P V T V I.

AD bene medendum non est satis eorum: quæ sunt extra nos temperamenta cogno-

scere, sed etiam eorum quę sunt in nobis : se enim, hoc est tam corpus quàm animam, debet vnusquisque imprimis cognoscere. Corporis autem icientia potissimùm consistit in singularum partium temperamento, de quo docti omnes paribus ferè rationum momentis ita disceptant, vix vt dicas vtri potius parti fauendum sit. Nam Galenus affirmat cerebrum esse calidum, eo quòd detectum si tetigeris tale tactus iudicio appareat. Adiungit esse sedem & habitaculum rationis. Aristoteles verò frigidum esse contendit, quia pars est spermatica, continuo enim motu, spirituúmque vitalium appulsu, per arterias soporarias, incallescere, id est per accidens non per se calidum esse. Adde quòd nutritur pituitoso sanguis, eo autem constat vnumquodque quo nutritur, præterea effectus prodit naturam suę causę, atqui excrementitia pituita quę per nares & palatum excernitur de cerebro procedit. De cordis temperie Auerrois, quoque dissentit à Galeno. Galenus enim, quia est fons caloris : in dextro enim ventriculo fit sanguis arteriosus, in sinistro vitalis spiritus veluti in fornace elaboratur ex naturali; calidum esse affirmat : quod si digitum in dextrum sinum cordis adhuc palpitantis immiseris, sanguinem illic instar aquę feruentis calidum percipies. Auerrois nihilominus temperamento suo frigidum esse contendit, eo quòd pluribus cõstet partibus frigidis, vt aorta, vena arteriosa, arteria venosa, valuulis, & eo ramo venę caue

qui

qui sanguinem ad dextrum sinum transmittit, quæ omnia si cum carne cordis compararis, frigidum potius quàm calidum apparebit. De pulmonis temperamento non conuenit etiam inter Galenũ & Auicennã : nam Galenus quia sit mollis, humidum esse pronunciat. Auicenna, quia nutritur sanguine bilioso potius siccũ, per accidens tantũ humidum esse contendit, eò quòd assiduè destillatione madeat: Vsq̃ue adeo sunt incerta & problematica omnia. Dissensionis occasio ex eo me iudice nata est. Quod Galenus singula membra, vt sunt partes corporis viuientis considerarit, Physici, per se & absolutè. pulmonibus enim animalium, corde, iecore cæterisque vtimur, partim vt alimentis, partim vt medicamentis. Hoc modo, cor frigidum potius quàm calidum videri potest, quia nos potius refrigerat quàm calefacit. Pulmo siccus quia desiccatur. Cerebrum, frigidum & humidum. Verumtamen non cuiusuis pulmonis, sed humani duntaxat temperamentum hîc inquirimus, prout constituit partem nostri corporis adhuc viuientis, quod oportet medicum ad bene medendum imprimis distinguere, vt intelligat quàm longè vna quæque pars malè affecta à natua téperie recesserit. Hoc enim ignorato vix potest accommodatum remediũ præscribere, sic autem de controuersia ista statuendum est : Omnes partes nostri corporis, aut sunt albæ, aut rubræ. Illę exangues, spermaticæ, solidæ; hæ sanguinæ & molles : Albæ sunt frigidæ, rubrę verò calidę: quęcũque sunt

duræ, vt ossa, nerui, sunt siccæ: molles verò humidæ.

Quatuor ætates comparantur cum quatuor anni temporibus totidémque humoribus.

C A P V T VII.

ALIVD est constituere totius, aliud partis alicuius temperamentum. Fieri enim potest, vt quispiam sit temperamento calido & sicco, qui tamen habeat partem aliquam nobilem, frigidam & humidam: temperamentū totius exurgit ex consensu temperamentorum partium omnium, frigida enim à calidis, humida à siccis, ita cōtemperantur, vt ex omnibus nascatur harmonia illa quæ temperamentum totius cōstituit, quod omnium partium, coniunctim, non diuisim, temperamentum includit, solaque differunt ratione: Vtrumque annorum decursu variè immutatur. Cum enim vita nostra in calido & humido consistat, calor autem paulatim humorem absumat, necesse est per varias mutationes, ad interitum ruerē. Quas quidem insignes & ordinarias mutationes, quæ toto vitæ curriculo eueniunt, *Ætates* appellamus. Quatuor autem manifestas mutationes in temperamento patimur toto vitæ decursu, quibus totidem ætates respondent. Prima ætate homo est calidus humidus, abundat enim vtroque vitæ principio: nam infantium ossa tam sunt tenera, vt quouis duci

& inflecti queant : progrediente ætate fit calidus siccus, postea siccus & frigidus, ad extremum euadit frigidus & humidus, sicque omnes temperamentorum differentias percurrit. Quatuor igitur sunt ætates analogæ quatuor anni temporibus, pueritia similis veri, id est calida & humida : florens seu virilis ætas, calida sicca, similis æstati : tertia decrescens, seu inclinans ætas, similis autumnus, frigida & sicca : quarta senectus, frigida & humida, ut hyemps : Pueritia tandiu durat quandiu calidum, & humidum temperamentum manet, tandiu florens ætas dicitur, quandiu calidum nobis inest & siccum temperamentum, & ita deinceps : Singulis ætatibus quæ diximus, temperamenta dominari abundè testantur quatuor humores, qui singulis ætatibus non aliam ob causam exuperant, quàm quod vnum quodque temperamentum, humorem sibi congenerem producit : pueritia ut ver, sanguinem : virilis ætas, non aliter quàm æstas, bilem : decrescens, ut autumnus, succum melancholicum : senectus ut hyems pituitam : Ita enim singuli humores sub quatuor ætatibus, toridemque anni temporibus vigent, respondentque quadræ quatuor nostræ vitæ, quatuor quadris anni : vnde patet quàm apte octauo Physic. homo dicatur *μικροσμος*. De veris & sanguinis temperamento, an respondeant pueritiæ disceptatur, quia Galenus ver & sanguinem mavult dici temperata, quàm calida humida, autumnum potius inæqualem, aut

intemperatum,quàm frigidum siccum: Verùm latè sumpta pueritia adolescentiã comprehendit,ideoque parum refert,si calidam humidam dixeris an temperatam, quia extrema pars pueritiæ,nempè adolescentia, temperata est: Item calor humidus, non externus quidem, author putredinis, sed internus, quali viuimus, aut est temperatus, aut temperato analogus. Nemo autem miretur si dixerim senectutem esse frigidam humidam, cum humoris radicalis priuatione, senes sint exucti & extremè sicci: Ea enim est sententia Galeni octauo de Placitis, & in libris de Sanitate tuenda, vbi respexit ad temperamentum mixtionis, nō ad temperamentū viuientis. Non est prætereundum quod disputat Galenus secundo de Temperamentis sint ne pueri calidiores viris. Vbi quæstione vtrunque exagitata, ita distinguit: si substantiam, aut quantitatem calidi innati consideres, pueri sunt calidiores; si qualitatem & energiam caloris, viri: si maius pueri calore humido, eoque blando & halituoso, sunt calidiores; viri calore sicco eoque acri, & contactu ipso mordaci.

Signa diagnostica temperamentorum.

C A P. VIII.

PA R V M prodest differentias temperamentorum constituissè, nisi subiiciantur signa, quibus singula dignoscantur: Imprimis ergo tactu calidos à frigidis, humidos à siccis internosces, qui enim sunt molli habitu corpo-

poris, carne laxa, & rara, humidi: qui densa & dura cute, sicci iudicentur. Excutrendum deinde per actiones tam physicas quàm morales. Physicas appello non tantùm naturales, sed etiam vitales & animales. Morales verò vt animæ concupiscibilis, irascibilis, & rationalis pathemata: Galenus enim vno libello docuit, quod animi mores sequuntur temperamentū corporis: Naturā calidis, cor & arteriæ vehementer pulsant, frigidis languidè & remissè: calidi solent esse ad libidinem procliuēs: frigidi, aut sunt tardi, aut impotentes, fieri tamen potest, vt calidus natura ineptus sit ad venerem, quia genitalia habeat frigidiora. Calidi, sunt proni ad iram, magno & elato animo. Frigidi verò sunt timidi, pusillo & abiectō animo: Calidi sunt solertes, ingeniosi: frigidi, tardi, stupidi, obtuso ingenio: Calidi celeres habent animi motus: frigidi tardos & torpidos spiritus: Item calidis dentes citiùs enascuntur, & celerius accrescunt. Considerabitur secundo loco, habitus corporis, sitne, gracilis, an obesus, quia graciles sunt calidi, pingues autem frigidi: Quod intelligendum est, si modò natura, non morbo vt *ἀσθμία*, aut consuetudine, vt curis, venere immodica, exercitatione vehementiore, & frequentiore, longa inedia, graciles facti sint: Nam otio quoque, & delicatiore vita fieri potest, vt qui temperamento calidus est, nihilominus pinguescat, vicissimque naturā frigidus, mœrore, curis, inedia, potest vsque adeo corpus macerare, vt

præter naturam gracileſcat. Præterea frigidos eſſe glabros, ſatis demonſtrant eunuchi & mulieres. Calidi verò ſunt vilofi & hirsuti, ſignū quod ſumitur à colore pillorum, eſt fallax: quia per ætates, pillorum color mutatur, pro humoris rubri, flauī, nigri, aut albi dominatu. Nam prima ætate, capilli qui ſunt flauī, aucto per ætatem calore, nigreſcunt: tandem eodem languente, atque inde multa pituita collecta, caneſcunt. Aiuuantibus quoque & lædentibus calidi à frigidis diſcernuntur, nam calidi calefacientibus offenduntur vt mero, exercitio vehementi, piperatis, facileque morbos calidos, vt febres à bile, incurrunt: Frigidi verò iisdem iuuantur. Cæterum temperamenta partium principum, vt cordis, hepatis, cerebri & teſtium, necnon ad vitam neceſſariarum, vt ventriculi, & pulmonum propriis ſignis diſcoſcere docet Galenus in arte parua, ex quo ferè omnia tranſcripſerunt, & in ſuas Synopſes retulerunt Oribasius & Paulus.

PHYSIOLOGIÆ SECTIO

tertia, de ſpiritu & calido innato.

An ſit, quid ſit, & quem uſum habeat ſpiritus.

CAPVT I.

CONSTAMVS anima & corpore, corpus continentibus, contentis, & impellentibus.

bus, hoc est partibus, humoribus, & spiritibus: tantum igitur abest, ut Hippocrates dubitarit, an sint spiritus, cum eos partes nostri corporis esse iudicaret. Appellauit autem eos *ἐνορμῶντες* impetum facientia, ut eorum usum simul demonstraret, omnes enim impetus, vehementesque motus, excitat anima spirituum ministerio: incisa vena sanguis fluit riuulose, vi spiritus & caloris insiti, secta arteria impetu maiore erumpit, quia sanguis arteriosus est spirituosior & calidior: numquam lotium ad tam distans ferretur, nisi haberet adiunctum spiritum. Capacitates quæ inanes apparent dissecto cadauere, in cordis sinistro sinu, & ventriculis cerebri, spirituum in viventibus necessitatem conuincunt. Natura enim fugit vacuum ut capitalem hostem, quia naturam qui dicit, ens dicit, qui vacuum non ens, ens & non ens, sunt prima contraria, proinde vacuum est primus & summus hostis naturæ: Atqui aut datur in viventibus vacuum, aut prædicti ventres sunt pleni spiritu: Nervus opticus eiusdem rei fidem facit: nam aut est inanis, aut plenus spiritu visiuo. Arteriarum indefinens pullatio non potest alteri causæ accepta ferri, quam calori & spiritui vitali, à corde per arterias quoquouersum influenti. In immodicis euacuationibus, non tantum benigni excrementi, seminis & menstrui, sed etiam inutilis, ut stercoreis, aut puris, succedunt animæ deliquia, propter caloris & spiritus priuationem. Ab hydropicis, qui aquas exhauriunt, inciso ab-

domine, coguntur eas sensim vacuare, ne repentina spirituum dissipatione mors contingat. Arbitrarios motus fieri spiritu per nervos duos à cerebro transmissio, hoc satis indicat, quod obstructo, compresso, aut inciso nervo, dum conatus spirituum impeditur, pars in quam definit nervus, motus beneficio priuatur. Quibus quidem argumentis abundè demonstratum existimo, non tantum esse spiritus, sed etiam quid sint, & quem habeant in nobis vsum, vnumquodque enim optimè definitur suo vfu: quia vsus est pro fine, finis forma & perfectio: Atqui dati sunt spiritus ad eos vsus vt ministrent animæ: Sit igitur primum animæ in obeundis functionibus instrumentum: si malis finiatur substantia æthereæ, calidissima, leuissima, tenuissima, animæ ministrans in ciendis motibus. Talem enim esse expediebat, vt faciliè & expedite quoquouersum excurreret, & imperanti animæ præsto vbique esset. Quibusdam videtur præter vsus commemoratos, hunc habere primum & præcipuum, vt sit vinculum animæ cum corpore, incorporea enim & immortalis anima, caduco corpori per intermedium spiritum debuit copulari, in eoque à spiritu & calore retineri. Hoc argumento quod tandiu viuimus quandiu caloris & spiritus tantillum superest, vtriusque priuatione mors instat, separatio animæ à corpore. Galenus hac victus affinitate, dubitat, an spiritus sit animæ substantia, potius quàm instrumentum. Quam Stoicorum opi-

nionem grauibus rationum momentis confutauī, primo capite commentarij. quem scripsi in librum Fernelij de facultatibus animæ.

Spirituum differentia.

NA T I V V S calor & spiritus tam arctè cohærent, vt vnum sine altero esse non possit, quinimo re & substantia sunt vnum: sola differunt ratione, proinde quot calor, tot sunt spirituum primæ differentia. Atqui est quidam calor fixus, à primo ortu singulis partibus connatus, cuius ministerio anima naturales functiones exercet: attrahit vnaquæque pars calore & spiritu insito proprium alimentum, retinet, coquit, assimilât. Est igitur spiritus quidam à primis natalibus singulis partibus affixus, omnium naturalium functionum minister, à calore influente sola differens ratione: Galenus constituit partis cuiusque triplicem substantiam, solidam, carnosam, & spirituosam, fibras scilicet, fibris circumiectam carnem, & spiritum humori primigenio insidentem. Alibi appellat crassamentum, humorem, & spiritum. In quarum trium substantiarum quantitate & qualitate, facultatis robur constituit. Quot igitur sunt partes substantiis & temperamentis differentes, tot erunt spiritus fixi, distincti specie. Præter hunc spiritum, alius est influens qui à principibus partibus accedit fixo in subsidium. Promptissimè enim euanesceret, nisi subinde ab influente, indefinens illius ia-

ctura repararetur. influunt autem naturalis ab hepate per venas, vitalis à corde per arterias, animalis à cerebro per nervos tam sensorios, quàm motorios. Hæ tres partes principes, totius corporis curam gerunt, providentque imprimis ne spirituum inanitione viuens moriatur. Animalis spiritus quamuis sit vnus specie, tamen pro varietate instrumentorum & functionum, diuersa accipit nomina. Sensorius enim est, qui per nervos molles ab anteriore cerebro influit ad sensorium: motorius, qui à posteriore parte cerebri, per spinam descendit, & inde per nervos duros, ad mouendum singulas partes transmittitur. Sensorius rursum pro quinque sensuum varietate, distingui potest. Opticus, per quem fit visus, auditorius, cuius beneficio audimus, gustatorius, quo ministro lingua sapores discernit, vt olfactorius odores, tactorius, sine quo cutis tractabilium qualitarum differentias nunquam perciperet: nam ipsemet nervus, vt scribit Galenus quarto de vsu partiũ, non sentit nisi per spiritum. Naturalis spiritus, vel est genitor procreatricis facultatis primum instrumētum, vel nutritor, qui seruit altrici: Hic quemadmodum & nutrix facultas, singulis partibus insitus est, ille testibus (sunt glandulæ, calore multo & spiritu plenæ) qui ab vsu & officio potiore procreator appelletur: Testium calore & spiritu semen fit prolificum, alioquin sterile: neque enim tantum ex ætis testibus, homo redditur ineptus ad prolem, aut iisdem attritis, vel

collisis, sed natura vel accidēte aliquo, vt morbo, refrigeratis: Residet in testibus cum calore, prolificus spiritus, quamuis placeat Fernelio omnium spirituum ex principibus partibus, ad testes confluentium concursu, vnum conflare cui insidet facultas procreatrix, vnde procreator nominatur.

*Naturales spiritus differre specie ex quo,
& qua vi fiant.*

ARGENTERIVS negat commemoratos spiritus differre specie, perfectionis tantum gradibus distingui existimat. Animalem quippe vitali, vitalem naturali perfectionem esse: sed omnium eandem esse formam quia perfectum & imperfectum non mutant speciem. Verum forma & finis in physicis re ipsa sunt vnum, sola differunt ratione: In officina cordis naturalis spiritus coquitur vt fiat vitalis, eoque adepto sine cessat motus, quiete inquam iste motus interrumpitur, quia introducta est forma expetita. Differt igitur specie vitalis spiritus à naturali, Animalis à vitali: singulæ partes principes suis spiritibus facultates imprimunt quas singulis partibus illi impertiant. An cerebrum animales spiritus quosdam destinat mouendo, alios sentiendo singulique propriis officiis ab anima in cerebro ipso distinguuntur? quidni, quia eodem iure visui in cerebro ipso videndi vim accipient, auditorij audiendi: An in cerebro confusas habent vires,

quas distinguunt definiuntque sensoria, Anima-
 lis spiritus ea portio quæ ad oculum transnit-
 titur, affert secum aptitudinem videndi, quam
 oculus deducit in actum, facitque tempera-
 mento suo, vt sit actu, quod poterat esse. Agè
 verò vt de quæstione facilius statuamus, om-
 nium spirituum originem explicemus: Natu-
 ralis fit ex benigno alimentarij sanguinis ha-
 litu, quem iecur efficit suo parenchymate. Est
 itaque vt sanguinis, ita spiritus naturalis autor
 in naturalem spiritum conuertit insiti caloris
 & spiritus sui ministerio, Sanguinem, qui alio-
 quin contra naturam sursum moueretur, quia
 grauis. Ad nutriendum partes superas spiritus
 deducit sanguinem, quem idcirco veriùs *ὀξύμας*
ὕψους vehiculum alimenti dixeris, quàm serum;
 equidem Ascensum sanguinis faciliat serum,
 à quo sanguis crassus diluitur; sed serum ipsum
 alioquin aqueum & graue, leuitate & mobili-
 tate sua vehit naturalis spiritus: Præterea fixo
 assiduè vanescenti succedit, sicque duos habet
 vsus manifestos naturalis spiritus influens. Ex
 naturali fit vitalis hoc modo: Est insignis ra-
 mus qui à vena caua ad dextrum sinum cordis
 fertur, per quem sanguis, & spiritus bona por-
 tio eò confluit, vbi excoctus & elaboratus, per
 arctissimos meatus, sinistrum ventriculum in-
 greditur: Atque illic extremam manum acqui-
 rit, fitque ex naturali vitalis, à solido cordis
 corpore; caloris & spiritus fixi ministerio: Hic
 per arterias cum calore vitali discurrit per to-
 tum corpus, vt singulis partibus vitam confer-

uet, Aristoteles qui vitalem facultatem non distinxit à naturali, vtrumque spiritum confundit, qui tamen sapientiùs à medicis distinguuntur, vnùsque naturali, alter vitali facultati seruire dicitur. Per arterias soporarias ad plexum retiformem ascendit non parua portio spiritus vitalis, vbi propter multos viæ amfractus excoquitur, inde ad ventriculos cerebri transmissus, virtute illius & substantia, caloris tamen & spiritus fixi ministerio, ex vitali fit animalis, animalium omnium actionum vt sensuum & arbitrarij motus, imaginationis quoque, recordationis & ratiocinationis instrumentum, mirabitur fortè quispiam, tam tenuem auram, totam molem corporis agitare, singulàque membra, huc illuc quolibet momento, & tandiu impellere: verum desinet mirari, qui ex Aristotele didicerit materiam esse principium perpeffionis, formam actionis: proinde quò quid formalius est eò efficacius, & quò quid materialius eò ad agendum ineptius. Atqui incorporeæ formæ, nihil est tam simile quàm spiritus. Itaque non est mirum si mole paruus, maximus sit viribus, ventus, etiam altissimas turres succutit, euellit, Iouis fulmine vix quicquam potentius, vtrumque tamen spiritus est. Hinc angeli vt sunt immaterialiores, ita efficaciores: Deus verò, vt est omnium simplicissimus, ita actuosissimus, de quo amplius in opere de abditis causis.

Quid sit calidum innatum.

H A C T E N U S de spiritu superest vt de calido innato differamus. Omni autem animantium generi concessus est à natura calor cuius beneficio viuunt, omnesque tam naturæ quàm animæ functiones obcunt, hic vt ortus, ita nutritionis nobis est author. Idem enim debet esse seruator qui fuit genitor. Calor hic est tam affinis spiritui vt à Galeno quinto simplicium, spiritus nuncupetur. Ergo vt spiritus ita natiuus calor duplex, vnus fixus, quo nutriuntur & perdurant viuentia, Alter influens qui illius dissipationem reparat. Calor fixus vnicuique parti proprius est, qui actionum omnium naturalium causa passim à Galeno perhibetur, fluens manat à corde vt foueat & conseruet fixum: Calor fixus potissimum residet in singularum partium spirituosa substantia & humore primigenio, qui est oleosus & aërius, non aqueus, quia malè conuenit calori, cum aqua frigidissima, cum ab ea quantumuis calida extinguatur: At humido pingui ignis conseruatur. Itaque vt animalium vita in longum tempus produceretur, non fuit satis opifici calorem in aura tenuissima & leuissima collocasse, quæ vix perstat momento, sed permanentius fundamentum vtrique substituendum fuit, in quo diutius seruaretur. Eiusmodi est humidum radicale, pingue scilicet crassum, lentum, multum, quo, veluti flam-

ma seu optimè conseruatur: Hæc tria calorem dico spiritum & humorem substantificum, vno calidi innati nomine includuntur. Propterea à Fernelio definitur calidum innatum. Humor radicalis spiritum & calore perfusus, si maior, est humidum pingue in quo veluti, in proprio subiecto vita cum calore & spiritu radices agit. Hæc tria quamuis sint vnum subiecto, ratione tamen manifestè differunt, quia fieri potest, vt vnum pereat, altero permanente; exempli gratia, Xenophontis milites, qui per niues iter faciebant, obriguerunt frigore: extincto calore, permansit humidum pingue, spiritibus densatis tantum, & concretis frigore, non resolutis. Qui tabescunt, & febre hæctica paulatim conficiuntur, humoris primigenij priuatione moriuntur. Per syncopeñ repentinè spiritus dissipantur, humori primigenio nihil deperit: Semper iacturam humidi primigenij caloris & spiritus priuatio consequitur, quia sublato fundamento quæ superstruuntur ruere necesse est non contrà: quæsitum est, & magna doctorum contentione pugnatum, possit-ne alibili succo ita restaurari iactura humidi radicalis, vt vita possit perpetuari? Responsum tandem cum humidum primigenium nihil sit aliud, quàm aërea & oleosa seminis portio, quæ in partibus solidis residet, fieri non posse, vt in eius locum, talis & tantus substituatur: quantumuis naturæ familiari alimento vtamur: Impotentiæ prima causa à calore ipso repetenda est. Nam omne finitum agēs

est finitæ virtutis, repatiturque agendo, proinde usu atteritur calor, fitque tractu temporis imbecillior, ideoque non potest iacturam humoris, quem ipse absorpsit vt proprium pabulum refarcire, proprium pabulum inquam, eo enim vt flamma oleo nutritur.

*An calor natiuus sit cœlestis, An
Elementaris.*

QUAMVIS hæc quæstio philosophorum magis sit propria quam medicorum, quia illius scientia nihil confert ad bene medendum, manent enim eadem præcepta medendi, neque mutantur remedia vtrumvis defendas: tamen quia contentione Fernelij cùm Galeno nobilis est: operæ-pretiū fuerit, illius veritatem breuiter explorare. Galenus initio de sanitate tuenda scribit, vtrumque nostri ortus principium, semen dico, & menstruum, constare quatuor elementis, in semine tamen plus est igneæ & aëriæ substantiæ: In sanguine plus aquæ, & terræ: Atqui in disputatione contra Erasistratum calidum innatum nihil esse affirmat aliud, quàm semen & menstruum. Itaque calidum innatum omnino elementare esse existimat. Fernelius verò cœlestem esse contendit, cuius opinioni, Philosophi melioris notæ videntur fauere, potestque sensu, & experientia, necnon ratione comprobari, quæ sola sunt inquirendæ veritatis critiria. Zeno constituebat ignem

ignem opificem diffusum per totum mundum, quem Dei titulo honorabat ? quo honore nemo ignem elementarem, incendiarium scilicet & vstulatorem affecerit, Platonici pro igne reposuerunt spiritum mundi, idémque mutatis tantùm verbis docuerunt : Spiritus enim & calor, vt in homine sic in vniuerso re consentiunt, sola differunt ratione : Peripatetici Stoicis & Platonici longè sapientiores, cognouerunt quidem ignem opificem, & conseruatorem vniuersi, qui tamen non esset substantia permanens, sed qualitas, quotidie noua cœlitus influens : motus enim omnis calefacit, inquit, quòd Galenus ipse demonstrat lib. de causis morborum. Quò igitur velocior est, eò calefacit magis : Atqui cœli motus est velocissimus : Itaque eo ipso motu vitalis calor excitatur : Qui vehiculo luminis descendit ad conseruationem mundi, mundanorùmque omnium. Verissimile est à prima causa physica, primum effectum physicum emanare. Atqui primus motus, est prima causa physica, quia omnes effectus naturales acquiruntur motu : Primus motus est orbicularis, primus effectus physicus est prima qualitas, nempe calor : Itaque à primo motu procedit : non est propterea Sol actu calidus, ne inde sequatur habere contrarium, à quo corrumpi possit, sed potètia duntaxat. Ne quis autè miretur, si sol non calidus calefaciat : nam & cos acuit gladium, exors ipsa secandi. Vinum inebriat quamuis non ebrium, causæ homonymæ dant aliis, quod ipsæ non

habent: Sol & homo, generant hominē; Sol vt homonyma; homo, vt synonyma causa. Secundo de ortu animalium, calor opifex, inquit, non est ignis, nec quicquam ab igne profectum, sed aliquid stellis proportionē respondens. Tot Philosophorum testimoniis attestatur ipsa experientia: nam ineunte vere dum Sol ad nos redit, arbores incipiunt fronde virere noua: & insecta, Muscæ, & Scarabæi, ex sterquilinio, Solis tepore suscitantur, animalia omnia stimulis veneris veluti æstro percita, ad prolem incitantur. Eodem verò recedente, defrondescent arbores, marcescunt herbæ, insecta moriuntur, languet venus. Authoritatem & experientiam inuicta quoque ratio confirmat. Propositio est apud Galenum frequens, ea differre specie, quæ seorsum existunt, quorumque vno pereunte, alterum manet: Atqui in viuentibus omnibus duo sunt calores, quorum vno extincto, alter nihilominus manet, nam omnia purgantia sunt calida, alliotica multa sunt primo, secundo, tertio, quarto gradu calida: At illa caloris præsentia, viuunt: omnesque tam naturæ, quàm animæ facultates & functiones obeunt, cuius priuatione moriuntur: Tandiu enim viuunt, quandiu vitalis istius caloris tantillum permanet. Qui igitur in mortuis remanet calor, tam manifestis effectis conspicuus, alius est à vitali, elementaris scilicet cum temperamento manet, qui in viuente sopitus iacebat, meliori, nempe cœlesti mancipatus. Calor cœlestis inmixtus miscet: misceri enim non potest, uti-

tâque elementari, vt Phydias cera. Ille opificis & efficientis causæ rationem obtinet in ortu mixtorum, hic materiæ: contemperatur à frigore, & ad mediocritatem adducitur, quod de cœlesti non dixeris.

PHYSIOLOGIÆ, Sect. III.

De Humoribus.

Quid Humor, sitne pars nostri?

C A P V T I.

PHYSICI appellant humorem, qualitatem primam, aliena superficie non sua terminatam, cuius dominatu liquida & mollia cedunt tangenti: Medicis est nomen substantiæ non qualitatis. Nam omne liquidum & fluxile corpus, illi appellant humidum, quo generaliore significato semen, chylus, oculorum tres humores, adeps quia fluidam habent consistentiam, inter humores recensentur. Specialiùs & definitiùs humoris nomine significatur à Medicis, liquidum corpus genitum ex alimento, quo modo quatuor humores, qui continentur venis, & rotam sanguinis massam constituunt, propriè humores appellantur, non quod omnes habeant vim humectandi, sed quod omnes habeant fluxilem substantiam. Nam bilis & succus melancholicus sunt humores sicci, humores inquam, propter consistentiam liquidam, sicci propter eam quam

habent à natura vim siccandi. Auicenna humorem in genere definit corpus ortum ex prima mistione elementorum. Sunt enim quatuor humores, quatuor elementorum filij primogeniti, bilis ignis, pituita aquæ, melancholicus humor terræ, sanguis aëris. Est enim calidus humidus, vt aër: Sic meteora ignea, ignis, aërea aëris, aquea aquæ, terrena terræ, naturam ita referunt, vt ferè nihil aliud quàm ignis, aër, aqua, & terra, videantur. Quatuor elementa omnium mistorum sunt communia principia, sed quatuor humores sanguineorū animantium propria: Quæri solet si sint partes nostri corporis? Ita placuit Hippocrati, quando nostrum corpus diuisit in continetia, contenta & impellentia: tamen si nomen partis propriè vsurpetur, prout definitur initio primi de vsu partium, quod habet certam circumscriptionem, à se non aliunde quæsitam, partes omnes aut sunt solidæ aut carnosæ: Inter quas humores recenseri non possunt. Fernelius eos excludit à numero partium, eò quòd pars omnis debet coherere toti, vt totum sit vnum omnium partium continuitate. Atqui humores quia habent fluidam consistentiam, non coherent toti. Itaque distinguendum est nomen partis, Aliquando generalius, quicquid corpus constituit, aut in quod resolui potest illius pars nominatur. Quo modo humores in partibus haberi possunt. At pressius & definitius id solum partis nomen meretur, quòd à se cer-

tam habet circumscriptionem, quo modo humor non potest in catalogum partium referri.

Humorum primæ differentiæ.

C A P V T II.

HUMOR vel est naturalis, vel contra naturam. Naturalis vel est alimentarius, vel excrementitius. Alimentarius, vel primus, ut sanguis: vel secundus; ut ros, gluten: Excrementitius, vel quantitate sola excrementum est, ut semen & menstruum, vel qualitate: qui rursus vel est utilis, ut fel, limus & serum, vel inutilis ut urina, sudor, stercus, de quibus ordine differendum est. Humores enim contra naturam cum sint causæ morborum, ad Pathologiam pertinent. Physiologo propositum est ea tantum explicare, quæ insunt homini secundum naturam: Tamen ne quid inexploratum relinquamus, atque ut contrarium suo contrario oppositum magis eluceat, de humoribus contra naturam non nihil subiungemus. Sunt qui ex Galeni commentario, in librum de natura hominis, humoris aliam divisionem colligunt. In humorem scilicet generantem, & genitum: generantem appellant sanguinem maternum & semē, ex quibus omnes partes nostri corporis constituuntur: genitum, in venis & arteriis contentos quatuor humores.

*An solus sanguis contineatur venis,
solusve nutriat.*

C A P V T I I I .

SCRIBIT Aristoteles secundo de historia animalium solum sanguinem contineri venis, eumque solum nutrire, ceteros humores esse duntaxat sanguinis excrementa, Medici verò cum Hippocrate & Galeno quatuor humores simul fieri ab hepate existimant, qui distribuuntur per venas ad singularum partium nutritionem: ex omnibus commixtis, & iusta proportionem temperatis, consistere massam sanguinis, quâ non aliter continentur quam elementa in mixto, aut vinum & aqua in cramate: Datis enim medicamentis quæ pituitam aut alterutram bilem definitè trahant, vnumquemque de venis secerni: Quod obijciatur amaram bilem nutrire non posse, quia solis dulcibus nutrimur: Soluitur hoc modo: Bilem quidem per se, hoc est secretam à sanguine, non nutrire, sed permixtam sanguini. Fernelius videtur fauere Aristoteli: Contendit enim venis contineri solum sanguinem, qui tamen partes habeat dissimiles: Constat enim portione quadam tenui, & calida, quæ biliosus sanguis dici debet, non bilis: Altera crassa, & frigida, quæ sanguis melancholicus, verius quàm humor melancholicus debet appellari. Parte quoque

magis aquea & cruda, quæ sit sanguis pituitosus non pituita: maxima verò parte temperata dulci mediocris consistentiæ, quæ simpliciter & sine adiuncto sanguis nominetur. Neque enim cerebrum pituita, sed pituitoso sanguine nutritur, neque pulmo bile, sed sanguine bilioso. Non esse mirum si dato medicamento, humor peccans vacuetur, quandoquidem per morbum sanguis biliosus in bilem vertitur, pituitosus in pituitâ, sed in venis sanorum, huiusmodi humores non inesse, hoc signo demonstrat. Quod datum sanis catharticū corpus liquefaciat, propterea quòd nō subest in venis quod trahat: Incisa vena, qui pelui excipitur sanguis, non tam quatuor humores refert, quàm vnus sanguinis partes dissimiles: nam portio crassa & nigra quæ subsidet, non est humor, sed sanguis melancholicus, levis, tenuis, spumans, quæ natat, non est bilis, sed sanguis biliosus, nisi vsque adeò à natura sua recesserit, vt biliosus sanguis in bilem, melancholicus in humorem melancholicum sit conuersus: Differre verò bilem, pituitam, & melancholicum humorem, à sanguine bilioso, pituitoso, melancholico, vel hoc indicio cognoscimus, quòd sanguis quicumque sit vbi primum è suis venis excidit, concrescit, humor numquam. Hæc igitur ferè sunt quæ pro Aristotele afferri possunt. At Hippocrates cæterorum humorum tantam esse necessitatem ad vitam existimat, vt quolibet eorum sublato, animal omne è viuis tollatur;

non minùs quàm si sanguine priuaretur. Quod ergo dicitur solum sanguinem nutrire, non negat, sed quatuor humoribus commistum. Hippocratis sententiam hoc valdè roborat: quod humoris cuiusque suum sit, & naturale excrementum, cuiusque suum serum (est tenuior cuiusque humoris portio) qui serum biliosum cum pituitoso, aut sanguineo confuderit, illum necesse est morborum veras causas & accomodata remedia ignorare. Quod si bilis mixta sanguini non nutrirer propter amarorem, sanguini tamè nō inutiliter misceretur. Facit enim ut sanguis alioquin insipidus bile veluti sale conditus, à singulis partibus avidius appetatur, neque fortassis bilis naturalis, cuiusmodi est in venis, tam est amara, atque fel, eius excrementum: Pituita dulcis, permista sanguini, medicorum omnium consensu est alimentaria. Ideo enim pituitosi longissimè omnium inedia ferunt, quod interim calor occupetur in conficienda pituita. Quid multa? ut esset temperatus sanguis, ex variorum humorum mistione constare debuit. Non desunt qui lactis exemplo, nil præter tres humores, bilem dico pituitam, & melancholiam, sanguinis massa contineri contendunt. Lac, inquiunt, nihil est quàm sanguis in mammis dealbatus glandularum proprietate: Atqui in lacte triplex tantùm substantia observatur, terrestri seu caseosa: analoga humori melancholico, aquea seu serosa respondens pituitæ, & aëria seu butyrosa respondens bili, quia facilè in-

flammatur. Itaque tantum abest, vt massa sanguinis tres humores non contineat, sed solum sanguinem : cùm tres humores tantum includat non sanguinem.

Qua proportionē quatuor humores continentur venis.

CAPVT IIII.

IN tota massa plurimum inesse sanguinis propriè dicti, qui calore est ruber, sapore dulcis, & consistentia mediocris, hoc indicat, quòd plurimè sūt partes carnosæ, quæ vt ex illo genitæ sunt, sic eodem nutriuntur. Deinde plus inest dulcis & alimentariæ pituitæ, quàm bilis, aut melancholiæ. Est enim ex dimidio coctus sanguis, per inediam nutrit, facileque propter qualitatis symbolum in sanguinè commutatur, De bilis & humoris melâcholici proportionē, inter doctos non conuenit: Nam Aphrodisæus secundo problematum existimat plus inesse bilis, quàm melancholiæ : Bilis enim calore, & tenuitate fieri, vt attenuatus sanguis partium intima faciliùs subeat. Metue secundo aphorismorum in eadem est sententia, eamque confirmat Galeni auctoritate. Auicennè tamen interpretes quatuor argumentis demonstrant, minimum inesse bilis, plus humoris melancholici, primo quòd in fundo vasis, plus fæcis subsideat quàm emineat floris, ita enim passim Galenus quatuor partibus musti quatuor

humores comparat, fæces melancholiæ, florem bili, aqueum & crudum humorem sero, seu tenui pituitæ. Secundò quòd ossa sint plura ducentis; quæ vt sunt crassa, frigida, & sicca: ita humore congenere nutriuntur, cum paucissimæ partes sanguine bilioso nutriantur, tertio quòd expurgando limo, humoris melancholici excremento, natura conceptaculum maius, nempe lienem, destinarit, quàm vesiculâ attrahendo & continendo felli, naturalis bilis excremento. Quartò quòd vt dulcia sunt amica vitæ; sic amata eidem ingrata & inimica, pauco felle maxima quantitas, vt lactis, ita sanguinis amarescit: ergo credibile est naturam prouidam, minus bilis in massa sanguinis posuisse quàm humoris melancholici.

Quatuor humores, cum quatuor elementis quatuor ætatibus, & quatuor anni tempestatibus comparantur.

C A P V T V.

CALIDA & sicca bilis respondet igni: frigida & humida pituita, aquæ; melancholicus humor frigidus & siccus terre, sanguis, quia calidus & humidus, aëri; si tamé illius substantiam consideres, aquæ videbitur similior quàm aëri, fortè vt vinum ratione suæ substantiæ aqueum dicitur, quarto meteoron quamuis energia sit calidum. Ita sanguis materialiter est frigidus, formaliter calidus. Quo

modò dissoluetur quod ab Hipp. lib. secundo De corde, & ab Aristotele, secundo De partibus animalium scribitur, sanguinem esse frigidum: nam carnosæ partes, quæ fiunt ex sanguine, quæque illi soli acceptum debent, quicquid habent caloris, satis demonstrant sanguinem suo temperamento esse calidum: si modò effectus sit index suæ causæ. Præterea hepar, viscus calidum, fit ex sanguine, vicissimque chylum in sanguinem commutat: Atqui omne agens conatur sibi assimilare patiens. Hic est scopus omnium naturalium actionum: Itaque non tantum suo colore tingit sanguinem, sed etiam sui caloris vestigium illi imprimit: Sanè tantum abest, ut Galeno frigidus videatur, cum secundo de temperamentis calidissimus perhibeatur, quanquam non suo, sed influente cordis calore sit talis, isque non omnis, sed arteriosus: calidissimus est humorum, bilis enim est humor siccus. Decimo simplicium, cap. de sanguine; Est quidem, inquit Galenus, unus sanguis altero frigidior, nullus tamen absolute frigidus, lib. de formatione fœtus in sanguine duplicem agnoscit calorem, vnum proprium, alterum ascititium, quam sententiam confirmat commentario quarto in librum sextum epidemiôn: At commentario in librum Hippocratis de natura hominis, scribit sanguinem esse temperatum: Ergo nunc calidus humidus, nunc calidissimus, nunc temperatus dicitur, nunquam frigidus: quæ sententiæ tam dissimiles, ut inter se concilientur, ex libris, de

plenitudine repetenda est sanguinis omonimia, aut enim significat quatuor humorum congeriem, quo modo est temperatus: nam ex quatuor humorum contrariorum æquali mixtura non aliter concentus exurgit, quàm ex mixtione quatuor elementorum: Immixtus verò est calidus humidus, eoque temperamento dicuntur esse sanguinei, non temperati: inde consequi videtur, vt in pueritia calida humida immixtus sanguis dominetur, in adolescentia temperata mistus, humorumque omnium mixtione temperatus. In ætate florentibilis, eadem inclinante melancholicus humor exuperet; in senectute, pituita: equidem senes propter penuriam humoris primigenij, solidis partibus sunt sicci, reliquo corpore humidi propter copiam cruditatis; sicci ergo priuatiuè, humidi positiuè, humidi, inquam, aqueo non aërio humore, excrementitio, non naturali. Sic vere dominari sanguinem, æstate bilem, Autumno melancholicum humorem, hyeme pituitam omnes affirmant. Sed qua acceptione sanguis dominetur vere, non satis constat: nam ver Galeno est temperatum, non calidum humidum: Atqui, vt ætas sic anni tempus producit humorem suo temperamento congenerem: itaque verè sanguis mistus dominatur, id est omnium proportionem constans ex quatuor humorum temperie conflatus.

An idem numero calor quatuor simul humores efficiat.

C A P V T VI.

C O N T R A R I O R V M effectū contrariæ sunt causæ , neque potest eadem causa contraria simul : Atqui bilis vtræque qualitate repugnat pituitæ , vt ignis aquæ , sanguis melancholiæ , vt aër terræ : itaque non videtur hepar , eodem calore humores tam differentes procreare , sed à remisso humores frigidos pituitam & melancholiam , Ab intenso , bilem : à temperato sanguinem. Quæ sententia est Galeni secundo de naturalibus facultatibus , hoc argumento confirmata : Si mel exempli gratia bilem produceret , non calor intensus , in naturis omnibus peræquè bilesceret , atqui in calidis tantum non in frigidis bilescit : ergo ab efficiente potius quam à materia pendet humorum differentia. Fernelius verò non negat bilem non naturalem fieri ab intenso calore excrementitiam , & non naturalem pituitam à remisso , sed naturales omnes humores simul fieri ab vno & eodem hepatis calore , eoque temperato , aduersus Galenum contendit. Natius enim calor naturalium omnium actio- num opifex , aut est cœlestis , aut Analogus cœlesti. Atqui videmus eodem solis radio indurari lutum , & ceram liquari : dealbari lin- teum & cutem denigrari , pro varia aptitudine

patientis. Ergo cum corpus chyli sit heterogenes, dissimilibusque partibus constet, ignea scilicet, aëria, aquea & terrestri, quid vetat igneam in bilem, aqueam in pituitam, terrestrem in melancholiam, aëriam & oleosam in sanguinem simul & eadem opera permutari? quod contrario modo affectum est, habet rationem causæ contrariæ: Idem agens pro dissimilitudine obiecti, quanquam per se sit vnum & idem, dissimile redditur: calori, alioquin vegeto & robusto, si lignum crassum & viride obiiciatur, propter resistentiam, impotens iudicabitur: eidem si offeras paleam, aut aliquid simile quod facile inflammetur, intensus & vehemens iudicabitur: Atqui portio chyli terrestris & aquea, est instar ligni viridis, contumax & refractaria: Ignea, & sulphurea, est inflammabilis. Itaque cum per se sit temperatus sanguificus calor hepatis, nihilominus ratione patientis, cui variè sese accommodat, intensus aut remissus poterit appellari, modòque dissimili affectus, causæ dissimilis habebit rationem. Quidam præterea obii-ciunt quatuor humores non fieri simul, sed pituitam ante sanguinem in ventriculo generari, quam deinde iecur in sanguinem conuertit: Atqui illa in ventriculo est soboles cruditatis, sit igitur ab imbecillo calore. Proinde non omnes humores fiunt à calore temperato. Cui doctrinæ videtur fauere Galenus libro de Atra bile, vbi ita scribit: A nobis demonstratum est pituitosum humorem ex ci-

bis pituitosis oriri prima coctione, vt biliosum & melancholicum in iecore: Et secundo de ratione victus in acutis: pituitæ generatio ex cibis pituitosis, sanguinem perpetuò antecedit, eamque postea calor hepatis in sanguinem transmutat: An pituita excrementitia est quæ fit in ventriculo, Naturalis verò fit in hepate? An quod est vni excrementum, alteri est alimentum, pituita ventriculo excrementitia, hepatis cæterisque partibus est alimentaria? An pituitæ nomine, chyli crudior & magis aquea pars designatur, cuius dulcis portio ab hepate mutatur in sanguinem, Crudior & crassior distribuitur in venas, vbi paulatim cocta fit sanguis?

An solus sanguis nutriat, De quatuor secundis humoribus alimentariis.

C A P V T VII.

SENTENTIA est Aristotelis, solum sanguinem nutrire: qui tamen vt iam docuimus, authore Galeno, non sit omnino purus, sed aliis humoribus permistus: Cui doctrinæ multa videntur aduersari: lis enim vnumquodque nutritur, quibus constat. Partes quædam sunt spermaticæ aliæ carnosæ, hæ igitur sanguine, illæ semine nutriuntur. Præterea ossa interiore medulla nutriuntur, ventriculus chylo, ergo solus sanguis non nutrit: Respondeo omnes quidem partes nutriri sanguine, ve-

runtamen alias immediatè vt carnosas , alias
 mediatè vt solidas: Seminalis enim liquor ni-
 hil est quàm coctione & partium solidarum
 alteratrice dealbatus sanguis. Medulla quo-
 que fit ex sanguine: Itaque cùm causa causæ
 fit causa causati, sanguis autem fit materialis
 causa medullæ & seminis , non est dubium
 omnes partes nutriri sanguine, ventriculum
 nutriri chylo, scribit Galenus tertio de Natu-
 ralibus facultatibus. Sed illic abutitur nomi-
 ne nutritionis, satiat animalem appetitum sua
 qualitate, vt puta dulcedine, non autem na-
 turalem, sua substantia. Ventriculus infantis
 dum gestatur vtero, nutritur & accrescit, non
 chylo, quia tum nulla fit chylosis, sed sangui-
 ne materno quem per vmbilici venas iecur
 trahit: Itaque ventriculus vetè nutritur eo
 sanguine, quem suis venis plurimum conti-
 net, impropriè chylo: Instabit rursus aliquis,
 Omne agens naturalè conatur sibi patiens as-
 similare, Atqui chylus est opus ventriculi, er-
 go illum conatur in suam substantiam con-
 uertere, Respondeo sibi quantum potest aut
 quantum vsus necessitasque postulat assimi-
 lare chylum, eodem frui & oblectari, reli-
 quum ad iecur velut onus deponere, vbi con-
 uersus in sanguinem, totum corpus, proinde
 ventriculum nutrit. Huic quæstioni affinis
 est altera, si solus sanguis nutrit; quinetiàm,
 Aristotelis opinione, sit vltimum alimentum,
 quis vsus quatuor humorum alimentariorum
 qui secundi nominantur? Respondeo, sangui-
 nem

nem priusquam actu nutriet, & in nostram substantiam permutetur variè alteratur quandoquidem natura non fert subitas mutationes. Motus omnis fit à contrario in contrarium per medium. Atqui non viuens à viuento longissimè distat. Priusquam igitur alimentum non viuens fiat pars viuentis, & actu viuat, multis modis elaborari necesse est. Pro diuersis alterationibus, quatuor nominibus appellatur. Cum adhuc effusus est per tunicam venæ, insitus nominatur, inde resudans & instar roris effluens, ros dicitur: cum excidit è venis & ad partem appulit, agglutinaturque, ex hoc gluten appellatur. Ad extremum cum naturam suam cambit permutaturque nostræ, Cambium nominatur. Itaque cum quatuor humores secundarij, non tam re & substantia, quàm ratione & qualitate differant à sanguine, sit hoc ratum & constitutum solum sanguinem nutrire, si non proximè saltem mediatè.

De Menstruo. Cap. V III.

HA CTENVS de quatuor humoribus alimentariis, tam primis quàm secundis, instat vt de excrementis disseramus, ducto initio à menstruo & semine, quia, vt est tertio de causis symptomatum, duntaxat quantitate sunt excrementa. Nam maleficia quæ menstruo attribuunt Aristot. Plin. & Fernel aut sunt falsa, aut in menstruum malè affe-

etum conueniunt, nisi mauis ea de lochiis interpretari. Concepto enim semine subsistunt menses ad nutritionem fœtus: hic instar plantę meliorem partem fugit, impuriorem respuit, quę statim à puerperio excluditur, mora tam longa nempe nouimestris gestationis spatio, credibile est contractam esse labem, nam vitium capiunt ni moueantur aquę: Bene habenti mulieri singulis mensibus fluit lunaris purgatio: luna huius periodi causa creditur, manifestum enim in humores habet imperium. Alij sunt contenti causa Physica periodicis omnibus fluxionibus communi, quam explicat Galen. libro secundo de Differentiis febrium. Quoties enim natura quantitate grauatur, vel qualitate, vt acrimonia, stimulatur: toties (nisi quid obstat vt obstructio, densitasque vteri,) menses fluunt: quod repetat singulis mensibus iste fluor, menstruus appellatur, quod periodicę secundum lunę quadras, lunaris. Cur mulieribus accidit non viris? quia plus crudi sanguinis congerunt, quàm viri, partim quod sint frigidiores. (Est enim caloris coquere, digerere & superfluum resolvere.) Partim quod sint densiore cute, & minus perspirabili. Quibusdam viris potissimum melancholicis qui abundant sanguine fœculento, venę sedis stato tempore sese aperiunt, (quę hæmorroides nuncupantur,) non aliter quàm venę vteri mulieribus. Cur autem menses virginibus circiter annum pubertatis incipiunt fluere? An tùm auctus calor incipit

dilatare? Est enim caloris dilatare, vt frigoris constringere, sanguis qui priùs in nutritionem & incrementum absumebatur, incipit exuperare, nec tantùm copia, sed qualitate molestus esse. Accedit quòd calore tenuatus sanguis, redditur fluxilior: Cur desinūt fluere aliis quinquagesimo; aliis quadragesimo plus minus anno? quia ea ætate non sanguis tantùm deferbuit, sed parcior gignitur, isque totus in nutritionem reseruatur, venæ quoque siccitate angustiores redduntur. Nam mulieres cum incipiunt siccescere & refrigerari, sanguis tantus quantus est, per ætatem, vt frigidior & siccior, sic ad fluendum redditur ineptior. Plura cùm de hominis procreatione.

*De altero nostræ generationis principio
nempe semine.*

C A P V T I X.

SE M E N fit ex pinguiore & puriore portione sanguinis: quam testes primo instituto sibi trahūt in alimentū, secundario ad prolem. Dextra spermatica exoritur à vena caua, vt hauriat de fonte. Aliquando immoderata venere sanguis ruber effluit, in vasis spermaticis præparatus. Quæ de industria natura fecit sinuosa, vt longiore mora diligentius elaboretur: quoties enim magnū aliquod opus molitur, quale est semen, si spectes spumam, excrementum, si spiritum & illi insitas vires, opus planè diui-

num, toties præparantia instrumenta facit sinuosa, talem fecit plexum reti formem, in quo vitalis spiritus elaboretur, antequam in cerebri ventriculos admissus fiat animalis. Hæc opinio est Aristotelis, approbata à Galeno primo de semine, non Hippocrate: nam lib. de genitura existimat materiam seminis vndique in testes deriuari, eamque esse vltimi alimenti, nempe glutinis redūdantiam: alioquin, inquit, nemo dixerit cur nati similes parentibus nascantur, cur claudi claudos generent, manci mancos, cur plurimi morbi sint hereditarij, cur arthritici arthriticos generent, nephritici nephriticos, phthisici, phthisicos, elephantici elephanticos. Addit totum corpus immodica venere extenuari, & toto corpore voluptatem percipi tempore concubitus, eo quod materia seminis defluit à toto. Placet mihi sententia Galeni, testes enim sunt magnæ glandule plenę spiritu & calore, quibus ianata est facultas sanguinem in semen transmutandi, vt glandulis mamarum eundem in lac conuertendi. Aristoteles quidem denegat testibus seminificam facultatem: sed medicorum consensu, hoc tam ratum est, vt propterea inter partes principes referantur. Priuatione cognoscitur habitus: Atqui castratis animalibus, vt bobus, caponibus, eunuchis, cum testibus eripitur facultas procreandi: Perfecta igitur animalia beneficio testiculorum procreant. Si negatio est causa negationis, affirmatio erit causa affirmationis: Perfecta animalia priuata testibus non

generant, ergo generandi facultatem acceptam debent testibus, non tantum castrati non generant, aut quibus sunt attriti testes. Sed neque spadones qui testes quidem habent, sed natura aut accidente aliquo, ut morbo, exempli gratia, paralyfi, perfrigeratos. Ergo testes facultate seminifica, caloris & spiritus insiti ministerio, sanguinem in vasis spermaticis præparatum, in prolificum semen conuertunt: Hoc est illis cõnatum officium, ut ventriculo alimentum conuertere in chylum: hepati, chylum in sanguinem, mammis sanguinem in lac commutare. Cur testes seminifici, marmæ lactificæ, ventriculus chylicus, hepar sanguificum? veteres vno verbo respondebant, hæc fieri *περὶ φύσιν*: non minùs hoc esse illis naturale quàm igni calefacere. Similitudinis causa non videtur materiæ, sed formæ potius adscribenda: Acqui à præcipuis partibus tres facultates concurrunt in testes vectore spiritu, per venas spermaticas, vnà cum sanguine & naturali spiritu facultas naturalis affluit ab hepate: vitalis per arteiras spermaticas à corde, animalis à cerebro per neruum, quem obseruauit Vesalius à cerebro ferri ad testes. Ex triplici illo spiritu fit re & substantia vnus, facultatibus triplex, qui à diuiniore officio procreator nominatur. Hic omnibus facultatibus quæ nostrum corpus regunt informatus, quid mirum si procret simile? An testes imprimunt semini totius operis exemplar, secundum quod natura suos motus regit: illa enim viitur spu-

ma vt figulus argilla, Phidias cera, est enim instar artificis, tantum differunt quod artifex sit extra, natura intra opus suum: semen, inquit Fernelius, defluit à toto, non mole, sed viribus formaliter, non materialiter: Conciliator tamé existimat cum Hippocrate semen defluere à toto materialiter, à testibus formaliter, quia illic accipit formam seminis, fitque prolificum: non obest quod obiicit Fernelius non posse tam paucum semen quod excernitur vno concubitu, à toto promanare: nam corpus seminis est simile, vnaquæque pars quantumuis exigua, habet easdem, quamuis non pares, vires cum toto,

*De chymoseos tribus excrementis, felle,
limo & sero.*

C A P V T X.

VT sanguis purior distribuatur ad nutritionem singularum partium, prouida natura tria instrumenta fabricauit, quæ trium humorum totidem excrementa attrahant. Supposuit hepati vesiculam, quæ fel sugit, amariorem naturalis bilis portionem, ex aduerso lienem posuit, qui cum sanguine melancholico, quem pro alimento trahit, permistum limum exugit. Renes quoque cum sanguine serum emulgent per venas, quæ inde emulgentes appellantur: Quæ tria, etiamsi sint totius sanguinis excrementa, habent tamen singula suos vsus,

fel enim, vt euphorbium in ouis ventriculo, innoxium: Imò verò cum voluptate vesicula diu continetur, tantùm potest naturæ nomen: vbi quantitate & mōra longiore incipit esse molestum per meatum colidocum ablegatur in *ἐκρυσιν*, vt sit veluti clyster naturalis ad stimulādam excretricem, atque etiam vt mucum intestinis infarctum eluat. Habet enim fel insignem vim detergendi: fele tingitur alui proluuiēs, quæ alioquin alba redderetur, vt accidit cū obstructa felis via non potest in sentinam ablegari, aut cum refluit in cutem, vt accidit sub aurigine. Lien viscus rarum & spongiosum suæ substantiæ congenerem sanguinem, hoc est admistione succi melancholici crassum & feculentum trahit, quem artiarum motu, (habet enim quāmplurimas,) attenuat, sibi que tandem assimilat. Limus quibusdam per hæmorrhoides repurgatur, meliōr portio in ventriculum ablegatur, partim vt augeat appetentiam (Acida enim est melancholia, acidis autem famen excitari vulgi experimento compertum est, qui acidorum vsu languentem appetentiam excitant, vt aceti, omphacij, succi limonum vel citri intinctu) Partim vt ventriculi coctionem adiūuet. Facit enim, vt inquit Galenus quinto De vsu partium, vt contractus in se ventriculus arctiūs cibos complectatur, & meliūs coquat: Serum priusquam renes emulgeant, anadosim faciliat: Alibilis enim sanguis quod sit crassus & pinguis vt indicat cremor lactis difficillimè

distribuitur. Propterea diluitur sero vt facilis quoquoersum peruadat:hinc iam admonuimus vehiculum alimenti ab Hippocrate nominari: hoc officio defunctum per eosdem ductus relabitur à minoribus venis in maiores, tandem in cauam, vnde à renibus emulgetur sanguini permistum. Renes secernunt sanguinem, sibi que in alimentum retinent: Serum verò in vesicam deponunt. Vesicula igitur trahit fel sine sanguine, proinde venas habet que cysticæ dicuntur, à quibus accipit sanguinem alimentarium, lien & renes vnà cum limo & sero trahant sanguinem, quem secernunt & sibi assimilant. Reliquum aliò veluti opus ablegant, non inutiliter. Propterea vtilia excrementa appellantur serum, limus & fel. Instat vt de inutilibus paucis transigamus.

*De triplicis coctionis tribus excrementis
stercore, vrina & sudore.*

C A P V T XI.

TRIPLEX est coctio chylosis, *αἰμάσις*, *σφοδρσις*, vniuscuiusque suum excrementum, stercus primæ, vrina secundæ, sudor tertiæ: Alimentum enim ex quo fit primum chylus in ventriculo, deinde sanguis ex chylo in hepate: Postremo gluten in singulis partibus, ex singulis est mistum, & ex naturis longè differentibus constitutum, plurimo sicco, paucò humido: Nutrimur autem solo humido non

siccum, humido inquam dulci, non amato, acri, acido. Itaque cum sit caloris homogenea coagere, & separare eterogenea; provida natura retinet humidum dulce, reliquum tam humidum quam siccum separat, & foras excludit. Hepar mesenterio veluti manu, chylum etiam ex tenuibus intestinis fugit, eò enim desinunt venæ mesaraicæ. Quod relinquitur crassum siccum, & inutile excrementum, stercus nominatur, quod inter humores refertur, quia fæces sanorum debent esse humidæ & molles, consistentia mellis. Urina, est tenuis ille & aqueus liquor sanguinis, Analogus sero lactis concreti, quem renes attrahunt permixtum sanguini. Nam retento sanguine serum per v-reteras in vesicam effundunt. Proinde si materiam spectes, urina fit in hepate simul cum sanguine, quandoquidem cuiusque humoris suum est serum: Si formam, non est dubium quin illam accipiat in renibus, quia incipit illic fieri secretio seri à sanguine. Quibusdam placet ut limus acidus qui regurgitat à liene in ventriculum, ad appetentiam excitandam & coctionem adiuuandam est excrementum lienis, sic urinam esse excrementum renum. Quam sententiam refellit Galenus primo de naturalibus facultatibus, quia coctione lien separat limum à sanguine, renes serum, partium sola distractione. Excrementum autem dicitur quod coctione separatur ab alimento. Sudoris eadem est materia, quæ urinæ, nisi enim serum refluat in venam cavam, hoc mune-

re perfunctum, necesse est resolui à calore aut in sudorem conuerti: hinc fit vt qui multum sudant, parum meiant; qui multum meiant, parum sudent. Cur hyeme minimum sudamus, plurimum meimus? quia ambientis frigore cutis densatur, nihilque aut minimum transpirat: In partibus externis non est tam potens calor, vt serum in sudorem resoluat. Cur æstate plurimum sudamus, minimum meimus? quia externus calor relaxat cutem eiusque poros aperit, & materiam sudoris attenuat, dissoluit. Accedat quòd tum plus bibitur, potulenta autem sunt vrinæ & sudoris communis materia: Concludamus ergo ster-
cus primæ, vrinam secundæ, sudorem terciæ coctionis esse excrementa. Non est prætereundum præter sudorem esse excrementum siccum terciæ coctionis quòd sordes nuncupatur. Cuius copia cutis sordida redditur, vt manuum ablutione quotidie intelligitur: vtrumque excrementum à chirurgis in vlceribus obseruatur. Nam ab excremento sicco vlcus sordidum appellant: ab humido humidū.

De Pituita non Naturali.

C A P V T X I I.

HA CTENVS de naturalibus humoribus tam alimentariis quàm excrementitiis, qui omnes in sanis à natura generantur. Sequitur vt propositæ diuisionis vltimum membrum absoluamus, hoc est de humoribus

contra naturam differamus: Cognosci verò non potest quod est contra naturam nisi priùs intelligatur quod est secundùm naturam. Propterea humoris cuiusque naturalis circunstantias breuiter ob oculos ponam. Requiritur in singulis , substantia, quantitas & qualitas legitima : Ad substantiam pertinet consistentia, ad quantitatem proportio , ad qualitatem sapor, & color: bilis, exempli gratia, debet esse tenuis, melancholia, crassa, pituita, ferè vt sanguis, mediocris : Bilis primis suis qualitatibus debet esse calida sicca, secundis amara & flaua , Pituita, primis qualitatibus debet esse frigida & humida, secundis alba & insipida. Nam fit dulcis coctione, priusquam in sanguinem mutetur, aut permixtione sanguinis : Cæterum dulcedinem fieri à calore moderato, demonstrant dulcia omnia, vt sanguis, mel, saccharum; quæ sunt mediocriter calida. Atqui pituita naturalis est frigida, ergo debet dici insipida potius quàm dulcis, melancholicus humor, primis qualitatibus est frigidus siccus, secundis niger & acidus : sanguis est calidus humidus, si temperatissimæ cuti comparetur, si cæteris humoribus, temperatus : Secundis verò qualitatibus, ruber & dulcis : Omnium quatuor debet ea esse proportio, vt bilis sit minimum: deinde melancholiæ: sanguinis plurimum, deinde pituitæ: si ista proportio violetur, sitque plus, aut minus vnius, quàm expediat, vel à temperie sua vnus recedat, nascetur inde morborum ferè

omnium parens cacochymia. Pituita igitur, vè ab illa exordiar qualitatis vitio, non naturalis erit, si fuerit acida, aut falsa: dulcis enim est naturali similis. Ratione cōsistētīæ, si mucosa, vitrea aut gypsea, mucosa similis est muco, qui quotidie mungitur & expuitur. Ad lubricandam viam fœcibus, natura, mucosa pituita illeuit intestina, quæ, incipiente dysenteria, bilis acrimonia abraditur, primæque excernitur. Huic similis est, & ex ea sæpè oritur vitrea, quæ meliùs albuginea diceretur. Est enim ouorum albumini similior quàm vitro fuso, est crassa & valdè frigida, nam cùm aliquando coli cruciatus intolletabiles excitaret, clystere ex oleo rutæ educta, nihilominus in ipsomet cruciatu frigida sentiebatur. In arthritide nodosa, pituita, gypsea observatur, Tophi enim qui in articulis generantur, sunt pituita à calore resiccata, & in lapidis duritiem concreta. In bronchijs asthmaticorum sæpè reperti sunt lapilli, pituita albuginea per resolutionem lapidescente: Pituita, acida fit inconcoctione sic fructus immaturi sunt acidi, qui paulatim dulcescunt coctione: falsa fit putrefactione aut bilis permixtione: Discernuntur contrariis effectis. Nam pituita acida excitat *βρωμίαν* famém implacabilem, falsa sitim. Cur hydropici perpetuò sitiunt cùm habeant ventrem plenum aqua? quia abundant sero putri & salso, distenditur illis abdomen à copia tenuis pituitæ, quæ putredine falsedinem acquisiuit.

De bile non naturali.

CAP. XIII.

QUOTIES bilis simpliciter effertur, toties flaua designatur, alioquin cum adiuncto, viridis, nigra ruffa appellatur. Illa duobus modis à natura sua recedit, alteratione, aut alieni humoris permiftione vitellinam bilem, fic dictam, quòd calore & consistentia fit fimilis vitellis ouorum, Auicenna existimat fieri in venis, pituita crassa permifta bili, Galenus verò per alterationem solam, ardore scilicet abforpto serò: nam priuatione sui serì vnusquisque humor crassescit. Viderur verior sententia Galeni, quia pituitæ permiftione pallescit bilis, & refrigerescit: Alteratione sola fiunt, bilis porracea, Æruginosa & glastea: Porracea fimilis est succo porri, æruginosa ærugini, vtraque, viridis, longè tamen differunt: nam porracea vt plurimùm gignitur in ventriculo ob ciborum cruditatem: propterea quidam pituitam viridem nuncuparunt, non absurdè sanè: nam omnem humorem, crudum pituitam veteres appellabât. Æruginosa verò, vt plurimùm fit ventriculo, aut hepate inflammato, éstque tam calida & mordax, vt diiectiones Æruginosæ sint lethales: Propè accedit ad glasteam quæ colore refert glastum. Ad quam pertinet cærulea, est humorum omnium pessimus, si atram bilem exceperis: nam ardore tantùm a-

erimoniam acquirit , vt erodat & exulceret: gignitur in ventriculo , aut circa ipsum. Bilis rubra impropiè vocatur, bilis, est enim potiùs serum sanguinis : Distinguetur tamèn hac nota à sanguine , quòd extra vasa non concrefcit, vt sanguis, bilis fit rubra quando sero sanguinis humor quidam ruber permiscetur. Fit pallida permiftione pituitæ , éstque fimilis naturali: bilis atra à naturali tam longè recessit, vt iam in aliam humoris speciem degenerarit. De qua nunc pluribus differendum est.

De atra bile. Cap. XIII.

SVCCVS melancholicus est fimilis fæci, atrabilarius verò fimilis fæci vstæ , vstione enim cuiuslibet humoris nascitur atra bilis. Quæ fit vstione sanguinis mitior est, deinde melancholici humoris: pessima omnium quæ fit à bile vsta : Illa enim non tantùm partes in quibus colligitur , erodit, sed etiam quascumque attigerit vrit, liquat, corrumpit. Hinc dysenteria ab atra bile, lethalis; quia in intestinis vlcus facit cancrodes: tam maligna est, vt aceti acris modò fermentet terram in quam ceciderit: calida est potentia, vt calx, cinis, aut fex vsta, quia in omnibus adustis remanent, ignis reliquiæ, quas Græci vocant *ἐμπροεύματα*. Eam vt venenum muscæ & mures refugiunt: Galenus lib. de atra bile scribit se non vidisse vnum qui atram bilem deiecerit & mortuus non sit, potest sine periculo sanguis, aut

fuccus niger excerni , atra bilis , nunquam : Sanguis vltus melancholicus humor & atra bilis , effectis manifestè distinguuntur : nam carbunculi fiunt à sanguine vsto, cancri ab atra bile , scirrhi, ab humore melancholico.

PHYSIOLOGIÆ. Sect. V.

De Partibus.

Quid pars. C. A. P. I.

N A T V R Æ componentis imitatione, ducto initio à simplicioribus paulatim descendimus ad compositiora, à communibus ad specialiora : partes enim similes, quamvis nonnunquam coniuncta & sensibilia nostri corporis elementa, id est minimæ & simplicissimæ partes appellantur à Galeno, fiunt tamen ex elementis, humoribus & spiritibus, quia substantia constant solida carnosæ & spirituosæ : Vt autem totius, ita partis nomen ambiguè dicitur : propriè totius & partis nomine, integrans designatur, totum vniuersum, vt genus : & pars vniuersa, vt species & differentia, iis nominibus vocantur, propter eam quam habent cum integrante similitudinem, alioquin species compositior genere, quæque illud actu continet, malè illius pars diceretur. Corpus humanum est totum integrans, cuius partes quærentur, Aut simpliciter prout corpus est, aut quatenus est corpus

viuens. Primo modo consideratur à Galeno
 in libris anatomicis, totum enim integrans in
 minimas vsque particulas partitur, nulla hu-
 morum, aut spirituum facta mentione. Dissec-
 tio conquiescit in partibus similaribus tan-
 quam elementis ad sensum simplicissimis: hu-
 mores qui corpore, non aliter quàm liquor
 vase continentur, inter partes non numerant
 dissecutores, multominus vagos, neque toti co-
 hærentes spiritus: pars debet à se non ab alio
 circumscribi: humidum omne aliena superficie
 non sua continetur. Lac, medulla, sanguis
 adeps cōtinentur ab alio: equidem concretus
 adeps à semetipso circumscribitur: sed medio-
 cri calore fusus mox ab alio retinetur: sanguis
 tamen & spiritus, quia corpus viuens, inte-
 grant, neque potest sine illis viuere: sapienter
 ab Hippocrate inter partes, non corporis
 simpliciter, sed corporis viuētis recēsentur, id
 enim sine quo, aut omnino nō viuere, aut æquē
 commodē viuere non possumus, Corporis vi-
 uētis partem appellamus. Hinc partes quæ-
 dam necessitatis, vt cor, hepar, pulmo, ventri-
 culus; Aliæ, commoditatis, vt testes, & oculi:
 illis enim exēctis viuere quidē possumus,
 non æquē commodē, vngues inter partes
 commoditatis à Galeno recensentur, quia fa-
 ciunt, vt minutissima quæquē comprehen-
 damus. Præterea Galenus primo de vsu
 partium scribit partes quasdam datas esse ad
 ornatum, vt comam & barbam, ita enim i-
 pse eiusdem operis vndecimo; mulieri, sa-
 piens

piens natura facit corpus glabrum, puerorum instar, quia cum non habeat mores æquè venerandos atque vir neque forma erat illi opus æquè veneranda. Pilos verò esse partes, hoc præter cætera indicat, quòd alopecia, & ophiasis inter morbos partium à medicis numerentur. Dicet aliquis: id solum quod constituit, meretur nomen partis, pili, & vngues adueniunt rei iam constitutæ. Respondeo appellari à Galeno non simpliciter, sed cum adiuncto partes post genitas, vt cristam galli, boum cornua. Attamen de pillis alarum & mentulæ valdè dubito, quia incommodant potius, quàm prosint, neque vllum ornatum afferunt corpori: Theophrastus in opusculo metaphysico, hoc exemplo demonstrat quædam fieri frustra à natura, dicitur enim frustra factum quod non habet vsum: mihi videntur totius operis veluti parerga, quæ à materiæ excrementis non aliter procedunt quàm fuligo in camino, meliùsque inter excrementa quàm inter partes numerarentur: Si quis instet quòd nutriantur, proindeque viuunt, respondendum; Impropiè, nempè per appositionem nutriri, impropiè inquam, quia nutriuntur fuliginosis excrementis ad radicem apposis, vngues quamuis sanguine (ad radicem enim vena desinit) nutriantur: impropiè tamen nutriuntur, quia ad radicem solam sanguis apponitur. Extrema, quæ resegmenta vocantur, tam longè absunt à radice, vbi sunt vita, sensus, & nutritio, vt veriùs excreméta,

videri possint, quàm partes.

Partium multiplex diuision, quæ sint similes.

CAPVT II.

MEDICVS non est similis Archite-
cto, qui construat ipse domicilium a-
nimæ, sed à natura constitutum contempla-
tur. Od id contrario ordine corpus hominis
in simplicissima vsque resoluit, est enim gene-
rationis & resolutionis ordo planè contra-
rius. Natura & ars opus suum ordiuntur à
simplicioribus, sensimque ad perfectiora pro-
cedunt, dum opus numeris omnibus comple-
tum dederint, Medicus qui iam perfectum o-
pus contemplatur; illud dissoluit primum in
compositissima, qualia sensibus primùm ob-
uersantur. Quorum Galen. libro De diffe-
rentiis morborum quatuor differentias con-
stituit: Primi generis sunt, à quibus incipit par-
titio: Caput, thorax, venter, & artus: Secundi
paulò minus composita instrumenta in quæ
illa subdiuiduntur, vt caput in cerebrum, ocu-
los, nares, aures & os: Thorax in pulmonem
cor & diaphragma: Venter in iecur, lienem,
ventriculum, renes, vesicam, & vterum: Bra-
chium in manum, humerum & propriè di-
ctum brachium, crus in pedem, tibiam, & fe-
mur: Hæc instrumenta secundi generis subdi-
uidi quoque possunt in alia instrumenta, ma-
nus in digitos, oculus in musculos, à quibus
huc illuc mouetur, septem tunicas, tres humo-

tes, & neruum opticum. Rursum hæc instrumenta tertij generis subdiuidi possunt in alia simpliciora, vt digiti in venas, neruos & arterias, quæ sunt prima, & simplicissima instrumenta, non amplius diuidua: Non sunt tamen primæ & simplicissimæ partes. Similares enim & simplices partes non possunt in alias differentes specie resolui. Atqui venæ & arteriæ constant fibris & membranis, partibus specie differentibus. Itaque vt sunt partes instrumentariæ, conformatio enim instrumentum facit, ita compositæ & dissimilares: suntque verè dissimilares, hoc est simplices & informes, tantum octo: Os, cartilago, fibra, membrana, ligamentum, tendo, caro simplex & cutis: Nec obest quod rudioribus primo obtutu venæ & arteriæ similes simplicesque videantur, quia rem vt est, animo contemplant, quin etiam sensuum fide veritatem diligentius exploranti constabit esse partes & dissimilares, & compositas, quia ex specie differentibus partibus constituuntur. Syluius aliter Galenum excusat, medici enim, inquit simplex, vel compositum, vsurpant duobus modis absolute, vel comparate, nam oxymel diuidunt in simplex & compositum: Cum tamen oxymel simplex sit compositum, ex aqua aceto & melle. Dicitur verò simplex comparatum compositioni, quo modo Galenus venas & arterias non absolute, sed comparate similes nominauit & simplices.

*Octo partium similarium quæ sunt simplices
& minimè conformata
Brevis explicatio.*

C A P V T III.

Os. **O**SSA maximè omnium partium sunt terrena, proinde siccissima & durissima, qualia fieri expediebat ut essent totius operis fundamenta. His enim veluti columnis, reliqui corporis moles sustinetur. Non oportebat esse vnum os continuum, sed multis partibus distinctum, ut homo quam vellet in partem membra inflecteret, tam arctè tamen cohererent, tantæque arte coniuncta sunt, ut contiguitate si non continuitate, sint vnum: continua dicuntur quorum extrema sunt vnum, contigua quorum extrema sese tangunt. Duobus autem modis ossa sese contingunt, Articulo aut *συνφύσει*, quorum differentias explicat Galenus in *ὀσσεολογία*, unde disces differre ossa magnitudine, ut singula partibus quas fulciunt respondeant, deinde cavitare. Alia enim sunt caua, alia solida, illa interiore medulla nutriuntur, hæc per poros intromittunt crassum sanguinem, ut ex eo conuincitur, quod fracta vniantur callo, qui ex reliquiis alimentarij sanguinis generatur, tum quod in sua substantia pati possunt abscessum, superfluitatibus alimenti in poris putrentibus: Differunt quoque apophysibus & epiphysibus, Cartiligo, ut constare potest *ἀντοψία*. Cartilaginis eadem

est substantia, quæ ossis: est os adeo tenerum & molle vt inflecti possit. Ossa infantis, dum ma det adhuc & diffluit humore materno, sunt cartilaginea, aucto per ætatem calore resiccata, ossæam duritiem acquirunt: Hinc animalium calidissimi leonis ossa tam dura esse scribit Aristoteles, vt eorum, veluti chalybis & silicis attritu, scintilla excutiat: Quod reperitur os in corde cerui, est cartilago progressu temporis indurata. Memorabile est quod refert Cardanus, Nebulo quidam Mediolanensis adiudicatus est cruci, cùmque à carnifice non posset strangulari, hoc pro miraculo habuerunt spectatores, ideòque populi fauore liberatus est, & in cœnobium trusus vbi cùm vitam finiisset, Cardanus mortui corpus impetrauit, vt nouitatis causam inquireret, inuenit asperam arteriam ossæam, quam idcirco carnifex, laqueo comprimere non potuerat. Porro differunt inter se cartilagine, quod aliæ ossium extremis hærent, vt in vertebris, naso, sterno, & nothis costis; aliæ non, vt in auribus, epiglottide, laringe, aspera arteria, in cordis bali.

Vt cartilago ossis, ita cartilaginis, ligamentum duritiem æmuletur, coniungit & continet ossa, quæ alioquin dissilirent: neruo quidem substantia & calore simile est, durius tamen & penitus insensibile, paucis exceptis, quæ aut nervos excipiunt, aut ex membranis sentientibus oriuntur. Accedat quod nerui à cerebro originem habent, aut à spinæ medulla,

Ligamentū.

ligamentum ab osse ad os procedit, nervi omnes sensum vel motum largiuntur, ligamentum neutrum.

Tendo. TENDO est finis & veluti cauda musculi; arbitrarij motus primum instrumentum, eo enim in partem mouendam inserto, fit motus voluntarius. Dicitur à Tendendo, quia membrum mouendum intendit instar chordæ, & versus musculi caput contrahit: substantia constat nervosa, quæ ex fibris nervorum & ligamentorum per muscolum dispersis, & invicem coeuntibus procedit: tanto mollior est ligamento quanto durior nervo, sentit & movetur voluntario motu, ratione nervorum ex quibus constat, ratione verò ligamentorum musculos ossibus connectit.

Fibræ. FIBRÆ sunt tenuia quædam, attamen firma, & valida, fila singulis partibus, insita quorum ministerio naturales obeunt actiones, trahunt enim rectis fibris, transuersis expellunt, retinent obliquis: adiutæ tamen mutuo auxilio, nam fibrarum omnium contentione melius vnumquodque retinetur. Propterea quædam vt nervosæ sentiunt: aliæ non, vt quæ à ligamentis procedunt: sanguini quoque suæ insunt fibræ, quarum frigore concrescit.

Membrana. MEMBRANA & tunica sola differunt ratione. Nam Membrana est nomen substantiæ, tunica nomen officij, quatenus enim membrana partem aliquam inuestit, ex hoc tunica nuncupatur, in quibusdam partibus proprium habet nomen, nam quæ involuit

ossa *στέονος*, quæ cranium *κεφαλαίονος*, quæ cerebrum *μενινγξ*, quæ costas tetigit & contentis partibus, vt cordi, pulmōni & asperæ arteriæ propriam tunicam largitur, succingens membrana, quæ partes naturales continet, datque singulis propriam tunicam, *σπειρόναιος* appellatur. Ab his partes habent sensum, nam si ossa suo perioestio denudaris, poterunt incidi, secari, vri, sine dolore, non obstat quodd Aristoteles scribit pericranium non sentire, sentit enim sed obtusè, propterea quodd caret carne quæ in contactu est medium.

CUTIS est membranarum omnium amplissima, totius corporis tunica, atque etiam emissarium, per eam enim totum corpus excrementis fuliginosis repurgatur, sentit, quia nervosa: accipit enim sensum à nervis qui per illius substantiam sunt dispersi, huius efflorescentia *ἐκσπέρμης*, cuticula nominatur, tunicam interiorum partium non absurdè internam cutem appellaris, alioquin cutis non est omnium tractabilium criterion. Nam quæ assumuntur, aut quæ per anum vel ouretram iniiciuntur, calidæne sint, an frigida non distinguemus, faciamus os detectum, frigoris iniuras sentiet, & dura percipiet. Itaque cutis nomine etiam membranas interiores non absurdè comprehenderis.

CARO simplex videri potest in gingiuis, glande & radicibus digitorum: cui similis est, attamen non simplex, caro musculi: In mammis & testibus cum adiuncto, Caro glandu-

losa nominatur: substantia quoque viscerum vt cordis & iecoris, caro sed improprie, vocatur. Erasistratus distinctius parenchyma nominabat: Inest etiam cæteris partibus quamuis spermaticis vt ventriculo, quinetiam ossibus sua caro, vt scribit Galenus decimo methodi. Eo enim sensu eodem autore iam annotauimus, partes omnes constare triplici substantia solida, carnosa & spirituosa, ob id dicitur constare sua carne generali & improprio significato. Plantarum fibris, seu duriori & ligneæ substantiæ quæ neruos refert, adiunctam mollem, & humidam substantiam, Theophrastus appellat carnem plantarum: Quinetiam in ferro rubigine exco, carnem contabuisse, fibras ob duritiem restitisse, leges apud classicos authores. Carnis & pinguedinis eadem est materia nempe sanguis, verum caro fit à calore per resiccationem, pinguedo à frigore membranarum per modum congelationis.

*De Venis, arteriis & nervis quæ sunt prima
& simplicissima instrumenta.*

CAPVT IIII.

Vena. **V**ENÆ omnes oriuntur à iecore, vt arteriæ à corde, si venam arteriosam exceperis, quæ à dextro cordis ventriculo ortum ducit, sed illa non simpliciter, sed cum adiuncto vena arteriosa dicitur: Vena ab officio, quod a-

Porta.

limentarium sanguinem pulmoni distribuat. Arteriosa quòd instar arteriæ duabus constet tunicis, reliquæ omnes constant vna tunica triplici fibrarum genere contexta. Duos habet insignes truncos, vnum per quem veluti per portam chylus confluit ad iecur, inde vena porta dicitur. Alterum per quem superis & inferis partibus nutriendis iam confectus ex chylo sanguis, dispensatur: qui vena caua nominatur, vena porta à parte sinistra iecoris originem habet, ibique radices agit: Venæ caua à parte gibba. Truncus venæ portæ in duos præcipuos ramos diuiditur, splenicum qui ad splenem fertur: mesentericum qui ad mesenterium plurimos habet furculos, quibus imi ventris major pars nutritur: A partibus quas nutriunt nomen accipiunt, gastrica dicitur, quæ nutrit ventriculum, intestinalis quæ intestina, epiplois quæ ἐπίπλοον, cystica quæ cystin fellis: A ramo mesenterico descédunt furculi ad intestinum rectum, qui hæmorrhoidas constituunt. Truncus venæ cauæ in duos quoque ramos diuiditur, vnum qui sursum fertur ad nutritionem supernarum partium, alterum qui deorsum ad nutritionem inferarum.

VENARVM nomine veteres medici arterias comprehenderunt; differunt tamen primò quòd arteria constet duabus tunicis, ne spiritus exhalet, nève perenni motu rumpatur, vena, vnica: Inde arteria per quam spiritus transmittitur ad cor, venosa dicitur, quòd

unica constet tunica, interior est cartilaginea,
 quintuplò durior exteriore. Secundo differunt
 quòd arteria assiduè pulset, vena minimè.
 Tertio quòd arteriæ oriantur à sinistro cor-
 dis ventriculo. Vnde emergit Arteria magna
 quæ ab Aristotele aorta nominatur. Venæ ab
 hepate. Quarto quòd arteriis contineatur spi-
 ritus vitalis, mistus cum paucò eoque tenuis-
 simo sanguine, venis sanguis multus, crassus
 cum spiritu naturali, qui plurimis nihil aliud
 videtur, quàm halitus sanguinis. Venæ & arte-
 riæ fibras habent à nervis productas, proin-
 de quamvis repugnet Galenus (vt in phlebo-
 tomia, & arteriotomia experimur) sentiunt,
 Cæterùm rami venæ cauæ, arteriæ per totum
 corpus dispersæ coniunguntur, vt venæ ab ar-
 teriis accipiant spiritum qui calore vitali viui-
 ficet sanguinem, vicissimque arteriæ hauriunt
 à venis aliquantulum sanguinis. Non est præ-
 tereundum arteriam, quæ cum adiuncto aspera
 nominatur, alterius esse rationis quamvis olim
 simpliciter, & propriè arteria diceretur. Notat
 Galen. decimoquinto De usu partium. Ner-
 uum generaliori significato comprehendere
 tendonem & ligamentum, propriè tamen cor-
 pus quod à cerebro & spinæ medulla, vel ra-
 chytide oritur ad sensum & motum à medicis
 neruum appellari. Cætera duo, corpora neruo-
 sa: A cerebro nerui molles oriuntur, qui senso-
 rij nuncupantur, duri à spinæ medulla, qui
 vocantur motorij, eò quòd motus arbitrij
 non sensus sunt instrumenta, hoc est parti-

bus, motum non sensum largiuntur, sensorios oportuit esse molles, quia sensus fit perpeffione, mollities autem apta est ad facile patiendum. Motorij verò sunt duri, quia motus actio est, ad actionis autem robur requiritur durities instrumenti: A cerebro procedunt septem neruorum coniugationes (coniugati enim feruntur, ideòque paria neruorum ab anatomicis appellantur.) A spinæ medulla triginta paria, hoc est sexaginta nerui: illa enim vtrinque per singularum vertebrarum foramina singulos neruos mittit. Atque vt molles in organa sèsuū, ita motorij in musculos inferūtur. Cæterum neruus opticus & pudendi, qui cauus dicitur, manifestā & sensibilē habent cavitatem. Cæteri sunt solidi, nullā habent saltem quæ sensu percipi possit cavitatem. Non desunt tamen qui in viuientibus inesse dicant, vt possit animalis spiritus transmitti. Verum per irradiationem motricem facultatem affluere non semel scripsit Galenus. Qua de re aliàs opportunius.

De secundis instrumentis, vt musculis & digitis. Cap. V.

EX tribus primis & simplicissimis instrumentis & octo commemoratis partibus minimè cōformatis, iusta magnitudine, numero, figura, sitis atque connexis, nascuntur secundi generis instrumenta, in quibus primum locum habent muscoli, arbitarij motus instrumenta, quamuis Galenus in arte parua vi-

deatur , ad primum genus instrumentorū eos reuocare , quando scribit propriam substantiam musculi absolui carne & fibris : præterea enim constant venis , arteriis & nervis , à quibus accipiunt alimentum , vitam , sensum & motum : constant quoque tunica , tendone , ligamento , quorum causa , in secundis instrumentis possunt numerari : Tribus partibus distinguuntur , principio , medio , & fine , quæ vulgò caput , venter & cauda , nuncupantur. Principium seu caput dicitur , pars ea in quam nervus & ligamentū inserūtur , cauda , in quā desinunt : nā ex nervorū & ligamentorū fibris oriri tendonē , qui est *ἀποτέλεσμα* & cauda musculi , vt iam admonuimus : Venter est pars musculi carnosior , vtrique extremo interiecta : ministerio musculi , ita pro animi arbitrio mēbra mouentur : Tendo in partem mouendam inseritur , per neruum verò in caput musculi inseritur , vis animæ motrix , à cerebro influit , inde contractæ fibræ , versus principium partem mouendam trahunt. Contrarij motus fiunt à musculis oppositis , si sphincterem (musculum qui claudit anum) & septum transversum excipias. Est musculus rotundus , qui partes vitales , à naturalibus separat. Cæteri inquam habent suum antagonistam , leuator depressorem , clausor apertorem. Cæterum quamvis Auerroës scripserit Anatomen musculorum esse necessariam chirurgo non medico , tamen vt tanquam Architectus operariis , medicus operatoribus chirurgis prudenter imperet , ne chi-

rurgiam quidem debet ignorare, scribit Galenus decimo method. cum in Asia faceret medicinam se chirurgiam exercuisse, at Romæ quòd essent distincti artifices operationem chirurgis reliquisse. Digiti non tantum constant venis à quibus nutriuntur, arteriis, per quas spiritum & calorem vitalem accipiunt, nervis per quos sentiunt, & musculis à quibus mouentur, sed tribus ossibus, quibus reliquum fulcitur, & ligamentis, quibus ossa continentur, carne & cute, quorum conjunctione verum tactus organum constituitur, eorum actio à commemoratarum partium magnitudine, figura, numero, situ, & connectione procedit, quorum si vel minimum desit, illa lædatur, nascenturque morbi organici, figuræ magnitudinis, numeri situs connectionis, Aristoteles diuisit digitos in nodos & internodia. Sunt autem quinque, pollex, index, medius, medicus seu annularis, & minimus.

*De instrumentis tertij generis, ut manu
& corde. Cap. VI.*

MANVS est instrumentum tertij generis, constat quinque digitis, vola, meta, carpio, & carpo. Aristoteles scribit naturam in vola, lineas describere indices breuioris, aut longioris vitæ, quo fundamento nititur chiromantia. Idem Aristoteles reprehendit Anaxagoram, quod diceret hominem sapere quoniam habet manus. Natura enim, inquit

accommodat instrumenta facultatibus, non facultates instrumentis. Atqui manus est instrumentum sapientiæ, instrumentum inquam instrumentorum: nam ars quælibet, instrumenta facit manuum ministerio. Temerè enim naturam velut nouercam Theophrastus accusabat, quòd cætera animalia vnguibus, cornibus, aut eiusmodi vitæ præsidiiis armarit, timidissimos lepores currendi velocitate munierit, hominem verò inermem reliquerit, quandoquidem manus, potentia est omne instrumentum: Homo inquam non sapit, quia manus habet, sed quia naturæ primæ instituto est animal plenum consilij & rationis, idcirco accepit manus, vt essent sapientiæ instrumenta. Pergendum ad cætera tertij generis instrumenta: hoc est partes organicas, quæ capite, thorace & ventre continentur, si mauis, in quos vltima illa & compositissima instrumenta primum resoluuntur, in quibus cor primum occurrit, eam enim habet rationē in microcosmo, quā sol in vniuerso. In corporis œconomia non aliter præest, quàm Rex in republica: cuius admirabilem structuram qui didicerit, minimo negotio reliquarum partium minùs operosam, facilioremque structuram animo & oculis concipiet: tenet medium non rei, sed perfectionis & commoditatis. Illud est mathematicum, hoc physicum medium, vtriusque medij meminit Aristoteles quinto Ethic. quando dicit iustitiam commutantem in contractibus seruare medium rei,

quodd æqualiter distat ab extremis, iustitiam
verò distributiuam in dispensandis honoribus
& pœnis pro cuiusque merito, tenere medium
rationis : manifestius in libris cœli, vbi docet
terram esse medium mathematicum, seu cen-
trum mundi, solem verò occupare medium
physicum, quod est commoditatis & perfe-
ctionis : Atqui cor eò modò se habet in no-
stro corpore quo sol in vniuerso. Perenni
motu necnon caloris spiritusque lucidi influ-
xu, vt sol mundum, sic corpus nostrum
viuificat, propterea ab Homero sol cor mun-
di nuncupatur : Itaque cor in corpore tenet
medium perfectionis, vmbilicus est medium
rei : nam si in hominis decussati vmbilicum
cyrchini pedem vnum defigas, alterum circun-
feras, describes circulum, à cuius circunferen-
tia ad vmbilicum ductæ omnes lineæ erunt
æquales : natura igitur tam nobilis visceris
sollicita, illud capsula conclusit, quæ impedit
ne dum dilatatur, costarum, aut vertebra-
rum duritie offendatur, non tangitur à peri-
cardio, vt possit liberè in sua pyxide sese di-
latare, Continet nonnihil aquæ ne motu &
calore deficcetur: carne constat prædura in qua
sunt duo sinus septo diuisi, dexter amplior,
sinister, vt corpulentior, ita angustior : est au-
tem solidior & crassior ne vitalis spiritus, qui
in eo elaboratur, exhalet : in dextro sinu,
duosunt, vasa, ramus venæ cauæ, per quem cor
excipit sanguinem ab hepate, vena arteriosa,
per quam sanguinem iam coctum & attenuat.

tum ad pulmones transmittit, in sinistro totidem, aorta per quam vitalem spiritum quoque uersum demittit, & arteria venosa per quam aërem à pulmonibus recipit, sunt enim pulmones veluti folles, & flabella cordis: fibras habet rectas & obliquas, adeò solidas, ut verisimile sit Aristotelem, eas habuisse pro nervis, quando scribit cor esse principium nervorum. Vtrinque habet auriculas, à quibus vena arteriosa & ramus venæ cavæ fulciuntur, ne vehementi motu cordis rumpan-
tur, simplicissima enim constant tunica, hæc structura potest vnumquemque rapere in admirationem. Mirandum quoque quod pinguedo illic concreuerit, cum adeps concre-
scat frigore nihil tamen se offert admirabilius undecim valuulis: Sunt quinque in dextro; sex in sinistro ventriculo. Vasa quæ excipiunt habent valuulas introrsum patentes, quæ excludunt extrorsum.

P H Y S I O L O G I Æ Sect. VII.

De facultatibus animæ.

Quid Anima. C A P. I.

QUÆ præcesserunt propria sunt corporis, quæ sequuntur pertinent ad animam, quam immediatum principium, facultatum omnium corporis viuentis, aut formam corporis animati possis definire, ita

ita enim sese consequuntur, functio facultas & forma, ut quemadmodum à facultatibus functiones, ita facultates à forma tanquam à proximo principio protendant, materia enim cum sit principium perpeſſionis, illius causa vnumquodque patitur. Forma verò principium actionis, per quam corpus omnes suas functiones exercet, nihil autem fit quod fieri non possit, semper in caducis potentia præcedit actum. Itaque non est dubium à forma tanquam à principio immediato omnes agendi vires emanare: quæ vel informat perficitque corpus simile & informe, vel dissimile & conformatum, quæ sunt Physicorum corporum duæ primæ differentiæ, forma corporis similis siue illud sit simplex, ut elementa: siue compositum ut fossilia, lapides & metalla, natura nominetur. Forma verò corporis conformati, seu ut ita loquar, organisati anima: sic enim duabus primis physicorū corporum differentiis totidem formarum physicarum primæ differentiæ respondebunt, eritque natura forma physici similis & informis: anima verò forma physici conformati, organici, dissimilis. Aristoteles secundo De anima, animam duobus modis definiuit: primo, perfectionem corporis organici potentia viuentis: secundo principium vegetandi, sentiendi & ratiocinandi. Posterior definitio est causa prioris, nam quærenti cur anima sit perfectio corporis organici potentia viuentis, responderetur, quia est principium

vegetandi, sentiendi, & ratiocinandi, sic igitur demonstratio, conficiatur: quod est principium vegetandi in plantis, sentiendi in belluis, & ratiocinandi in hominibus, Id quaecunque fit, in vnoquoque eorum est causa perfectionis. Nam si quid habent perfectionis plantæ; id totum acceptum debent ei, cuius vi nutriuntur, accrescunt & procreant simile, belluæ ei per quod sentiunt, homines ei per quod ratiocinantur. Atqui vegetant plantæ anima vegetante quæ altrix à Galeno nominatur, à quibusdam *φυττικὴ*, plantatiua seu plantarum propria, belluæ sentiunt anima sentiente, homines discurrunt anima ratiocinante. Est igitur anima rationalis, forma hominis, sentiens forma belluæ. Vegetans forma plantæ: Anima verò, Vegetandi, Sentiendi & Ratiocinandi principia: Forma corporis viuentis.

Anima præsertim humanæ physica & realis. Essentia perquiritur, eaque tandem diuina constituitur.

CAPVT II.

DVPLEX est essentia animæ, vna logica quæ definitio dicitur: omnia enim definiuntur sub ratione speciei; indiuidua circumstantiis materiæ, loci & temporis describi possunt, solum vniuersum definitur: Atqui vniuersum, est ens rationis, quia sola ratione comprehenditur, vt singula sensu: Præmissa est igitur animæ, vniuersalis, proindeque logica

definitio, singularis perquirenda est, etiam si Galenus scribat non oportere medicum valde illius esse sollicitum, quia eius scientia ad bene medendum non confert: inquirenda inquam diligenter, propterea quod quaestio est digna physica contemplatione: Galenus multis in locis fatetur ingenuè realem animæ substantiam sibi esse ignotam, tamen secundo De prædictione expulsi- bus, Haftenus inquit dubitavi, quæ esset animæ substantia, nunc ætate & rerum usu sapientior ausim affirmare, eam nihil aliud esse, quam temperamentum: quod etiam si de anima vegetante, & sentiente probabiliter dicatur, de rationali tamen dici non potest, quia utitur temperamento, ut instrumento. Instrumentum verò cum utente natura vel artifice, nemo prudens confuderit: Ad actiones vegetantis, & sentientis animæ, quamvis concedam, requiri legitimam temperiem, ad ratiocinandum tamen minimè necessaria est: definitur enim philosophia animæ abstractio à corpore, duabus causis. Primò quod certior sit contemplatio quo à materiæ, loci, temporis, personæ circumstantiis remotior: qua causa Mathematicæ scientiæ sunt certiores Physicis, Metaphysica certissima. Secundò quod corpus sit impedimento philosophanti, hinc *ὁ ψυχή* quasi *ὁ ψυχή* sepulchrum animæ dictum esse, scribit Plato in Cratillo: Anima igitur neque corpus est, neque quicquam corporis. Præterea temperamentum est accidens, qualitas nata ex

clemētorum mīstione: natura fortassis eadē est
 cūm tēperamento, nam Galenus passim videtur
 vnum pro altero vsurpare, sed anima est for-
 ma pręstantior quā natura, consentaneum i-
 gitur est vt illius quoque substantia melior iu-
 dicetur: enimvero si natiuus calor sit cęlestis,
 quo iure anima (quę vtitur calore, natiuo tan-
 quam instrumento,) elementaris erit, non po-
 tius cęlestis, aut supra cęlestis? plantis plan-
 tarūque partibus, necnon belluarum & ho-
 minum, nōne post mortem relinquitur tem-
 peramentum? Viuebant igitur prius beneficio
 alicuius principij à temperamento distincti.
 Galenus libro de substantia facultatū naturalīū
 dubitat an facultatis formatricis substantia simul
 cum semine traducatur, quia tanto cum ordine
 omnes partes nostri corporis cōformat dispo-
 nītque, vt consilio & ratione omnia videatur
 agere. At anima humana per se naturāque sua
 rationalis est, longē melior & diuinior con-
 formatrice, quia conformatrix facultas est
 pars animę vegetantis: Ergo si propter opus
 planē diuinum conformatrix Galeno diuina
 videatur, non est quōd dubitemus animam
 intelligentem diuiniorē affirmare. Propte-
 rea vt res artificiales exterior figura exornat,
 pulchriorēsque dicuntur, quę sunt artificio-
 sius figuratę: Sic opera naturę pręstantiora
 sunt quę pręstantiorem habent formam. At-
 qui rationalis anima, omnium formarum phy-
 sicarum est pręstantissima: Non est igitur du-
 bium quin sit valdē diuina illius essentia, su-

præcœlestis , potiùs quàm celestis : minimè
verò elementaris , à Deo Deorum immédia-
tè creata substantia , Dei soboles & delibatio ,

Animarum primæ differentia.

C A P V T III.

AN I M A est genus , notio quippè uni-
uersalis ex multis rebus animatis diffe-
rentibus specie , plantis , belluis & hominibus
collecta : quibus non tantùm nomen , sed etiam
definitionem vnā , & eandem æqualiter im-
pertit , non minus enim anima vegetans est
forma & perfectio summa plantæ , quàm sen-
tiens bellæ , aut rationalis hominis . Nec
refert si vna sit prior altera : nam binarius est
prior ternario , traingulus quadrato , nihilo-
minus peræquè sunt species numeri : nam aut
species inter sese comparantur , aut cum suo
genere : Si ad suum genus referantur , omnes
æqualiter eius nomen & rationem participant ,
si inter sese , nihil obest quin vna multis mo-
dis origine , ordine , perfectione , causa , sit prior
altera ; differre autem specie animam vegetan-
tem à sentiente , & hanc à ratio cinante , potest
hoc argumento demonstrari : Propter quod
vnumquodque tale & illud magis , plantæ ,
bellæ , & homines propter animam diffe-
runt specie : animas igitur quibus vegetant
plantæ , sentiunt bellæ , & homines discun-
t , specie differre necesse est . Soli Stoici
huic doctrinæ videntur repugnare : Animæ

enim & naturæ vnâ eadêmque substantiam
constituunt, nempe spiritum : differre tantùm
quod naturalis spiritus sit humidior, animalis
siccior : Ideoque formam plantarum appellant
naturam non animam, quia spiritu constet
humidiore. Addunt id solum animatum esse
quod potest mouere semetipsum, proprium
enim est animæ corpus quod informat secun-
dum omnes loci differentias mouere, dex-
trorsum, sinistrorsum, sursum, deorsum, ante,
ponè, plantas autem humo affixas in eodem lo-
co necessariò permanere : veruntamen si dua-
bus primis corporum physicorum differentiis,
totidem naturalium formarum primæ diffe-
rentiæ respondeant : forma corporis simila-
ris, informis, natura, cõformati verò & hetero-
genei anima nuncupetur : extra controuer-
siam est, plantas, cùm sint conformatæ, ani-
matas esse, adde quòd viuunt, quia nutriun-
tur, crescunt & procreant sibi simile, Atqui
vita est primus actus animæ, totque sunt a-
nimatorum, quot viuentium genera. Sit igitur
hoc cum Aristotele ratum & constitu-
tum, animarum tres esse primas differentias
seu species, vegetantem, quæ est forma, &
perfectio summa plantarum : sentientem, per
quam bellua est id quod est, interior
enim seu communis sensus est
belluarum perfectio sum-
ma, quemadmodum
ratio homi-
num.

*Animæ humanæ primæ facultates
constituuntur* Cap. IIII.

AN I M A hominis est totum potestatiuum, hoc est facultatibus tanquam primis partibus diuiduum ; vna enim cum sit simplex & incorporea animæ substantia, impartilis quoque sit necesse est. Plato ethicæ duntaxat illius vires, quæ sunt principia actionum moralium, explicauit : quod satis fuit morali philosopho. Concupiscibilem enim in iecore collocauit, irascibilem in corde, rationalem in cerebro : quibus differentiis nemo existimet omnem animam diuidi : nam differentia quæ sunt generis diuisiuæ, sunt alicuius speciei constitutiuæ. Atqui nulla est species rerum animatarum, quam informet, & ab aliis separet anima concupiscibilis, nulla cui irascibilis sit pro forma. Sunt igitur humanæ animæ tres facultates, non tres animæ, quandoquidem vnius rei vnica est forma : Doctè, me iudice, notauit Ficinus, imponi Platoni à peripateticis quòd tres animas specie differentes in nobis posuerit : Aristoteles vnā & simplicissimam animæ nostræ substantiæ constituit ; quæ sit in toto & in qualibet parte tota, hoc est omnibus facultatibus instructa : non operari tamen vbique, neque omnes suas vires omni in parte exercere, defectu instrumentorum : quia enim sentire non potest, sine neruo, in parte destituta neruo

sentire non potest, non formę quidem, sed instrumenti vitio: nam videret extremo digito, si haberet illic oculum: in calcaneo ratiocinaretur, si haberet illic omnia ad discurrendum necessaria. Denique vbique potens agere, non agit tamen, inopia instrumenti, quod si daretur seni oculus iuuenis, videret vt iuuenis: Anima igitur rationalis vbique tota, Innumeris facultatibus prædita est, quæ tamen omnes ad tres primas reduci possunt, vegetandi, sentiendi, & ratiocinandi: inferiores enim superioribus continentur, vt binarius ternario, triangulum quadrato. Nam vt duo sunt in tribus potentia, & indefinitè, sic vegetantis animæ facultates omnes sentiens includit, rationalis, tam vegetantis, quàm sentientis. Quando ergo scribit Aristoteles hominem in vtero viuere, primùm vita plantæ, deinde belluæ, postremò hominis non ita intelliigi debet, ac si vellet dari aliquod tempus in quo homo sit planta. Aliud in quo bellua, atque per hos veuti gradus ad animam rationalem perueniri, neque enim habet tres animas, sed cum vna & continua motione genitrix facultas insita semini procedat ad vnā formam, quæ adepta, conquietur: vnica est & simplex anima solis facultatibus distincta, si esset motus quietè interruptus non continuus, si adepta forma vegetant natura ab agendo aliquandiu desisteret, habebit essent tres animæ: Sed cum à primæ conceptionis die, ad quadagesimum, quos

est conformationis tempus longissimum, quo tempore Hippocrates cum Aristotele agnoscit ex trinfecus aliquid aduenire : natura pergat cōtinenter, & ad vnum finem aspiret, Anima hominem informat tribus primis facultatibus distincta : quarum ea est consequutio, vt postrema includat priorem, quæcumque ratiocinantur eadem sentiunt, & quæ sentiunt, vegetant, non contrà, quia plantæ vegetant sine sensu, belluæ sentiunt, sine ratione : quid ergo vult Aristoteles, dices, cum scribit hominem primum viuere vita plantæ, deinde belluæ, tandem hominis ? fœtum primum nutriti sugendo ex vtero matris sanguinem per vmbilicalem venam implantatam iecori, eo modo quo plantæ radicum fibris de terra sugunt alimentum. Est enim vterus fœtui, id quod terra plantæ, promptuarium alimenti : deinde verò iam perfectis sensuum instrumentis incipit sentire, ad extremum fit capax rationis. Hæc fuit de tribus physicis animæ nostræ potestatibus, Aristotelis sententia, pro quibus medici totidem reponunt, naturalem, vitalem, & animalem : naturalis eadem est cū vegetante, nomina tantū sunt diuersa : At sentiens & rationalis, animalis facultatis ambitu continentur. Vitalem Galenus nonnunquam comprehendit naturali, vt in libris de causis symptomatum, quando scribit duas tantū esse facultates animæ, naturalem & animalem : est enim vitalis similior naturali, quia nobis dormientibus, atque etiam in-

uitis, cor & arteriæ pulsant.

An constitutæ facultates animæ distinguantur sedibus. Cap. V.

NON placet Aristoteli, quia animam totam esse in toto & in qualibet particula corporis existimat, si vbiq̃ue potens est, & omnibus instructa facultatibus non debet hîc nutriendi, illic sentiendi, alibi ratiocinandi facultas collocari. Quod si vt Deus supra cœlos æuum agens beatissimum, existensque formaliter in cœlo empyreo, nihilominus potentialiter vbiq̃ue est, quia ibi est vbi operatur, si animæ substantia aliqua in parte corporis sit collocanda, vnde suis vtens facultatibus totum regat, vbi potest melius quàm in corde collocari? Est enim medium commoditatis & & perfectionis. Cur Deus dicitur in sole domicilium suum posuisse? quia ibi potissimum esse creditur, vbi eius potestas manifestius resplendet. Atqui cor eam habet rationem in homine quàm sol in vniuerso: primariæ actionis animæ, nempe vitæ, fons ab omnibus perhibetur. Itaque si cui parti formaliter anima insideat, maximè cordi, cæteris partibus inest potestatiuè: Quæ quidem omnes potestates ab isto fonte manant: Nam verisimile est ibi esse principium radicale facultatum & functionum omnium vnde exoriuntur primæ earum instrumenta. Atqui facultatum, & functionum animæ, nutritionis sensus, & vitæ in-

strumenta, nempe nerui, & arteriæ, si Aristoteli creditur, originem habent à corde, de arteriis non est controuersia: Fibras verò densas quibus conspersa est substantia cordis, ille habuit pro neruis, similitudine deceptus: Venas ab eo ramo qui à dextro ventriculo cordis fertur ad iecur, ortum habere, hoc argumento existimat, quòd minora maiorum sunt principia, cum ab imperfectis ad perfecta, à simplicioribus ad compositiota natura progrediatur. Flumina nonne vides paruis de fontibus orta? hæc ferè sunt quæ pro Aristotelis opinione afferunt Peripatetici: Medici verò cum Galeno tres partes principes constituunt, totidem facultatum sedes & principia, cor vitalis, iecur naturalis, cerebrum animalis, ipsiusmet Aristotelis hoc subnixa fundamento: Vt actiones obiectis distinguuntur, ita facultates instrumentis: Atqui venæ sunt alticis facultatis instrumenta: Arteriæ vitalis, nerui animalis, sine quibus facultates oriantur. Vbi igitur natura posuit originale principium instrumenti, ibi credibile est eam posuisse radicale principium facultatis, si mauis propè facultatem penit instrumentum quo possit operari, Atqui iecur esse principium venarum declarat vterque truncus, venæ portæ, & cauæ, qui ab vtraque parte iecoris exoriuntur: Venarum enim soboles & propago, arbori perbellè comparatur, cuius radix sit in iecore à quo truncus exurgit, à trunco rami, à ramis furculi: Nervos oriri à cerebro, arterias à cor-

de ipse sensus manifestè conuincit. Esto igitur iecur principium facultatis naturalis, cor vitalis cerebrum animalis. Accedat quòd vena vmbilicalis, perquam fœtus trahit alimentum, inseritur iecori, vt arteria vmbilicalis, perquam respirat, cordi: Item iecur mesenterio chylum sugit, quem sua carne in sanguinem transmutat. Atqui in officina alimentarij sanguinis residere facultatem nutricem verisimile est, quem quidem sanguinem ab hepate confluere ad dextrum ventriculum cordis, non à corde ferri ad iecur demonstrant valvulæ quæ patent foris intrò ad excipiendum, non intus foras, non extrorsum, ad excludendum. Præterea Archigenes quamuis esset iuratus Peripateticus nihilominus ad curationem phrenitidis nobiscum admouebat capiti topica remedia, pestilentes & venenatos morbos dum admotis cardiacis oppugnabat, iisq; facultatem vitalem roborabat, ea ad regionem cordis applicabat, quando corpus atrophiam languebat, iecori consulebat: ergo præstat in facienda medicina sentire cum medicis, de primis facultatum animæ principiis, vt actionis læsæ primo principio consulatur.

Facultas naturalis minutius diuiditur.

C A P V T VI.

DI C T V R V S de tribus animæ nostræ facultatibus à quibus totum corpus gu-

bernatur exordiar à naturali, quia viuentium esse, viuere est: Vita autem à nutritione est inseparabilis, propterea quòd quæcumque nutriuntur viuunt, & vicissim quæcumque viuunt nutrirì necesse est. Illa autem nihil est aliud quàm animæ vis, qua actiones naturales perficiuntur: subdiuidi solet in tres facultates, altricem, auétricem & procreatricem: nutrix est ea vis animæ, quæ appositum alimentum in corporis substantiam conuertit, cui quatuor aliæ ministrant: Attractrix, retentrix, assimilatrix, & expultrix: quandoquidem, vt docet Galenus tertio De naturalibus facultatibus aduersus Erasistratum & Asclepiadem, alimentum à singulis partibus trahi necesse est, deinde retineri, retentum coqui & assimilari, priusquam actu nutriat. Ad extremum alimenti reliquias excerni: Altricem, auétrix sequitur: Nutritur enim corpus substantia alimenti, eiusdem quantitate augetur: Procreatrici inseruiunt duæ facultates, alteratrix & cõformatrix, quia corpus humanum procreatur materia primùm variè immutata, deinde conformata: alteratione suam temperiem partes similes consequuntur, conformatione perficiuntur instrumenta ad vsum vitæ necessaria. Altricis maior quidem est ad vitam necessitas quàm auétricis & procreatricis, quia nutritur animal, quandiu viuìt, non semper augetur, neque perpetuò procreare potest simile, vt prima & extrema ætate: Verùm procreatricis dignitas & perfectio maior est.

Illa enim sola, inquit Aristoteles, nos facit immortales, nam cum transmutabilis materiæ necessitas singulos homines mortales reddat, successione tamen singulorum conseruantur species, succedit vnus alteri & veluti succenruiatur beneficio procreatricis, quæ propterea videtur esse facultas princeps, eo argumento quo testes inter partes principes recensentur : Non enim sunt partes principes, nisi quia procreatrix facultas illis vt primis & præcipuis generationis instrumentis insidet : Ad conseruandum indiuiduum tres tantum facultates requiruntur. Ad conseruationem species quatuor. Quidam hoc argumento contendunt procreatricem non esse partem naturalis facultatis : Naturalis enim facultas, inquit, tota addicta est indiuiduo conseruando, cum natura sit insitum principium motus : Genitrix verò facultas conseruandæ speciei destinatur, eiusque motus est in alio & ad aliud. Veruntamen vegetantis animæ quæ plantas informat, facultas procreatrix pars est : Atqui vegetans anima non potest esse alia quam naturalis : naturæ enim tam similis est, vt Galeno & Stoicis, natura potius videatur quam anima : Itaque cum medicis vis procreandi naturali facultate comprehendatur, sitque membrum subdiuisionis non primæ diuisionis.

De Nutrice facultate. Cap. VII.

CV R omne animal quandiu viuit necesse est nutri? quia triplicis substantiæ, solidæ carnosæ, & spirituosæ perennis fit dissipatio, partim ab insito, partim ab externo calore: Marcessit enim calor inopia pabuli, quod quidem indefinens effluuium, nisi assumpto alimento repararetur, breui animal marcore interiret. Hanc iacturam facultas nutrix resarcit. Si quis obiiciat animalia *φολέοντα*, quæ degunt in latibulis, vt glires, totam hyemem dormire, toto illo tempore non nutriri: respondendum pituitosum sanguinem qui continetur venis languido eorum calori esse sufficiens pabulum, non esse opus extrinsecus assumpto alimento, cum habeat calor intus quod agat. Calor natiuus est naturalis facultatis primum & præcipuum instrumentum, siue enim natura vt in senibus, siue accidente vt aliquo morbo, imbecillus fuerit: siue contagione infectus quod accidit phtysicis ab vlcere pulmonum, corpus atrophiam cōtabescet: Alimentum altricis facultatis est obiectum, quod primo dissimile caloris ministerio variè coctum & præparatum tandem redditur simile, quia assimilatur, tūque alimentum actu ab Hippocrate nominatur: quandiu est dissimile, improprie & potentia duntaxat est alimentum, vel proxima vt ros, sanguis, chylus, vel remota, vt panis, caro, vinum: illud quasi nutriens, hoc

nutriturum alimentum Hippocrates appellat: nutriuntur partes solide & carnosæ alimenti assimilatione. Spirituum indefinens iactura reparatur aëre inspirato: Spiritus tamen non propriè dixeris nutriri, quia manere oportet quod nutritur, sed in locum dissipati novum reponi, quòd veriùs generatio est quàm nutritio. Quæ duæ mutationes etiamsi plurimum consentiant, differunt tamen quòd generatione, noua quædam substantia producitur, nutritione, quæ iam existit, conseruatur.

*De quatuor facultatibus quæ ministrant
nutrici, ac primum de attractrice.*

C A P V T V I I I.

TRIBVS causis fit attractio, calore, substantiæ similitudine, aut fuga vacui. Calorem attrahere demonstrant frictiones, exercitatio, emplastra calida, vt dropaces & sinapisini, quibus natiuus calor auctus, attrahit ad partem alimentum, quo modo singulæ partes illud attrahunt. Similitudo substantiæ est proprietas quædam inexplicabilis formam consequens, qualis in magnete, succino, aut catharticis facile cernitur, qua quidem causa trahitur à parte alimentum, non promiscuè & indifferenter, sed definitè, & cum delectu, amicum scilicet & familiare: necesse est enim nutrientis cum nutrito intercedere similitudinem: Pars ergo calore trahit alimen-
tum

tum substantiæ similitudine trahit hoc alimētum, vt cerebrum, pituitosum sanguinem; pulmo biliosum, os melancholicum: hac vi iecur trahit chylum, renes serum, vesicula fel, lien limbum: Omne enim trahens eo fine trahit vt fruatur tracto, cystis fruitur felle, ex eoque capit voluptatem propter substantiæ similitudinem: Neque enim verisimile est, quæ natura trahunt propter ipsam trahendi functionem trahere, sed spe alicuius commoditatis trahunt. Postremum trahendi genus fit fuga vacui, cuius vitandi causa corpora naturalia, vt repleant locum inanem, mouentur præter naturam, leuia deorsum, grauia sursum: hoc trahendi genere cor, arteriæ & pulmo trahunt aërem, temperandi caloris natiui causa, Arteriæ ex venis quibuscum habent per anastomoses commercium, tenuem sanguinis portionem trahunt: Venæ quæ intestinis inferuntur, chili benignâ portionem sugunt. Hoc tractionis genere nullæ partes corporis vtuntur ad sui nutritionem, sed calore tantum & substantiæ similitudine attrahunt: Galenus quartum quoddam genus tractionis videtur posuisse commentario ad eum Aphorismum sexti epidemion, carnes ex ventre & partibus externis trahunt. Ibi enim scribit Rusticos itineris labore & ardoribus solis resiccatos balneo aquæ dulcis à siti liberari, quia partes resiccatæ magna vi humiditatem trahunt, sic quarto de ratione victus in acutis scribit resiccatas pulmonum venas ex partibus infernis tenuem bilem attra-

here, sed hoc tractionis genus referri potest ad fugam vacui, quia siccitas est vacuitas humoris proinde in locum vacuati, necessario novus succedit: Non est prætereundum quasdam partes corporis ut cerebrum, ossa & cartilagine trahere alimentum sine fibris, calore solo & substantiæ similitudine: Alias verò rectorum fibrarum auxilio, ventriculus exempli gratia, nullo voluntario motu, sed naturali, contractis fibris œsophagi ex ore trahit alimentum, tanta violentia interdum, ut vix dum præmansum deglutiatur: deglutitio verò non tantum fit rectis fibris quæ sunt in gulæ interiore tunica, sed etiam transuersis, quibus exterior tunica contrahitur. His enim contractis alimentum deorsum protruditur.

De facultate retentrice.

C A P V T I X.

PA R S non potest frui alimento quod attrahit nisi aliquandiu retineatur, quia omnis actio fit in tempore, idcirco opifex natura unicuique parti adiunxit retentricem, quæ alimentum tantisper contineat usque dum fuerit assimilatum, quædam partes, ut dixi, sine fibris, caloris tantum insiti ministerio retinent, ut cerebrum, spinæ medulla, ossa, ligamenta, aliæ verò retinent fibris obliquis, præsertim partes publicæ, ventriculus, uterus, vesica. Ventriculus enim cibum donec perfectè sit.

conuersus in chylum tam arctè complectitur, vt nullum spatium inter ventriculi tunicas & cibos intercedat: vterus nouem totis mensibus, ita fœtum comprehendit, vt omnino eius inferius otificium conniueat: venis, quâuis obscura, inest tamen vis retentrix, sanguinem enim continent fibrarum obliquarum ope quibus constant: qui alioquin totus rueret in partes inferas. Obscurior est cæteris in partibus retentio alimenti: quia tamē morari oportet, & hærere in parte aliquandiu alimentum vsquequo sit conuersum in substantiam partitis, illa necessariò in vna quaque parte animo fingenda est. Cæterùm retentrix siccitate roboratur, humiditate debilitatur. Hinc aluo sicca, pigra est. excretrix: contra, iuuatur humiditate: nam aluus humida, est lubrica & fluida, pueri cum sint humidi, aluo sunt facili & crebrò vomunt, retinendi imbecillitate & excernendi facilitate.

De coëtrice. Cap. X.

NUTRITIONEM præcedunt tres cōtiones, quibus alimentum præparatur, vt in partis nutriendæ substantiam faciliùs conuertatur, prima cōctio fit in ventriculo, à chylica facultate est ventriculo congenita vis conuertendi alimentum in chylum; hoc est in substantiam similem cremori: chylica ista facultas vititur ministeriò caloris, non tantùm ipsius ventriculi, sed etiam partium cir-

cunſtantium , vt hepatis omenti , vaſorum ventriculo ſubiectorum , puta arteriæ magnæ & venæ. Ineſt quoque inteſtiniſ vis quædam chyli procreatrix , ſed imbecilla , vt docetur quarto de uſu partium , quod patet ex alimentariis clyſteribus ; quorum materiam inteſtina conuertunt in chylum , ex quo ſanguis in hepate generatur : Ariſtot. quarto meteorôn chyloſim comparat elixationi , quia fit à calore humido & vaporoso , cuius ſententiam approbat Galenus : Secunda coquendi facultas vulgò ſanguifica nominatur , eſt vis inſita iecori per quam chylum in venis meſeraicis præparatum in ſanguinem tranſmutat , ſanguinem hîc cum nomino , quatuor humores comprehendo. Tertia vis concoquendi ineſt ſingulis partibus per quam ſanguinem attractum , appoſitum & agglutinatum tandem aſſimilât, ſuâmq; in ſubſtantiam conuertunt. Ad aſſimilatricem pertinet mammarum vis lactifica , vt teſtium ſeminifica.

De expultrice. Cap. XI.

N V L I V M eſt alimentum tam ſimile noſtræ naturæ , quod non habeat aliquid diſſimile ; hoc , miniſterio caloris , cuius eſt cogere homogenea , & ſeparare heterogenea , facultas excretrix per conuenientes ductus expellit , facultas ſanè ad vitam & ſanitatem conſeruandam maximè neceſſaria , quia à copia excrementorum immunerabiles mor-

bi contingunt. Estque, cum calore depascente, fatalis interitus causa inuitabilis, prouentus excrementorum. Quoties igitur vel qualitate, vel quantitate vel utrôque simul, excrementa incipiunt esse molesta naturæ: Illa, excreticis robore amandat, aliquando fibrarum transuersarum ope, aliquando sine fibris. Hæc facultas omnibus quidem partibus congenita est, quibusdam tamen robustior, ut partibus principibus, aliis imbecillior, ut glandulis, articulis & partibus quæ noxam aliquam à natiuitate, aut post natiuitatem acceperunt, propter quam expultricis imbecillitatē, magis sunt morbis obnoxia, quemadmodum partes nobiles in his depellendis robustè minùs idoneæ. Hac vi intestina siccum excrementum & humores alios ibi congestos, vel aliunde transmissos foràs expellunt opera fibrarum transuersarum. In criticis quoque vacuationibus huius facultatis robur manifestè relucet, quas tanto impetu nonnunquam expellit, ut se sistere nequeat: Idémque illi propemodum accidit quod iis qui per locum decliuem decurrentes inchoatum cursum cohibere non possunt: simili ferè impetu per vasa deferentia & meatum communem in vterû semen eiacular: vesica urinam excludit. Eadem facultate vterus nouem mensium curriculo completo appetente die natali, magno impetu fœtum foras excludit, fundo ipso ferè ad orificium descendente, ac lateribus vehementer contractis: Propellentis vteri tantus est conatus,

vt vinculis quibus alligatur spinæ, relaxatis sæpe procidat, illique idem accidit quod luctatoribus qui cùm alios prosternere nituntur, ipsi vna concidunt. Porro non tâtum fœtus & excrementa tam benigna, vt semen, quàm inutilia, vt loquium, natura vi & robore expultricis propellit, sed etiam alimentum: ea enim facultate ven-riculus à se confectum chylum in intestina deponit, & vomitu excludit, hepar sanguinem in venas protrudit, quin ipsæ venæ nonnunquam sanguinem in intestina abiiciunt, vnde sequitur dysenteria cruenta, in iis qui aliqua corporis parte mutili sunt. Sic mulieribus singulis mensibus defluit sanguis: sic cor sanguinem in suo ventriculo contentum, ad pulmones nutriendos per venam arteriosam transmittit: denique expultricis triplex est obiectum, excrementum, fœtus & alimentum.

An sit facultas quædam secretrix à superioribus distincta. Cap. XII.

FREQVENS est vsus secretrici in operibus naturæ, primùm in generatione, quia partes nostri corporis fieri non possunt, quin earum materia à massa sanguinis secernatur: vt enim ex quolibet ligno non fit mercurius, ita neque indifferéter ex qualibet materia: pulmones ex tenuiore, ossa ex crassiore: cerebrum ex aquosiore sanguine generatur, quod fieri nõ potest, sine facultate secretrice, vt docet Aui-cenna, prima sectione primi canonis. Secun-

do, cernitur in nutritione, quia non potest trahi alimentum, quod sit nutriendæ parti cognatum, quin secernatur. Tertiò in crisibus morborum, quia enim fiunt primùm cocta, deinde vacuata materia morbigica, necesse est humorem excernendum secerni, ut quod utile est retineatur, inutile verò foràs eiciatur. Quartò in medicamentis purgantibus apparet vis secretrici, trahunt enim cum delectu; ut rheum bilem, agaricus pituitam: his argumentis motus Auerrois, secundo collectionum reprehendit Galenum, quod secretricem præterierit, neque inter facultates naturales numerarit, veruntamen Galeno non fuit ignota, illius enim meminit lib. de differentiis symptomatum, ubi scribit auriginem fieri vitio secretrici, sed illam partim tractrice, partim retentrice comprehendit. Quando enim partes amicum & gratum alimentum attrahunt substantiæ similitudine, trahendo secernunt: quando per crises natura expellit noxium utileque retinet, retentrice simul & expultrice crisin absoluit. Itaque cum possit prædictis contineri, iustè præterita est à Galeno, neque necesse est addere quintam facultatem quæ ministret naturali.

De auctrice facultate.

C A P V T XIII.

NUTRICEM sequitur auctrix est naturalis facultas quæ partes solidas corporis

viuentis, in longum latum & profundū simul
 extendit seruata eadem specie & continuitate:
 qua definitione excluduntur tres modi acre-
 tionis improprij: per additionem, per rare-
 factionem, & repletionem: Additione crescit
 aceruus, crescit & vinum affusa aqua: rare-
 factione crescit aqua in vaporem resoluta, quia
 ex vno pugillo aquæ fiunt decem aëris: reple-
 tione crescit venter hydropicorum, quò per-
 tinet inflatio, cum vesica flatu impletur, aut
 cum oceanus multo tumet spiritu, tum enim
 mare dicitur creuisse: quæ vt euidentius pa-
 teant, singulæ partes definitionis sunt ex-
 plicandæ, cur solæ partes solidæ definitione
 continentur? quia ad eas solas pertinet vera
 & naturalis accretio, quæ vbi iustam magni-
 tudinem consequutæ sunt, corpus cessat au-
 geri, quin Galen. lib. de optima corporis con-
 stitutione videtur solis ossibus tribuere veram
 rationem incrementi. Ibi enim scribit tum-
 sisti corporis incrementum, cum ossa robur
 & firmamentum adepta sunt, vnde colligi po-
 test spirituum & humorum incrementum, nō
 esse propriè accretionem: quinimò ad adi-
 pem & partes carnosas propriè non pertinet
 accretio, quia toto vitæ tempore, ante & post
 vigorem ætatis, possunt crescere & decrescere,
 vt in tabidis, macris, aut valdè obesis, aut con-
 ualescentibus quotidiana experientia cerni
 potest. Hoc igitur sit constitutum: corpus ac-
 crescere tantum secundum partes solidas; quæ
 tandiu crescunt, quandiu habent multum hu-

midī radicalis , habent autem plurimum vſque ad ætatis vigorem , quo tempore facultas auſtrix dominatur , humida enim ſola extendi poſſunt , non ſicca : tum illi miniſtrant nutritrix & alteratrix. Inclinate ætate ceſſat ab opere , propter partium ſolidarum ſiccitatem. Cur additur corporis viuētis ? quia inanimita , vt metalla & lapides , vt non nutriuntur , ita non creſcunt , niſi per additionem. Sed cur accēſit definitioni , manente eadem ſpecie ? quia quod augetur , in aliam rei ſpeciem verti non debet , quod accidit aquę rarefactæ. Cur additur præterea ſeruata eadem continuitate ? quia cum mammæ multo lacte tument , aut membrum in tumorem attollitur , augetur quidem , ſed impropriè , quia neque manet parti ſua continuitas , neque naturalis craſſities. Denique ſolius eſt naturę non artis ſecundum omnes diſenſiones corpus augere , eius non mutata ſpecie necnon eiſdem ſeruata continuitate.

De alteratrice & conformatrice quę ſeruiunt procreatrici.

C A P V T X I I I I .

MO T V S definitur à Galeno prioris habitus mutatio , diuiditurque in ſimplicem & compositum. Motus ſimplices ſunt duo , alteratio & delatio , totidem compositi ortus & accretio. Nam ortus conſtat altera-

tionē & formationē , accretio mutationē quantitatis & loci, Alteratricem igitur & formatricem includit procreatrix: Aristoteles definit alterationem, mutationem accidentariæ qualitatis. Galenus verò cum Stoicis non tantum aduentitiæ, sed etiam essentialis qualitatis, eamque diuidit in accidentariam vt calidi in frigidum, albi in nigrum mutationem, & specificam, hoc est mutationem ex vna specie in aliam vt panis, in chylum chyli, in sanguinem sanguinis, in semen vel carnem: qua quidem alterationis differentia continentur chylosis, *αἱματώσις & σαρκοῦσις*, formatrix informat materiam, nec tantum aduentitiis, sed etiam specificis qualitatibus immutat: Vtræque constat procreatrix.

De Facultate vitali. Cap. XV.

AN I M A tribus facultatibus nostrum corpus regit, naturali, vitali, & animali: de naturali hætenus, de vitali paucis transigamus. Ea est facultas vitæ conseruatricis: vita consistit in copula animæ & corporis, vt mors in vtriusque separatione: animam continet in corpore natiuus calor (firmum vtriusque vinculum,) quo permanente, quantuluscumque sit vita perdurat, eodem extincto, cessat, nullaque postea functione anima sese manifestat. Hinc Aristoteles definit vitam insiti caloris permanentionem, verum spiritus & calor insitus perpetuò dissipantur, proindeque animal non

potest diu viuere, nisi subinde nouus in subsidium accedat, propterea à sinistro cordis ventriculo per arterias perpetuò nouus influit, qui congeniti iacturam reparet. Natiuus enim calor similis est flammæ, flammam nisi foueat nouus aër, breui extinguitur: itaque nisi calor & spiritus aliunde transmittantur, qui dissipati locum suppleant, citò animal è viuis tollitur. Iam docuimus vbi natura posuit instrumenta facultatis, ibi quoque illius originem primam seu radicale principium posuisse. Atqui præcipua vitalis facultatis instrumenta sunt calor & spiritus influens, necnon vtriusque deferentes arteriæ, ergo prima facultatis vitalis sedes & origo sita est in sinistro cordis ventriculo, cuius quidem facultatis partes sunt, vitam in singulis partibus conseruare; conseruatur calore eoque mediocri, excessu enim & defectu caloris corrumpitur: Atqui duobus modis calor contemperatur, attracto aëre frigido, & expulsiis fuliginosis excrementis: nam obruitur calor omnis & marcescit priuatione aëris, vt si loco aliquo ita concludatur ignis, vt non habeat spiraculum liberum: vtrúmque præstat pulsus; aërem trahit, & fuliginem expellit, propterea definitur cordis & arteriarum motus sensibilis ad temperandum calorem natium comparatū: cuius duæ sunt partes, systole & dyastole, per diastolem aër attrahitur, per systolen fuliginosa excrementa vacuantur, quamuis autem pulsus totus ad vitæ conseruationem referatur, & proficiscatur

à facultate vitali, differunt tamen quod pulsus certis partibus insit, vt cordi, arteriis & cerebro. Solæ enim istæ partes pulsan, facultas vitalis omnibus peræquè communis est, nulla est quæ illius benigno influxu, vel momento carere possit, notabitur obiter vitam patere latiùs, quàm facultatem vitalem, quia viuunt plantæ sine facultate vitali, solo calore & spiritu fixo conseruantur, non habent opus influente, hinc fit vt plantarum abscissæ partes viuant, non animalium perfectorum.

*Facultas animalis primùm diuiditur, deinde
sentientis & mouentis prima
sedes inquiritur.*

C A P V T XVI.

TERTIA facultas animæ per excellentiam animalis nominatur: cuius tres sunt differentiæ, sentiens, mouens, & princeps: sentiens, exterior, aut interior: sentiendi facultates exteriores sunt quinque, videndi, audiendi, gustandi, odorandi, & tangendi, seu tractabiles qualitates discernendi. Totidem instrumentis distinctæ, oculis, auribus, naribus, lingua, & cute, vt earum actiones totidem obiectis, colore, sono, sapore, odore, & tractabili qualitate. Singuli sensus particulares suorum obiectorum species, immaterialésve qualitates tantùm percipiunt: neque enim lapis in oculo est, sed species lapidis vndique velut à circun-

ferétia ad centrum, transmittunt ad cōmunem sensum : Ille solus dissimilium obiectorum dissimilitudines cognoscit, vnusquisque enim sensus externus in proprio obiecto totus versatur, visus duntaxat colorum differentias discernit, auditus sonorum quo differunt colores à sonis & à saporibus, solus interior seu communis sensus dignoscit. Præterea oculus videt, sed non cognoscit se videre, quia vt est in veteri axiomate, sensus in seipsum reflecti non potest. Hæ duæ causæ Aristotelem impulerunt ad constituendum sensum interiorem. Facultas mouens ea est qua animal de loco ad locum mouetur, vt fugiat nocitura, persequaturque salutaria, quæ etiam si sit omnibus animalibus communis, tamen animalibus imperfectis obscurius inest, veluti ostreis, minutulis conchiliis, quæ in eodem loco mouentur, dilatando se & constringendo. Aristoteles nonnunquam negat ea moueri, eò quòd motu progressiuo non mutant locum, instar animalium perfectorum: principes facultates quarum dominatu homo regitur, sunt tres, imaginādi, recordandi & ratioeinandi : de quibus disseremus, si primùm hanc quæstionem mouerimus, An cerebrum sit motus & sensus principium, sanè si nomine cerebri non tantùm medullam, sed partes omnes, quibus constat, vt membranas quibus inuoluitur, comprehenderis, nulla erit inter medicos de hoc controuersia, sed Fernelius de proposita quæstione ita statuit, vt medullam, propterea

quòd affiduè, vt cor, mouetur non sentit, velit esse principium motus, non sensus: meningas verò, quia exquisitè sentiunt, non mouentur, esse principium sensus, non motus: verisimile enim est quòd aliis est causa sensus & motus id ipsum magis sentire, & moueri: veruntamen pro Galeno responderi potest: quod iā annotaui, causas omonymas dare quod non habent. Præterea cerebrum per se, neque sentit neque mouet, sed cum neruo molli sentit, cum duro mouetur. Colores videt per oculum, gustat lingua, nisi malis cerebrum ipsum neque videre, neque audire, sed animā quæ insidet cerebro, videre per oculum, audire per aures, mouere & sentire per neruos.

An. tres facultates principes locis distinguantur. CAP. XVII.

H V I V S quæstionis explicatio videtur necessaria in facienda medicina. Quia plurimum refert cui parti capitis applicetur topicum remedium: nam si, vt Aëtio placet & Auicennæ, ita discluduntur sedibus, vt vis imaginandi sita sit in anteriore parte cerebri: vis recordandi, in posteriori, ratiocinandi in medio. Haud dubiè læsa memoria, occipiti, vitiata imaginatione syncipiti, offensa ratiocinatione, vertici externum & particulare remedium adinouendum erit: Galenus tamen ad futuram coronalem solet applicare quæcumque actio princeps læsa sit, vt per mea-

rus patientiores vis medicamenti interiora subeat, penetrétque facilius. Tam densum enim est occiput, vt non sit credibile qualitatem remedij illud peruadere. Agè ergo, quæstionis veritatem rationum pondere subducamus, si per totam cerebri substantiam diffusæ sint facultates principes. Neque hîc imaginetur animus, illic recordetur, alibi ratiocinetur, sed promiscuè vbique, in vna eadémque particula omnes istas functiones anima exercebit. Atqui diuersorum effectuum diuersæ sunt causæ, vna causa non profert tam differentes effectus. Respondeo vnum & idem diuerso modo affectum diuersæ causæ rationem habere. Atqui facultas animalis insita cerebro vtitur caloris, spiritus, & temperamenti ministerio ad edendas suas actiones, calor & spiritus vtuntur rursus qualitatibus, patientibus, humiditate & siccitate tanquam instrumentis, nōne vides vt in qualibet parte calor trahit, & expellit, retinet, siccitatis & humiditatis opera? vt ergo sepe accidit vnā istarum facultatum naturalium lædi aliis integris, ita nihil vetat quin in eadem cerebri parte vna facultas princeps offendatur, aliis intactis. Fernellius aliter pro doctrina Galeni respōdet, Quod potentius est, inquit, tam externis quàm externis morborum causis melius resistit, imbecillius facilius succumbit. Atqui fieri potest, vt quidam sit infirma & labili memoria, ratiocinatione verò, vel imaginatione firma & solida: fieri ergo poterit, vt illi per delirium me-

mòria pereat, saluo iudicio & imaginatione integra. Quod ita esse variis historiis Galenus demonstrauit, & nos quotidie in facienda medicina obseruamus: In pomo diuersæ qualitates insunt: Odor, sapor, color, quarum vnā perire, alia incolumi quid vetat? saporem retinet, perdit odorem, & contrā.

*An facultas mouendi & sentiendi influant
uēctore Spiritu à cerebro per nervos, an
per modum irradiationis.*

C A P V T X V I I I.

F A C U L T A S animalis non est insita, tota influit, quo modo placet Galeno septimo de placitis: vt radius solis vno & eodem temporis momento totum aërem simul illustrat, sic facultatem animalem quocumque voluntas impellit, per neruum ferri in instanti. Est enim neruus transparent, vt vitrum, quamuis igitur, facultas sit accidens, neque possit sine aliquo subiecto existere, tamen cum primum influit, cum transparente neruo excipitur vt valdè proprio & accommodato subiecto, non videtur opus habere spiritu: nerui perspicuitatem si obturet humor crassus & caliginosus impeditur facultatis tam motricis quàm sentientis commeatus non aliter quàm affluxus radij solaris interiecta nube opaca inter solem & aspectum nostrum: mouet igitur & sentit anima de cerebro neruorum ministerio per modum

modum irradiationis hoc cit, facultate per transparentem neruum instar radij confluyente: Verùm natura nihil facit frustra, ventres autem cerebri pleni sunt animali spiritu, cui gignendo continenter à corde per arterias soporarias, noua materia suggeritur, ad quem usum nisi vt seruiat animæ ad mouendum & sentiendum? Præterea quamuis solius nerui optici cauitas sit manifesta, cæterorum sensu imperceptibilis, quia post mortem frigore comprimuntur meatus, tamen aliquis in viuentibus ab anatomicis fingitur, cui bono nisi, vt spiritu vectore facultas influat, quàm huc illuc ferri momento ad nutum voluntatis, vectore spiritu quid vetat, cum sit ætherius? hoc tantum obstare videtur, quòd quoties, quando, & quandiu volumus manum, pedem, quin totum corpus mouemus. Interim videremus simul, audimus, gustamus quibus functionibus simul obeundis opus esset incredibili copia spirituum: An idem spiritus sufficit multis impulsionibus cum habeat coctione temperatam & crassam, proindeque permanentem substantiam, insita igitur facultate hic spiritus sentit, ille mouet, videt visuius visua, auditorius auditoria: quas definitas vires singuli accipiunt in propriis sensoriiis: confusæ enim sunt in cerebro, distinguuntur in sensoriiis.

Ad quam facultatem pertineat respiratio.

CAPUT XVIII.

DE hac quæstione non convenit Galeno cum Aristotele : nam Aristoteles existimat eam ad naturalem facultatem pertinere, quia motus est necessarius, cuius beneficio si vel momento priuatur animal, decedit è viuis, tum quòd dormientes sine ullo consensu voluntatis respirent. Accedat fieri instrumentis vitalibus, pulmone, thorace, facultatem autem vitalem ad naturalem illius opinione referri. Galenus verò eodem argumento demonstrat esse animalem : Actio, inquit, est voluntaria quæ fit musculorum & nervorum ministerio, sunt enim duo prima, & præcipua arbitrarij motus instrumenta. Atqui horum instrumentorum beneficio respiramus, quandoquidem facultas animalis influit per nervos à cerebro in musculos inter costales, quibus nervis incisis, vel obstructis, respiratio manifestè læditur, quòd facultas motrix commata prohibeatur. Accedat quòd diaphragma musculus rotundus, sit instrumentum lenis respirationis, quemadmodum intercostales musculi vehementis : internis enim dilatatis inspiramus, quia tum attolluntur pulmones cum thorace, externis contractis expiramus. Appello internos, qui replent costarum interstitia, externos qui illis incumbunt : Præterea

vt est secundo de motu musculorum, vbi ex professo hæc quæstio disputatur, est voluntarius motus quem excitare possis, & sedare quâdo volueris, quin etiam celeriorē, vel tardiorē efficere: Atqui possumus respirare, & non respirare, celerius vel tardius, cum volumus, vt declarat Galenus exemplo serui Barbari, qui retento spiritu semet ipsum suffocauit. Auerroes vt conciliet Galenum Aristoteli, existimat respirationem esse motum mixtum ex naturali & animali, similem esse naturali, quòd necessaria sit ad vitam respiratio, fiatque nobis dormientibus sine voluntatis imperio: similem verò esse animali quòd & fiat neruorum & musculorum ministerio: & quòd eam excitare atque sistere possimus, quando volumus. Est quidem libera, non omnino, quia etiam dormientes quin etiam inuiri expiramus.

De moralibus animæ facultatibus.

C A P V T X I X.

FACULTATES animæ primùm distinguimus in tres physicas, de quibus adhuc tractauimus, & in totidem ethicas concupiscibilem, irascibilem & rationalem, de quibus restat, vt paucis disseramus, quia non tantum sunt principia virtutum, aut vitiorum, sed etiam perturbationum, quæ vt plurimum sunt externæ & euidentēs causæ morborum. A³

aristoteles distinguit animum in intellectum,
 & appetitum, appetitus verò, vel est naturalis,
 vel animalis, singulæ partes nostri corporis
 inanitæ, naturaliter appetunt repleri, trahunt-
 que de proximis venis alimentum instar plan-
 tarum, ventriculus non tantum appetit sibi,
 sed in communẽ usum totius corporis quoties
 partium inanitionem sentit. Eam verò perci-
 pit quoties à suis venis inanitis sugitur: Iste
 sensus communis indigentia inditus est sto-
 macho, in quem propterea è cerebro desinunt
 insignes nervi, quæ causa fortassis movit
 Melsuen & Actuarium, vt in ventriculo natu-
 ralis facultatis primam sedem reposuerint:
 Nam Galenus promiscuè naturalem, nutricem,
 & concupiscentem usurpat. Ibi autem est se-
 des cupiditatis, proinde naturalis facultatis:
 Verumptamen vt iecur veri & proprii alimen-
 ti, nempe sanguinis principium est, ita nutri-
 cis facultatis, ibi igitur τὸ ἐπιθυμητικὸν residere
 verisimilius est, vnde in testes deriuatur. Est
 enim ἐπιθυμία, concupiscentia, non tantum cibi
 & potus, sed etiam veneris appetentia, qui
 potest moderari gulæ temperans, qui libidini
 continens appellatur: qui in potu & cibo
 nullum tenet modum intemperans, qui ve-
 neri succumbit incontinens nominatur. Li-
 bido & amor animæ concupiscibilis sunt
 παθήματα, tâtarum sæpe virium, vt alioquin sa-
 pientem, mente & consilio priuent. Sequitur
 irascibilis: cuius materia etiamsi in corde sedẽ
 habeat, nempe feruor sanguinis & spirituum,

formalis tamen causa, nempe appetitus, vindictæ videtur à cerebro proficisci, quia appetitur vindicta propter opinionem illatæ iniuriæ, quod est opus phantasæ, aut rationis. Animosa enim facultas ab opinione iniuriæ commouetur, quantique iniuriam quis existimarit, tantum vis irascendi concitabitur. Eam ob rem mulieres sunt iracundiores, quam viri & appetentiores vindictæ, propter inopiam consilij & rationis, non quod sint calidiores, & illis citius ferueat sanguis. Ad hanc facultatem pertinent alia multa animæ pathemata quæ nascuntur ex opinione boni, vel mali præsentis, aut futuri. Ex eo quod bonum præsens æstimatur, lætitia & inuidia. Ex bono sperato, ambitio, potentia & honoris appetitus: ex opinione mali præsentis, misericordia & tristitia, ex opinione mali futuri timor, pavor, desperatio, quibus tumultuariis & turbidis, animæ motibus, alij leuius, alij grauius afficiuntur, prout anima obiectum bonum, aut malum, leuius aut grauius apprehendit: hinc fit, cum pauci res cum iudicio & ratione quales sunt æstiment, plurimi sola regantur opinione, vt multi læuissima occasione magnopere perturbentur, quidam celerius, alij tardius, quidam leuius, alij vehementius: quæquidem manifestè conuincunt animosæ facultatis παθήματα, materialiter fieri in corde, formaliter in cerebro: Fiunt, inquit, Auerroes secundo collect. omnia à vi cognoscente. Propterea Galenus octauo de placitis irascibilem

facultatem adiungit rationali, non sentienti.

Vt facultates mutuis stent auxilium, omnesque ad conseruationem totius conspirent.

CAPVT XX.

PHYSIÆ facultates tribus partibus principibus insident, in quibus ita quæque suum opus perficit, vt ad hoc nō egeat alterius auxilio, iecori quæ inest alendi facultas, calor & spiritus insiti, necnon temperamenti opera, ex chylo sanguinem facit, cum sanguine naturalem spiritum. Cor vitali facultate iisdem adiutum præsiidiis, ex naturali, spiritum vitalē efficit. Cerebrum ex vitali animale, non aliunde quæ sitis auxiliis: nulla cogitur ad confectionem sui operis, aut ad eiusdem distributionem, alterius præcariam opem implorare, sed ad conseruationem vitæ omnes facultates, ita conspirant, vt vna alterius ope destituta concidat. Potest quidem vni parti facultas eripi aliis integris, quia diuersis instrumentis opus absoluitur, potest inopia alimenti membrum tabescere. Cum nihilominus viuatur, sentiat, & moueatur, quia solus ductus venarum impeditur, vicissimque potest membrum aliquod perbellē nutriri, nihilominus resolui, sensu & motu priuari, quia soli nerui patiuntur. At non potest vna facultas toti eripi planēque aboleri, quin cæteras trahat in societatem ruinæ. Faciamus non leuiter naturam lædi in suo fonte, totum corpus *ἐξ ἑσῆς*, cōtabescet,

quin cor & cerebrum alimento destituta macrescent. Sanguinem & spiritum naturalem, nisi cor à iccore accipiat, inanis erit facultas vitalis, neque poterit vitalem spiritum generare, quemadmodum neque cerebrum animale, nisi materiam à corde accipiat: finge animalis facultatis beneficium omnino eripi, ut accidit apoplexia forti, sublata respiracione, mox vitam eripi necesse est, quia facultas vitalis animali carere non potest. At facultas vitalis, caloris & spiritus influxu, singulis partibus vitam conseruat. Proinde si lædatur in suo fonte, istoque viuifico influxu totum corpus priuetur, repentè vires omnes concidunt. Omnium igitur facultatum tantus est consensus, tanta ad seruandam vitam vnio & conspiratio, ut vni grauius offensiæ cæteræ compatiantur. Ea tamen consequutione ut quæ vicinior & similior est, citiùs & grauiùs patiatur: naturali priùs condolet vitalis, quàm animalis, vitali prius animalis, quàm naturalis, hæc ut origine est prima, ita omnium abiectissima: animalis ut est ortu postrema, ita perfectissima, quia natura ab imperfectis procedit ad perfectà, primùm viuimus vita plantæ, deinde animalis, postremò hominis: hæc vita ut est postrema origine, ita prima perfectione: de facultatum enim, ut de artium ordine & dignitate statuendum est. Artes sunt effectiuæ, practicæ, aut contemplatrices, effectiuæ cum sint ad vitam imprimis necessariae, ante cæteras inuentæ sunt, quas ab-

icētissimas esse non est dubium. Secutę sunt
deinde morales disciplinę, vt ratio familię,
necnon ciuitatis regendę : atque etiam sui-
ipsius institutio: quę valdē sunt vtilēs ad vitę
societatem, non omnino necessarię: Contem-
platrices sunt pulchrę quidem & honestę, mi-
nimē omnium necessarię. Proinde postremō
excogitatę, omnium tamen pręstantissimę.

P H Y S I O L O G I ĀE Sect. VII.

*De functionibus animę quę præcedunt nutri-
tionem, appetitu, triplicicoctione, appositio-
ne, agglutinatione, assimilatione.*

C A P V T I.

VT ANIMA facultatum, ita facultates
functionum sunt proxima principia.
Proinde quot sunt facultatum, totidem sunt
functionum primę differentię: Naturales sci-
licet vitales aut animales. A ctiones naturę sunt
nutrire, augere & procreare simile: De qui-
bus eodem ordine differemus: à nutritione
ducto initio, quę à Galeno definitur reple-
tio vacuati. Ideo enim nutrimur vt quod
vacuatum est, & à natiuo calore dissipatum
reparetur. Definitur quoque conuersio ali-
menti in substantiam partis nutritę: Alimen-
tum enim primō dissimile variis coctionibus
pręparatum, tandem assimilatur parti: eo or-

dine, vt primùm appetatur, deinde coquatur, postremò vniatur: Appetitus calidi & sicci, fames, frigidi & humidi sitis appellatur, appetitus naturalis præcedit animale, quia partes aëri proximæ exinanitæ, dum repleri cupiunt, de venis proximis alimentum familiare trahunt, perseueratque trahendi impetus, donec ad ipsum ventriculum peruenerit, qui dum à venis meseraicis sentit se sugi, tum appetitus animalis excitatur, orificij superioris ventriculi proprius. Neque enim vlla pars nostri corporis sensum habet eius quod deficit, sed omnes stirpium more appetunt & nutriuntur, vt copiosè explicat Galenus quarto de vsu partium: quamquam idem scribit libello de substantia facultatum naturalium, Platonem plantas animalia appellasse, propter sensum quendam naturalem, quo quæ iucunda sunt persequuntur & auersantur contraria, sed iste sensus idem est cum appetitu naturali: Animalem appetentiam sola qualitas alimenti satiat, naturalem sola substantia: Non enim quiescit nisi adepto fine: finis verò nutritio: Præter appetitum, triplex coctio præcedit nutritionem: prima, elculenta, & potulenta conuertuntur in chylum ventriculi chylifica facultate adiuta calore circumstantium partium: Secunda, chylus mutatur in sanguinem, insita iecori proprietate sanguifica. Tertia sanguis mutatur in gluten, eaque fit in singulis partibus ab assimilatrice facultate, propterea nomine quidem generali, sed certa

prærogatiua , assimilatio nuncupatur : Vnaqueque enim coctio, assimilatio dici potest; quia omne agens conatur sibi assimilare patiens : Assimilationem immediatè sequitur nutritio , id est alimenti assimilati unio. Itaque opus chylosæus chylus, αἷματίστος sanguis ἐπισώματος gluten , vt autem singulis coctionibus nutritioni præparatur alimentum , ita singulas coctiones certa præparatio antecedit: A dentibus enim anterioribus duriusculum alimentum inciditur, deinde à molaribus atteritur, postea saliuâ perfunditur, vt mollescat non tantùm vt deglutiat, sed etiam vt coquatur faciliùs : Molliâ enim & diuisâ minùs resistunt coquenti calori quàm solida & dura: In venis mesenterij, chylus præparatur, iecori, ibi enim videtur cum rubore, inchoati sanguinis argumentum , in venis tam magnis quàm paruis ad assimilationem præparatur. Nam venis inesse vim perficiendi sanguinem hoc demonstrat , quod per longam inediâ pituitâ dulcem in sanguinem conuertant, quamquam vim sanguificâ, si quàm habent, non habent à se, sed à iecore vt explicat Galenus quarto de vsu partium, sanguis conseruatur in venis, vt locatum in suo loco, quandoquidem extra venas, mox corrumpitur : Cæterum nutritionem præcedunt appositio , agglutinatio & assimilatio , quia priusquàm alimentum actu nutriat, apponi debet parti nutriendæ, postea agglutinari, tandem assimilari : si quid horum desit manca & vitio-

sa erit nutritio, vt explicat Galenus primo de facultatibus naturalibus, exempli gratia, sub Anasarca totum corpus est *καχεκτικόν*, pessimé-que nutritur, quia sanguis quidem apponitur, sed non agglutinatur: Cur non? dices, propterea quod refrigeratum iecur nihil facit præter serum, ex quo, singularum partium vi assimilatrice, fieri non potest gluten, quandoquidem insigne vitium antecedentis cōctionis consequens non potest emendare, vt explicat Galenus quarto De sanitate tuenda. Sub leuce seu lepra alba, apponitur sanguis & agglutinatur, sed non assimilatur: non enim facit carnem rubram, sed qualem cancrorum, quia totus sanguis est pituitosus, incisa carne, non alius humor effluit, quàm mucus, similis saluæ limacum.

Triplicis cōctionis modus.

C A P V T II.

PRÆMANSVM & deglutitum alimentum petit fundum ventriculi, vbi debet quiescere non natate, & fluitare, vt vndique comprehendatur: tam arctè verò comprimitur à ventriculo, vt nullum inane spatium relinquatur donec conuersum sit in chylum, alioquin vel exiret incoctum, vel fluctuantis humoris sonitus velut ex vacuo audiretur, ipsèque ventriculus grauaretur toto illo tempore quo à vaporoso calore circumstante ali-

mentum elixatur. Pylorus, ventriculi inferius orificium interim clauditur: Chylo perfecto satiatur primùm, expleturque vètriculus. Mox eum per apertū pylorum velut onus in intestina deponit, vnde paulatim à iecore per venas mesenterij quæ eò desinunt exugitur fæcibus relictis, quæ in sentinam deturbantur. Benignum hunc succum venæ meseraicæ præparant iecori, præparatum, & per suas capillares venas diffusum carne sua conuertit in sanguinem, vt in historia hepatis demonstrat Galenus quarto de vsu partium: deinde per venas toti corpori distribuit, non aliter quàm hortulanus irriguam aquam per tubos dispergit: *à yd d d o s* fit partim expultricis, partim attractricis robore, postquam enim iecur à se confecto sanguine expletum est, reliquum velut excrementum amandat (nil enim vetat quod vni est excrementum, aliis esse alimentum) singulæ enim partes portionem naturæ suæ congenerem alliciunt, adiuuant distributionem spiritus, calor, & serum, quo sanguis diluitur. Erasistratus existimabat distribui sanguinem per compressionem venarum: Quibusdam placet non trahi, sed potiùs sponte moueri ad partem vt ad perfectionem suam, fit enim ex mortuo viuens, cùm primùm incipit actu nutrire: Distribuitur autem sanguis defæcatus & inquinamentis omnibus, fele, limo, & sero repurgatus, sic attrahitur, & attractus affigitur parti. Appositio enim est finis tractionis, deinde retinetur: retentionis autem

finis est agglutinatio. Ad extremum assimilatur ut nutriat, fiatque vnum cum parte nutrienda, qui est non tantum assimilationis, sed etiam antecedentium omnium mutationum extremus finis. Porro cum apud Hippocratem triplex sit differentia alimenti, nutriturum, quasi nutriens, & actu nutriens. Hoc solum verè & propriè est alimentum de quo Theorema medicum intelligitur, omne alimentum esse calidum & humidum, nec obest quod scribitur tertio de Temperamentis, omne alimentum augere calidum innatum. Quamvis enim sit temperamento frigidum: multiplici tamen coctione redditur calidum, nisi mauis, omne alimentum, etiam frigidum, ut lactucam, semper augere substantiam & quantitatem calidi innati, non semper augere qualitatem.

De Accretione. C A P. I I I.

VNICVIVERE rerum generi præscripta est à natura certa magnitudo quam viuentia in ætatis vigore consequuntur. Omne enim corpus physicum esse finitum, & finiti partes omnes esse finitas, tam numero quàm magnitudine, Aristoteles in Physicis demonstravit: Alimenti substantia corpus nutritur, eiusdem quantitate à facultate auctrice quouersum producta, augetur. Ad hoc requiritur multum humidum radicale, cuius quantum suppetit copia, partes solidæ faciliè extendi & dilatari possunt: Scribit Galenus libro

de optima constitutione : corporis humiditatem omnibus aliis animæ functionibus nocere præterquam nutritioni & accretioni, hinc pueri lacte & humidis alimentis enutriti, iustum capiunt incrementum : Siccis verò impeditur naturalis accretio : hinc mulieres quæ in vtero tardiùs conformantur quàm mares propter caloris impotentiam , vbi in lucem prodierunt, citiùs crescunt propter humiditatem & mollitudinem corporis, qua masculos superant, vt scribit Hippocrates sexto *ἐν τῇ φύσει* : hinc mare longè proceriora animalia profert quàm terra per se arida, proinde sterilis & infœcunda, nisi imbre vitali perfundatur. Galenus primo De facultatibus naturalibus scribit accretionem esse motum compositum ex alteratione , & loci mutatione , quia quod augetur, primum alterari, vtpote nutriri debet, deinde amplificari. Quod autem accreuit, spatium maius requirit, quo contineatur vt locus æqualis sit locato : Alij ita hoc interpretantur : accretionem sequi nutritionem, nutritionem autem non fieri nisi alteratum alimentum distribuatur, distribui autem non potest sine mutatione loci : dignum est quæstione quid sit apud Aristotelem, augeri res secundum formam non secundum materiam: nam accretio est motus quantitatis; quantitas verò sequitur materiam non formam. Respondetur eodem authore, vnumquodque accrescere secundum id quod manet, quia manere oportet id quod nutritur, & quod augetur.

Atqui res manent secundum speciem, non secundum materiam. Hæc enim in continuo est fluore, manent os & caro, talia autem sunt per suam formam, quamvis eorum materia assidue fluat: Ergo secundum formam fit accretio, non secundum materiam. Illustrat hoc Aristoteles aquæ maris similitudine, quæ concursu fluviorum augetur, materia continenter fluente. Vix enim aqua eadem numero manet vnico momento, manet tamen aqua secundum speciem: Igitur mare accrescit secundum formam non secundum materiam, quod pertinet sententia Heracliti, qui negabat quidquam sciri posse, quia nihil esset constans in vniuerso, sed instar labentis aquæ omnia fluere, adeo vt nihil idem bis videri posset. Addidit Cratylus eius auditor, ne semel quidem, idem videri posse, quia eo ipso momento quo aspicitur, immutatur. Aristoteles in metaphysicis respondet secundum materiã aut materiæ qualitates vnumquodque assidue immutari, secundum speciem idem permanere. Quæritur præterea si accretio sit actio vel passio. Distinguendum si spectetur prout manat à facultate auctrice, est actio. Si verò vt in corpore quod crescit recipitur, tum passio appellatur, non est prætereundum accretionem esse naturalem: decretionem verò præter naturam: ita enim Aristoteles sexto capite, secundi de Cælo, Omnis imbecillitas corporis præter naturam est, cuiusmodi sunt senectus, & decrementum quod in partibus soli-

dis vt ossibus & ligamentis non cernitur, sed in carne paulatim succrescente atque tabescente: non est tamen dubium ætate inclinante cor & iecur in sua substantia magnam quoque pati iacturam. Cutis ita senio exarescit, vt instar cribri, aut ruinosi ædificij, post mortem plena rimarum videatur. Vt ergo corporis augmentum sequitur copiam humidi radicalis, ita decrementum eiusdem inopiam: ætas consistens media est inter augmentum & decrementum.

Generales modi, efficientes causæ generationis viuientium.

CAPVT IIII.

PROCREATIONIS modi propemodum sunt infiniti qui tamen tribus primis differentiis comprehendi possunt, nam aut viuentia omnia, stirpes, belluæ homines sponte nascuntur, vt plantæ quæ sine cultu & semine de terra erumpunt, iniussa virescunt gramina: Infinita quoque animalcula de rebus putridis excitantur, vt apes ex tauro, scarabæi ex asino, vespæ ex equo, pulices, pediculi, cimices, vermes ex sudore. Alia nascuntur, ex semine, vt hortenses & satinae plantæ, necnon animalia perfecta, quæ maris & foeminæ congressu generantur, alia & sponte & coitu nascuntur, vt mures, qui lambendo salem, sine coitu concipiunt, vt plurimum tamen congregiuntur.

diuntur. Phyfici magna contentione perquirūt genitricem causam animalculorum, quæ sine semine nascuntur: Platonici qui fingunt animā mundi diffusam per vniuersum, facile est opificem causam assignare: Illa enim vbique est fœcunda, scitum est illud Heracliti, nullum esse angulum mundi destitutum numinè, illic enim Deus est vbi operatur, in sterquiliniis etiam generat: Auicenna hanc vim formarum dispensatricem Arabicè Colcodean appellabat, quàm Latini naturam naturantem nuncuparunt. *Φύσις* enim dicitur à *Φύω* genero, ac si nihil sit aliud natura primo & generali significato, quam vis quædam diuina sublunarium omnium opifex dispersa per vniuersum. Materiarij Phyfici *τὸ ἀντιστοιχίον*, hoc est naturalium omnium formarum seminarium, in sinu materiæ collocabant, omnesque formas physicas inde emergere existimabant: Sed Albertus magnus ex Aristotelis doctrina demonstrat primum formarum omnium sublunarium seminarium collocandum esse in sole, cuius motricem intelligentiam veteres Iouem à iuuando nuncuparunt, quia singularum perenni generatione conseruat mundum: Siquidem species sunt primæ partes mundi, quæ indefinenter indiuiduorum successione perdurant, Alij calorem putrem putridorum animalium opificem esse contendunt, quia sit calidus humidus: A calido autem & humido omnis generatio: hinc veteres *σείδις* pro *πείδις*, putredinem pro coctione vsurpabant, vt est quarto

meteoron : triticum , aut aliud quoduis semen quoddam terræ mandatur, putrere prius oportet, quàm simile producat : experimento constat, quod si putris caseus exponatur lunæ, verminabit , totusque ferè in vermes abibit , quia , inquit Athenæus, luna plena suo tempore putrefacit, ex putredine vermes , quia putredo à calore humido. Aristot. placet in cadaveribus perfectiorum animalium , quin etiam in eorum excrementis, occulta permanere caloris antecedentis vestigia, cuius partes cum sint generare & genitum servare , ne otietur, ut est solito imbecillior, ita imperfectiora animalia producit , cuius quidem questionis fusiorum explicationem physicis reliquorum est omnis ortus primas & generales causas exponere. Medicus intra fines sui subiecti consistat, contentus, ut homo procreetur explicare..

An mulier cum menstruo contribuatur semen ad hominis procreationem.

CAPUT V.

ORTVS nostri duo sunt sensibilia & coniuncta principia, semen, & mēstruū: hoc ut materia, illud ut efficiens : mulier confert materiā, vir efficiens: nam ab Aristotele mulier comparatur viro, ut materia formæ. Diciturque appetere matrem ut materia formam, turpitudine pulchritudinem, imperfectum perfe-

tionem. An non illa præter sanguinem semen etiam contribuit ? Negat Aristoteles, primo de orcu animalium : tamen cum habeat testes, natura autem nihil faciat frustra ; cumque sæpenumero à retento semine suffocetur : quo excreto, mox ab hysterica passione reurgat : non dubium quin emittat semen. Verum fortassis quod compatatum virili, habeat rationem materiæ : sic enim manebit vera sententia Aristotelis, mulieres ad procreationem, solam materiam conferre, vt explicat Galenus in libris de semine. Sed huic quoque excusationi repugnat Hippocrates lib. de genitura, scribit enim, nonnunquam contingere, vt à muliere masculum semen emittatur, à viro foemininum, quia fieri potest, vt quædam mulier, quodam viro sit calidior. Cur ergo, dices, requiritur seminis vtriusque parentis concursus, ad prolem ? Cur mulier sine viro non concipit ? An quod à semine, prima & rudia lineamenta totius operis ducuntur, delineationi autem operis tam excellentis, alterutrius parentis semen, non est satis, sed vtriusque concursus desideratur ? An quod mulieres, quibus semen est masculum, sunt præcalidæ, vt viragines : tales autem, non concipiunt, quia paucum habent, aut nullum menstruum. Nam vt figulus absque argilla operari non potest : Ita neque semen procreare sine sufficiente copia sanguinis. An semen ipsum, materiam, & formam continet ? Nam excrementum spumofum, materia est partium so-

lidarũ, quę inde spermaticę nominantur, spiritus verò conformator, est opifex, vtiturque spuma & menstruo, vt figulus figlino: Hoc ad partium carnosarum, illa ad spermaticarum generationem. Atqui à solo viro, genitor spiritus dimanat: qui solus, cum propriè dicatur semen, reliquum materia seminis: cur non licebit, hoc modo sententiam Aristotelis interpretari? quod solus vir emittat semen: hoc est genitorem spiritum, cui insita est vis procreandi? Neque enim consentaneum est, duos spiritus concurrere ad operis vnus fabricam: duas facultates conformatrices. Quòd autem vis procreandi, insita sit spiritui à quo materia seminis (nempe testium proprietate dealbatus sanguis) in spumam vertitur: declarat illa definitio seminis, cuius Laetius perhibet authorem Zenonem. Semen est spiritus calidus semetipsum mouens, potens generare simile: notandum tamen ab Aristotele primo de ortu animalium semen distingui à genitura, duobus modis: Primò, quod semen sit ens completum, vt hordeum, triticum, & cætera: genitura ens incompletum, & potentia tantum ens. Secundò, quòd semen propriè sit plantarum, & animalium imperfectorum: genitura animalium perfectorum, quę sexu distinguuntur. Id enim generationis principium, quod mas in vterum immittit, Aristoteles appellat genituram, sed medici vtrūque nomen promiscuè vsurpant: obseruat tamen Galenus, primo de semine, sex primis die-

bus gestationis, quod conceptum est utero, ab Hippocrate nondum appellari fœtum, sed genituram, quo tempore, non videtur semen posse nuncupari: cum iam appareant principum partium lineamenta, ut Hippocrates psaltriæ exemplo eo libro declarat.

De testibus, & vasis spermaticis, utque partes principes, ad hominis constitutionem aliquid contribuant.

CAPUT VI.

TESTES sanguinem, feminis materiam, de vena caua sibi primùm trahunt in alimentum, quod habent cum ceteris partibus commune: quod redundat iam præparatum in vasis spermaticis ea vi & proprietate conuertunt in semen, qua ossa sanguinem vertunt in medullam, aut glandulæ mammæ eundem in lac commutant. Testes, mammæque, magnæ glandulæ, tertio de alimentis, à Galeno perhibentur. Confectum semen, natura velut onus & excrementum excludit: necessarium quidem excrementum ad conseruationem speciei, non indiuidui. An testes, ad suscipiendam prolem sunt necessarij? distinguo, si hoc in genere, & indefinitè quærat, non videntur necessarij: quia serpentes, pisces, & multa animalia perfecta generant absque testibus: nisi fortè habeant aliquid illis analogum. Si verò definitius, & in specie, quærat, an sint,

ad hominis procreationem necessarij : tantum abest, vt in medicorum schola, quæstio quicquam habeat controuersia : cum testes, ob vim seminificam, & procreatricem, inter partes principes doctiorum consensu referantur: non sunt quidem omnino, sed secundum quid necessarij ad conseruationem indiuidui, quandoquidem isto fonte caloris priuati, in muliebrem naturam degenerant : sed ad conseruationem speciei absolutè sunt necessarij. Quid adferunt utilitatis ad vitam, dicet aliquis? respondeo partibus omnibus spermaticis à testiculis influere vim quandam seminificam per quam alimentarium sanguinem prius commutant in semen, quàm eo nutriantur. Inde fit vt qui testes habent frigidos, frigido quoque sint corporis habitu, imbecilli & morbis obnoxij. Cum enim solidæ partes sint basis, & fundamentum totius corporis, eæ autem malè nutriantur : necesse est, totum corpus infirmum esse : & morbis obnoxium. Faciunt ergo testes non vt viuamus, quemadmodum tres partes principes, sed vt meliùs & commodius viuamus. Vasa spermatica sunt duæ venæ, & totidem arteriæ. Vtrinque vna vena, dextra spermatica nascitur à trunco venæ cauæ descendentis, vt testes materiam seminis hauriant de fonte : Sinistra ab emulgente, vnde serû quod permistum est semini, excitat in pudendis pruritum. Arteria sinistra spermatica, oritur de trunco magnæ arteriæ descendens, vnde multus spiritus vitalis influit à corde, omnes tam venæ,

quàm arteriæ, in viris dico, non in mulieribus in propriam tunicam testiculorum absumuntur. Sunt autem quatuor, scrotum, duæ communes, & quæ illis subest *σπέρμα*, totidem propriæ *ἐπιδιδυμίδης*, sic dicta quòd à vasis, & à gracili musculo testium rubescat, tum quæ illi subiicitur *ἐπιδιδυμὶς*, inuolucrum proprium, & immediatū testis, quæritur cum vasa spermatica non perueniant, vísque ad substantiam testium, sed absumantur in propriam tunicam, Actio autem physica fiat per contactum, quí fieri possit, vt semen conficiant: An insitæ facultatis irradiatione efficiunt semen prolificum? tanguntque physicè, id est vi, & qualitate sua, vt magnes ferrum, non quantitate? An humor pinguis tunicas permeat, non aliter quàm oleum vestes? an potius epididimidi inseruntur quidem vasa, sed multi ex his ramuli ad substantiam testium feruntur, per quos illi sugunt materiam seminis. Præterea in glandem desinunt duo neruuli, eximij sensus, quibus titillationis sensu neruus cauus impletur multo spiritu, vnde tentigo: qualitate igitur, non tantum quantitate, semen naturam stimulat ad excretionem. Cur mulieres, cum sint frigidiores viris sunt salaciores, & appetentiores veneris? quia semen habent serosius, à feri autem acrimonia, pudendorum pruritus, à quo veluti æstro percita cætera animanti statò tempore in furias ignémque ruunt, ^a furor omnibus idem, sola mulier, non habet congregandi statum tempus: sed omni tempore ad-

mittit marem. Ex his colligi potest, vt partes principes, cor, per arterias spermaticas: Iecur per venas, cerebrum per nervos contribuunt aliquid ad hominis generationem.

De conceptione & illius antecedentibus.

C A P V T V I I.

VT conceptionem sequuntur fœtus conformatio, conformati motus in vtero, deinde partus: sic eandem præcedunt, penis erectio, intromissio, & seminis eiaculatio. Quemadmodum enim natura hominum genus distinxit sexu: ita generationis instrumentis, vt fœmina generet in se, non in alio: mas in alio, non in se. Arrigunt multi, non intromittunt: quia mox flaccescit penis: quidam arrigunt simul & intromittunt, non eiaculantur, expultricis imbecillitate aut spirituum inopia: quorum opera, omnes impetus & vehementes motus ciet natura. Quibusdam lachrimante veluti pudendo semen effluit. An in vteri capacitatem vsque eliditur? non videtur Oribasio, illi enim placet ad internum os vteri, vtriusque parentis semen consistere: ibique commisceri & commistum, veluti suaue pabulum attrahi: quod si retineatur Hippocratis sententia, mulier, dicetur concepisse. Est enim conceptio, seminis retentio, ita enim ille, lib. de genitura si mulier sit perita partus, & sciat quod genitu-

ra permanferit, fciet diem cōceptionis. Verūm quia ſæpe ad tempus ſemen retinetur, quod deinde effluit : Auicennæ & Fernelio placet conceptionem, non eſſe ſimpliciter retentionem ſeminis, ſed retenti promotionem ad actum. Neque enim vterus duntaxat inſtar terræ cui mandatum eſt ſemen, alimentum ſuggerit virili ſemini, ſeruit enim nutritrix facultas conformatrici toto tempore conformationis, ſuggerit illi materiam ad ſingularum partium conformationem & incrementum. Sed præterea calore ſuo illud fouet & conſeruat, vimque prolificam excitat, & in actum deducit: Vt retineatur fœcundum ſemen, miraberis, quam arctè claudatur vterus, Graphij mucronem, vix intromittas, inquit Hippocrates. Quo igitur modo, poteſt mulier ſuperfœtare, dices? Id eſt, iam grauida, nouum ſemen ſuſcipere? reſpondeo imprimis, ſuper fœtationem multis quidem animalibus, vt leporibus, & cuniculis eſſe familiarem in hominum ſpecie, eſſe de numero eorum quæ rarò contingunt: ſi tamen contingat, vel dicendum eſt cum Hippocrate os vteri, nō fuiſſe exactè clauſum poſt primam conceptionem: vel inſtar oſtreorum, aliquo temporis momento ſeſe aperire, vt admittat nouum, vel vtriuſque parentis commiſta ſemina quæ in orificio iæteriore conſiſtunt, exugi. Porro non eſt ſimile prodigio, quod autores meliores notæ in hiftoriam retulerunt, qualdam mulieris mutatas fuiſſe in viros: præſertim geniali die, quo tempore au-

Etus calor quę latebant virilia forās extulit. Mulier enim si non eadem, saltem habet nobis analoga generationis omnia instrumenta: nam vterus respondet scroto, testes testibus, colum vteri peni, muliebri pudendum, præputio: nisi quod viri, pendulos habent testes eosque maiores, quos fœminæ reconditos gerunt. Viri extrorsum emittunt semen, mulieres introrsum.

An partes principes simul conformentur.

C A P V T VII.

TANTA necessitudine & societate partes nostri corporis coniunctę sunt, vt sit clipeus Mineruę, si quid adiicias aut detrahas vniuersum ruiturum sit opificium. Neque enim iecur sine ventriculo conficit alimentum: neque cor sine pulmone vitalem spiritum. Omnes conspirant in vnum: nec potest vna alterius auxilio carere. Si pes aut manus ventri suam operam denegarent: breui periret homo alimento destitutus. Quo argumento, quidam contendunt simul partes omnes conformari: quarum omnium vsus, ad vitam sit necessarius. Verum partes quędam sunt necessitatis, sine quibus viuere non possumus, cuiusmodi sunt principes, alię duntaxat commoditatis vt testes: alię tantum datę, ad ornatum vt pili: Proinde, falsò nituntur fundamento, omnes scilicet necessarias esse ad vi-

tam, vt concludant simul conformari. Præterea iam in lucem editis quædam partes sunt necessariae, vt ventriculus, pulmo, quæ contentis vtero sunt inutiles. Neque enim tum pulmonis beneficio fœtus respirat: sed per arterias vmbilicales quæ illius cordi inferuntur ducit spiritum à matre ad refrigerationem: Inutilis quoque toto illo tempore ventriculus, quia fœtus non capit ore alimentum, sed ab vtero matris per venam vmbilicalem, quæ implantatur iecori sugit sanguinem instar plantæ: Renum & vesicæ non est maior necessitas, quia per ouracum vrina deponitur, in allantoidem, vt sudor in amnium. Ouracus à vesicæ fundo in partem allantoidis capaciorem inseritur, vbi vrina effunditur. Quidni per vesicam meit fœtus? ne circumfusa vrina eum acrimonia sua exulceret. Constat igitur non omnes partes esse ad vsum vitæ necessarias: proindèque non omnes simul conformari, sed neque trium partium principium videtur par & æqualis ad vitam necessitas. Nam cum fœtus primum viuat, vita plantæ: deinde animalis, vt primo gestationis tempore, non habet opus animali facultate: Ita neque cerebro. Reliquum est vt eodem fundamento, perquiramus si cor ante iecur conformetur. Hoc enim solum inter medicos controuertitur: Aristoteli videtur cordis maior necessitas: quia sit primum viuens & vltimum moriens, vitalem spiritum, & calorem toti corpori impertiens, sine quo iecur sanguinem cō-

ficere non potest. Aristoteli fauet Auicenna: Galenus verò cum Hippocrate, existimat iecur primum conformari: quia homo primum viuít vita plantæ, quæ non eget calore à vita influente. Addit cor, spiritus & caloris influentis, materiam accipere à iecore: quia distribuit cordi cum sanguine spiritum naturalem, ex quo fit vitalis. Medici hanc dissensionem sic componunt: Partes principes simul inchoari, sed non simul perfici: Simul inchoari demonstrant ex Hippocrate, lib. de genitura. Psaltria enim, quæ illius consilio, in terram insiliit, excussit genituram sex dierum, in quæ tres bullæ trium partium principum rudimenta apparebant: non simul perfici, sed iecur primò, deinde cor, postremò cerebrum, non tantum ex hoc demonstrant quòd primis diebus hepatis maior sit necessitas, ad vitæ quàm cordis: Aut ex eo quòd ordo perficiendarum partium sequatur ordinem facultatum: Atqui naturalis origine est prior vitali, vt vitalis animali: Ergo iecur, corde; cor cerebro prius: sed ex eo potissimum quòd facilius sit, ideòque prior perfectio iecoris, cum nihil sit aliud, quàm sanguis concretus. Longa verò & difficilis sit cordis fabrica. Obijcitur quòd vmbilicalis vena, origine est prior iecore, quia semen per eam maternum sanguinem trahit, ad generationem iecoris: Respondeo aut fibras iecoris ex semine prius oriri quæ sunt operis inchoationes: Aut venam vmbilicalem non esse partem integrantem, quia non ma-

net foetus edito in lucem, sed in ligamentum vertitur.

Idem

De Mutationibus quæ sequuntur conceptionem, nempe conformationem, motu, & partu.

CAPVT VIII.

TR E S hæ potissimum mutationes contingunt foetui, dum gestatur utero, conformatio, motus & partus: Primum partes principes, cum suis instrumentis conformantur, venæ cum iecore, nerui cum cerebro, arteriæ cum corde, mox partes quæ necessariò illis ministrant, ut pulmo cordi. Minus necessariae posterius conficiuntur. Conformationis hic est modus: concepto semine, genitor spiritus, totus concurrat in centrum. Propterea enim Pythagorici Deum in medio mundi collocabant, quod inde facilius toti prouideret. Quod probabilius existimo, quam cum Aristotele totum semen verti in spiritum: externa eaque crassior pars feminis uteri calore non aliter concrevit in tunicam quam panis aut placenta furni calore incrustatur: quod fit ne diffletur spiritus. Hac membrana velut pixide totus foetus concluditur tempore gestationis, quæ inde *χώρα*, domicilium foetus appellatur. Adheret utero per ora venarum, quæ cotyledones, seu acetabula nuncupantur. Constat duplici membrana plurimis venulis, & ar-

teriolis contexta, per quas maternus sanguis
 transmittitur ad generationem fœtus. Venulę
 omnes tandem cocunt in vnam magnam, quę
 vmbilicalis dicitur, vt arteriolę in duas ma-
 gnas arterias, ex quibus & ouraco constitui-
 tur vmbilicus. Pręter *χορίον*, sunt alię duę tu-
 nicę, allantoidis & amnios, priore lotium, po-
 steriore sudor excipitur: ex his tribus tunicis
 constat *δευτέριον*, vulgò secundina. Ecce vt
 prouida natura operi suo domicilium ædifi-
 cat: Conformationis tempus breuissimum tri-
 ginta dies. Quidam enim trigésimo quin-
 to die, alij quadragesimo absoluuntur, quod
 est mulieribus tempus breuissimum, quia sunt
 naturę frigidioris: Quędam non ante quin-
 quagesimum diem conformantur. Auicenna
 conformationis motus & partus, hanc pro-
 portionem constituit, vt tempus motus, sit
 duplum, ad tempus conformationis: Tempus
 verò partus, triplum ad tempus motionis: ver-
 bi gratia, Si fœtus fuerit conformatus, omni-
 búsque partibus completus die trigésimo, in-
 cipiet moueri die sexagesimo, completis cen-
 tú & octoginta diebus, id est in principio mēsis
 septimi, excludetur: Septimestres enim par-
 tus esse vitales, docet Hippocrat. lib. de par-
 tu septimestri: in principio inquam mēsis
 septimi, Solaris autem mēsis cōputetur, qui est
 triginta dierú. Nam si mēsis lunaris spectetur
 qui est viginti septem dierum, nascetur in fine
 septimi. Si fortè non ante diem quinquagesi-
 mum perfectus fuerit fœtus, propter caloris

& virium imbecillitatem, non mouebitur, ante diem centesimum : nec exhibit in lucem, nisi euolutis diebus trecentis, id est non ante decimum mensem. *Matri longa decem tulerunt fastidia menses.* Neque tamen hoc est pariendi tempus longissimum : nam vndecimo & duodecimo, quin si Auicennæ creditur decimo quarto mense parere potest mulier. Nec septimus mensis est pariendi tempus breuissimum : nam Montuus scribit se nouisse pincernam Henrici secundi, qui natus mense quinto, robustus & sanus viuebat, iis tamen historiis nescio an fides sit adhibenda. Sanè vt monstra non sunt opera naturæ, quia sunt rara & præter ordinem. Aristoteles enim ea sola appellat opera naturæ, quæ vel fiunt semper, vel vt plurimum, ita prodigiosa sunt exempla, quæ præter communem ordinem eueniunt. Leges medicinæ in natura ipsa suum habent fundamentum. Itaque in hac doctrina Hippocratica permanendum, non ante septimum, nec post decimum mensem partum edi vitalem, quod enim decreuerat Adrianus imperator vndecimo mense partum legitimum edi posse, propter authoritatem & reuerentiam Hippocratis, Iustinianus abrogauit, neque post decimum mensem legitimum esse partum edicto constituit. Hominibus vt & cæteris animantibus, quin etiam stirpibus nascendi præfixus est terminus à natura, qui tamen, vt in plantis mutatur pro cœli & soli clementia, vel inclementia, ita accelerari & tardari potest in hominum

specie pro caloris & virium robore & imbecillitate, necnon humoris aptitudine, aut ineptitudine: ut plurimum est nouimestris partus, potest tamen esse & septimestris, & decimestris propter causas nunc dictas. Cur verò octimestris non sit vitalis, diffusè à nobis explicatum est, commentario in librum Fernelij, de hominis procreatione: multa hîc prætereo, quia illic sunt copiosè explicata.

De causis, modo & ordine partus.

C A P V T I X.

CAUSÆ partus partim à fœtu, partim ab utero repetendæ sunt: fœtus enim cum instat tempus pariendi, non tantum quia iam maturus & perfectus est, exitum quærit eo modo quo poma matura sponte cadunt: sed spiritus & alimenti necessitate coactus: iam enim grandior ut plus habet caloris: Ita amplius refrigerari postulat. Spiritus quem ducit à matre per arterias umbilicales ardorem cordis abundè contemperare non potest, propterea aërem externum appetit, quem per pulmones inspiratum transmittat cordi, requirit præterea copiosius & paulo solidius alimentum: Ideo enim torsiones ventris quibus sæpissimè laborant primis diebus natiuitatis, pulticula demulcentur: Uterus verò ista mole & excrementorum copia grauatus, expultricis suæ robore onus excutit. Ecce sunt causæ

causæ partus: Sequitur modus. Fœtus calcitrando tunicas (quibus continetur) disrumpit, ut in lucem prodeat: quibus ruptis quæ continentur aquæ mox effluunt, ex quibus hoc commodum accidit, ut via lubrica & facilis reddatur, *χόριον* interea à cotyledonibus diuellitur: Singularum venarum distractiones, puerperæ dolorem affecerunt, adeò ut cum de nouo dolore illa conqueritur, suspicio sit nouæ distractionis: Mulieres quibus acetabula sunt mucosa & infirma, quia non possunt sustinere fœtum primis mensibus abortiunt. Coccyx miro naturæ artificio retro flectitur, ut liberior via pateat: Eo igitur ordine tota res peragitur. Primum effluunt aquæ quibus via humectetur, deinde fœtus procedit in caput, (qui in pedes exeunt Agrippæ nominantur,) consequitur fœtum secundina, mox lochia, quæ non differunt à menstruo, nisi quòd sanguis qui ante conceptionem singulis mensibus excernitur, menstruus appellatur: Retinetur verò concepto semine usque ad diem partus, cuius meliorem portionem fœtus trahit in alimentum, reliquum quod effluit statim à partu Græci *λόχια*, Latini purgamenta vocant, de quibus interpretari possis maleficia, quæ Plinius & Fernellius attribuunt menstruo.

De Vitali functione, nempe cordis & arteriarum pulsatione. Cap. X.

HA C T E N V S de naturæ functionibus: vitalis opus est singulis partibus vitam cōservare. Conseruatur autem pulsu seu cordis & arteriarum indefinente motu, cū vita ipsa nihil sit aliud quā motus actiuus, idem enim de corde (quod Plato in Theæteto de sole dici potest:) si vel momento quiesceret totius opificij syntaxis solueretur. Pulsus duę sunt partes duplici quiete distinctæ, Diastole & Systole: tres proximæ & coniunctę causæ, facultas vsus & instrumenta: Facultas vitalis similior naturali quā animali, quia vt dixi nobis dormientibus, quinetiam inuitis cor & arteriæ attolluntur & deprimuntur: instrumenta verò cor & arteriæ, vsus vnicus, nempe conseruatio vitę, quæ consistit in natiui caloris permanensione: pulsus partes erunt hoc præstare: quod facit duobus modis excretionē fuliginū quarum copia alioquin obrueretur: & mediocri refrigeratione, neque enim vita nostra consistit in exuperāti, sed moderato calore: Ad mediocritatem illam adducitur, mediocri ventilatione, pulmones sunt flabella cordis. Per Systolem fuligo excluditur, attrahitur aër frigidus per Diastolem. Systole ergo est constrictio cordis & arteriarum, vt foras excrementa fuliginosa excludantur. Diastole verò est cordis & arteriarum dilatatio, vt calor vitalis contempe-

retur. Quo modo fit, dices, quando cor dilatatur vt spiritum vitalem ab arteriis non attrahat? Quia tùm valvulæ arteriæ magnæ clauduntur. Hinc tanta contentione disputata quæstio, an simul cum corde dilatentur arteriæ? Galenus capite sexto, libri quarti de differentiis pulsuum reprehendit Erasistratum, qui existimabat corde dilatato arterias constringi, eodem constricto dilatari: simul enim dilatari & constringi ex eo imprimis demonstrat, quòd arteriæ inserantur cordi, deinde quòd si vna manu cor, altera arterias tetigeris, ambò simul moveri observabis. Erasistrato tamen mauult fauere Auicenna, idque in dissecto cane viuo observatur: Addit rationem, quòd si constricto corde arteriæ constringantur, fieri non posse vt tùm à corde vitalis spiritus in arterias effundatur. Accedit valvularum ratio & vsus, nam quæ sunt in arteria magna contracto corde submittuntur, ne spiritus, & sanguinis motum in arterias impediant. Dilatato corde distenduntur, ne qui effusus est sanguis cum spiritu per arterias in cor refluat: De isto tamen problemate liberum sit cuique iudicium propterea quòd ad bene medendum non refert quam partem defendas.

*De functionibus animalibus ac primum
de respiratione. Cap. XI.*

RESPIRATIONIS vt pulsus tres sunt causæ còtinètes: facultas, vsus, & instrumèta, hanc

ad facultatem animalem referendam esse iam demonstraui , quo loco respirandi instrumēta commemorata sunt, vsus idem est qui pulsus nempe conseruatio vitæ & caloris in suo fonte. Respirationis duæ partes: quæ totidem partibus pulsus respondent: Inspiratio enim cum diastole consentit, expiratio cum systole. Dilatatis motu diaphragmatis & thoracis pulmonibus, fuga vacui inania asperæ arteriæ, & pulmonum spatia subit aër, in quibus vbi conuenienter præparatus est, à dilatato corde per arteriam læuam in sinistrum ventrem attrahitur, vt temperies natiui caloris conseruetur: Quemadmodum verò contractis arteriis fuligo per cutem insensibiliter repurgatur ita expirando, per asperam arteriam, & hæc, & circumfusi aëris inquinamenta: (neque enim purus est qui nos circumstat aër, sed multis vaporibus infectus) quibus repurgatur à pulmone priusquam ad cor transmittatur. Respirationis vicein nonnunquam supplet transpiratio: quando enim exiguus est calor, vt hysteriis mulieribus, sola transpiratione ardor cordis abundè temperari potest. Sic Galenus in opere de locis affectis scribit animalibus quæ in cauernis latitant transpirationem esse loco respirationis. Quo modo soluitur quæstio an omne animal necessario respiret. Infecta enim propriè non respirant, sed perspiratio est illis loco respirationis, quia aëre per cutem subeunte abundè refrigerantur: quæ verò pulmones habent: om-

nia propriè respirât. Pisces respirant per bronchia, nisi fortè pulmones habeant, vt delphini. Ab aëre inspirato cor recipit duas commoditates, refrigerationem à qualitate, materiam vitalis spiritus à substantia. Hinc fit, vt homo breui intereat, nisi frigidum inspiret, vt experiuntur qui in balneo calidiore diutiùs morantur, aut qui angustiore loco concluduntur. Quemadmodum enim ignis cucurbitulis, aut aliquo vase conclusus, extinguitur: Ita nisi noster calor cum ambiente communi- cer, si vel omnino cohibeatur spiritus, vel aër quidè inspiretur, sed calidus, animal suffocatur. perspiratio calorem externarū partium conseruat, aëre per cutis meatus attracto, dilatatis arteriis quæ desinunt in cutem: iisdem constrictis earundem partium fuliginosa excre- menta insensibiliter vacuantur: propterea sensu imperceptibilis euaporatio à medicis ap- pellatur. Hyeme minimū corpus per cutem diffatur: quia ambientis frigore meatus oc- cluduntur: plurimū verò æstate. Cæterū re- spirationis duæ sunt primæ differētiae: vna enim est naturalis & cuiusque propria, quæ pro va- riis temperamentis, ætatibus, anni partibus & regionibus immutatur. Altera præter naturam quam morbi & morborum causæ accersunt: cuius variæ species commemorantur à Galeno lib. de difficultate respirationis.

HÆc tractatio cum antecedente coniuncta est, quod utrique respiratio sit necessaria de quibus scriptus est liber à Galenò qui quoniam nō extat, de his breuiter transigemus: Aristoteles secundo de anima definit vocem sonum ab ore animalis profectum rei alicuius significandæ gratia: qui fit ex aëre expirato & ad guttur repercusso. Definitur à Galenò quarto, de locis affect. cap. septimo actio vocalium instrumentorum: cuius tres causas constituit, materiam, efficientem & finem: materiam duplicem, vnam generalē, quæ exspiratio dicitur, alteram magis propriam & specialem, nempe exsufflationem. Est spiritus confertim emissus per guttur: per guttur inquam, quia si per aliam viam, foras emittatur, vt in thoracis vulneribus, mutum animal redditur. Efficientes causæ variæ sunt, primaria, facultas motrix: nam à corde vocem non oriri, pluribus disputat Galenus secundo de placitis. Instrumenta larinæ, & potissimum eius pars quæ epiglottis nominatur, deinde musculi mouentes laryngem & nerui recurrentes, Aspera arteria, expirati spiritus deferens instrumentum, & gargarcon, quod plectrū vocis dicitur. Finis, est rei alicuius significatio, neque enim brutæ animantes, temerè vocē edunt, sed ad aliquem vsum vitæ utilē, eo fine pipiūt passerēs, mugiunt boues, hīnc ars ὀνομαστικὴ interpretandi voces animæ, Platonis scriptis tantopere celebrata. In qua excelluisse dicitur Apo-

lonius, & nostro sæculo in Germania David quidam tertius. Sermo est vox propriæ cogitationis interpret, homini peculiaris : nam Psitaci, Graculi, dant sine mente sonum, imitantur quidem hominis vocem, sed sine delectu & iudicio. Lingua est primarium instrumentum sermonis, cui non parum conferunt dentes, labia, narium foramina, palatum mediocre, hoc est neque elatum nimis, nec depressum. Si quid horum desit, aut vitio aliquo laboret, multa in sermone vitia consequuntur. Primæ differentię vocis sunt lenis aut aspera : quæ differentię sumuntur à membrana interiore asperæ arteriæ : Illa enim bene læuigata vocem edit læuem, exasperata asperam : eadem membrana, si multo humore imbuatur (vt accidit catarrho decumbente in pulmones) fit vox rauca : Clara verò & sonora si moderata siccitate prædita sit : vbi enim immoderata est, eius siccitate fit vox clangosa quālis est animalium, quæ habent longum collum, vt gruum. Asperę arteriæ magnitudo & angustia aliam vocis diuisionem parit, in grauem & acutam, quibus enim aspera arteria ampla, est voce sunt graui, quibus angusta ; acuta : His si vehementer impulsis, spiritus copia aut paucitas accesserit vox magna aut parua efficietur. Nam ad magnam vocem edendam, non solùm asperæ arterię amplitudo necessaria est, verùm etiam vehementer impulsæ aëris copia : Quemadmodum ad vocem parua contraria requiruntur.

De Sensuum obiectis & instrumentis.

CAPUT XIII.

S V N T quinque sensus externi obiectis & instrumentis differentes, duo necessitatis quibus solis constant animalia imperfecta, tactus & gustus: tres perfectionis sine quibus nullum animal perfectum esse potest, visus, auditus & odoratus. Visus distinguit colores, auditus sonos, gustus sapores, olfactus odores, tactus tractabiles qualitates, quæ etiam si differant specie vt calidum frigidum, durum molle, non constituunt tamen sensus speciem differentem, quia vniuntur in hoc omnes quòd sui tangendi faciunt copiam: multò potius quinque sensibilia communia, magnitudo, numerus, figura, motus & quies, sensus constituunt à quinque commemoratis specie differentes: ad vnum tamen genus referuntur, quia à multis, non ab vno solo, vt colores à solo visu, soni à solo auditu, dignoscuntur. Nam rerum obiectarum magnitudinem, numerum & figuram, ego non tantum visu, sed etiam tactu possim percipere, earumdem motum vel quietem, utroque: præterea auditu: Singuli sensus de suis obiectis sincerè & integrè pronuntiant: si hæc tria concurrant, organum bene temperatum, medium non impeditum, legitimè distans obiectum, quorum vnum si desideretur, sensus non potest æquus esse iudex eorum quæ percipit: Nam oculus statò

colore suffusus omnia flaua iudicat, & lingua alieno sapore imbuta, de saporibus integrum iudicium ferre non potest. De sensoriorum temperamento non conuenit Aristoteli cum Platone: Ille enim existimat instrumentum visus esse aqueum, quia humore crySTALLINO, veluti speculo animato, rerum obiectarum imagines excipiuntur. Auditus aërium, quia aura tenui, membranula inclusa, communicans cum aëre externo, sonos excipit. Odoratus partim igneum, partim aëreum, quia exhalatio vtriusque materiæ est particeps, cui affinis omnino est odor. Tactus terrenum, est autem gustus tactus quidam. Platoni placet organum videndi esse igneum, quia spiritus visiuus (cuius fulgore & irradiatione res aspiciuntur,) est igneus. Gustus aqueum, quia sine humore aqueo nihil gustatur. Odoratus, particeps esse ignis, aëris & aque, quia sensorium est analogum suo obiecto; Odor autem est halitus qui ex re odorabili fertur ad nares, halitus verò fit aqua in aërem ab igne resoluta. Platoni, in omnibus fauet Galenus. Cetera quæ ad particularem sensum pertinent ex secundo de anima & libro Aristotelis de sensu repetenda sunt.

De Somno & Vigilia. Cap. XIII.

SOMNVS & Vigilia sunt animæ sentientis affectus, vigilia vt habitus, (quia sensus & motus functionibus definiuntur) Somnus vt

priuatio : quia vtriúsq; absentia dignoscitur,
 de quibus hic locus postulat vt paucis disse-
 ramus : definitur somnus , primi sensitiui , seu
 communis sensus, ab actione cessatio, veluti
 feriæ quædam à natura concessæ , ad spiritus
 & caloris iacturam resarciendam, virésque re-
 creandas. Nullum enim animal diu superstes
 esse potest, nisi habeat quietis & actionis vi-
 cissitudines. Quod caret alterna requie durabi-
 le non est, hæc reparat vires, fessaque mem-
 bra leuat : Definitur ab Aristotele impoten-
 tia primi sensitiui , ob excessum vigiliarum.
 Sensus enim omnes & motus sopiuntur som-
 no, excepto pulsu & respiratione, sine quibus
 animal viuere non potest. Somnus est duplex
 naturalis qui à causis naturalibus excitatur, &
 præter naturam, qui à causis violentis: vtriús-
 que idem primum subiectum. Quod Aristo-
 teles existimat esse cor: (Quia videtur illi esse
 primum sensitiuum.) Galenus verò vt in cere-
 bro primum sensus principium collocat, Ita
 somni & vigiliæ: cui experiētia consentit. Nam
 siue somno contra naturam, vt lethargò, quis-
 piam laboret, siue præter modum vigilet (quod
 accidit, phreneticis) topica adhibentur capiti
 non cordi: Atqui contraria nata sunt afficere
 idem subiectum : Est igitur cerebrum somni
 quoque & vigiliæ naturalis primum princi-
 pium. Naturalis somni causa efficiens est va-
 por benignus ab alimento & sanguine in ca-
 put sublatu: Fumi enim acres, (quales exci-
 tantur in febrè ardenti & in vigore febrium

putridarum) vigilias, non somnum, patiunt. Caloris fluxus & refluxus non videntur causæ efficientes somni & vigiliæ, sed vtrumque potius consequi. Nam per somnum calor, spiritus & sanguis concurrunt in centrum, per vigilias recurrunt à centro ad circumferentiam. Propterea Hippocrat. sexto epidemion Vigilans inquit intus frigidus, foris calidus dormiens contra. Hinc naturalis somnus calefacit & humectat propter sanguinis ad interiora regressum, qui calidus & humidus est. Si tamen immoderatus fuerit refrigerat, & exsiccat, quia cum non suppetit calori nativo alimentum, in quo conficiendo occupetur, conuertit se ad partium solidarum humiditatem absumentam. Sic Hippocrates sexto epidemion : Galenus sexto simplic. eadem causa docet longiore somno corpus emaciarì & extenuari.

De motu arbitrario. Cap. XIII.

ARISTOTELES octauo physica definit motum, libera inchoatione & terminatione, scilicet quem nos & inchoare & sistere possumus quando volumus, celeriore, vel tardiore, frequentiore, vel rariore reddere, cuius multæ species in corpore humano à Galeno memorantur in libris de motu musculorum : extensio, inflexio, conuersio, motus sursum, vel deorsum, & obliquus. Cuius præcipuum instrumentum est

musculus : qui contractus suis fibris partem
 mouet, non per facultatem mouendi sibi con-
 genitam, quemadmodum arteriæ mouentur,
 sed aliunde, nempe à cerebro per nervos influ-
 entem. Vnde contractio Galeno secundo de
 motu musculorum, propria actio muscoli di-
 citur, eius verò relaxatio duntaxat per accidens:
 atque vt dicitur, ex consequenti. Aliquando
 nervus instrumentum motus appellatur, sed
 non est primum instrumentum. Aristote-
 les tertio de anima motus causas definitiùs in-
 quirès, constituit vim imaginandi ab ipso ap-
 petitu impulsam, primum principium volun-
 tarij motus, quia non priùs animal mouetur
 rei alicuius consequendæ, vel fugiendæ gratia,
 quàm vis imaginandi apprehensa boni & mali
 speciès, facultatem motricem ad mouendum
 impulerit. Quæritur cùm Aristoteles non es-
 set anatomes ignarus, cur in explicandis cau-
 sis & instrumentis arbitrarij motus spiritus
 duntaxat meminerit, musculos & nervos præ-
 terierit : quia non sunt omnia motus volun-
 tarij in vnoquoque animalium genere instru-
 menta : quandoquidem insecta, vt muscæ, apes
 mouentur solo spiritu sine nervis & musculis.
 Ille vt decebat physicum primas & commu-
 nes causas omnis voluntarij motus perquire-
 bāt. A medicis dicuntur instrumenta motus
 voluntarij, in animalibus perfectis, vt in homi-
 nibus. Si quis instet quasdam partes moueri
 sine musculis, vt linguam, penem, palpebram,
 respondeo illas partes esse musculosas. Auer-

roes præterea obliquit vomitu ventriculum subuerti, qui tamen neruosus est non musculosus: respondemus vomitum esse motum violentum, neque esse motum perfectum.

De tribus principibus functionibus animæ, ac primum de imaginatione, ac illi annexis insomniis.

C A P V T X V.

PHANTASIÆ officium est species & formas rerum per sensus cognitarum recipere, easque intellectui repræsentare, vnde natum est illud Aristotelis, intellectum hominis sine phantasmate non intelligere, quandiu in corpore continetur. Phantasia igitur circa reliquas in communi sensu species versatur, vt eas interdum componat, aut diuidat: Ita tamen vt nullus inde assensus, vel dissensio consequatur. Aphrodiseus phantasiā distinguit à sensu: primò quòd motus phantasiæ sint liberi, quia imaginamur non tantum absentia, sed etiam quæ nec sunt, nec esse possunt. Sensus tantum quod adest quòdque præsens est apprehendit. Secundò quod sentimus vigilantes, imaginamur potissimum dormientes, ad phantasiā enim pertinent insomnia: de quibus medico differendum est, quoniam ab his humorum conditiones, & affectus corporis peti solent, vt docet Galenus libello ea de re scripto. Repetendum verò ex superiori sectione,

rerum sensibus externis perceptarū, imagines admitti in sensum communem, eique interdum firmiter, interdum leuiter insidere, aut prorsus euanescere: quæ permanent, per somnum, dum feriantur externi sensus, non aliter mouent imaginatricem, quam si vigilantibus nobis, obuersarentur oculis. Hinc fit ut interdiu cogitata, aut visa nobis dormientibus in animum redeant, & phantasie repræsententur. Proinde nihil est aliud insomnium quam species rei sensibilis communi in sensu relictæ, quæ inter dormiendum phantasie occurrit. Quemadmodum verò imagines quæ apparent in aqua immotæ, integrè & perspicuè videntur. Ita enim Poëta: non sum adeo informis nuper me in littore vidi, cum placidum ventis staret mare. Quæ verò agitata aqua conspiciuntur confusè videntur. Ita si à vaporibus paucis, aut nullis, imagines agitentur: somnia tùm quieta fiunt. Quemadmodum turbulenta monstrosa & distorta, vbi à multitudine vaporum in caput sublatorum mouentur. Talia solent esse ægrorum & ebriorum somnia: quæ ut affectum corporis & humoris dominatū sequuntur, ita vtrumque sæpe indicant, suntque propterea à medico fiscitanda & ab ægris diligenter perquirenda.

De memoria & recordatione.

C A P V T X V I .

M E M O R I A sequitur phantasiam, quas enim species rerum accepit à sensibus

phantasia, animus in memoria velut in thesauro recondit ad vsum: propterea notionum fidelis custos perhibetur. Obiectum vtrique commune est, verum phantasia, phantasmata per se & absolutè considerat, neque ad eas res refert vnde perfectæ sunt: memoria verò vt sunt rerum antea perceptarum simulachra: Aristoteles enim lib. de ea re scripto docet, semper memoriam esse coniunctam cum perceptione præteriti temporis: Vna memoria dicitur sensitiua quæ circa species à sensibus exterioribus perfectas versatur. Altera rationalis quæ considerat tātum ea quæ ratione percepta sunt: Eiusmodi sunt res vniuersæ & definitiones: priorem belluæ nobiscum habent communem, nam iniuriarū aliquo in loco acceptarum, meminerunt, & aues nidos à quibus exierunt, repetunt. Posterior propria est hominum diciturque specialiùs recordatio, vt enim belluæ non sunt capaces discursus, ita neque recordationis.

De intellectu. CAP. XVII.

INTELLECTVS quidam est contemplator, scientiarum theoreticarum, vt physicæ metaphysicæ & mathematicarum artium parens: ad quem pertinent virtutes mentis sexto ethicorum explicatæ, scientia, prudentia, ars, intelligentia, & sapientia. Alter actius qui actiones morales regit, ad quem pertinent præcepta moralia, ethica, æconomica & politica. Ethicis, priuatus quisque do-

cetur honestè viuere, œconomicis instituitur pater familias arte regendæ familiæ. Politicis magistratus administrandæ ciuitatis arte informatur: vnus & idem has omnes personas sustinet, sola ratione differens. Solet aliter diuidi in agentem & patientem, dicitur intellectus patiens prout est capax omnium notionum: Accedit enim in corpus similis tabulæ nudæ in qua nihil est depictum, est tamen omnia potentia, id est omnium rerum imagines potest excipere quam vim ipsemet promouet in actum, in hoc enim cum materia prima consentit. Quod vt materia est capax omnium formarum, sic intellectus patiens, omnium notionum, dissentiant verò, quòd materia non formet se, sed ab alio vt à calore cœlesti, informatur & perficitur, intellectus vi congenita notiones efformat ex longa & frequenti rerum obseruatione per sensus, ad quas dum se conuertit, actûque intelligit: tùm intellectus agens appellatur. Quidam inuentorem animum interpretantur patientem intellectum, iudicatorem verò agentem. Præterea est simplex quidam intellectus ad quem pertinet rerum simplicium, vt categoriarum cognitio, in quibus neque verum, neque falsum: Alter coniunctus qui res & notiones simplices componit, cuius est affirmare vel negare, verum aut falsum dicere veritas est ad æquationem mentis cum re: nam enunciatio vera est si consentiat cum re, si dissentiat falsa.

SECUNDA

PARS MEDICINÆ

QUÆ ΤΙΕΙΝΗ, ΔΙΑΤΑ

SANORVM APPEL- LATVR.

Quid sit Τ'ιεινῆ.

CAPVT I.

OTA medicina in tri-
bus primis capitibus
confistit rebus natura-
libus, nō naturalibus, &
contra naturam. Scien-
tia rerum naturalium
physiologia nuncupa-
tur: rerum non natura-
lium Τ'ιεινῆ. Pars me-

dicinæ quæ mediocritate rerum non natu-
ralium sanitatem conseruat: earum, quæ sunt
contra naturam, si Theoriam spectes, Patho-
logia, si praxim, therapeutice. Est autem sani-
tas prior morbo, quia sanitas est affectus se-
cundū naturam, primò per se actiones per-

M

ficiens : morbus verò affectus contra naturam primò per se actionem lædens : non potest autem cognosci quod est contra naturam nisi priùs quod est secundùm naturam probè cognoscatur. Itaque de sanitate priùs quàm de morbo tractandum est : Res non naturales mediæ sunt inter naturales, & eas quæ sunt contra naturam: Neque enim naturam nostram constituunt, vt res naturales, nec eandem lædunt, vt affectus contra naturam : sed sunt promiscuè & indifferentes. Bene vtenti. bonæ: malè, vtenti malæ. Eiusmodi sunt aër, cibus potus, somnus vigilia : Motus quies : perturbationes : excreta retenta : Aër & aqua prout sunt partes corporis, ad physiologiam pertinent, & in numero naturalium rerum habentur : prout verò extra nos sunt, inspiratùrque aër ad calorem temperandum & regenerandos spiritus, potatur aqua vt humidæ substantiæ iacturam reparet, sunt res non naturales, quemadmodum si horum duorum alterum quantitate vel qualitate peccans assumatur, erit tùm contra naturam, fiétque morbi causa, quo modo in pathologia, de iis differetur : Ita enim sæpe aliàs docuimus, vnum & idem contrariò modo affectum habere rationem causæ contrariæ, & ad diuersa rerum genera pertinere.

An T^heriac sit pars medicina ad vitam necessaria. CAP. II.

MEDICINA scripta est ægris, non sanis, omnia enim sunt sana sanis. Idem-

que est mederi, quod accominodatis remediis morbos depellere. Misere viuunt qui medicè viuunt. Plato solam gymnasticam conseruandæ sanitati vtilem esse iudicabat. Firma valent per se, nullumque Machaona quaerunt: Ad medici dubius confugit æger opem. Mihi verò tantum abest, vt persuadeam artem valetudinis tuendæ esse inutilem, cum therapeutica esse antiquiorem, præstantiorem, & vtiliorem existimem, vt enim prior est sanitas morbo, sic ars seruandæ sanitatis, arte depellendorum morborum. Fortassis qui firmam corporis constitutionem sortiti sunt à natura, in victu non delinquant, cum naturam sequuntur ducem, quia non plus appetunt, quam coquere possint: omnibusque morborum iniuriis exquisitè temperatum corpus potenter resistit. Verum paucissimi sunt bene & fœliciter nati, ceteri quorum lubrica est sanitas & morborum iniuriis opportuna, nisi certis vitæ legibus morbos præcaueant, eos incurrunt: sanitatis enim maxima est latitudo, duobus extremis veluti finibus circumscripta, actionum omnium integritate, & actione aliqua manifesta: Integritas actionum non est in omnibus par & æqualis, qui corpus habent partibus similaribus exquisitè temperatum & dissimilaribus optimè conformatum absolutè & semper sunt sani, Imtemperati verò vt natura calidi, frigidi, humidi sicci: vel calidi humidi, calidi sicci, frigidi humidi, frigidi sicci, cuiusmodi sunt sanguinei, biliosi, pitui-

tos melancholici, leuissima occasione morbo
prehenduntur. Temperati quia absolutè & sem-
per sunt sani, non admodum opus habent
vitæ & victus legibus: Qui verò sunt sani vt
nunc, hoc est ad tempus tantum sani, vt du-
biam & inconstantem habent valetudinem
morborumque causis obnoxiam; Ita egent
periti medici consilio, vt in viuendo certum
teneant modum: nam temperati gaudent si-
milibus neque contrariis admodum lædun-
tur. Intemperati verò similibus citò facileque
offenduntur, iuuanturque contrariis, quas vi-
tæ leges vnicuique præscribit ὁ γυναικῶν, est me-
dicus conseruator sanitatis, diætæ præceptor.

*Salubrium in quibus ὁ γυναικῶν tota vertitur
distinctio. C A P. III.*

MEDICINA à fine definitur ars ser-
uandæ aut restituendæ sanitatis, præsen-
tem seruat ὁ γυναικῶν absentē restituit, therapeu-
tice: A materia subiecta definitur ars salubrium
insalubrium & neutrorum: Ars salubrium
ὁ γυναικῶν nuncupatur, insalubrium therapeutice,
neutrorum prophyláctica aut analeptice:
Illa enim est ars neutrorum decidentia: hæc
neutrorum conualescentia. Salubre dicitur
tribus modis, vt corpus, vt causa, vt signum:
Salubre corpus dicitur quod præsentī fruitor
sanitate, illudque vel semper tale, vel vt pluri-
mum, vel vt nunc: Salubre semper appella-
tur, quod firmam habet sanitatem: Salubre

vt nunc quod mobilem & inconstantem, salubris causa, vel est efficiens sanitatis, vel eiusdem conseruatrix. Efficiunt sanitatem imprimis quatuor humorum & spirituum bona constitutio, vt est apud Hippocratem libro de natura hominis, deinde partium similarium bona temperies, organicarum legitima structura, quæ consistit in iusta magnitudine, numero, situ, & conformatione: omnium denique vnio & continuitas: Eandem conseruat sex rerum non naturalium moderatus vsus. Qui duobus modis definiri potest, absolute & per se, vt si simpliciter, quis aër sit salubris, quæ alimenta salubria explicetur: aut comparate, quæ sunt huic, aut illi salubria. Habitatione proprii temperamenti, ætatis, sexus, temporis. Prior docendi modus, est artis proprius. Posterior prudentiæ, sanatur enim Socrates, sed præcepta tam seruandæ quàm restituendæ sanitatis de homine sanando in genere & indefinitè traduntur, vsus generalium præceptorum artificis prudentiæ relinquitur, qui illa indiuiduis accommodat, spectatis vt dixi, personæ, loci, temporis circumstantiis. Signa salubria omnia sunt diagnostica. Præsentem sanitatem actionum omnium naturalium vitalium & animalium integritate dignoscit, ille enim sanus iudicatur, qui omnes habet integras. Tantum appetit quantum potest coquere, perbellè nutritur, pulsum habet moderatum qui vitalis facultatis robur demonstrat. Integros habet omnes sensus, liberum motum,

respirationem non impeditam : deinde ab excretorum & retentorum symmetria argumentum sanitatis sumitur. Ille enim sanus est qui excrementa tam primæ quàm secundæ coctionis, qualia, quando, & quantum oportet excernit, iustoque tempore retinet : Tertium signum ducitur ab affectu simplici, seu qualitatibus naturalibus non immutatis, ut puta si cui sit viuidus color corporis, habitus non admodum obesus aut macilentus : in quo spectandum erit quantum quisque à propria & naturali constitutione recesserit : Nam etiamsi sanitas in abstracto, neque recipiat magis neque minus, attamen in concreto intendi plurimum atque remitti potest. Valdè biliosus natura, quamquam minus quàm temperatus, attamen est sanus, quandiu naturalem suam constitutionem retinet, actionesque habet integras non absolutè, sed naturæ suæ congruenter : Qui valdè sunt obesi natura aut macilentij, qui facie sunt rubicunda, non desinunt esse sani. Itaque iubet passim Galenus ut medicus ἰδιόσυρρασίαν, propriam individui naturam perquirat. Ars semper proponit perfectum ut sit cæterorum exemplar.

An sanitas perpetuò sit conservanda similibus. C A P V T I I I I.

SINGULARE est præceptum apud Platonem in Cratillo ut imprimis in cuiusque

artis principiis constituendis diligenter laboremus, quia leuissimus error commissus in principio, maximus tandem euadit. Ex vno enim falso principio, sequuntur innumerabiles conclusiones falsæ: vnde illud Hesiodi, qui bene cœpit, habet iam dimidium facti: Imo inquit Plato, plusquam dimidium. Artis quam meditamur fundamentum in eo consistit, vt quemadmodum morbi contrariis depelluntur, Ita sanitas similibus conseruetur: cuius principij veritati plurima resistunt non prætereunda, nã pueris, natura calidis, interdicitur vino: Senibus verò temperamêto frigidis, conueniunt calida, nocent refrigerantia: Natura biliosis, inquit Hippocrates sexto epidemion conueniunt balneum, quies, & aquæ potus, nec dubium est mero, sinapi, alliis, porris, cæpis, piperatis, offendi plurimùm eos qui sunt temperamento calido sicco. Itaque falsum est perpetuo sanitatem seruandam esse vsu similium: respondet Galenus in arte parua *ὕμνησις* duas esse partes vnã seruatricem, alteram correctricem sanitatis, quia custos bonæ valetudinis duos habet scopos, aut sanitatem præsentem qualiscunque illa sit conseruare, aut eandem corrigere & ad meliorem reducere. Correctrix contrariorum moderato vsu, naturalem intemperiem paulatim emendat, seruatrix similibus eandem retinet. Appello similia quæ distant à medio pari gradu, vt naturalis intemperies quæ sit ad secundum gradum calida, seruetur alimentis pari gradu cali-

dis, quæ longè recessit à bona temperie, & iam vergit ad morbidam, non debet conservari, sed potius quanta arte fieri poterit emendari. Sola temperata natura aut quæ ab ea non longè abest servari debet, usu similium: cæteræ contrariis emendari.

*Quis aër sit salubris sanitatiquæ servandæ
conueniat.* CAPUT V.

EXPLICATIVUS mediocritatem sex rerum non naturalium qua sanitas conservatur, exordiar ab aëre, quem inspiratu, & perspiratu continenter attrahimus. Is enim ad vitam usque adeò necessarius est, ut vix momento eo carere possimus: Deligatur verò ad sanitatem conservandam, qui sit purus & clarus, nullis stagnorum, cadauerum, cloacarum expirationibus conspurcatus, sed ab omni & qualitatum & substantiarum vitio planè alienus, qui ventis salubribus perfletur: qui enim tetrus & corruptis vaporibus, ex aqua aut stagnis expirantibus, ex inquinamentis in eo genitis vel de cælo demissis inficitur, qui montibus conclusus non perflatur, tuendæ valetudini non est accommodatus, quemadmodum nec is qui nimio vel calore, vel frigore affectus est, aut repentinas habet mutationes. Aër qui omnes bonitatis dotes adeptus est, omni naturæ ad conservandam sanitatem utilis est: qui verò una vel duabus qualitatibus affectus est, intemperatis corpo-

ribus contraria qualitate præditiſ ſalutaris eſt. Vnde Hippocrates ſcribit tertio Aphoriſmorum nonnullos quibuſdam in regionibus, vel anni temporibus bene vel male habere, vt ſenes æſtate ſalubriter degere: hyeme contra. Quæret aliquis quomodo morbos naturæ ſuæ congeneres euitabunt? qua arte frigidiſ frigido cœlo, morbos frigidos, quales ſunt à puita, effugient: calidi calidos aëris conſtitutione calida? Reſpondet Galenus in arte parua, exceſſum qualitatis in aëre, cæterarum rerum non naturalium contrarietate corrigendum eſſe: Quando æſtuat cœlum, valdè calidi refrigerantibus alimentis vtentur: Aërem liberum præſertim meridianum fugient, domeſticum, conſperſo pauimento, foliis vitis, ſalicis lactucæ, aut poſca temperabunt.

De Ventis ſalubribus. CAP. VI.

AD aërem pertinet ventus, quia ſi creditur Stoicis nihil eſt aliud quàm aër commotus ſeu fluxus aëris: Ariſtoteliſ opinione ſit ab exhalatione ſublata Solis calore, quæ mediæ regionis frigore repulſa, obliquè mouetur circa terram: propterea ab eodem Sol dicitur ventos excitare & diſcutere, qui eorum materiam oriens & occidens è terris ſuſcitet, eoſdem ſedare, quia meridianus præſertim media æſtate, eorum materiam abſumit. Hippocrates verò ſecundo de diætâ, exiſtimat eorum materiam eſſe vaporem non exhalâ-

tionem. Propterea origine seu materialiter omnes ventos esse frigidos humidos, à locis quos percurrunt, alias qualitates acquirere. Vt ut sit, plurimùm refert ad sanitatem conseruandam an regio perflatur Austro, an Aquilone, quia auster cùm sit calidus humidus & morbosissimus, quandoquidem à calido humido putredo, inde ventus pestilens nuncupatur. Aquilo verò cùm sit frigidus siccus, & causis putredinis utrâq; qualitate resistat, est saluberri-
 mus. Obseruatum est à septentrione exoriri cum canicula ventos, qui ethesiæ nominantur. Qui quidem non tantùm ardorem cœli conterperant, sed etiam aërem inquinamenti omnibus repurgant, inde scoparij dicuntur, quòd aërem scoparum in modum verrunt. Pestis si quæ sunt seminaria fugant, quoties flant liberè. Hippocrates libro De aëre locis & aquis, scribit Asianos esse molles & imbelles quòd perflentur Austro, Circius ventus, Narbonensibus est infensissimus. Plurimùm igitur refert quibus vêtis affletur regio, ut salubris vel insalubris iudicetur: excelsa loca quòd liberè perflentur, sunt salubriora profundis, & campestribus, illicque non tantùm salubrius, sed etiam diutius viuitur: Nocentissima sunt loca palustria. Plato quinto de Legibus scribit varietate & frequentia ventorum, homines reddi proteruos & difficiles, ut obiter inde colligamus non tantùm corpus, sed animum à ventis immutari.

De Salubri aqua. Cap. V II.

TRIPPLICIS substantiæ indefinens effluuium triplici alimenti genere reparamus, spirituosæ, spirituofo, vt aëre inspirato, & odoribus: humidæ, humido: vt potu, potulentis, solidæ solido, vt carne & pane, de aëre cum sit disputatum, iostat vt de humidis alimentis differamus, in quibus aqua primas tenet, quia ad vitam tanti momenti videtur Aristoteli in problematibus, vt ab ea magis quàm ab aëre, aut alio quouis alimento corpus immutetur. Ob idque iubet Hippocrates, vt medicus bonitatis aquarum imprimis sit sollicitus: quæ dignoscetur multis modis, colore, odore, sapore, hypochôdrior ū leuitate, facili caloris & frigoris impressione, carnis & reliquarum rerum in ea prompta facillique coctione, Incolarum, & vtentium sanitate. Aquæ color albus tribuitur, non quòd lactis modo, aut calcis candescat, sed medio inter album & nigrum colore. Itaque aqua quæ alium colorem præ se fert, lacteum, nigrum, aut viridem, laudabilis esse non potest. Aquæ suus est sapor, aquæ potoribus longa experientia cognitus, vulgo tamen dulcis dicitur, non quòd mellis, aut sacchari dulcedinem habeat, sed iucûdum saporem qui *ἀσπρὸς* dicitur, proinde quæcunque alium præ se fert saporem, vt sulphureum, repudianda est. Odor in aqua debet esse eiusmodi, vt non sit ingratus, cuiusmodi est, aquæ putris, aut sulphuræ. Leui-

tas aquæ deprehendi potest statera, vel hypochondriis hominis. Aquæ enim leuiôres meliores, vt quæ in hypochondriis non diu morantur, sed citò distribuuntur: leuitatis comes est tenuitas, quam nonnulli explorant, cylindro in aquam proiecto: hanc enim si celerius subeat tenuior censenda est: tenuitatem aquæ certiùs indicat frigoris & caloris faciliôr impressio: nam tenuis vt est apud Galenum in libris simplicium, alteratur faciliùs quàm crassa. Incolarum salubritas inquit Gal. ad sextum aphorismorum est certissimum argumentum bonitatis.

De aquis simplicibus.

C A P V T IX.

AQV ARVM varia sunt genera pluuiæ, fontana, fluuiialis, putealis, stagnans, niuea glacialis, omnes verò sunt simplices, vel compositæ: simplices, vbi nihil nostra arte accessit, quas Galenus sponte nascentes appellat sexto epidemion: compositæ, quæ arte aliqua mutationem, aut mixtionem accéperunt, quas ille artificiosas appellat: de simplicibus primum disseramus, in quibus pluuiæ primum obtinet bonitatis gradum, quia inquit Hippocrates Sol de aquis omnibus tenuiorem & suaviorem portioem resolutam in vapores attollit sursum, venturæ pluuiæ materiam. Eius tamen bonitas pro diuersis anni partibus

variat : nam vernæ & hybernæ sunt meliores, quia terra citiùs euaporat æstate & autumnò aër tum multas habet sordes, quibus pluuiæ conspurcantur, vt docet Galenus cap. tertio, lib. de bonitate aquarum. Aquæ pluuiæ in cisternis laudabili stabulo instratis, diu integræ seruantur, non debent tamen per tubos plumbeos defluere, quia plúbo admista cerusa mordacem habet qualitatem, à qua diarrheæ & dysenterix frequentes. Secundum bonitatis gradum obtinet aqua fontana, præsertim quæ spectat orientem, quas dotes tum possidet, cum motu, insolatu, & longa in aëre calido mora, natium frigus remisit. Sunt quædam aquæ fontanæ non probandæ, vt quæ per venas sulphureas, bituminosas, vel metallicas feruntur, earum enim rerum per quas descendunt, saporem, odorem, & facultatem mutantur. Tertium bonitatis gradum obtinet fluuiialis aqua, propter solis in eam agentis radios, tum quia motu tenuior euadat, nisi rerum aliarum mixtione inquinetur, vt accidit fluuiis populosam aliquam urbem præterlabentibus : quæ si turbidæ limosæque fuerint, tantisper sunt seruandæ, dum quod crassum est subsederit, vt in aqua Tyberis turbida fieri scribit Galenus in libris simplicium : vel si ea statim vtendum, leuiter percolanda est, marinarum in portione nullus est vsus nisi quis ex iis aquam dulcem eduxerit : quod fieri posse scribit Aristoteles in meteoris, nautæ enim dulcis arenæ dolia semiplena semper habent, vt cum

ex alto mari petenda est aqua, hanc per sabulum colatam potabilem reddant. Putealis aqua bonitate longè est cæteris inferior, ea enim crassa est & grauis: tum quòd motus sit expers, tum quòd à Sole non illustretur, cuius vitium leui coctione emendari potest: nam coctione tenuior redditur, calore ea quæ sunt heterogenea separante. Quæ plurimùm coquitur crassior tandem euadit, exhalante tenui portione, & interdum falsedinem acquirète, vt docet Galenus tertio de alimentis. Pessimæ omnium sunt stagnantes, si aquam Nili exceperis: Vitium enim acquirunt quiete, vnde limosæ & liuidæ apparent. Quare, aut illis abstinendum est, aut si aliarum penuria iis vti cogamur, priùs coctione, pauci vini, aut panis mistione, vel incocta oxalide corrigantur. Aqua niualis & glacialis, in deliciis olim fuerunt imperatoribus Romanis, vt scribit Galenus septimo Methodi, ad sitim & refrigerationem. Earum tamen vsum summopere damnat lib. de alimentis boni & mali succi, quæ dum congelantur, si quas habeant partes tenues, frigus exprimit: ingrauescente propterea ætate, affectus inducunt nervis, articulis, visceribus, exitiales: fiunt etiam gutturosi qui iis crebro vtuntur, quia quod in illis est crudum & terrestre musculis & glandibus faucium adhærescit, tandèmq; concrescit.

De aquis compositis. Cap IX.

QUÆ ab arte aliquid accipiunt coctione vel mixtione artificiales aquæ nuncupantur, miscentur aquæ, mel, saccharum, acetū, aut aliquid tale, incoquūtur hordeum, passulæ, glycyrrhiza, & cætera eiūsmodi, vnde potiones à medicis conficiuntur tam sanis, quàm ægris vtilēs: ptisana exempli gratia, ad sitim restringendam sanis est admodum familiaris potus, quæ paratur ex hordeo, ad crepaturam cocto, addendo sub finem glycyrrhizam. Quando sputum maturare, & ad excreandum promptius reddere volumus, præterea adiicimus pruna damascena, passulas, iuiubas dactylos, ficus, fitque ptisana, quæ vulgò magistralis appellatur. Interdum in aqua solum cinamomū coquitur, interdum aqua saccharo dulcoratur, quæ hydrosacchar, vulgo aqua Hippocratis appellatur, aquæ saccharatæ si tantillum cinamomi incoxeris, facies bouchetū. Ex duodecim partibus aquæ, & vna mellis simul coctis, dum mel despumarit, fiet hydromel. Oxycratū, seu posca, fit pauci aceti, & multæ aquę permixtione, potio ad leuandam sitim in ardentibus & malignis febribus utilis: nam acetum vtraque qualitate causis putredinis resistit. Item tenuitate partium aquam, frigidam humidam, ad singulas corporis partes citissimè perducit. Zithum fit ex aqua in qua hordeum, frumentum & interdum auena in-

coxerit, recens paratum ex hordeo ardorem
 vrinæ affert, tormina, præsertim vbi negligen-
 tiùs coctum est. Hinc obstruendi vis illi tribui-
 tur, quæ tâtò maior est, quantò Zithum calidius
 fuerit, quale est quod ex solo frumento para-
 tur. Quod idcirco Dioscorides scribit indu-
 cere elephantiasim. Verùm cùm nostrum zithū
 multum recipiat lupulum, qui ad defecandū
 sanguinem plurimū valet, hoc non potest
 nostro conuenire nisi in acorem quendam
 degenerarit. Ferit potenter caput, vnde grauior
 ex eo ebrietas, quàm ex vino, quippè quæ
 difficiliùs discutiatur: qua oppressi potiùs in
 posticam partem decidunt, quàm in anticam,
 ex vini potu ebriis, contra accidit. Vt Flandri,
 Angli, Picardi, Cereali isto vino vtuntur pro
 ordinario potu, Ita Normani vino fructua-
 rio, quod illi ex pomis & piris conficiunt. Illud
 pomaceū, hoc piraceū nominatur succ⁹ torcu-
 lari expressus dolio asseruatur, qui quidem
 initio cùm constet multa excrementitia humi-
 ditate, minùs salutaris est, posteaquam eius ma-
 gna portio percocta est, potest esse illius com-
 modus vsus ad refrigerandum & humectan-
 dum, multi frequentiore eius vsu in leucem,
 lepram albam, inciderunt, refrigerato nimium
 iecore. Huius vini tot sunt genera, quot po-
 morum & pirorum ex quibus exprimitur, At-
 que easdem facultates habet, si enim ex acerbis
 malis fiat, erit acerbum, idem de cæteris esto
 iudicium.

De Vinò CAP. X.

GALENVS quarto simplicium in vino quatuor substantias agnoscit, vnam simplicem, quę initio cum toto succo ex vuis expresso permiscetur, tandem fex subsidet quę quòd magnam habeat vim in vino conseruando, à Gallis valdè accommodato nomine, lie, nuncupatur, altera flos vini appellatur, initio superum locum occupans, tandem residens cum fece. Tertia est aqueura quoddam excrementum, quod toti vino permiscetur, quod initio cum sit copiosum, vinum reddit debile & minùs gratum. Postrema est ea quę vinosa nuncupatur, quę quòd maiore calore prædita fuerit, eò diuùs perdurat vinum, quò verò imbecilliore, celerius corrumpitur, cuiusmodi sunt vina nostratia, quę insolatum, motumque vehementem ferre non possunt. Quibus causis, destituta nativo suo calore, facilè in acetum permutantur. Vinorum differentię petuntur à colore, consistentiâ, ætate, sapore, odore, natali solo, à colore quædam alba dicuntur, alia nigra: a consistentiâ quædam dicuntur crassa, alia tenuia, ab ætate recentia vetera, mediæ ætatis: à sapore, acerba, acida, exacido dulcia. Alia acrem quædam habent saporem, & linguam pungentem: cuiusmodi sunt vina generosa, quę in multos annos integrè asseruantur, & quę à Sole diligenter percoctasunt, Odor respondet sa-

pori. Vina alba facilè venas permeant, modò non sint dulcia. Nigra magis nutriunt citòque in sanguinem mutantur, sed obstruunt & in hypochondriis consistunt : ut plurimum sunt crassa : singulis suus est sapor pro varia cœli, & soli natura & vitium cultu. Ex diuersis saporibus diuersas acquirunt facultates: nam dulcia omnia obstruunt, quæ sunt acerbæ astringunt: vino recentî etsi Galenus in libris simplicium calorem tribuat in secundo gradu, id tamen non potest vinis nostratibus conuenire, sed Græcis, aut Cretensisibus. Hoc Maluaticum appellatur: Græci & Romani pro varietate locorum sua vina distinxerunt, ut explicat Galenus sexto de sanitate tuenda: Galli habent sua vina Græcis & Romanis non celsura, nigra & crassa sunt, cum astrictione, Burgundiana, sine astrictione Vasconiana, Aureliense, bonitate non cedit Falerno, quod est Romanis optimum, verum caput tentat, & iecur nimis calefacit, ut calx ad radicem arboris posita, spiritus quidem tenuiores & animi motus alacriores reddit, sed accelerat mortem, humoris radicalis consumptione. Infanciana, Aïssiana & Parisina, ego omnibus prætulerim, non tantum quod sint suauiora, sed quod sint media colore, consistentia, & viribus: iuuant enim non tantum coctionem, sed etiam ciborum distributionem quod est crassis: ut Burgundianis, & Vasconianis denegatum nec vinosis fumis caput tentant: at Aurelianum vinum, frigidis naturis, phlegmaticis, &

qui imbecilliori sunt ventriculo confert, quia iuuat coctionem: calidis verò & biliosis, potissimum quibus iecur est calidum, nocet, necnon iis quibus caput est imbecillum, nervi infirmi, iis inquam omnibus, aut interdendum est vino, aut vtendum dilutissimo. Cæterum ex vino generoso & melle, paratur oinome, ex vino saccharo & cinamomo, paratur vinum aromatites, vulgò Hippocraticum, quod confert refrigerato ventriculo, coquendis cruditatibus & flatibus discutiendis. Alioquin vitandum, quòd fluxiones excitet. Item ex herbis, seminibus, radicibus cum in musto deferbuerunt, parantur multa vinorum genera, sic paratur vinum absinthites & elleborites, quorum meminit Dioscorides, extatque de iis liber Villanouani.

Alimentorum primæ differentia, atque imprimis quæ sunt temperata quæ intemperata.

C A P V T X I.

HA CT ENVS de potu, priusquam de singulis cibis seorsim disseramus constituenda sunt alimentorum summa genera ad quæ illa reduci possint: omnia verò sunt temperata vel intemperata: Boni aut mali succi: facili aut difficilis coctionis: temperatum appellatur, in quo nulla qualitas manifestè vincit, quod omni hominum generi præsertim ve-

rò temperatis confert, cuiusmodi creditur pa-
 nis ex tritico confectus, vt autem pauci ex-
 tant homines temperati, ita pauca sunt ali-
 menta à natura temperata. Intemperata sunt
 ferè omnia, hoc est manifesta aliqua qualita-
 te nos immutant, illa simpliciter alimenta di-
 cuntur, hæc cum adiuncto medicamentosa :
 quatenus enim mutatum alimentum, nos im-
 mutat, medicamentosum appellatur, siue nos
 immutet qualitate prima vt calefaciendo vel
 refrigerando, siue alia quauis, vt obstruendo
 vel aperiendo, aluum subducendo, vel cohi-
 bendo : mouendo menses, vel vrinas, lac, vel
 semen generando : manifestè calefaciunt vi-
 num, sinapi, allia, porra, cape, nasturcium : ius-
 cula, calidis herbis hyssopo, thymo, pulegio al-
 terata. Refrigerant panis ex hordeo, fructua-
 ria vina, acetum, iuscula herbis frigidis vt oxa-
 lide & lactuca alterata : cucumeres, pepones,
 fructus Horarij : obstruunt vinum dulce, zythum
 lac bubulum, liborum omne genus, panis a-
 zymus, polenta, pultes, ficus, præsertim re-
 centes, palmulæ quæ fugienda sunt omni ho-
 minum generi, quia omnes ferè morbi fiunt
 ab obstructione : præsertim verò iis qui sunt
 calculo, iecoris aut lienis obstructionibus ob-
 noxij. Obstructa liberant incidendo & ape-
 riendo, decoctum cicerum cinnis generis, as-
 paragi, acetaria ex capparibus aut crista ma-
 rima, serum lactis : in quo ad obstructum lie-
 nem dissolui poterit trochiscorum de cappari-
 bus ʒj. ad obstructum iecur trochiscorum de

absinthio , vel de rhabbaro tantundem, vel
electuarij triasandali tabella vna.

De Alimentis euehymis & cacochymis.

C A P V T XII.

E V C H Y M V M dicitur quod bonum sanguinem generat, in quo quatuor humorum quantitas, qualitas & proportio legibus naturæ conueniens, seruat. Cacochymum ex quo vitiosus sanguis generatur, iusto calidior aut frigidior, crassior aut tenuior: falsus, denique aliena qualitate præditus. Inde quædam alimenta dicuntur pituitam gignere, alia bilem, alia melancholiam quædam serum: laudabilem sanguinem gignunt vinum rubrum, lac, oua sorbilia, phasiani, pulli gallinarum capones. Auium caro præferenda est carni quadrupedum, etiamsi hædina, & vitulina vt pulli, bonum succum gignant; in summa animalium quæ in aëre libero viuunt, caro, melior est quàm eorum quæ domi educantur, eorum quæ media & florenti sunt ætate, quàm senum aut lactantium, pinguium quàm macrorum. Mali succi sunt vina nigra & crassa, caro bubula, caprina, hircina, pessima taurorum, vulpium & asinorum. In Alexandria, inquit Galenus, multi sunt elephantici, quia vulgus vescitur carne asinina, non aliter quàm hic bubula, aut suilla salsa. Simili causa quidam fieri putant vt in Hispania nulli videantur leprosi, in Gallia plu-

rimi, quòd illi abstineant suilla nostris fami-
liari. Senioris leporis caro est melancholica:
Pituitam verò gignunt vina cerealia & fru-
ctuaria, poma, præsertim immatura, fructus fu-
gaces, pisces: bilem dulcia omnia, vt mel & sac-
charum, præsertim in biliosis naturis, pingua
quoque bilescunt: pituitosa verò melanco-
lica & biliosa alimenta, quamuis omni homi-
num generi noceant: potissimùm tamen vi-
tanda sunt pituitosa à pituitosis, biliosa à bi-
liosis, melancholica à melancholicis, quia om-
nis intemperies similibus læditur & contra-
riis iuuatur.

De Eupeptis & Dispeptis. Cap. XII I.

SCITVM est illud Auicennæ si quis amat
suam vitam vtatur cibus boni succi & faci-
lis coctionis, eosque diligenter mandat, neque
vnquam solidos deglutiat: Vita enim consi-
stit in permanfione natiui caloris, calor autem
quia repatitur agendo, vsu paulatim atteritur,
quò igitur illi minùs resistet alimentum, eò
diutiùs permanebit, dispepta resistunt magis,
eupepta minùs, itaque volucris potius quàm
quadrupedibus vtendum: vitulina potius quàm
bubula, hœdina potius quàm caprilla. Ani-
malium seniorum & macrorum caro, quia
difficiliùs coquitur, quàm iuniorum, & pin-
guiù postponenda: ex animalium quoque par-
tibus, alię aliis faciliùs coquantur intestina, vte-
rus, cor, renes, testes, (exceptis gallinaceis) ægrè

coquuntur, ventres quoque animalium in digestis haberi debent, falsò enim quidam mergi & stuthiocameli ventrem commendant, ut ciborum iuvent coctionem. Multi quoque laudant ad eundem usum pulverem interioris tunicæ ventriculi gallinarum sumptum cum vino. Notandum verò est in faciendo selectu ciborum facilis, vel difficilis coctionis habendam esse rationem personæ, & generis vitæ: nam oportet eoquenti calori offerre alimentum proportionatum, rusticis enim, ut agricolis & messoribus robustis, qui continuè exercentur, & viuunt in aëre libero si tenellas carnes, ut alaudarum, perdicum offeras, corrumpentur à potenti calore: bubulam, aut suilam meliùs conficiunt: Aristoteles scribit qui sunt vètre calidiore salubriùs vti bubula quàm cibus delicatioribus, quia insignis calor eupepta edulia corrumpit, assat, torret, in bilem vertit. duobus autem signis vnusquisque coniiciet an alimentum quo vtetur sit boni succi, & facilis coctionis, primò ex sapore dulci & voluptate quam ex eo percipit, secundò ex prauo aliquo accidente, ut ructu acido, vel nidorulento, ex humore contra naturam genito in ventriculo, ut pituita, vel bile.

Theoremata ex lib. Gal. de alimentis de-
prompta. CAP. XIII.

A CERBA & austera, ut mespila & corna
 ventriculum roborant & appetentiam

excitant. Eadem primis mensis sumpta aluum cohibent, postremis laxant: Gal. cap. de piris, idem scribit de cydonio & cydoniato. Dulcia aluo mouendæ conueniunt, verùm lieni & icteri, inflammatione obsessis, nocent cap. de ficibus. Pingua, vt lenta cibaria, statim vt sumpta sunt, celeriter implent & appetentiam deiiciunt, vnde oleosa ad vomitum prouocandum à medicis imperari solent. Eadem vim habent aluum subducendi, si primis mensis sumantur, vt humida & lubrica omnia Gall. cap. de melle, quæ si sumantur postremis mensis vna secum omnia alia corrumpunt Gal. cap. de persicis & moris.

HUMIDA alimentum exiguum afferunt corpori, quòd celeriter per vrinas & sudores vacuantur, hoc tamen habent commodi quòd faciliè coquantur, dura verò & terrestria diuturnum quidem & copiosum, sed quod ægrè à calore natiuo coquitur, Gal. cap. de lupino, quod exemplo piscium duræ carnis fusiùs explicat tertio de alimentis.

A-L-I-M-E-N-T-A suaui stomacho sunt gratiora, insuaui, ventriculum subuertunt, & ad vomendū incitant, vt quàm celerrimè quod infestat abiiciat: quod quidem, facit per conuenientem viam: nam quæ vergunt deorsum, per aluum deturbat, quæ sursum, vt quæ fluctuant, vomitu eiicit, ea autem in cibis suauitas tanti facienda est, vt cibus suauior, & qui auidè expetitur, quamuis deterior, meliori, sed insuauiori, sit præferendus, Hippocr. secundum.

do aphorismorum.

CONSVETA minùs nocent, quia consuetudo est altera natura, quin venena ipsa consuetudine longa fiunt alimenta, vt docet Aui-cenna exemplo puellæ quæ paulatim aconito assueta, eo tandem vsa est pro alimento. Profecit poto Mithridates sæpe veneno, toxica, ne possent sæua nocere sibi. Consuetudine sibi tam familiare reddidit venenum, vt cùm sibi mortem inferre vellet sumpto veneno, ne veniret in manus Pompeij, exitiale venenum innoxie sumpserit.

De Pane fermentato, vt azymo & huic adiunctis edulis.

CAPVT XV.

DICTVRVS figillatim de cibis, exordiat à pane, cuius facultas ex seminum cerealiũ natura & apparatu petenda est, quæ cùm sint plurimã, tribus tamen potissimùm vtimur, tritico, hordeo, secali, vel eorum miscella, neque enim milio, aut auena vtimur, nisi in horum seminum summa penuria: triticum optimum, quod densum est, & graue, colore flauo, sapore & odore grato, ex quo cõuenienter molito, & in formam redacto, panes fiunt duorũ generum, fermentati & azymi, fermentati panis Gal. quatuor differentias cõstituit. Primus dicitur siligineus qui fit ex optima farina, quæ flos dicitur, cui primam palmam in alendo Paulus

tribuit, secundus similagineus dicitur, quia constat similagine id est farina pura, furfure per setaceum diligenter secreto, qui secundum bonitatis gradum obtinet, apud Plinium. Tertius *αυρίανος* & confusaneus, qui non est castratus, fit ex integra farina, à qua non est secretum furfur. Quartus furfuracens dicitur qui fit ex solo furfure, qui quòd solis canibus alendis conueniat, panis canicarius appellatur, huic si parum farinæ addatur, fiet panis ater, quo pauperes vtuntur, qui nutriendi modicam habet facultatem: ex Secali panes fiunt rusticis familiares, qui ægrè coquuntur, & in ventriculo grauitatem quandam relinquunt, multò minùs nutriunt quàm panes ex tritico, quòd si secali misceatur triticum, ex æquis partibus fiet panis laudabilis, qui mediocriter alit, & optimum succum gignit. Panes hordeacei, si ex sola hordei farina fiant, succum pariunt detergentem, corpus siccant, minimumque nutriunt, itaque hordeum secali & tritico misceatur. Ad panem azymum referuntur omnia placentarum genera quæ à pistoribus dulciariis, ex farina triticea cum aqua subacta & aliis rebus admixtis, vt caseo vitellis ouorù, fructibus, vt cerasis, prunis, fieri consueuerunt. Quorum omnium descriptionem potissimùm quæ apud nos in deliciis habetur, explicat Ruellius, cap. de tritico. Commune est omnibus placentis crudos succos gignere & obstruentes, cum iis frequenter vsus fueris: Si cobelia, vel nebula appellata, quæ fiunt ex farina mixto sac-

charo, vel melle: Ad idem genus pertinent edulia cerealia, quæ hîc frequenter vsurpantur, vt panatella, polenta, hordeatum, marcipanes: panatella melior esset, si ex mica panis bene fermentati cõficeretur: ex hordeo paratû hordeatum mixtis amygdalis, & saccharo, est cibus valde commodus ad detergendum & refrigerandum, addi potest caro capi, vel perdicis multùm concisa, vt magis nutriat. Marcipanes laudantur à medicis ad analepsin, corporis emaciati refectionem: parantur ex amygdalis, passulis, pistaciis & saccharo in aqua rosarum dissoluto. Inde fit pasta regia, de qua fiunt panes qui ab inuentore Marco medico marcipanes vocantur.

De Leguminibus, pisis, fabis, oriza, ciceribus.

C A P V T X V I.

GA L E N V S secundum inter esculenta tribuit locum, leguminibus quòd cum cerealibus plurimùm conueniant, eiusmodi sunt fabæ, pisa, cicera, Oriza, quibus omnibus commune est, vt flatum gignant, & longo vsu, succum melancholicum, de quibus singulis breuiter dicendum est: Fabæ vel sunt virides, vel siccæ: virides, frigidae humidæ, multa enim constant humiditate quæ si frequenter à nobis vsurpentur, sanguinem gignunt crudum & serosum, flatu quoque, qui vix admixtis aromatis, vel herbis calidis, vt satuteria, saluia,

hyssopo, corriguntur, sed pauciores excitantur: somnia turbulenta & venerem excitant. Auicenna, & post eum Rhasis, non solum illis tribuunt vim conturbandæ imaginationis verum etiam epilepsiæ excitandæ, quod propter flatum multos à se genitos præstant potius quam occulta proprietate, fabæ siccæ temperamento sunt frigido sicco, vim magnam habent detergendi, earum farina frequenter usurpatur in cataplasinatis ubi refrigerandum est & siccandum, ut in inflammationibus mamarum. Pisa fabis proximam habent naturam à quibus superantur facultate detergendi & flatum generatione, viridia pariunt succum serosum, aluumque subducunt detergendo, quemadmodum & siccorum decoctum. Pisorum & leguminum usum frequenti scribit Hippocr. gigni tumores pedum qui ægrè euanescent, & mulierem quandam in ipso partu magno in vitæ discrimine fuisse, quod per annonæ caritatem multis leguminibus usa fuisset. Oriza suo cortice spoliata ad nos defertur, quod in eius cortice venenatum quid insit. Seritur procul ab urbibus quod eius flos malè oleat, ea calida est & sicca, mediocrem habet vim astringendi, ideoque in clysteribus dysentericorum parum torrefacta à medicis usurpatur. Crassum succum gignit, venasque obstruentem, si quis frequenter utatur: ex ea cum lacte cocta, ieiunij tempore, paratur orizatum: Cicer frequens est in medicina, utuntur rubro ad mouendas vrinas, necnon ad calcu-

lum in renibus frangendum. Dioscorides tamen nigro maiorem ad hunc effectum vim attribuit, coquuntur cum radice graminis apij, fœniculi, bismalux, eringij, cum melle aut butyro paratur decoctum. Sed eo frequenter vtendum non est, quòd tandem sanguinem ex renibus eliciat, iisdem vlceratis, valde nocet: nam magis exulcerat, vt est apud Dioscoridem: flatus gignunt & venerem prouocant, quo fine dantur admissariis equis.

De Fructibus. Cap. XVII.

TERTIVS locus inter esculenta fructibus tribuitur, qui sunt duorum generum, vel enim sunt fugaces qui nimirum suæ durationis breue tempus obtinent, nisi melle aut saccharo condiantur. Cuiusmodi sunt pruna, cerasa, mora, cucumeres, pepones. Alij sunt diuturni, quales autumnales, qui in totum fere annum seruari possunt integri, sine vlla conditura: omnibus fructibus mollem & serosam substantiam habentibus commune est, serosos & tenues succos gignere in corpore, qui asseruati magnis sæpe morbis dant initium, nisi prius per vrinas, aut aluum vacuentur: fructus fugaces ferè expeti solent, ad feruorem bilis, & sanguinis edomandum, aluum subducendam, partes internas humectandas, in quorum vñu ea cautio esse debet, vt primis mensis assumantur.

De Ovis. CAPVT XVIII.

INovo duæ sunt partes alibiles, albumen & vitellus, albumen succum crassum gignit glutinosum & calculo gignendo opportunum. Vitellus temperatus est, & boni succi, minimè excrementosus, si mediocriter coquatur: ex eo paratur oleum valdè anodynum. Tremula expeti debent, dura vitari: etiamsi vulgus illis in aceto induratis vtatur ad dysenteriam: meliora sunt suffocata, vel in aqua bulliente cocta, exempta testa, deinde succo acetosæ conspersa.

De Carne. CAPVT XIX.

AB animalibus gressilibus & volatilibus petendum est alimentum quod sit boni succi & facilis coctionis quale non tantum à specie animalis deligetur, sed ab ætate, sexu, corporis habitu, pabulo: Ab ætate quòd tenella animalia, quæ non multum distant ab ortu, vitiis sunt meliora, nam agni caro veruecinæ præferenda est, Vitulina bubulæ: sic pipio columbum anteit, capreolus caprâ, hinnulus ceruum. In piscibus dispar est ratio: Senioris enim caro præferenda. Castrata animalia, sunt pinguiora, & melioris succi, quia seminis & pinguedinis communis est materia, quod decedit vni alteri accedit: vt capi gallis, boues tauris præferendi sunt. Mascula quoque animalia tetrum

habent odorem ex feruore libidinis contractum, illorum sanguis & hepar libidine aduruntur, fiuntque strigosa, portione sanguinis alimentarij in semen abeunte. Pabuli genus, salubriorem quoque vel insalubriorem carnem reddit, nam boues, quia herbam grandiore[m] depascunt vere & ineunte æstate sunt meliores quàm hyeme: capræ, germinatibus arboribus sunt melioris succi: sic de veruecibus iudicandum, quibus cùm herba sicca sit vtilior, æstate summa: maiorem habent gratiam quàm quouis alio tempore: cæterùm de tortiuo iure quod ex carnibus assis torculari exprimitur, & consummatis quæ à carnibus elixis ad putrilaginem, & per linteum colatis educuntur, necnon de distillatis, opportunius cùm de diætâ ægrorum.

De Piscibus. CAPVT XX.

OMNES pisces per se humidum & frigidum alimentum prebent, pituitâ multam gignunt, facillè corrumpuntur in ventriculo, sitim pariunt & interdum venenatam qualitatem acquirunt. Recens enim elixi, si inter duos discos sinantur, venenati euadunt, vt affirmant qui de venenis disputarunt: Non omnium tamen par est ratio, nam alij alijs sunt salubriores, de quo vt certum iudicium ferre possis, multa adhibere oportet in consilium: Considerandus imprimis locus, in quo degunt, deinde substantia Præterea odor

& sapor considerata sunt, non neglecta præparatione. Considerandus, inquam, locus ut degant ne in aqua marina, fluuiali, lacustri, vel stagnante. Quânto enim purior fuerit aqua, minùs limosa & cursu concitatioe feretur, eò pisces erunt salubriores, hinc aqua fluuiatilis in nutriendis piscibus stagnante multò melior. Aqua marina tres piscium differentias continet. Quæ enim longiùs à littore remota est, ut medium mare, pelagios pisces profert, ut scombro mugiles, & capitones, dracones: littoralis, quæ terræ proxima est, atque saxis multis obruta, saxatiles habet pisces, inter littorales, meliores quòd magis exerceantur & meliore alimento utantur: Substantiæ ratio multiplex: quædam enim dura, quædã mollis, quædã mediocris, Item friabilis vel lenta, quædã pinguis, quædam lenta: sicci & friabiles pisces longè meliores, quàm molles, & glutinosi: Dura caro ut ostreorum, mitulorum crassum gignit succum, & ægrè, coquitur, quanquam eorum decoctum subducendi aluum vim habeat. De odore & sapore hoc habeto, eos pisces salubriores iudicati qui gratum saporem & odorem habent: qui verò tetrum, & virus olent fugiendi sunt: Quod ad præparationem attinet, assati, frixi, succius & salubrius; elixi, humidius alimentum præbent: qui condiuntur sale, si duram habent carnem ut fulmones saliti, Ichthyocola, ægrè coquuntur, succosque crudos gignunt. Lege Rondeletium de piscibus, qui

qui post Aristotelem & Appianum, hac de re scripsit accuratissimè.

De Quantitate alimenti.

C A P V T XXI.

IN alimentorum usu considerata est im-
primis substantia sintne boni succi, & fa-
cilis coctionis, deinde qualitas, sintne tempe-
rata, vel intemperata: Terriò quantitas, scili-
cet, ut parcè & tenuiter viuatur: quo pertinet
quotitas, ut quoties in die sit edendum. Po-
stremò spectari debet ordo, ut an liquida so-
lidis sint præmittenda. De substantia & quan-
titate hætenus, de quantitate & ordine restat
ut paucis transigamus. Intemperantia est nu-
trix medicorum: Plures enim occidit gula
quàm gladius. Plato intemperantem ciuitatem
hoc signo coniciebat, quòd aleret multos me-
dicos: Maiores nostri, inquit Galenus, paucio-
ribus morbis laborabant, quia frugaliùs uiue-
bant, mulieres & eunuchi, Hippocratis tem-
poribus podagra non laborabant, hodie pro-
pter ingluuiem frequenter his morbis vexan-
tur. Scitum est illud Socratis, esse oportet ut vi-
uas, viuere nò ut edas. Sanitatis tuæ duo sunt
prima præcepta: nunquam satiari & impigrum
esse ad laborem: inædia ex accidenti vacuat
& leuioribus morbis à repletionem succurrit,
quia calor non occupatus in conficiendo no-
uo alimento operam conuertit ad coctionem

cruditatum & superfluitates expellendas. Verum ut est in prouerbio *μὴ δὲ γὰρ* ne quid nimis : grauius est enim peccatum inanitionis, quàm repletionis : magis in defectu delinquitur, quàm in excessu, quia facilius est causis replentibus subuenire, quàm exhaustum humidum primigenium, & exuētās partes solidas alimento reficere : Denique morbi ab inanitione sunt longiores & periculosiores quàm à repletionē : cāterum quoties in die sit comedendum, non potest absolutē definiri, quia ut pituitosi faciliē inēdiam ferunt, ita semel tantum debent comedere, biliosi ut inēdia grauius lēduntur, ita debent parum & sēpe comedere, ientare, prandere, cōnare, sed parcē. quāsitum est an veteres Græci & Romani, quotidie semel duntaxat comederent, quia mirabatur Plato Siculos bis in die saturos fieri. Respondeo Romanis in more fuisse leuiter prandere, liberaliūs cōnare, ientaculum & merendam esse antiqua Latinorum nomina, non temerē, sed ad res ipsas significandas inuenta : Hippocrates secundo de ratione victus in acutis explicans quantum possit consuetudo, si prandeat inquit, qui consueuit tantum cōnare, sentiet se grauari, quōd si consueuerit ter in die cibum sumere, ista consuetudo nihil afferet illi molestiæ. Galenus quinto de Sanitate tuenda vult in pręscribenda mediocritate habendam esse rationem ætatis, quia senes quotidie ter, pueri quater cibandi sunt.

De Ordine. CAPVT XXII.

DE ORDINE sic statuit Galenus secundo de facultatibus alimentorum, capite decimo: præposterè sumunt alimenta qui *ἐν πρώτῳ δυνάμει* non præmittunt, humida siccis, lubricantia astringentibus: quæ faciliè descendunt, jis quæ tardè permeant: cui sententiæ subscribens Aëtius: humida, inquit, lubrica, & quæ faciliè aluo secedunt, quæque facilioris sunt coctionis alimenta, primis mensis assumenda sunt, vt enim faciliùs coquuntur, ita citùs descendunt, aliisque viam parant: quæ si postremis mensis sumerentur, alia corrumpèrent, & ante coctionis legitimum tempus secederent. Ad ordinem pertinet altera quæstio huic valdè affinis: An incipiendum sit à potu, ita videtur, si modo liquida sint præmittenda. Accedit quòd priùs humida substantia dissipatur quàm sicca, Atqui potu humidà, cibo sicca substantia reparatur. Item coctio similis est elixationi, atqui in ollam primùm aqua, deinde caro immittitur, ergo in ventriculum potulenta, ante esculenta iniicienda sunt: Inde illud scholæ Salernitanæ: A potib⁹ incipe cœnam: quod Vilanouanus de potulenti, vt iusculis interpretatur: Ea consuetudo inualuerat, inquit Plinius, vt potus cibos præiret quamquidem consuetudinem, posteriores medici multis causis repudiarunt, Quia vinum primò sumptum grauiter neruos offendit, &

arthritidem generat, secundò quòd ita fluctuet cibus in ventriculo, nihil autem tam inturbat coctionem quàm fluctuatio. Hinc Galenus libro septimo methodi, existimat priùs edendum quàm bibendum, ego vicissim bibendum & edendum puto, vt fiat cibi & potus exquisita permistio: neque placet Asclepiadis sententia, qui existimabat primum cyathum bibendum esse ad necessitatem, secundum ad voluptatem, tertium ad ebrietatem, quartum ad insaniam. Potus enim definitur ab effectis: liquor qui sedat sitim, alimenta permiscet, & permista distribuit: haustus Germanicus facit vt fluctuet cibus, præstat parum & sæpe bibere.

De Somno & Vigilia.

C A P. XXII.

HA CTENVS de aëre, & alimentis, cætera rerum nō naturalium summa capita, quorum mediocritate sanitas conseruatur, instat vt absoluamus, à somno & vigilia ducto initio: vigiliis somnum succedere oportet, qui dissipatos spiritus reparet & vires reficiat: Nobis enim vigilatibus animales facultates, vt sensus, motus, discursus, viget: tum magna fit dissipatio animalium spirituum. At nobis dormientibus functiones naturales meliùs fiunt: calore in viscera recurrente, quibus quidem vt puta alimenti triplici coctione, spirituum & vi-

rium iactura refarcitur, in vtroque tenere oportet modum, quia vigiliæ immodicæ corpus desiccant & attenuant, somnus longior humectat, tandèmq; refrigerat, nec non caput opplet vaporibus, vnde catharti, & frigidi morbi, vt apoplexia, lethargus, paralyfis, obliuio, dormientes quippe nihil aut minimùm excernunt. Nam omnes fluxiones sistit somnus, excepto sudore. A retentis omnes ferè morbi: Mediocritas multis circumstantiis limitanda est: Senibus enim & pueris longior somnus conuenit, senibus, vt siccitas emendetur, coctio iuuetur, & vires roborentur: pueris vt fluor immodicus sistatur: Magna enim fit dissipatio per cutem laxam & mollem, à calore humido, retentrix imbecilla, excretrix robusta: Biliosis quoque, natura peruigilibus, concedendus est somnus longior, vt humectentur & bilis acrimonia temperetur. Pituitosis verò, somnolentis, humoris dominatu, imperandæ vigiliæ ne longior somnus augeat frigidam & humidam intemperiem, eamque in morbidam conuertat: gracilibus & extenuatis longior somnus concedendus est, quia pinguefacit, partim quòd adiuuet coctionem, partim quòd impediat distensionem. Obesis præscribendæ vigiliæ, quia desiccant & attenuant. Porro noctu dormiendum & interdiu vigilandum.

Lux est taurus arat, nox est requiescit arator,

Liberat emerito feruida colla boui.

Lux quippe propter similitudinem, spiritum

& calorem foras trahit, non aliter quàm ignis maior minorem: Tenebrę verò, silentium, & quę diurnas vigilias sequitur lassitudo, suadent potius noctu quàm interdiu dormiendum, Cur hyeme somni longiores? quia noctes longiores & aër frigidior: Cur in locis obscuris citius & longius dormitur quàm in claris? quia in iis est quod sensus mouet, in illis minimè: Somnus verò est animalium functionum, præsertim sensuum, cessatio. Quæret aliquis nunquàmne licet interdiu dormire? In genere enim hoc præcipitur somnum fuge meridianum. Respondeo meridianum somnum valde senibus & infantibus conuenire, cæteris nocere, nisi fortè consuetis, quandoquidem consueti quamuis deteriora, insuetis minùs molesta esse solent. Sed cur somnus meridianus fugiendus est? primò quia tempus somni breuius est, quàm vt perfectæ coctioni possit sufficere: Proinde cibi manent incocti: Secundò quia diurnus somnus impedit nocturnum: Tertiò quia fit motus violentus & naturæ contrarius. Nam vt diximus lux diurna calorem & spiritum foras trahit, vtrumque somnus in interiora retrahit. Licere verò senibus statim à cibo dormire, docet Galenus Homeri testimonio, qui de Nestore ita scribit,

*Et lauit sumpsitq; cibum, dat membra sopori.
Namque hæc iusta seni.*

De Motu & Quiete. Cap. XXIII.

AR S Q V Æ explicat modos exercendi corporis, Gymnastica nuncupatur: in qua præsertim tuendæ valetudinis rationem veteres Gymnastæ collocabant, vt scribit Galenus libro ad I brasibulum: vbi definitur exercitatio, vehemens corporis motus, quem anhelitus mutatio consequatur. Etenim articulorum motu auctus, calor per venas & arterias cordi communicatur, vnde maiorem velociorem & celebriorem fieri respirationem necesse est: Eos qui sola deambulatione cõtenti sunt, Galenus scribit in libro de Euchymia in otio viuere, mediocris exercitationis hæc sunt commoda, vt ferrum quiete rubiginem contrahit, animus torporem, minuiturque memoria si non exerceatur, sic totum corpus otio refrigescit, pituitam multam & excrementa congerit, quæ omnia ille idem exercitio auctus dissipat, meliùs coquit & nutrit, Sensus omnes vegetiores reddit, alacriores spiritus, denique omnes tam animæ quàm naturæ functiones meliùs obeuntur. In quo vt tenere possis modum, considerata est, imprimis temporis opportunitas, nam in tempestiua exercitatio plurimùm nocet sanitati, quia crudum alimentum trahitur in habitũ corporis, si statim à cibo exerceatur. Vnde morbi cutanei, pruritus, scabies. Exercentur

dum itaque corpus ante cibum, depositis prius alui & vesicę excrementis, habenda quoque est ratio temperamenti in definienda mediocritate: Nam vt est sexto epidemion, calidis naturis quies, aquę potus, balneum: Præterea non parum refert quo quisque utatur exercitij genere, quia quædam est exercitatio totius corporis, quæ generalis dicitur, vt lusus pilę palmaria, saltatio: altera particularis, quia dütaxat pars vna roboratur, vt incessu tibię, brachia pugilatu, ventriculus equitatione, pulmones vociferatione: Exsufflata enim fuligine repurgantur. Hinc fit sæpenumero, vt cantores, & concionatores, professores, intermissa ista consuetudine, peius habeant. Cauendum tamen ne statim à pastu magna vocis & laterum contentione loquamur, quia à coctionis officinis, ventriculo & iecore, assurgit multus vapor ad superiores ventres, thoracem & caput, à quibus sæpe ferina destillatio excitatur: quæ illos omnes ad interitum præcipitat. Sed quis erit tandem exercitationis modus, quousque corpus exercendum est? respondet Hippoc. secundo de diætâ: desistendum cum lassari, sudare, aut dolere corpus incæperit, idem scribit Galenus secundo de sanitatę tuenda.

De Frictione Corporis. Cap. XXVI.

AD exercitationem pertinet frictio, quia in his qui propter imbecillitatem exer-

ceri non possunt, frictio supplet vicem exercitationis, veteres gymnastæ iuebant fricari corpus antequam exerceretur, vt blando calore ex frictione quæsito, partes solidæ remollirentur, viæ laxiores redderentur, & excrementa attenuarentur. Quod genus frictionis preparatorium appellebant, Alterum genus ἀποδεργματικόν, siue recreatorium nuncupabant, quod excipiebat exercitationem, corpus humectabant oleo, vt partes solidæ exercitio desiccatae, remollirentur, forasque excrementa si quæ restarent, facilius excluderentur. Sunt autem apud Hippocratem frictionum quatuor genera. Pro variis eorum effectis distincta, dura, mollis, multa, mediocris: dura frictio corpus indurat, mollis remollit, mediocris, mediocrem habitum inter durum & mollem efficit, multa, extenuat & gracilitatē affert: A mediocri carnis incrementum: quod efficitur sanguine attracto à calore robusto, & vegeta facultate.

De Perturbationibus. C A P. XXVI

A S T O I C I S hoc primùm requiritur in sapiente, vt sit ἀπαθής, vacuus & liber à perturbatione: Peripatetici verò pro ἀπαθείᾳ μετεωραδίαν reponunt, quia homo cū sit, humani à se nihil alienū putare debet: natura fel animalibus ingenuit quo ad iram incitantur: armauit quædam vnguibus, alia cornibus, alia dentibus, vt his mediis & instrumētis iniurias

depellant : irascibilem animam in corde, concupiscibilem in iecore posuit : appetitum denique brutum, insualem, omnium perturbationum fontem, nobis adiunxit, vnde quisque intelligat impossibilem esse *ἀσάδεια* : imò verò non tantùm sunt ineuitabiles perturbationes, sed vtilis ad seruandam sanitatem. Pituitosos enim ad iram prouocare confert, vt iracundia auctus calor, naturæ, & animæ functiones meliùs obeat, nec dubium est moderato gaudio corpus & animum meliùs habere. Aristoteles docet quarundam perturbationum, vt verecundiæ, laudabilem esse mediocritatem, & virtutibus moralibus affinē, nascuntur autem perturbationes ex opinione boni, vel mali, præsentis, vel futuri, ex opinione boni præsentis, lætitia, inuidia, maleuolentia : ex opinione futuri boni, spes, amor, & ira : ex opinione mali præsentis, mœror tristitia, misericordia : ex opinione futuri mali, timor pudor, desperatio, quæ omnes, sunt vehementes & violenti motus animæ irrationalis, quibus tamen ratio possit modum statuere, data enim nobis est, vt velut sessor effrænem equum, aut gubernator ventis & procellis agitatam nauem, sic illa appetitum ferocientem comprimat & intra fines mediocritatis contineat : in *μετὰ σάδεια* igitur cōsistit animi & corporis tranquillitas, quæ est humanæ vitæ summa fœlicitas, erit autem tranquillus animus, si tibi persuaseris rerum irrecuperabilium fœlicissimam esse obliuionem, Deos ipsos, non ha-

bere ius in præterita , præterquam obliuionis.
Agatho apud Aristotelem.

De Excretis & retentis, ac primum de venere.

C A P V T X X V I I .

SI excernenda retineantur fient morborum
causæ. Propterea tuendæ bonæ valetu-
dinis hoc est primum præceptum, vt corpus
excrementis grauatum exoneretur: sunt autem
excrementa quædam benigna, quæ sola quan-
titate sunt excrementa, vt semen, & sanguis
menstruus, alia planè inutilia, quæ non tan-
tùm quantitate, sed etiam qualitate sunt excre-
menta, quorum alia sunt generalia, vt tripli-
cis coctionis totidem excrementa: alui prolu-
uies, lotium, & sudor: alia particularia, vt mu-
cus cerebri. De singulis dicturus suo ordi-
ne, quantùm necesse est ad sanitatem con-
seruandam, exordiar à seminis excretionem, in
qua tenere oportet modum, quia retentum
semen putret, & veneni vim acquirit, qua cau-
sa iuuenes viduæ, sæpe suffocantur ab utero.
Quò, inquit Galenus, quid perfectius est, cùm
integram naturam seruat, eò fit deterius cùm
ab illa degenerat, quia mutatio omnis fit à
contrario in contrarium, ab optimo in pessi-
mum. Immoderata autem illius profusio plùs
nocet vitæ, quàm si eò plùs sanguinis centies
effluxisset, hinc omnia animalia salacia, sunt vitæ
breuioris. Ea causa passeret vix vnquam duos

annos excedunt, & mares quia femellis sunt
 falaciores, citiùs moriuntur. Olim gymnastæ
 suos Athletas venerem exercuisse coniciebāt,
 si ad cūsum, saltum, pugilatum, solito segnio-
 res se præberent: ergo quisquis suæ sanitati
 bene consultum cupit, venerem non exerceat
 nisi ut satisfaciatur naturæ, hoc est ad necessita-
 tem non ad voluptatem. Semen enim cum
 sit benignum excrementum, duntaxat cum
 quantitate incipit esse molestum excernen-
 dum est, hac cautione & prudentia excretum,
 cor exhilarat, respirationem liberiores red-
 dit, melancholiam sedat, & tristitiam, iracun-
 diam mitigat, peruvigili conciliat somnum: Non
 est prætereundum in definienda mediocrita-
 te habendam esse rationem temperamenti,
 quia melancholici, & biliosi venere magis læ-
 duntur, quàm sanguinei & pituitosi: Nam
 morbis à pituita venus medetur, ut est sexto
 epidemion, quia motu auctus calor, pituitam
 fundit. Obseruandâ quoque ætatē memineris:
 nam qui sunt in ætate florenti, minùs lædun-
 tur, quàm senes, exucti, frigidi sicci: immodi-
 cæ autem veneris hæc incommoda memoran-
 tur, virium & spirituum exolutio, obliuio, visus
 hebes, fœtor oris, neruorum & articulorum
 morbi, ut tremor, paralytis, arthritidis omne
 gen⁹, Podagra, Chiragra, Gonagra, Ischias: præ-
 terea Gonorrhœa, mictus sanguinis & urinae
 stillicidium, ut mittam luem veneream, & il-
 lius præcursores, cariem pudendi, virulentam

gonorrhæam, & bubonem venereum.

De Menstruo fluore. C A P. XXIX.

MENSTRUA purgatio non tantum vterum, sed etiam totum corpus & sanguinis massam repurgat, neque tantum copiam sanguinis minuit, sed etiam impuritatem. Crudior enim & fæculentior sanguinis portio per vterum à natura excluditur, quæ retenta magnos sæpe morbos adfert, quia sanguis retentus putret, quibus imminentibus, ut prouideatur; imperanda sunt quæ menses mouent, primum leuiora, ut decoctum cinamomi, vel syrupus capilli veneris, cum decocto radicum aperientium, vel hydromel in quo hyssopi pugillus vnus bullierit, vel pillulæ de hiera, cum instat tempus ordinariæ fluxionis, ut naturam habeamus adiutricem: quibus frustratentatis imperanda sunt potentiora, In methodo mendedi opportuniùs explicanda. Quia vehementiora ægris potiùs quàm sanis conueniunt.

De medicamentis, an conueniant sanis.

C A P V T XXX.

HA CTENVS de vtroque excremento utili, semine & menstruo: de inutili dicturus, hanc primum quæstionem explicabo, si in tuenda valetudine locum aliquem habeant medicamenta. Quæstioni occasionẽ dedit Hip-

pocrates, qui tertio aphorismorum scribit eos, qui sano sunt corpore ægrè ferrè medicamēta, de quo sic statui potest, medicamenta quædam esse ὕμικρα, quæ Galenus plurimùm commendat, cuiusmodi sunt quæ succos crassos tenuant, viscidos detergunt, & quæ mouent vrinas, qualia multa commemorat quarto de sanitate tuenda, vt oxymel, diacalamintes, diatriumpipereum, & alia quamplurima, ad roborandum ventriculum & discutiendos flatu accommodata, neque iis tantùm locus est in seruanda sanitate, sed etiam medicamentis blandis, quæ vulgò minoratiua appellantur, cuiusmodi sunt eccoprotica, quæ fæces deturbant, in eò genere sunt cassia, catholicum manna, syrupus rosarum pallidarum, hiera picra, pillulæ ante cibum, clysteres blandi, quibus, contenta prima regione excrementa, vacuantur, καὶ δαψνυγὰ vehementiora, vt scammoniata, minimè imperanda sunt iis qui integra sunt valetudine, de quibus aphorismus Hippocratis intelligendus est: fortassis iis quibus grauis aliquis morbus imminet, nō omnino repudianda ad præcautionem: nam vt est doctissimè scriptum à Galeno, quæ remedia præsentibus morbis, eadem imminentibus conuenient. Eadem sunt therapeutica, & prophylactica, dummodo à perito artifice præferbantur

De Vomitu. CAPVT XXXI.

SCRIBUNT Diodorus Syculus & Herodotus, Ægyptios & Caldæos ter quolibet mense vomere consueuisse pro conseruanda sanitate, aut clysteribus aluum prolucere, à qua quidem consuetudine non recedit Hippocrates: Nam libr. de Insomniis, scribit salubre esse vomere bis in mense, & tertio de diætâ, humidiores, inquit, debent vomere ter, sicciore, bis. Hanc tamen consuetudinem improbat Galenus ad tertium Aphorism. quia vomitus est motus violentus: subuertitur & resupinatur ventriculus & fumis replet caput. Proinde, inquit Auicenna, vomitus iis nocet qui proba vtuntur victus ratione: iis solis prodest, quibus malè coquuntur cibi, & in ventriculo corrumpuntur. Accedat quòd tam multæ requiruntur conditiones ad vomendi consuetudinem, vt non mirer à nobis neglectam. Stomachicis enim nocet, & capitis dolori obnoxii, valdè gracilibus, alatis, & qui sunt angusto depressoque thorace. Soli qui sunt amplo thorace & firmo capite apti sunt ad vomendum: si nihil impediât, nauseanti ventriculo & cruditatibus multis grauato, præscribatur leue vomitorium, vt aqua tepida cum oleo: Omnia enim tepida, & omnia pingua ventriculum subuertunt.

De ijs quæ urinas & sudores mouent.

CAPVT XXXII.

D I S S E R V I M V S paucis de excrementis primæ coctionis quæ vomitu , aut deiectione excluduntur, secundæ & tertię coctionis excrementa nisi liberè fluant, diureticis & hydroticis vacuentur : diuretica quædam sunt calida, quæ sanguinem attenuando & liquando , quinetiam serum à tōta massa secernendo, efficiunt, vt renes id totum emulgendo, urinæ magnam copiam in vesicam effundant : eiufmodi sunt quinque radices aperientes, Asparagi, fœniculi, dauci, petroselini & apij, quibus non est vtendum sanis , nisi ad præcautionem imminentis morbi, quia frequenti vsu iecur & sanguinem resoluunt, Alia sunt diuretica frigida, vt radix graminis, quatuor semina frigida maiora, cucumeris citrulli , cucurbitæ , & melonum : quibus minore sanitatis incommodo vti possumus. Dicuntur autem diuretica , non quòd sanguinem fundant. Hoc enim est proprium caloris , sed quòd sanguinem ferolum , & insipidum reddant, qualem ob naturæ familiaritatem renes attrahunt : De sudore controuertitur , an sit naturæ excrementū : nam D iocles , qui iunior Hipp. ab Atheniēsis vocabatur : negabate esse secundum

secundum naturam, quia nemo perfecte sanus sudat, nam perfecte sani non plus appetunt quam coquere possint. Integra coctio nihil aut minimum relinquit excrementi. Sanos tamen sudare, quinetiam vtiliter exercitio sudorem prouocare ad sanitatem conseruandam, experientia quotidiana testatum habemus. Præterea sudoris & vrinæ communem esse materiam in physiologia demonstratum est. Quod si vt Diocles existimabar, sudor fieret ex reliquiis tertiæ coctionis, non ob id sani contra naturam sudarent: quia impossibile est quin calor, separando heterogenea, vnaquaque coctione quædam relinquat excrementa: Cutis est commune receptaculum, præsertim excrementorum tertiæ coctionis, quam de industria natura peruiam effecit, vt sudori, & diffusioni liber esset exitus. Proinde sanis hydrotica non inutiliter præscribi possunt. Iis qui sunt sicca, & dura cute, denso corporis habitu, tepidum aquæ dulcis balneum imperatur, vt per cutem laxiorem sudor facilius diffuat. Humidioribus verò, laconicum, decocto cinæ, falsæ parillæ, aut ligni sancti, catarrhosi felici successu vtuntur. De balneo hoc adiiciã Græcis & Romanis illius vsû ferè tã fuisse familiarẽ, quàm nobis manus abluere: exoleuit tamẽ ista consuetudo quia corpora reddit mollia & effeminata: liberat quidem corpus ab internis causis malorum, quia transpirationem adiuuat, & fuliginis excretionem, sed externis iniuriis vt aëris mutationibus illud obiicit: nihilomi-

nus, sicci, graciles, melancholici, balneo vti debent, ea tamen cautione ne impuro aut plethorico corpore balneum ingrediantur, sed blandè repurgato, ne calor externus, saburram ad cutem trahat & cutaneos morbos inducat. Ea etiam lege, vt si pars quædam interna vel externa imbecillitate laboret, ne vndique ad partem afflictam balneo liquati humores confluant, caueatur.

MEDICINÆ

PARS TERTIA

QUÆ PATHOLOGIA DICITVR.

Sectione prima tractabitur de Differentiis & causis morborum.

Instituti ratio, quid Morbus.

CAPVT I.

OT A medicina trium rerū explicatione concluditur, naturaliū, non naturalium, & quę sunt cōtra naturam: rerum naturalium scientiam, deinde non naturaliū iam absoluimus: Reliquum est vt earum quę

sunt contra naturam primū theoriam, deinde praxim explicemus res contra naturam sunt morbus, causa morbi, & symptomata: quatum scientia pathologia, quasi *theoria* theoria

affectuum contra naturam scientia nuncupa-
 tur, præceptorum vsus *διεσπυτική*, Ars de-
 pellendi quæcunque naturæ incommodant
 Pathologiæ subsunt *αιτιολογική* & *σημειωτική*
 illa causas morborum exponit, hæc signa, tam
 diagnostica quàm prognostica : Diagnostici-
 cis præsens morbi status dignoscitur. Prognosti-
 cis euentus morbi prævidetur, sitne conuali-
 turus æger an moriturus : Vt autè morbi sunt
 generales aut particulares : Generales, vt pri-
 ma genera morborum, Particulares, vt mor-
 bi singularum partium proprij, ophthalmia o-
 culi, hepatitis hepatis, peripneumonia pulmo-
 nis : Ita causæ & signa. Particulares causæ
 morbos partium efficiunt, eosdem indicant
 particularia signa, quorum doctrinam refere-
 mus in therapeuticam, quia videntur mihi sin-
 gulorum morborum remediis coniungendæ
 causæ & signa, vt ex eodem fonte omnia
 promat therapeutes. Ergo hîc generalium
 duntaxat morborum, generales causas & si-
 gna meditamur, à definitione morbi ducto
 initio: definitur autem à Galeno: Affectus præ-
 ter naturam, actionem primò lædens : quia
 contrariorum contraria est ratio. Sanitas est
 affectus secundùm naturam, actiones primùm
 perficiens. Interest tamen quòd vt sanus quis-
 piam dicatur, requiritur actionum omnium
 integritas. Valetudinarius verò dicitur vnus
 duntaxat partis actione læsa. Affectus nomen
 generalius hic usurpatur, prout dispositionem
 simul & habitum includit : Sunt enim morbi

quidam schetici alij verò hectici : illi, ad separabilia accidentia pertinent, hi ad inseparabilia: Galeno non refert, si præter, an contra naturam dixeris. Auerrois tamen docet ignem naturaliter moueri sursum, violentia deorsum, in orbem præter naturam: causa morbi actionem quoque lædit, non proximè & immediatè, sed interiectu morbi. Cur dicitur proximè actionem lædere nō facultatē cū actio à facultate procedat? quia vt quies tollit motum non facultatem mouendi, ita morbus eripit actionem; manente facultate. Obstructione tollitur vsus instrumenti, illæsa facultate: Argenterius obiicit vulneratæ partis actiones integras manere, quia nutritur, nutritione vulnus repletur: respondendum, sanguinis attractionem, retentionem, & assimilationem, fieri à parte sana, quæ subest aut vicina est agræ.

Differentiæ morbi similis.

C A P V T. II.

VT sanitas consistit in partium similarium bona temperie, dissimilarium iusta magnitudine, numero, situ, & conformatione, conformatio in figura, meatu, læuitate & asperitate, præterea in ambarum vnione & continuitate, tū enim similis pars sana est, & probè suam actionem edit, cū temperiem naturæ suæ conuenientem seruat. Instrumentum suo vsu & officio defungitur, cū iustam obtinet magnitudinem, partes nec plures, nec pauciores habet quàm decet, easque bene

fitas & coherentes , denique quando com-
 moderatum est : Ita morbus similis seu in-
 temperies dicitur , quando pars similis , na-
 tuiam suam temperiem perdidit : instrumenta-
 rius quando instrumentum maius est , vel mi-
 nus , quàm conueniat. Partes habet iusto plu-
 res , aut pauciores , eàsque malè fitas , aut con-
 formatas , propterea similis morbus defini-
 tur , Intéperies præter naturam, actionem par-
 tis similis primò per se lædens. Organicus
 qui instrumenti vsum peruertit : morbi simila-
 res tot sunt quot intemperies , totidem verò
 intemperies , quot temperamentorum prima
 genera , quatuor simplices , calida, frigida, hu-
 mida , & sicca : totidem compositæ, calida hu-
 mida, calida sicca, frigida humida , frigida sic-
 ca : intemperies calida dicitur , quando in toto,
 vel in parte , vsque adeo est auctus calor , vt
 actionem lædat : Atque ita de cæteris sentien-
 dum est. Præterea intemperies tam simplex
 quàm coniuncta , vel est nuda , & immateria-
 lis, vt phlogosis & congelatio, vel cum materia
 sâguine, pituita, aut alterutra bile: Item equalis,
 vel inæqualis, æqualis vt febris hæctica, quæ est
 sicca intéperies totius corporis. Inæqualis, vt fe-
 bris lityria & epiala, sub illa vruntur interiora,
 rigét exteriora, quod accidit inflâmato aliquo
 viscere, sub epiala verò, vna pars frigore obri-
 gescit, altera æstuante, Fernelius præter intem-
 periem , similis morbi nouas differentias ex-
 cogitauit , immoderationem materiæ, & mor-
 bos formæ: materiam appellat immoderatam,

quando iusto mollior est, aut durior, laxior, aut astrictior, tenuior, aut crassior, rarior, aut densior, quas quidem materiæ qualitates, non morbos, sed morborum effectus Galenus appellaret: intemperiem enim humidam sequuntur mollities & laxitas materiæ, siccam, durities & astrictio. Verùm de morbis materiæ & formæ quid sentiam copiosè explicavi commentario ad librum secundum Fernelij de abditis causis.

Morborum organicorum differentia.

C A P V T III.

MORBVS in numero dicitur, quando aliquid redundat, aut deficit quod sit necessarium ad obeundam functionem partis organicæ, ut puta si manus quatuor, aut sex digitis constaret, malè apprehenderet, si quis vnicum haberet testiculum, aut plures duobus, esset ineptus ad prole: scribit Fernelius sibi notam in hac ciuitate familiam, cui gentilitium est habere tres testes. Noui ego, qui habet quatuor, sed tam exiles, ut sit sterilis, quia materiam seminis non possunt coquere. Item quæ præter naturam connascentur, vel adnascentur parti, ut polypus naso, caruncula in verinæ meatu, calli, verrucæ, condylomata, suffusio in oculo, sunt morbi in numero, qui ad exuperantiam pertinent: si membrum aliquod ex toto, vel ex parte abscissum

fuerit, est morbus in defectu, huc pertinent
 quæ toto genere sunt contra naturam, vt cal-
 culi & vermes, si Galeno credendum sit, libro
 de differentiis morborum: nam Scaliger com-
 mentario ad librum Hippocratis de insomniis,
 contendit calculum ad obstructionem potius
 pertinere: Non modò si totum instrumentum,
 vt brachium fuerit longius, aut breuius quàm
 conueniat, sed etiam si illius vna particula ad
 obeundam functionem necessaria supra mo-
 dum aucta vel imminuta sit, erit morbus ma-
 gnitudinis, vt enim vnicuique rerum speciei,
 certa magnitudo definita est à natura, ita vni-
 cuique particulæ, supra quam, aut infra nescit
 consistere rectum. Nicomacho Smyrnæo, to-
 tum corpus vsque adeò intumuerat, vt se loco
 mouere non posset. Morbus erat auctæ magni-
 tudinis in toto. Quod si mammæ, testes, aut
 abdomen adeò crescant, vt eorum actio læda-
 tur, erit morbus auctæ magnitudinis in parte,
 cui penis iusto lógius, aut breuior fuerit, talis
 ineptus est ad generationem: Aut si lingua tam
 magna, aut brevis fuerit, vt loquutio impedia-
 tur. Præter numerũ partium & iustam magni-
 tudinem, requiritur, vt instrumentum propriũ
 & naturalem situm obtineat, atque etiam vt
 partes omnes ex quibus constituitur, bene co-
 hæreant. Proinde si membrum aliquod luxe-
 tur, si intestinum aliquod in inguen, aut in
 scrotum deciderit, si anus aut vterus procide-
 rint, morbus est in situ, si testes sint penduli
 relaxatis ligamentis, vel si eadem causa lingua

promineat forasque exeratur, morbus quoque erit in situ. Ad hanc morbi speciem pertinet coalescentia labiorum, digitorum, palpebrarum, sedis & pudendi muliebris, siue ab ortu, siue ab ulcere fuerit.

P R Æ T E R numerum, magnitudinem, & situm requiritur & cōformatio instrumenti, quę in quatuor consistit, figura, meatu, siue cavitare, læuitate, & asperitate: faciamus alicui nares esse natura, ictu vel casu, depressas atque resimatas, morbus erit in figura: caput quod debet esse è fastigio depressum, si fuerit acuminatum, vel rotondum: vitium est in figura: callus qui insigniter articulis eminet, figuram parvis peruerit: luxatione quoque, aut fractura malè curata, sæpe contingit, vt naturalis figura membri vitietur, item pedes vari, qui introrsum flectuntur, & vaccij, qui extrorsum ad morbum, figurę referri debent.

S i meatus vt pori cutis, oureteres, ouretra, venę, arterię, nerui nimium pateant, vel coalescant, si obturentur ab humoribus multis, crassis viscidis, vel comprimantur à vicina parte, humore vel flatu tumida, vel contrahantur, vt accidit resiccata partis substantia, morbus erit in meatu, cuiusmodi affectus si ventriculo, aut intestinis, adueniant, eorūque cavitates obstruatur, vel constipetur, morbus erit in cavitare, vtrumque Auicenna morbum in via appellat: Quando pars quę natura debet esse lævis exasperatur: Vt aspera arteria, cuius interior tunica debet esse lævis, si acri distil-

latione asperior reddatur, aut pars quæ debet esse aspera, vt ventriculus vterus, intestina, ad melius continendum, si læuigentur, quod accidit intestinis lienterico fluore vexatis, & grauidis, quæ abortiunt, propter vteri læuitatem, morbus erit læuitatis, aut asperitatis.

*Morbi communis differentia, qui solutio
continui dicitur. Cap. IIII.*

INTEMPERIES, partis tantum similis actiones lædit, quales sunt naturales quæ seruiunt nutritioni: organicus verò morbus, instrumenti duntaxat usum peruertit, vt obstructio venæ, distributionem sanguinis, compressio nerui, vel arteriæ, animalis spiritus, aut vitalis com meatum. At solutio continui, vt vlcus, vulnus, fractura, luxatio, & tumores contra naturam, tam similis partis functiones, quam usum instrumentorum interturbant, vnde communes morbi nuncupantur. osse fracto non tantum malè fit nutritio, sed etiam corporis moles malè fulcitur, incidantur nerui, venæ, arteriæ, usum simul cum actionibus naturalibus amittent. Itaque solutio continui non potest referri ad morbum similem, vt Auerrois contendit, sed genus morbi à simili, & organico distinctum constituit, cuius propriæ differentia sumuntur à partibus affectis solutio enim continui in osse, fractura dicitur, in neruo conuulsio, in ligamento, diuulsio, in cute excoriatio, in carne vulnus, vlcus, ruptio,

contusio: ruptio est carnosæ partis, vt musculli, nonnunquam venæ aut arteriæ solutio sine vulnere, vulnus est solutio continui in parte carnosâ, à causâ externa: vlcus à causâ interna, vt humore, acrimonia sua erodente, Auicenna antequam pus factum sit propriè vulnus dici vult, factò purè vlcus.

Aliæ differentie morborum, quæ sumuntur ab accidentibus. C A P V T. V.

PRÆDICTI morbi sunt longi, vel breues, longi, si vltra diem quadagesimum perdurent, breues, si ociùs finiantur, vt febris diaria, quiquidem si cum vehementia sua tempora celeriter percurrant, acuti nominantur: Acutorum terminus decimusquartus dies. Peracutorum septimus: perperacutorum seu acutissimorum quartus, saltem die quarto in melius aut in peius terminantur: Qui excedunt diem decimumquartum, acuti ex decidentia nominantur. Omnes quidem acuti morbi, sunt breues, non contra, quia diaria est brevis, non acuta: Item morbus est magnus aut parvus: magnus vel per se, vel ratione partis affectæ: nam morbus alibi parvus, est magnus in corde: vel malitia causæ, nam dysenteria ab atra bile, est lethalis, aut vehementia symptomatum vt doloris, vigiliæ, inquietudinis. Præterea morbus omnis est benignus, vel malignus: Omnes maligni sunt magni non contra: Ad malignos pertinent contagiosi, ve-

nenati & pestilentes : contagiosi dicuntur, qui
 maligno aliquo effluvio, quod morbidam ex-
 cretionem vocat Hippocrates , cominus aut
 eminus obuios afficiunt : non omnes tamen
 peræquè, quia requiritur patientis aptitudo :
 peste citiùs corripuntur quibus corpus est im-
 purum, quia humorum putredo est præpara-
 tio ad pestem, cominus inficiunt qui vel con-
 tactu contagionis seminarium communicant,
 sic lues Indica, & elephantiasis serpunt : vel
 fomite, vt scabies : Scabiosus enim in linteis in
 quibus dormierit , relinquit fomitem, cuius
 contactu inficietur, qui in iisdem post eum
 decubuerit. Eminus inficiunt, contagionisque
 seminarium, vt auram pestilentem, in alios
 transmittunt peste correpti, dum in ambien-
 tem efflant : Tetro enim halitu aërem con-
 taminant, quem qui inspirat, simili morbo
 prehenditur, præsertim si iam adsit corporis
 præparatio. Venenati morbi, partim fiunt à ve-
 neno intus genito, nam menstruum & semen
 longiore mora putrent, putredine veneni vim
 & qualitatem acquirunt : nec dubium est hu-
 mores vstione, aut putrefactione, venenatam
 qualitatem acquirere : huc pertinent morbi,
 qui à vermibus, à grumo sanguinis, aut à cœ-
 co quodam humorum vitio excitantur. Par-
 tim ab assumptis venenis fiunt, partim ab ad-
 motis, vt puta à morsibus venenatorum ani-
 malium, vt scorpij, serpentis, canis rabidi. Ab
 Hippocrate, vt iam notavi, diuiduntur morbi
 in dispersos & communes, hi subdividuntur,

in endemios & epidemios : endemij vocantur, aliquibus incolis familiares, aëris aut alimenti vitio, vt Iudeis lepra, Indis lues venerea, phtisis Lusitanis, strumæ Hispanis, broncocele Alpinis. Epidemij verò appellantur qui passim in vulgus grassantur : quorum alij sunt pestilentes, alij non : Nam popularis catarrhus, vulgo cocluchē, quanuis à communi causa, vt aëre crasso excitatus, tamen habet aliquid malignum : Cuius causa non cedit ordinariis remediis, non est tamen pestilens & contagiosus, Idem de pleuritide & dysenteria populari dixeris, habent quiddam cacoëthes, mitius tamen peste. Addi possunt aliæ partitiones morborum sumptę à partibus anni, ab ætatibus, ab humoribus, vnde morbi quidam dicuntur æstiuī, hybernī, vernī, autumnales : morbi quidam pueriles, alij seniles, quidam pituitosi, alij biliosi, quales Hippocrates in aphorismis describit : Alij quoque sunt aduentitij, alij naturales, vt hæreditarij, alterutrius parentis vitio à prima conformatione contracti. Nam liberi paternorum malorum vt bonorum sunt heredes : Item alij simplices, alij compositi, simplices vt vlcus, fractura : compositi vt fractura cum vlcere, vlcus cum intemperie vel cum phlegmone, quid multa? Diuisiones quamplurimæ occurrent inter legendum Hippo. & Galenum, quas obseruabis, & in vnum locum omnes reuocabis. Non est æquum eam præterire, qua morbus omnis primarius dicitur, vel per consensum. Nam

maximi est vsus , in exercenda medicina , de qua initio Therapeuticæ.

De Causis morborum. CAPVT VI.

HACTENVS primas & generales differentias morborum exposuimus sequitur vt eorundem causas explicemus. Omnia autem fiunt ex materia, per formam, ab efficiente, aliquo fine : Itaque quatuor causarum genera physici constituerunt. Subiectum in quo morbus existit habet locum materię, nam materia quę committit morbum, vt humor morbosus, habet rationem efficientis, definitio morbi est illius forma, finis nullus, si modo bonum & finis reciprocentur, vt est apud Platonem in Philæbo: quo argumento reprehenditur Euripides ab Aristotele secundo physicorum quòd scripsisset mortem esse finem rerum omnium. Non enim quicquid agit habet certum finem suę actionis, sed quicquid agit naturaliter: vt vt sit, hic solam morborum efficientem causam inquirimus. Nam sola, propriè & sine adiuncto causa nominatur. Galenus in libro de causis morborum & symptomatum, non alias explicat causas quam efficientes. Efficiens verò causa morbi omnis est externa vel interna, illa euidentis & præcedens, nominetur. Hęc à Celso abdita dicitur, quòd ex nobis ipsis profecta sit, & in nobis ipsis delitescat : Hęc diuiditur in antecedentem & coniunctam : Coniuncta dicitur quę proxi-

mè & immediatè facit morbum vt sanguis, qui phlegmonem committit. Antecedens verò quæ primum fecit & fouet morbum. Inter quam & morbum, aliæ sunt causæ interiectæ, eiusmodi sunt plethora & cacochymia. Has omnes causarum differentias medicus debet cognoscere antequam cogitet de morbo depellendo, quia curantur morbi primùm remouendo causas antecedentes, deinde coniunctas: externis verò etiam si nihil præscribatur, tamen quia mouent internas, corpúsque variè immutando, morbos procreant. Idcirco præcognoscendæ sunt, summæque diligentia perquirendæ, vt nos deducant in interiorum & abditarum cognitionem: Externæ verò, vel sunt necessariæ, necessariò ferendæ, & sine quibus viuere non licet, quales sunt aër, cibus potus, motus quies, somnus vigilia, excreta retenta, & perturbationes: non necessariæ, sunt fortuitæ, vt belluarum occurfus, vulnus à gladio, aut lapide inflictum: quæ cum arte vitari non possint, frustrà de illis præciperetur: At aër quidem est ineuitabilis, aliquis enim necessariò viuenti inspirandus est, nec potest animal vllum viuere, sine alimento, sed hic aër, vt qui Lutetiæ est pestilens, deuitari potest. Meminimus libro superiore rerum non naturarum prout salubres sunt causæ, & sanitatis conseruatrices, deinceps verò explicabuntur, prout sunt insalubres morborúmque efficientes. Efficiunt sanitatem moderato vsu, morbum verò immoderatione Cæterùm ex phy-

fica oportet medicum huc appellare sex modos causarum: per se per accidens: Actu potentia: prius posterius: Vniuersale singulare: Solum coniunctum: proximum & remotum: nam Rhabarbarum exempli gratia, calefacit per se, ex accidenti refrigerat, quia calidos humores euacuat. Plethora, & cacochymia quandiu est morbus in fieri, sunt causæ potentia, proxima, vel remota: iam morbo existente, sunt causæ actu: Aër est causa morbi vniuersalis, indefinita, vt & alimentum: hic aër, hoc alimenrum, est causa particularis.

An sit causa continens in morbis.

C A P V T VIII.

NO M E N causæ continentis Galenus lib. contra Iulianum scribit à Stoicis in medicorum scholas introductum: ignem quippe diffusum per vniuersum Zeno continētem hoc est efficientem & conseruaticem mundi causam appellabat, quo præsentē perdurat, eodem absente mox dissolueretur. Aristoteles tamen in politicis scribit animam continere, id est regere & conseruare corpus: Idēque scribit de natiuo calore quarto meteorōn, cuius præsentia viuimus, eiusdem priuatione morimur. Medici magna contentione disputant, an talis causa in morbis sit constituenda, qua posita ponatur morbus, eadem sublata tollatur. Equidem est aliqua morbi causa coniun-

cta &

Etta & immediata : veruntamen omnis causa continens est coniuncta non contrà, quia intemperies cum materia, vt sit hoc pro multis exemplum, habet causam coniunctam, nempe humorem impactum parti qualiscunque ille fuerit, qua sublata, nihilominus manet intemperies in parte. Itaque humor affixus parti, est coniuncta, non continens causa morbi: At humor obstruens, aut partem in tumorem attollens, præsens facit & conseruat morbum, absens eundem secum tollit : faciamus lapillo oureterem obstrui, quo tempore cœpit obstruere, incœpit morbus in via, cùm primum sublatus est, desit morbus : sanguis qui ad partem appellit, phlegmonem committit, tandiùque manet phlegmone, quandiu sanguis illic subsistit, eodem missione sanguinis, aut resoluentibus vacuato, statim dispareret inflammatio. Itaque non est dubium quosdam, non omnes, morbos habere causam continentem.

Vt aer sit causa morbi. CAP. IX.

QUEM AD MODUM Sol præsens calefacit, sic absens refrigerat, calefacit autem vicinia, longiore mora, & directo radio, hyeme recedit à terra longiùs, nec admodum diu nos illuminat, radiòsque obliquos emittit non perpendiculares, proinde hybernum cœlum frigidum, æstiuum calidum, ver temperatum est, autumnus intemperatus, propter caloris & frigoris inæqualem vicissitudinem,

hinc æstiu morbi, hyberni, verni, & autumnales: mutationes enim temporum pariunt morbos, natura non fert subitas mutationes quales potissimum autumno, & singulis anni quadris, ær non tantum inspiratus, sed etiam transpiratus qualitate sua nos immutat, vel manifesta, ut calore & frigore, siue illam à cœlo contraxerit, siue à ventis: Aquilonibus enim perflatus refrigerescit, Austro incalescit: vel occulta, ut pestilenti, siue seminarium pestilens quietè, non perflatus, contraxerit. Siue aliunde, ut ab Austro, aut à maligna constellatione, à terris concitata Memphyti, exhalante de specu tetra halitu. Quantum verò potest purus & temperatus ær ad seruandam sanitatem, tantum impurus, & intemperatus ad producendos morbos: nonne vides quamplurimos sola æris mutatione graues morbos incurrere, aliis contra, ut longis morbis defungantur à medico æris mutationem imperari? profectò tales sunt spiritus, qualis est ær qui inspiratur. Nam ex aëre crasso crassi, ex tenui & perlucido, clari generantur. Atqui sunt primi, & præcipui facultatum & functionum animæ ministri, itaque ab intemperato & impuro aëre infiniti morbi, id est functionum naturæ, & animæ læsiones. Frigidus ær densat cutem impeditque perspirationem: à suppressis excrementis fuliginosis, innumerabiles morbi: præterea externum frigus comprimendo cerebrum, distillationem excitat, multorum morborum parentem, calor verò externus, qualis

sentitur diebus canicularibus spiritus primum, deinde humores, postremò totum corpus calefacit, inflammat, quinetiam exhaurit spiritus, humores vrit & liquat. Hinc morbi calidi, illinc frigidi.

Vt corpus ab alimentis immutetur.

C A P V T X.

TALES sumus quales humores qui toto corpore dominantur, tales sunt humores quale est quod quotidie sumitur alimentum, Vt ergo ab alimentis temperatis quæque sunt boni succi facilisque coctionis, & minime excrementosi, sanitas conseruatur, dummodo in eorum usu teneatur modus, ita ex iisdem intemperatis mali succi, vel difficilis coctionis omnes ferè morbi oriuntur: neque enim sine causa scribit Hippocrates morbos omnes ab aëre aut victu proficisci, quia vix ab aliis causis, vt perturbationibus animi, aut exercitio vehementiore inuadunt morbi, nisi præcedat præparatio ad morbum, ad quem tum corpus inclinat cum subest repletio, aut impuritas, Vtrumque verò à prauo victu Intemperies alimentis excitantur. Congenere morbi: calefacientibus, vt mero multò, eoque generoso, alliis, porris, cæpis, piperatis, calidi: vt morbi à bile, refrigerantibus, vt multo zytho pomacio & frequenti usu piscium frigidi, vt pituitosi: quæ sunt crassi succi, vt bubula, panis azymus, obstructionem pariunt omnium ferè morborum parentem, quæ dis-

ficilè coquantur , cruditatem. Sanitati nihil tam incommodat quàm immodicus vsus cibi & potus. Ideo enim plures occidit gula quàm gladius, quòd pauci sobriè & temperanter uiuant. Appetitus non tantùm veneris, & vindictę sed etiam cibi, & potus, tantum exercet in nos imperium , vt vulgo dicatur primos motus appetentię non esse in nobis, Venter bene monenti rationi non auscultat, quia non habet aures. Quantitate igitur qualitate & substantia sua nos immutat alimentum. A repletionē: habitus qualis athletarum, venę vsque adeo copia tenduntur, vt nisi vena secta materia minuatur, rupturę immineat periculum: quęsitum est, sintne grauiores morbi ab aëre an ab alimento: responsū, ab aëre acutiores esse, ab esculentis & potulentis longiores. Aër enim qualitate sua manifesta & occulta, citò & potenter nos afficit, alimentum tardius quidem, sed contumaciùs: Cæterùm non tantùm peccatur in excessu sed etiam in defectu alimenti, vt in ædia longiore. Morbi verò ab inanitione sunt periculosiores & curatu difficiliores: quàm à repletionē quia humidi primigenij iactura difficillimè reparatur. Illud autem potiùs absūmit calor, quàm ocietur, si non habet intus quod agat, nisi subinde nouum pabulum illi offeras, ad proprium subiectum conuertetur.

*Vt excreta & retenta sunt causæ mor-
borum. CAPVT XI.*

INEVITABILIS est excrementorum prouentus, quia nullum est alimentum tam simile nostrę naturę, quod non habeat aliquid dissimile, caloris est separare heterogenea, ab homogeneis, vt hæc retineat, illa excernat: triplicis igitur coctionis tria excrementa, foras excludi debent vt salubriter viuatur: si subsistant, pariunt morbos. Idem de menstruo & semine sentiendum est. Cùm primùm enim quantitate incipiunt esse molesta, nisi vacuentur, mora putrent, putredine prauã acquirunt qualitatem, vnde hysterica symptomata. De particularibus excrementis, vt muco & sputo, idem esto iudicium: nam qui liberè non mungunt, sunt obnoxij morbis cerebri à retento muco, qui non spuunt, morbis pulmonum, vt autem si retineantur excernenda excitantur multi morbi, ita si excernantur retinenda. Nam sanguinis & feminis immoderato profluuio dissipantur spiritus, virésque concidunt, inde morbi ab exhausto. Nec refert vnde sanguis erumpat, ab utero, pulmone, hæmorrhoidibus, vel à naribus, quia immodica illius vacuatione perpetuè, vires deiciuntur. Multo magis feminis: quinimò, inutilis excrementi vacuatione immoderata, cum spiritibus vires fatiscant, morsque tandem consequitur. Quod cōtingit cùm imperitus Chirus.

gus, de magno abscessu totum pus confertim & semel exhaurit infanti, aut de ventre hydropicorum omnes aquas. Ergo ab excretorum, & retentorum immoderatione morbi. Rogabit aliquis cur alimenta, & excrementa inter causas externas numerentur, cum in corpore lateant: An eo sensu vocantur externæ causæ morborum! quo calor febrilis externus, hoc est alienus à natura nuncupatur? alimentum enim non est causa morbi, nisi cum à natura, aut quætitate recessit. Nec excrementum, nisi contra naturam excretum, aut retentum. Vel alimentum dicitur externum, quod extrinsecus primum accessit. Excrementum verò dicitur quod sit excernendum quamvis ex alimentis ortum ducat.

Ut motus & quies sint causæ morborum.

C A P V T XII.

QUEMADMODUM mediocri exercitatione veluti flabello commotus calor intenditur, omnesque suas functiones exercet melius, Ita quiete torpet, agitque omnia languidius: Immoderato motu degenerat in febrilem: Nam quæcunque mediocritate servantur, excessu & defectu corrumpuntur. Longo & vehementi motu auctus calor, spiritus & humores inflammat, unde morbi calidi: exercitatione verò neglecta ignavum corpus

redditur, languidior calor, inde cruditas frigidorum. ferè omnium morborum parens. Offendit præsertim biliosos, & quotquot sunt calidioris temperamenti motus vehemens, quies pituitosos, nisi forte ex accidenti vehemens motus refrigeret morbosque frigidos excuset, quia spiritus exhaurit: Calidos morbos efficit, positiuè frigidos, priuatiuè: calidos per se, frigidos per accidens: Præterea impurum corpus qui exercuerit statim à pastu, attrahet incoctum alimentum in habitum corporis, vnde cutanei morbi, tubercula, pruritus, scabies: Deinde vt moderato motu sanitas conseruatur: sic immoderato, calidi morbi, vt febres oriuntur. Otio frigidi, vt catarrhus, apoplexia & epilepsia. Hinc Galenus libro de *εὐχρησία* vt vitam à morbis securam traducas mediocriter corpus exerceto, si modum excedas toto corpore calidi humores succrescent atque inde morbi calidi, si infra modum subsistas frigidi humores, atque inde frigidi morbi emergent.

Vt perturbationes sunt causæ morborum.

CAPVT XIII.

PATHEMATA sunt irrationalis animæ motus non naturales, quibus etiamsi anima priùs potiùsque commoueatur, ex ea tamen in corpus redundant, quia vel calorem & spi-

ritum à centro ad circumferentiam educunt
vel à circumferentia ad centrum reuocant.
Hinc Auicennæ tristitia refertur inter causas
morbificas, quòd coctionem & distributio-
nem impediat, nam dum cor constringit & im-
pedit ne spiritus & calor in habitum corpo-
ris effundatur: naturales facultates debili-
tantur, corpus refrigerat, & paulatim desic-
catur: Tristitia solo auditu horrorem, aspectu
animæ deliquium sæpe afferunt. Nam, vt in-
quit Aristoteles, in problem. plurimi cùm a-
lios laqueo strangulari viderent, ipsi defece-
runt. Morbificus quoque est metus, vtrum-
que, propter affinitatem hoc Aphorism.
coniunxit Hippocrates, si metus & tristi-
tia perseuerent non tantùm atra bilis iudi-
catur, sed etiam inducitur: subito metu multi
exanimantur, extincto scilicet calore: nam timo-
re dum anima concutitur, repentè sanguis con-
fluit in cor, atque ibi incuneatur, vt explicant
Aphrodiseus in problem & Galen. secundo
de causis symptomatum. Contraria causa mul-
ti immoderato gaudio perierunt, sanguine sci-
licet cum calore, & spiritu interiora deferen-
te: nam vt metus & tristitia ista retrahunt, in
suos fontes, ita gaudium foras euocat: In-
sano amore multi animo & corpore ægrotant.
Iracundia vsque adeo feruet sanguis in præ-
cordiis, vt non sit mirum facillè inde febrem
accendi, cùm nihil aliud sit, quæ auctus calor
in corde. Ergo perturbationes plurimorum
morborum sunt causæ.

*Vt somnus & vigilia si modum excedant
sint causæ morborum.*

CAPVT XIII.

VIGILIIS immoderatis alterantur vires præsertim animales, vt sensus & motus arbitrarius, spiritusque exhauriuntur, quos somnus reparat. Propterea inquit Auerroes, secundo collectionum, nisi vigiliis somnus succederet perirent sensus ex consequenti vita. Corpus vigiliis exciccatum & attenuatum, humectat somnus: quia iuuat coctionem, quam sequitur tandem copia humidæ alibilis. Verum si longior fuerit, refrigerat, & excrementitio humore corpus replet, imò verò somni præter naturam, vt Lethargus, fiunt ab intemperie cerebri frigida humida, excitaturque somnus arte iis quæ refrigerant & humectant. Ergo longioris somni hæc sunt incommoda: corporis grauitas, & animæ ignauia, transmissis, ad cerebrum vaporibus, quia per somnum astricta & densata cute, dum transpirare non possunt excrementa fuliginosa, cerebrum replèt, inde frigidi & humidi morbi, Hebetiores reddi pueros longo somno eorumque iustum & naturale incrementum impediri ex Varrone notauit Gellius. Ergo vt somni & vigiliæ vicissitudine sanitas seruatur, sic ab alterutro immoderato morbi. Prodigio enim simile est quod scribit Muntius se vidisse mulierem quæ

triginta quinque annos insomnis vixit, sine
vlla noxa & detrimēto sanitatis, probabilius est
quod scribit Seneca lib. de prouidentia mœce
natem tres annos insomnes traduxisse, excita-
tum tandem illi somnum harmonia.

De Internis causis morborum.

C A P V T X V .

MORBORVM causæ ad quatuor prima
capita reduci possunt, inanitionem, re-
pletionem, alterationem, simplicem & corru-
ptelam, corrumpere dicuntur quæ specifica,
câque inexplicabili qualitate substantiam par-
tis, vel totius labefactant: quo pertinent mor-
bi formæ: contagiosi, venenati, & pestilentes,
fiunt enim à causis corrumpentibus, quæ basin
primùm impetunt, & cōuellunt. Nos simplici-
ter immutant quæcunque qualitate manifesta,
vt calefaciendo, vel refrigerando, relaxando,
vel astringendo corpus alterant. Ad inanitionem
pertinent omnes immodicæ vacuationes,
tam vtilium vt sanguinis, seminis & spirituum,
quàm inutilium, vt excrementorum: Vtilia va-
cuantur vehementi motu dissipatis spiritibus,
sanguinis, aut seminis immoderato profluvio,
inædia longiore: Illa enim sanguini materiam
substrahūt. Inutilia verò, diarrhœa longa, pure
confertim educto: Ad repletionem pertinent
quæcūque prima, secunda, aut tertia regione
corporis contra naturam continentur, in pri-
ma regione subest, cruditas à crapula, helluo-

nibus familiaris, qui vomitu clystere aut ec-coprotico depleti, ab eminente morbi periculo liberantur, ita à saburra, qua mesenterium quin abdomen totum sæpissime oppletur, infiniti morbi emergunt, iique longi, & difficiles. Quorum causa à medicis hæc imputatur. Venæ mesenterij sunt exiguæ, quas crudus chylus liberè permeare non potest, inde obstructio, innumerabilium morborum parens. Secunda regio venoso genere circumscribitur, humores autem quatuor qui continentur venis, vel peccant quantitate, vel qualitate, si omnes per æquè exuperent, seruata tamen ea proportionē ut plurimum sit sanguinis, deinde pituitæ, minimum bilis, plethora nuncupetur, omnium humorum æqualis redundancia: si vnicus, ut pituita, vel alterutra bilis exuperet, aut tota massa, manente iusta quātitate, solius qualitatis vitium contraxerit, incaluerit, si placet, hoc vitium cacochymia nuncupetur: vitiosi alicuius humoris redundantia, in venoso genere: qui permixtus sanguini efficit, ut non ampliùs simpliciter sanguis appelletur: sed cum adiuncto pituitosus, biliosus, aut melancholicus. Plethora est duplex, vna ad vasa altera ad vires, plethora ad vasa dicitur, quando sanguinis copia vsque adeò tument, & distenduntur venæ, ut immineat periculum rupturæ. Ad vires, quando maior est copia sanguinis, quàm vires ferre possunt, illa absolutè dicitur hæc comparatè pro cuiusque viribus, ut enim eadem sarcina robusto adolescenti

levis est, imbecillo puero, aut seni grauis, ita eadem sanguinis quantitas imbecillas vires aggrauat, neque à natura regi potest, qua causa putret & graues morbos excitat, naturis robustis alioquin leuis. Cacochymia pro dominatu humoris distingui potest, in biliosam, pituitosam, & melancholicā, biliosa dicitur, cum bilis redundat, pituitosa, cum pituita: non potest autē bilis redundare nisi per intensiorem natui caloris, vicissimque, redundans bilis, totam massam, atque adeò totum corpus recalcificat: pituita fit à calore remisso, illāque aucta vicissim natui calor remittitur. Itaque non debet cuiquam esse mirum, si plethora quantitatis, cacochymia qualitatis vitium passim à medicis finiatur, etiamsi sub cacochymia vnus humor præter naturam redundet. In morborum quoque causis interioribus habentur ea quæ tertia regione corporis, nempe toto habitu, præter naturam continentur, vt obstruentes calculi, humores qui de venis in partem aliquam internam, vel externam, aut in capacitatem aliquam effusi, morbos efficiunt: vt tumores contra naturam, hoc vitium cacochymiam particularem vocare possis, vt eam quæ est in venis generalem: hanc antecedentem. Illam coniunctam causam morbi, fac phlegmone, aut erysipellate tentari partem aliquam interiorem, vt pulmonem, ventriculum, aut exteriorem, vt brachium, femur, humor impactus parti, est coniuncta causa morbi, qui continetur venis, primūque efficit & fouet

morbum, antecedens, omnes istæ causæ vno repletionis nomine continentur, proinde vt paucis concludam morborum causæ, quædam sunt replentes, vt plethora & cacochymia, quædam inanientes vt inædia & immodica effluvia, quædam corrumpentes, vt venenatorum animalium morsus, quædam simpliciter alterantes, vt calor & frigus externum, quibus quatuor primis differentiis omnes tam internæ, quàm externæ causæ morborum concludi possunt. Inanientes & replentes ad materiales morbos pertinent, vt humorales: Alterantes & corrumpentes ad immateriales, vt spiritales, & intemperiem nudam.

Causæ morborum similarium.

C A P V T. X V I.

QUAS in genere & indefinitè proposuimus morborum causas instat vt ad singula morborum genera accommodemus, ducto à similaribus initio. Intemperiem calidâ efficiunt quæcunque valdè calefaciunt sumpta, vt alimentum medicamentum, venenum: admota, vt circumstans aër, admotum emplastrum causticum, facienda: vt vehemens tam animi, quàm corporis motus, educenda: vt retenta excrementa: His enim quatuor capitibus, assumendis, admouendis, faciendis & educendis, plurimi omnes morborum causas concludunt: Malim per constituta causarum genera, tam externarum quàm internarum.

Medicum tacita mente excurrere, & de singulis ægrum vel affidentes, sigillatim percontari. Calidos enim morbos efficiunt aër iusto calidior inspiratus, vel transpiratus: alimentum plus satis calefaciens. Quo in genere censerì possunt, medicamenta & venena calida. Calefacit autem alimentum, non tantùm qualitate, sed etiam quantitate, quia ex copiosiore alimento nascitur plethora, propter quam calfactus, nec liberè difflatus sanguis putret à putredine morbi calidi. Item retenta, vt astricta cute suppressa fuligo, aluus subsistens, à qua calidi, & acres fumi: vehementior, & longior exercitatio, perturbationes quædam, vt iracundia: quibus quidem causis euidentibus nascitur cacochymia biliosa, morborum à bile, vt tertianæ, aut ardentis febris interior causa: sic enim iam admonuimus non tantùm commoueri, sed etiam suscitari interiores causas ab externis: Frigidos morbos efficiunt aër frigidus, alimenti refrigerantis vsus nimius: Imo verò alimenta calida immodicè sumpta refrigerant, vt crapula, ebrietas, quia obstruunt & suffocant calorem: Præterea somnus longior nec non vigiliæ immoderatæ, propter dissipationem spirituum, vita otiosa, & sedentaria: Nam vt motus calefacit, Ita quies refrigerat. Quinetiam vehementior motus refrigerat, quia dissipat spiritus: Vt enim mediocri ventillatione flamma conseruatur, sic extinguitur immodica: quiete verò marcescit: Refrigerant quoque tam inutilia, quàm vtilia, supra

modum excrēta vtilia, vt venus immodica, insignis hæmorrhagia: inutilia, vt longa diarrhœa, aut dysenteria. Perturbationes quædam, vt motus & tristitia, hinc cacochymia pituitosa, morborum à pituita interior causa. Morbos melancholicos hæc quoque proferunt, sed imprimis alimenta crassi succi, vt bubula, leporena, intemperiem siccam excitant aër siccus, alimenta & medicamenta desiccantia, cuiusmodi sunt hydrotica, decoctum guaiaci, ligni sancti, radicis cinæ, salsæ parillæ: desiccant quoque inædia, vigiliæ, tristitia, vita sollicita & curarum plena. Plurima quoque admota vt balnea aluminosa, nitrosa, sulfurea. Intemperiem humidam efficiunt aër humidus, alimenta & medicamenta humectantia, potus plurimus, genialis & otiosa vita, somnus, gaudium, frequens vsus balnei aquæ dulcis, præsertim post cibum, quod erat tam frequens veteribus, ac nobis manuum ablutio: Atque hæ sunt causæ simularum morborum simplicium. Compositorum verò compositæ sunt causæ, nam calida humida intemperies, fit à rebus non naturalibus quæ calefaciunt simul & humectant. Calida & sicca ab iis quæ calefaciunt & siccant: Non admodum diu manet nuda & simplex intemperies, quia perseverans calor, siccitatem inducit: frigus, humiditatem siquidem ab imbecillo calore inconcoctio, ab inconcoctione humoris excrementitij copia.

Morborum organicorum causæ.

CAPVT XVII.

H A C T E N V S similarium morborum tam internas quàm externas causas paucis conclusimus, sequitur vt organicorum, deinde communium causas explicemus. Morbus numeri, vt inde exordiar, vel est in excessu, vel in defectu, deficit, quod necessarium est vt secundus testis, quintus digitus, aut amputatum membrum multis causis: inopia materiæ, facultatis imbecillitate, præterea sectione, vstione, perfrigeratione, putrefactione: putrefaciunt medicamenta septica, excrementa, transpiratio prohibita: redundat verò partim naturale, vt tertius testis, sextus digitus, partim non naturale vt verrucæ, polypi, propter materiæ copiam & facultatis robur. Materiæ inquam vel utilis & alimentariæ, ex qua tertius testis, sextus digitus: vel inutilis & excrementitiæ, ex qua verrucæ & polypi. Magnitudinis ultra modum auctæ eadem sunt causæ quæ exuperantis numeri, copia materiæ, & robur facultatis, Imminutæ verò eadem, quæ deficientis numeri, nempe inopia materiæ & imbecillitas facultatis. Præterea sectio, vstio, perfrigeratio, putrefactio. Mutati situs causæ sunt humida intemperies, aut vehemens aliquis motus, vehementiore motu, vt saltu, articuli confertim rumpuntur, peritoneum quoque: In-

temperie

temperie humida paulatim relaxantur, atque inde membrum loco dimouetur. Sic relaxato aut rupto peritoneo, omentum in inguen intestinum aliquod in scrotum, sensim delabitur. Omenti prolapsus in inguen, bubonocèle dicitur, quemadmodum intestini alicuius in scrotum, enterocèle: Idem de ani, aut uteri procidentia iudicium esto, Ruptis enim vel relaxatis ligamentis, accidit: Morbi conformationis consistunt in vitiata figura, metu, asperitate aut læuitate: Figuræ morbus aut est à natura, aut ab aliquo accidente: naturalis est, si à prima conformatione, ut seminis aut menstrui aliquo vitio, videlicet impotentia seminis, materni sanguinis excessu, defectu, aut aliena qualitate, contractus sit: exempli gratia, si quis nascatur simus, claudus, varus, alatus, aut tabulato pectore: Accidente, si in partu ipso obstetrix tenella membra, & in omnem partem ductilia contorserit, vel nutrix infantem malè inuoluerit, fractura quoque, collisione, paralyti, aut conuulsione, pars figuram suam perdit, quod accidit conuulsione canina, quæ vulgò oris tortura nuncupatur. Elephantico facies talis est, qualis satyri, nares simæ, labra dura, callosa, inuersa, tabidis facies est cadauerosa, nares acutæ, oculi caui, collapsa tempora, peruersa denique faciei figura. His inopia utilis, illis copia inutilis materiæ: idem efficiunt tumores contra naturam. Morbi in via multæ sunt causæ, constipatio, constrictio, obstructio à callo, gru-

ino, lapillo, humore crasso, viscido, apertio va-
forum, eorumdémque residentia, coalescentia:
Aperiuntur verò laxitate instrumenti, expul-
tricis robore, retentricis imbecillate, alimenti
vel medicamenti alicuius acrimonia: resident
in sese astringentium aut exsiccantium vi.
Coalescunt caruncula; tuberculo, abscessu, tu-
more, exulceratione. Astringuntur aliquo ex-
terno, vel interno comprimente: externo, vt
arctiori ligatura, interno vt calculo, abscessu
premente vicinam partem.

LÆVITATIS causa est humor pinguis
viscidus, à quo interior superficies instrumen-
ti læuigatur, vt accidit sub lienteria, cùm ali-
mentum tale redditur, quale sumptum est.
Asperitatis causa est humor aut vapor mordax,
qui abradendo superficiem reddit asperam &
inæqualem: Sic asperæ arteriæ, interior tunica,
quæ debet esse læuis, exasperatur destilla-
tione acri, vnde raucedo: Idem efficiunt a-
limenta acria, vt venena; in arteria & in in-
testinis.

Causa morbi communis. Cap. XVIII.

Q VAMVIS communes morbi pro va-
rietate partium distingui soleant, ta-
men à Chirurgis quinque primis dif-
ferentiis concludi solent, vlceribus, vulneribus,
fracturis, laxationibus, & tumoribus, quorum
causas in pauca contrahemus. Vlceris prima-
rij quod non succedit vulneri, abscessui aut
tumorì contra naturam, causa, vel est interna

vel externa , vt acre medicamentum, cautē-
rium, ignis : vulneris causa semper est externa,
nempe vel quod incidit vt gladius , vel quod
pungit vt acus, quod genus vulneris definitiū
punctio nominatur, vel quod mordet, vt canis,
morsus non est vulnus, sed eius causa, vel quod
contundit , vt lapis fracturæ : fracturæ causa
est vis magna, vt calcitrātis equi vngula. Luxa-
tionis causa vt plurimum est externa , vt ca-
sus, intorsio, aut motus aliquis violentus, ali-
quando interna vt musculorum , aut ligamen-
torum, articuli, laxitas: relaxantur autem hume-
ctatione: Idem contingit eorundem exten-
sione, aut si sinus articuli humore replea-
tur. Tum enim necesse est os suo loco dimo-
ueri: Tumores contra naturam , sunt calidi vt
phlegmone, & erysipelas, aut frigidi, vt œde-
ma, & scirrhus : omnes fiunt duobus modis
fluxione, aut congestione : Calidi fiunt fluxio-
ne, frigidi congestione : Nam humor frigidus
est crassus & ad motum ineptus : congeritur
humor, & paulatim aggregatur partis imbe-
cillitate , nam quod relinquitur excrementum
post tertiam coctionem , quæ fit in singulis
partibus, nisi expultricis robore ex- trudatur,
aut per insensibilem transpirationem discu-
tiatur , sensim partem in tumorem attollit:
Manet autem plurimum excrementum si pars
propter aliquam intemperiem, proprium ali-
mentum perfectè coquere sibi que assimilare
non possit , aut si plūs attrahat quàm confi-
cere possit. Fluit verò humor tenuis & cali-

dus , vt humor acrimonia sua carnem erodens: vel à parte robustiore ad imbecilliore transmittitur , expultricis robore : Quoties enim quantitate grauatur, vel qualitate vt acrimonia , iritatur: Toties illum excutit & velut onus in alteram imbecilliore deponit. Retentricis imbecillitate vt plurimum fluxiones fiunt in glandulas, quia sunt laxæ & molles , proinde fluxionibus excipiendis opportuniore : Sunt glandulæ ponè aures in quas, veluti ad emissaria, cerebrum excrementa deponit quoties opprimitur, vnde parotides. Inguinis glandulæ sunt emunctoria iecoris, vbi fiunt bubones venerei, quia primò & præcipuè iecur sub hoc morbo laborat, sub alis sunt cordis emissaria, vbi fiunt bubones pestilentes. Adiuvant fluxionem humoris, tenuitas & viarū laxitas: nam humor crassus per vias angustas raro & difficillimè fluit : cutis plurimis morbis tentatur, eò quòd sit totius corporis commune receptaculum.

P A T H O L O G I Æ, Sect. II.

De differentiis & causis symptomatum.

Quid symptoma, quot illius primæ differentia & quot modis lædatur actio.

C A P V T I.

TR E S sunt affectus contra naturam, causa morbi , morbus & symptoma: causa

præcedit morbum, eundem symptoma comitatur non aliter quàm umbra corpus: proinde etiamsi generaliore significato, quicquid nobis accidit contra naturam, symptoma nuncupetur, siue illud sit causa, siue morbus, propriè tamen quæ morbo præter naturam adueniunt, symptomata, quasi morborum ἐμπε-
 ρήματα nuncupantur: si malis affectus contra naturam qui nec sunt causæ, nec morbi: Accidentia critica quæ naturæ vi & excreticis robore adueniunt de critico præcedentibus signis coctionis, propriè non dixeris symptomata, sed ea duntaxat quæ sunt à morbo profecta: Postea enim demonstrabitur symptomata omnia, si non proximè, saltem mediatè ab aliquo morbo ortum ducere. Ea autem quanquam propemodum sint infinita, tamen ad tria summa genera' reduci possunt. Actionem læsam, immoderationem in excretis & retentis, & affectus simplices, seu qualitates præter naturam immutatas: Actiones omnes tribus modis lædi possunt, abolentur, minuuntur aut deprauantur. Argenterius obiicit, actionem lædi non tantum si minuat, sed etiam si ultra modum augeatur. Quandoquidem appetitus quatuor modis lædi potest: aboleri, minui, depruari, vel augeri, nam βελαμία & appetentia canina, sunt appetitus immoderati, ut vigiliæ immodicæ & veternum: An aucta actio contineri potest sub imminuta, ut contrarium suo contrario? An potius ad deprauationem pertinet, quia fit à deprauata facultate? oportet.

tet enim facultatem appetendi deprauatam esse quæ nullum in appetendo tenet modum. Quæri solet an dolor primo genere symptomatum, nempe actione læsa comprehendatur, nec ne, in ea quidem opinione fuit Galenus, dum illum definit sensum tristem, si modo tristis sensus sit actio læsa, alij enim negant dolorem sentiri, sed causam dolorificam, ut diuellens frigus, vrentem calorem: Dolorem verò esse affectum dolorificæ qualitatis consequentem. Quando enim dico me sentire dolorem, inquit, significo me grauius affici à re aliqua dolorifica. Veruntamen siue dolor sit sentatio rei tristis, siue qualitatis dolorificæ perceptio, ad actionem læsam referri debet, ad quem sensum? an ad solum tactum an verò ad omnes pertinet? Equidem ut veneris voluptas omnes alias longè superat, deinde gulæ, est enim gustus quidam tactus. Ita acutissimi sunt dolores, qui tactu percipiuntur. Non est dubium alios quoque sensus à suis obiectis immoderatis, grauius affici, nam fulgore immoderato læditur visus, sono immodico ut tonitruum, multi surdastrum, quinetiam surdi euaserunt, odore putido, & sapore alieno, odoratum & gustum contristari quotidie experimur. Itaque cum tactus sit effusus per totum corpus, nullumque sensorium illius sit expers, singula sensiteria duplici dolore affici possunt, proprio, à suo obiecto immoderato: Altero communi, à communi obiecto, nempe alterante, aut illius continuitatem dissol-

uente, prout tactu participant: Nam alio loco demonstratum est cutem, contextam ex carne & nervo, esse proprium instrumentum tactus: Cutis autē nomine tam internas quàm externas membranas comprehendi, in phýsiologia notauimus: Proinde non debet esse mirum si oculi tunicę acribus humoribus aut fumis irritentur, vel punctus oculus doleat: Idē de aure, nare, & lingua sentiendum est. In summa dolor est levis; qui excitatur in singulis sensoriis à proprio obiecto, multò acerbior, qui fit vel in communi cute, vel iisdemet sensoriis, exempli gratia, à frigore diuulente, aut mucrone pungente.

Actiōnes tam animæ, quàm nature tribus modis lædi inductione demonstratur.

C A P V T II.

EX physiologia repetendum est actiōnes omnes esse naturales, vitales, aut animales, naturales, nutrire, augere, procreare: nutritioni seruire appetitum alimenti: eiusdem attractionem, retentionem, coctionem, & inutilium excretionem, procreatione alterationē & conformationem contineri. Functiōe vitali, pulsum: & animali sensum, motum, respirationem, & tres actiōnes principes, discursum, memoriam, & imaginationem. Sensem vel esse internum, vel externum, ad interiorem pertinere somnum & vigiliam. Exteriores esse quinque, visum, auditum, odoratum, gustum,

& tactum. Has omnes actiones tribus modis lædi sigillatim demonstremus à naturalibus sumpto exordio : communis attractio aboletur, cum ventriculus nihil omnino appetit, minuitur cum vix & longo tempore : Deprauatur cum inter trahendum palpitatur, aut conuellitur. Retentio aboletur cum ventriculus nihil omnino retinet, ut accidit in lenteria, minuitur cum vel non comprehendit cibos, vel si complectatur non retinet donec sit perfecta coctio. Inde fluctuatio, inflatio, corruptio, deiectio festina, macies : deprauatur, quando ventriculus comprehendit cibum cum saltu, tremore, conuulsione, inde singultus frequens, & ructus. Aboletur coctio cum cibis non mutatur, ἀπιψία, seu cruditas nominatur. Minuitur cum tardè & imperfectè coquitur βραδύπιψία dicitur, deprauatur. Cum in alienam qualitatem, ut in pituitam aut atram bilem permutatur. Inde leuce & elephas, lepra alba & nigra : Excretrix aboletur, cum nihil omnino excluditur, ut fit in colico dolore : Minuitur cum tardè excrementa secedunt, deprauatur si ante perfectam coctionem excretrix operetur. Abolita & diminuta nutritio, ἀτροφία dicitur ut deprauata, κακοτροφία inde καχεξία : Abolita appetentia ἀνορεξία appellatur : Deprauatur κίττα seu μαλακία, alieni, ut calcis aut carbonis, appetentia. Quo referri debere βελιμία & caninā appetentiam nunc nunc demonstrauimus : Ecce ut nutritio, & quæ illi seruiunt actiones tribus modis læ-

duntur: Abolita procreatio sterilitas nominatur. Mola est imperfecta, abortus, deprauata generatio, quo pertinent monstrosi partus à copia, aut inopia materiæ: Pulsus abolitio ἀσφυξία, vt abolita respiratio ἀπνοία, tarda βραδύπνοια difficilis & deprauata δύσπνοια. A naturalibus & vitalibus, pergendum ad animales actiones: Abolita ratiocinatio, ἀνοία, imminuta, mentis torpor, deprauata delirium, abolita memoria obliuio dicitur. Imminuta torpor memoriæ, deprauata, vocetur delirium: neque enim suppetunt propria nomina. Quinetiam imaginationis læsæ differentias torporis & delirij nomine cogimur exprimere, Abolitus motus ἀδράνεια dicitur, imminutus, stupor: deprauatus, multas habet species, conuulsionem, tremorem, palpitationem, rigorem, horrorem, tussim, sternutamentum, pandiculationem, oscitationē: quo referre etiam possis singultū, vomitum, ructum. Cæcis visus aboletur, lusciosis minuitur, deprauatur strabis, & iis quibus suffundūtur oculi rubro aut flauo colore. Illi enim existimant quicquid vident esse rubrum, hi flauum: παρόξασι seu hallucinatio propriè nominatur: ita surdo abolitus est auditus, surda stro imminutus: Ei verò cui perpetuò tinniunt aures deprauatur, Idem de cæteris sensibus esto iudicium, etsi desint propria nomina, quibus singulorum actiones læsæ designentur. Ergo actio omnis vel omnino non fit, vel malè fit: Malè inquam quia imperfectè vel deprauatè.

De Excretorum & retentorum immoderatione. CAPUT III.

EXCRETORVM retentorumque *aperta* consistit in eorum substantia, quantitate, aut qualitate. Vitium est in substantia excreti cum per dysenteriam intestinorum ramenta deiciuntur, aut caruncula exit de pulmonibus, vel de renibus ulceratis: huc pertinet sanguinis immoderatum profluvium, quod fit aperta, rupta, aut exesa aliqua vena, aut retentricis imbecillitate. Exempli gratia, qui de pulmone tussiendo, aut de ventriculo vomendo excernitur, non ratione excrementi, sæpe enim sanguis laudabilis excernitur, sed excretionis, quia excernitur substantia retinenda, affectus est contra naturam: Idem de profluvio feminis dicendum est, utriusque excretiones immoderatz, ut hæmorrhagia, quæ plethoram deplet, venus tempestiva, quæ feminis copia grauata naturam leuat, in symptomatibus non habentur, quemadmodum nec excretionis aliæ naturales quæ sanis contingunt, ut aluum, aut vesicam quotidie exonerare: At vitium est in substantia retenti, cum calculi, arenulæ, aut vermes, quæ omnia expedit excerni, retinentur. At in quantitate excreti peccatum est, siue vtilia, siue inutilia excrementa supra modum exeant: vtilia ut semen in gonorrhæa, sanguis in menses, aut hæmorrhoidum immodico effluvio: inutilia ut vrina

sub diabete, stercus in diarrhœa, sudor in Anglico sudore, quo totum corpus veluti colliquatum in sudores resolvitur. Peccatum est in quantitate retenti, quando illa ipsa cum excerni debent, incipiuntque naturæ esse molesta, retinentur. Quo pertinent Ischuria, urinæ suppressio, & dysouria, meiendi difficultas, vitium est in qualitate excrementorum, cum præter naturam fœrent, ut sudores & urinæ graueolentes, aut cum alieno colore prædita sunt, ut puta si vrina, aut deiectiones sint nigre, vel virides, si sudor rubore tingat lintum, quod aliquando accidit per diapedefim. Hoc est seroso sanguine de venis resudante vulgò dicuntur sanguinem & aquam sudare. Plura exempla suggeret therapeutice.

De affectu simplici. Cap. IIII.

QUALITATES præter naturam, non in excrementis, sed in corpore ipso immutatas, Galenus pro quinque sensuum varietate quibus percipiuntur, distinxit in visibiles, audibiles, gustabiles, olfactibiles, & tractabiles: Visibiles appellat quæ visu, Audibiles, quæ auditu sentiuntur: In aspectabilibus habentur omnes colores qui toti corpori ægrorum, aut illius partibus, præter naturam adveniunt, ut flauus color, qui sub aurigine totum corpus fœdat, aut pallidus, quo contaminatur cutis iecore, aut liene obstructo: quod pertinent virginum fœdi colores.

Per arduentes febres , cū lingua nigricat , est affectus simplex vnius duntaxat partis, isque aspectabilis cutis liuet sub carbone, aut gangrena, rubet sub phlegmone, flauescit sub erysipellate. Auditū percipiuntur , intestīnorum rugitus , stertores , tinnitus , stridor dentium , crepitus denique soni omnes , qui accidunt ægris præter naturam. Ad odoratum pertinet fœtor , non excrementorum , sed corporis totius , vel vnius partis , vt anhelitus , putidus : narium fœtor sub ozœna , quo referri debent ructus acidi , nidorulenti , graueolentes : gustabiles sunt , sapores ingrati , qui palatum , & linguam inficiunt , vt oris amaror à flaua bile sapor acidus à melancholia , falsus à falsa pituita. Ad qualitates tractabiles pertinent , affectus simplices cutis , vt laxitas , durities , asperitas , quæ duplici nomine tractabiles dicuntur , primò , quia cutem immutant , & afficiunt tactus sensorium , secundò quia à medicis contactu percipiuntur.

De causis symptomatum , an omnia ab aliquo morbo procedant.

CAPVT V.

GALENVS lib. de diff. symp. hoc argumentū demonstrat omnia symptomata ab aliquo morbo proficisci. Affectus simplices & immoderatio excrementorum procedunt ab actione læsa ; nam exempli gratia, coctionem

aliquam minui, aut deprauari necesse est, ut nascatur excrementitia bilis pituita, aut melancholici humoris magna copia: à redundante bile iëtericorum flauus color, ab exuperante succo melancholico spleniticorum cutis nigra. Atqui actio omnis læditur ab aliquo morbo, definitus enim est morbus affectus cõtra naturam actionem primò, lædens, ergo cuiuscunque generis symptomata, si nõ proximè saltem mediatè procedunt ab aliquo morbo: Accedat quòd immoderatio excretorum & retentorum ferè nascitur ab impotentia excreticis, aut retentricis, atqui facultas non læditur, nisi malè affecto temperamento, quia in illius integritate suam habet essentiam. Ergo ab aliquo morbo, excretorum, retentorumque *impurela*. Item affectus simplices, sunt secundæ, aut tertiæ qualitates. Secundæ, ut laxitas astrictio, durities, asperitas cutis: tertiæ, ut odores, & sapes ingrati, soni non naturales: Atqui omnes à primis oriuntur, calore, frigore, humore aut siccitate: à simili igitur morbo, nempe intemperie, primùm originem trahunt affectus simplices. Hanc Galeni demonstrationem, multi aliquot argumentis tentarunt conuellere. Fœtor inquit corporis, & excrementorum nascitur ex putredine, iëtericorum fœdus color à redundante bile. Ergo non omne symptoma ex morbo. Respondeo humorum putredinem sequi obstructionem, & impeditam difflationem, atqui obstructio est morbus organicus: exuperantia bilis in

ictericis, ardorem, aut obstructionem iecoris, vel cystis felis comitatur, Atqui calida intemperies & obstructio iecoris sunt morbi, itaque si causas ex causis persequamur, tandem apparebit, morbum aliquem, esse primam omnium symptomatum causam. Quod præterea obiciunt à cacochymia biliosa nonnunquam sanis rigorem aduenire & à crapula vomitum, Galenus ipse dissoluit, accidentia enim inquit à morbo non profecta nõ propriè dixeris symptomata, vt neque accidentia critica.

Quibus causis contingat ladi naturales

Functiones. C A P. V.

ET I A M S I specialem scientiam singulorum symptomatum reseruem in therapeuticè, vt causas & signa singulorum morborum suis remediis coniungam, quò faciliùs intelligat lector, vt causæ morbi accommodari debeat remedium, non erit tamen alienum hoc loco de causis vniuscuiusque generis symptomatum paucis differere, vt superioris demonstrationis veritas pateat euidentius: Corpus non nutritur: vel quòd partes dicatæ nutritioni, ventriculus & iecur: aut singulæ aliæ partes nutriendæ, malè trahant, peius retineant, coquant, neque alimenti reliquias conuenienter expellant. Istæ naturæ functiones, & in suo fonte, & in singulis partibus abolentur, & minuantur intemperie frigida: vt plurimum verò deprauantur intemperie calida: nisi euident

fit causa, vt assumptum alimentum, quod sit substantia, quantitate, aut qualitate vitiosum, aut morbus aliquis organicus, vt obstructio venarum, propter quam impeditur distributio sanguinis: Cur ventriculus omnino non trahit, non retinet, non coquit, saltem diminutè has naturæ functiones exercet: quia laborat intemperie frigida: cur depravatè, quia intemperie calida: illam pituitosa, hanc biliosa cacoehymia comitatur. Illam acidi ructus demonstrant, hanc nidorulenti: cur in parte aliqua, vt in brachio, istæ functiones minuuntur? propter frigidam. Cur deprauatur? propter calidam intemperiem, nisi causa sit manifesta, vt vitiosum alimentum, aut excremētum, quod propter crassitatem & lentorem ab expultrice, quamuis robusta, foras ablegari non potuit, causas læsæ procreationis tum exponemus, cum de causis sterilitatis, molæ, abortus, & monstrosi partus differemus, de læsa functione vitali ex professo proximo libro differemus cum de pulsu.

De Causis læsæ actionis animalis.

C A P V T VI.

ACTIONES animæ, quæ in cerebro exercentur, vt ratiocinatio, imaginatio, & recordatio, ut plurimum læduntur subiecti intemperie, aut obstructione, quemadmodum enim actiones naturales abolentur & minuuntur frigida & humida, deprauantur calida &

sicca intemperie , sic animales Cur quidam
 natura , alij accidente sunt fatui ? quia illi à na-
 tura cerebrum habent frigidius , & humidius,
 Alij morbo. Cur memoria minuitur senibus,
 illique sub finem vitæ repuerascunt: nam vt est
 in prouerbio : Bis pueri senes : quia vt infantes
 propter cerebri humiditatem, illis enim adhuc
 madet humore materno cerebrum , neque di-
 scurrunt, neque reminiscuntur : ita neque val-
 de senes , propter copiam humoris excremen-
 titij, & frigus: quod paulatim succedit priuatione
 caloris natiui. Cur phrenetici , paraphre-
 netici , maniaci, & melancholici delirant ? quia
 eorum cerebrum inflammatur. Est enim phre-
 nitis delirium cum febre , ab inflammato ce-
 rebro. Paraphrenitis , est delirium temporariū
 superueniens febrium exacerbationibus , dum
 à calidis & acris fumis cerebrum offenditur.
 Maniaci sunt furiosi à bile vsta , melancholici
 delirant sine febre , obfesso cerebro humore
 melancholico, qui naturæ fines iam excessit,
 nisi fiat per consensum, vt in melancholia hy-
 pochondriaca , cui tum demum delirium suc-
 cedit, cū cerebrum trahitur in consensum:
 A rectricibus animæ functionibus , ad minū
 principes , nempe sensum & motum arbitra-
 rium, pergamus. Vtraque fit, facultate cum spi-
 ritu per neruos influente à cerebro : nam ad
 sentiendum influit in singula sensoria per ner-
 uos molles , qui inde sensifici nominantur.
 Ad mouendum accurrit in musculos per ner-
 uos duros : Itaque sæpius pereunt motus &
 sensus

sensus iis instrumentis malè affectis, quàm cerebro ipso : si alicuius partis, vt brachij, vel digiti obstruantur nerui, aut ita comprimantur vt facultas motrix cum animali spiritu asfulgere non possit, resoluetur: si aliquantulum obstruatur vel comprimatur, tantumque impediatur spirituum commeatus, non omnino tollatur : nascetur stupor, via ad paralysem : vt enim sunt affectus, intensione duntaxat & remissione differentes, sic eorum causæ differunt tantum intensione & remissione : deprauatur motus conuulsione, rigore, horrore. Conuulsio id est inuoluntaria contractio neruorum versus suum principium, fit à causis contrariis, inanitione aut repletione : Siccitate enim distenduntur nerui, eo modo quo aridæ chordæ rumpuntur : repletionem mollescent, relaxantur. Rigor est inæqualis & vehemens totius corporis succussio, fit dum partes sentientes. vt neruosæ, humoris confertim & vehementer impulsæ acrimonia vellicantur: Est præcursor tertianæ, quia bilis mordax initio à centro ad circumferentiam truditur, quæ sub finem accessionis resoluitur in sudorem.

HORROR & rigor tantum differunt intensione & remissione : Est enim horror exiguus rigor, vt rigor vehemens horror : Cæterorum motuum vt palpitationis, tussis, sternutamenti, vomitus, ructus, singultus pandiculationis, oscitationis causas, eo loco exponemus quo expresso cuiusque sensus aboliti imminuti, aut deprauati causas explicabimus. Hoc loco satis

fuerit causas doloris demonstrare, & quæ in controuerſiam reuocantur, diſſoluere: Eſt enim dolor frequentiffimum & maximi momenti ſymptoma in morbis, cuius placandi oportet medicum imprimis eſſe ſollicitum, quod non poſſit cauſis ignoratis.

Quòd duæ ſunt cauſæ doloris alteratio & ſolutio continui: An humor & ſiccitas dolorem faciant.

C A P V T V I I I .

GALENVS libro de inæquali intemperie, interpretans illud Hippoc. Omnis morbus eſt vlcus, ſcribit cùm nondum eſſent ſolutæ continuitatis differentiæ propriis nominibus diſtinctæ, vlceris nomine ſolutionem continui ab Hippocrate designatam. Hancque fuiſſe illius mentem, dolorem omnem fieri à ſolutione continui, neque enim quæ alterant aut permutant nos, dolorem faciunt, niſi continuitatem partis diſſoluant, à qua ſententia planè diſſentit Auerrois: Exiſtimat enim omnem dolorem fieri ab alteratione, non quauis, ſed vehementi & repentina. Quia quæ diſſolunt vnionem partis, vt incidentia, contudentia non faciunt dolorem niſi temperiem partis diſſoluant. Eſt enim dolor triſtis ſenſus, niſi quæ facit doloré niſi moleſtum ſenſibus. Cùm igitur perfectio ſenſus conſiſtat in bona temperie ſenſorij, hanc priùs im-

mutari necesse est quàm dolor sentiatur: Sanè quemadmodum moderatis obiectis, vnusquisque sensus oblectatur, vt auditus, harmonia, ita iisdem immoderatis offenditur veruntamen alterando simul & vnionem sensorij dissoluendo sensibile immodicum dolorem facit. Cur exempli gratia splendor aut candor immodicus corrumpunt visum? quia spiritus visiuos dissipant: congregare & disgregare visum, non minùs ad solutionem continui pertinent quàm ad alterationem, immodici soni contristant auditum, diuellendo sensorium, insignis fœtor ingratus est odoratui, quia illius dissoluit sensiterium, sapores valdè acres & amari gustum erodendo, valdè acerbi, & austeri astringendo & comprimendo dolorem faciunt. Proinde non est dubium à duabus causis dolorem excitari, alteratione & solutione continui: quanuis enim vix solui possit continuitas quin simul temperies dissoluatur, vicissimque vix possit lædi intemperies, vnione partis salua & integra permanente. Nihilominus duæ sunt causæ dolorificæ, non tantùm ratione, sed re ipsa differentes: Cæterùm non quæuis alteratio, est dolorifica, sed vehemens tantùm & quæ fit confertim, vt explicat Galenus ex Platone in Timæo, quæ fit sensum est indolens. Vehementes quippe & repentinas mutationes non fert natura, sine molestia, sed iis quæ paulatim fiunt facile assuescit: Quæret hic aliquis, cùm Aristoteles quarto meteoron, ex quatuor primis qualita-

tibus duas tantum constituat efficaces, calorem & frigus, totidem patibiles humorem & siccitatem, possintne omnes dolorem efficere? Respondeo Aristot. loqui comparatè non absolute, quando duas tantum qualitates agnoscit energiticas, totidem pathiticas: Reuera enim humor humectat, & siccitas desiccatur, sed tam remissè & languidè operantur, ut si caloris & frigoris actionibus comparentur, meritò inefficaces iudicari possint: dolorem igitur inferunt, sed tam exiguum ut comparatus dolori quem calor & frigus efficiunt, doloris loco haberi non debeat. Alij respondent humorem non per se & absolute dolorem facere, sed ratione quantitatis, aut qualitatis, ratione quantitatis, inquam, dum copia partem distendit, inde tensius dolor. Ratione qualitatis, dum acrimonia, partes sentientes, ut membranas, pungit, inde punctorius dolor, At siccitas, diuellendo dolorem facit, nam aridæ membranæ, non aliter contrahuntur, quam corium ardore exsiccatur. Itaque totam disputationem ita concludamus, dolor est symptoma primi generis, nam ad actionem læsam pertinet, actionis læsæ morbus est coniuncta & immediata causa. Proinde dolor omnis à præcedente aliquo morbo excitatur, quo? simili vel communi, hoc est intemperie vel solutione continui. Quidni ab organico? quia obstructio, verbi gratia, non facit dolorem, nisi forte pars obstructa rei obstructantis quantitate distendatur, vel eiusdem qualitate vellice-

tur. Ita de cæteris sentiendum, tum enim incipiunt dolorem facere, cum vel intemperiem habent coniunctam, vel solutionem continui. Soluitur autem continuum multis modis, incidendo, pungendo, contundendo, conuellendo, quo pertinet distensio, rumpendo, erodendo.

Causæ ætiales in excretis & retentis.

C A P V T. IX.

IN excretionibus contra naturam, recensuimus imprimis sanguinis profluuiū, vomitū, diarrhoeam: in retentis, suppressionem, & difficultatem vrinæ, quorum symptomatum causas, exempli tantum gratia, breuiter exponemus. Sanguis immodicè fluit, vena aliqua aperta, rupta, aut erosa, aut sanguine resudante: per anastomosin, hoc est apertis venarum osculis, tum fluit sanguis, cum adeo redundat, vt venarum capacitate contineri amplius non possit, aut cum à venis propter intemperiem, atque inde natam impotentiam, retineri non potest. Quod accidit quoties venæ laborant, intemperie humida, inde enim laxiores & molliores redditæ, nihil retinent: nam vt retentrix siccitate roboratur, ita humiditate debilitatur. Aperiantur etiam humoris acrimonia expultrice irritata. At cacochymia crescente eroditur vena, siue acris humor venis ipsis concludatur, siue aliunde adueniat, vt

à cerebro in pulmones distillet, à ferino enim & acri catarrho nonnunquam in pulmonibus vena eroditur. Rumpitur externa quadam & violenta causa, ut ictu, casu, saltu, vociferatione: sanguinis profluvium à soluta continuitate venæ, siue fluat illa erosa, siue rupta *diapedesis* appellatur. Quavis propriè profluvium sanguinis, ab erosione *diapedesis* siue *diabroisis* appelletur: duabus causis, fit *diapedesis* aut enim transcolatur sanguis è venis, quia ipse sit valdè tenuis, & aquosus, aut quia sint rariores tunicæ venarum: Sic videor causas hæmorrhagiæ in pauca contraxisse, sequuntur causæ immoderati vomitus, imprimis alienum quidpiam in ventriculo contentum: siue enim quantitate grauetur, siue qualitate, aliqua assumpti alimenti, medicamenti, aut veneni irritetur, siue malignus, & ventriculo molestus aliquis humor, ut pituita excrementitia, aut alterutra bilis, in eo genitus sit, siue eò aliunde, ut à capite, defluerit, aut à iecore regurgitarit, resupinatur, ut noxium excludat, quibus causis fiunt tussis, & sternutatio. Est enim tussis, motus pulmonum, sternutatio, cerebri: ut expurgent quod noxium est. Alius nimium facilis & cita redditur, vel quod ventriculus pluri alimento grauetur, præsertim humectante, aut quod humoris alicuius acrimonia ad excretionem irritetur, sitque retinendi impotens: Aut sphinctere resoluto, qui affectus paralytis aninuncupatur: difficilis verò & pigra redditur (quod vitium est in retento) si quis, alimento paucio-

re præsertim sicco vtatur, aut sit obtusus sensus intestinorum, aut musculorum abdominis imbecillitas, denique retentrix aucta, augetur autê siccitate, expultrix debilitatur: Simili causa vrina, vel plane supprimitur, vel cum difficultate redditur. Excernere autem non potest vesica, potissimum tribus causis intemperie aliqua, obstructione, aut angustia: obstruitur pituita viscida, grumo, arenulis, lapillo, caruncula, quæ succedit frequenter virulentæ gonorrhoeæ malè curatæ, plura libro sequente.

Causæ affectuum simplicium.

C A P V T X.

VT copia & impuritas excrementorum, aliquam actionem, vt coctionem læsam, consequuntur: sic affectus simplices à copia, aut vitiosa qualitate excrementorum, vt plurimum proficiscuntur: cur flauo colore ictericorum cutis, præter naturam inficitur? quia exuperans bilis ad cutem, vt emissarium commune effunditur. Cur spleniticorum & elephantiticorum cutis denigratur? quia illi humore melancholico, hi atrabilario abundant, qui humores ad cutem effusi eam sibi concolorem efficiunt. Cur multis aures tinniunt? à copia flatuum, qui leuitate sua sursum ascendunt, flatus verò fiunt ex pituita ab imbecillo calore. Cur icterici quæ gustant, quantunvis dulcia sint, iudicant amara? quia linguam habent

felle perfusam, nihil autem refert si obiectum ipsum re vera tale sit an sensorium: nam oculus sanguine suffusus omnia rubra existimat, denique ex copia excrementorum, ferè nascuntur affectus omnes simplices, quemadmodum immoderatio excrementorum, ab actione aliqua læsa, actio læsa, ab aliquo morbo.

P A T H O L O G I Æ Sect. III.

In qua Σημειωτική explicatur, ars
insalubrium signorum.

Multiplex signorum diuisio.

C A P V T I.

SI G N A sunt salubria, vel insalubria: sanitatis demonstratiua in arte tuendæ bonæ valetudinis iam sunt explicata: insalubria dicuntur quæ partem affectam, morbi causam speciem, & euentum demonstrant: vt pars affecta, species, & causa morbi, dignosci possint: primus liber therapeuticæ explicabit. Galenus reponit medicinam inter artes quas Plato in Philebo appellat σοφιστικὰς, quæ σοφιστικῶς, artificiali coniectura, veritatem inquirunt, eo quod inter medicos, qui meliùs nouit conijcere perfectior iudicatur, neque enim tam difficile est curare, & accommodatum morbo remedium inuenire, quàm partem affectam, morbi speciem, causam, & euentum dignoscere:

medicina enim ad singulos morbos remedia innumerabilia proponit, quibus tamē prudenter, vti non possis ignorato morbo, iuxta illud. Non intellecti nulla est curatio morbi: Medicus, qui ignoto morbo præscribit remedium, oculis clausis pugnat, Andabatarū more: Itaque in hac Pathologiæ partem, sine qua perfectè nemo mederi possit, diligenter incumbendum est. Philosophi constituunt signa quædā necessaria, quæ vocant τεκμήρια, ex quibus constat demonstratio quæ ab Aristotele appellatur τεκμηριώδης ex signis necessariò concludens. Actionum omnium integritas est certa nota sanitatis, vt actio aliqua manifestè læsa morbi: nam quicumque habet actiones omnes integras, est sanus, cū verò aliqua manifestè læsa est, haud dubiè ægrotat, huius generis signa medici appellant παθολογιὰς perpetuò morbum concomitantia, cum eo incipiunt & cum eo desinunt. Philosophi habent singularem rerum summas proprietates, vt risibile hominis, hinnibile equi, ex quibus solis speciem necessariò concludunt: Nam quicquid ridet, homo est: & quicquid hinnit equus. At Medici non habent morbi propria accidentia, ex quibus solis morbi speciem demonstrent, propterea cogūtur, vti collectione multorum signorum, quam syndromen appellant, vt ex iis, coniunctis, non diuisis, morbi speciem necessariò conuincant. Non enim quicumque delirat, protinus phreneticus est, quia etiam melancholici delirant, sed quicumque delirant

cum febre sunt phrenetici, qui verò sine febre melancholici, non est pleuriticus quicumque sentit in latere dolorem punctorium, sed si præterea febricitet, tussiat, & cum difficultate respiret, certò pleuriticus iudicatur. Præter hæc signa, Logici verisimilia quædam agnoscunt, quæ illi appellant *εἰκότα*, medici cum Galeno nomine generis *σημεία*, ad quæ pertinent *συνοδρεύοντα*. Absidentia, quæ non semper, nec necessariò, sed ut plurimùm morbis accidunt, illa sunt propria & inseparabilia, hæc communia & separabilia morborum accidentia, ut in ardente febre, sitis, vigiliæ: in pleuritide dolor ad iugulum ascendens, aliquando enim ad hypochondria descendit, tam hæc quàm illa vel sunt diagnostica, vel prognostica: *ἀναμνηστικῶν* enim rarior est usus, nisi fortè quæ præcesserunt morbum, ut res non naturales, de quibus medici debent ægros sollicitè percontari, ad hoc signorum genus referantur. Sunt enim signa & causæ morbi, non tantùm mouent, sed etiam indicât internas: *τεκμήριος*, dignotio partis affectæ, morbi, & causæ morbificæ (quibus capitibus ferè tota diagnosi cōcluditur) initio therapeuticæ, ubi prædictionum summa capita explicabuntur. Hîc signa tam diagnostica, quàm prognostica quæ petuntur à pulsibus & urinis explicare consilium est, si prius de crisi pauca præmiserò.

Vt interior seu abdita causa morbi dignosci possit. CAPUT II.

M IHI satis erit exemplo causę morbi-
ficę vim signorum diagnosticorum de-
clarare: morborum materialium, quales sunt
humorales, duę sunt primę & communissimę
causę, plethora, & cacochymia: cacochymia,
inquam, biliosa, pituitosa aut melancholica: ple-
thora indicatur tumore & tensione venarum,
inde spontaneę lassitudinis ea species quę té-
sua nuncupatur, sub qua præ pondere corpus
moueri non potest, vix manus pugnum potest
facere. Pulsus enim vehemens & plenus, quia
ex plenioribus venis aliquid semper per ana-
stomosin in arterias effunditur: propterea ar-
terię non tantum in carpo, sed aliis quoque in
partibus, vt in temporibus & in capite vehe-
menter: pulsant, non sine molestia respirant
cum difficultate, præsertim à motu. Cer-
tior erit coniectura, si vita genialis præ-
cesserit: Res enim non naturales sunt signa si-
mul & causę morborum: cumque ab exter-
nis non tantum moueantur, sed etiam gene-
rentur internę, de singulis sollicitè medicus
ægrum, aut assidentes interrogabit, vt euiden-
tium commemoratione, ducatur in cognitio-
nem latentis causę. Exempli loco faciamus æ-
grum valdè calefacientibus & siccantibus ali-
mentis vesci solere, vt mero, sinapi, porris,
piperatis, corpus vehementiùs exercere, vigi-

liis sese conficere, excanduisse, suppressi vomitus biliosi consuetudinem desisse, aut diarrhœam biliosam. Ex iis coniiciemus bilis dominatû, quibus si attestentur, vlcerosâ lassitudo calor ipso etiam cōtractu mordax, pulsus velox ob refrigerationis necessitatem, vrina flava, flammea, in qua nihil aut minimum subsidet, multò certius cacochymiam biliosam, vt parentem morbi, accusabimus.

SIMILI modo si æger fateatur, se frequenter vsum alimentis quæ refrigerent & humectent, vt aqua cruda, zytho, piraceo, pomaceo, vitam se degisse ociosam, aut se somnolentum agnoscat, præsertim à cibo, vomitus pituitæ consuetudinem suppressam, aut alui fluorem pituitosum accuset: Erunt argumenta pituitosæ cacochymix, quibus si consentiant pulsus parvus & tardus, vrina alba cum multo sedimento, certior erit coniectura: nunquam negligenda erit consideratio ætatis, sexus, temperamenti, & temporis anni, quia vt in physiologia didicimus, prima ætate sanguis dominatur, secunda bilis, tertia melâcholia, ad extremum pituita excrementitia: sũntque vt frigidiores viris scæminæ ita pituitosiores. Quatuor anni quadræ, quatuor ætatibus ita respondent vt vernos morbos probabile sit esse sanguineos, æstiuos biliosos, autumnales melancholicos, hybernos pituitosos, nec dubium est pituitosos morbis à pituita magis esse obnoxios, biliosos morbis à bile, quia morbum naturæ suæ congenerem, facilius quisque incur-

rit : humoris exuperantiam præterea indicabūt
 vſus frequens craſſi aut terreni alimenti, cu-
 iuſmodi ſunt bubulæ, ceruinæ, leporinæ, car-
 nes : vina craſſa, nigra, metus quoque & mœ-
 ror ſine manifeſta cauſa, ſolitudo, ſuppreſſa
 vacuatio ordinaria, quæ per aluum aut vom-
 itum, aut hæmorrhoidas, aut ſedem fieri con-
 ſueuerat, inſomnia turbulenta, ex quibus ora-
 nibus, aut pleriſque, tacito mentis diſcurſu,
 medicus interiorem & quæ ſenſum effugit,
 morbi cauſam, deprehendet.

De Signis Prognosticis. Cap. III.

Σ Ημωπκῆς duæ ſunt partes διαγνωſτικὴ quæ
 partem effectam, morbum & illius cauſam
 indicat & προγνωſτικὴ quæ non tantum euen-
 tum morbi prædicit, hoc eſt ſitne conualitu-
 rus æger, an moriturus: ſed etiam quæ ventu-
 ra ſunt, vt deliraturum ægrum, præcognoſcit:
 Item ſitne futurus morbus brevis an longus,
 quando ſit futura criſis, & ſi illa bona vel ma-
 la, ſalutaris an exitioſa expectanda ſit. Hæc
 ſigna criſima nuncupantur, quemadmodum
 quæ breuitatem aut longitudinem morbi o-
 ſtendunt peptica, quia coctione præſertim, aut
 cruditate humoris morbifici, breuitas aut lon-
 gitudō morbi indicatur. Quæ prænuntiant e-
 uentum morbi propriè & quadam nominis
 prærogatiua prognostica nuncupantur: mortis
 aut ſalutis ſigna, magna ex parte conſiſtunt in
 comparatione morbi, & naturæ: Nam ſi mor-

bus intendatur, vires minuantur, coniectura est ægrum moriturum: si verò naturæ victoria ex virium robore declaretur, breui conualiturum. Naturam cùm dico, vires dico, seu facultates tres à quibus nostrum corpus gubernatur. Itaque medicus certantis naturæ cum morbo spectator: Animalis primùm facultatis, vitalis & naturalis robur, aut imbecillitatem diligenter explorabit, animalium facultatum robur observatione singulorum sensuum, motus arbitrarij & principum actionum. Ad interiorem sensum reuocabit somnum & vigiliam, in quibus si æger teneat modum, bonum, si verò sit peruigil, aut somnolentus, malum: si per morbum, sensuum maneat integritas, sapores & odores benè discernat, bonum, alioquin malum: Item in omni morbo bene spirare aut sese in lecto facile mouere bonum, malè spirare, neque sese in lecto erigere posse, malum: constantia mentis, & placida insommia bonum quiddam promittunt, delirium verò, & terrifica insomnia sinistra sunt ominis: vitalis facultatis robur, aut imbecillitatem, pulsus indicabit moderatus quique à naturali non admodùm recessit: æqualis, ordinatus, robustæ vitalis est index. Quo verò à naturali recessit longiùs, eiusdem imbecillioris fidelis est nuntius: robur facultatis naturalis coniicitur potissimùm ex appetentia & alimenti coctione, de coctione verò ab excrementis, vt vrinis, deiectionibus, sputis, sumitur coniectura. Vt ergo inappetentia & fasti-

dium ciborum, in malis habetur sic mediocris appetentia in bonis: nam ut est in Aphorismo, bene habere ad ea quæ offeruntur in omni morbo, semper bonum est: facultatum robur, aut imbecillitatem, cum ex singularum actionum integritate, vel læsione, prudens medicus, tacita mente diligenter expenderit, unde morbi exitum possit prævidere. Considerabit cuiusmodi sit pars afflicta, princeps ne an ignobilis, quia in parte principe, corde, cerebro, hepate; Aut ad vitam necessaria, ut ventriculo, pulmone, est morbus grauior, quàm in alia parte: morbi quoque species ad prædicendum magni est momenti: nam quidam sunt incurabiles, ut apoplexia fortis, marasmus, cancer, elephantiasis: alij longi, ut quartanæ autumnales. An desperati non sunt attingendi? Ita placet Galeno, ne infamentur præsidia, quæ multis fuere salutis, neve videatur medicus eum occidisse, quem fors ipsa peremit: Attamen Celsi consilio præstat anceps remedium experiri, quàm nullum: videtur inhumanum sine artis ullo auxilio ægrum relinquere. Respondeo insanabilis morbi non esse promittendam sanitatem, quod faciunt Empirici, sed prænuntiata morte, aggrediendam esse curationem, non quæ tollat morbum, sed quæ leniat, & demulceat: hoc saltem commoditatis afferet egro curatio, ut minori cum dolore moriatur, erigendus ipse æger in bonam spem, vltimum per fugium miserorum, interea parentibus & amicis mors prædicenda est. Nonnunquam accidit

vt derelicti, veluti reuiuiscant, præter spem & expectationem medici, superueniente humoris morbifici insigni vacuatione, per sudores, diarrhœam, hæmorrhagiam, Ceterùm cum morbus est in principio, nec dum coctionis vllum apparet signum suspendendum est iudicium, quandiu enim humor est in motu, metuendum est ne ruat in partem nobilem, propterea nihil triste inquit Galenus prædicendum est, neque lætum, nisi simul adiiciatur, dummodo nihil superuenerit, & si æger bene monenti medico paruerit: nam sæpe egri non tam morbi magnitudine pereunt quàm propria culpa. Appetunt quidam noxia, vt febrientes vinum, quidam refugiant salutaria, vt pharmacum, venæ sectionem, saltem tempestiuè præscripta, negligunt.

De Crisi, & causis dierum criticorum.

C A P V T IIII.

ALIVANDO non tantùm acuti, sed etiam chronici morbi, quomodolibet facta solutio ab Hippocrate crisis appellatur. Quinetiam naturales excretiones, quæ non tantùm ægris, sed etiam sanis contingunt, vt menses, hæmorrhoides, partus, impropriè crises appellantur. Propriè est humoris morbifici à natura repente facta excretio. A foro videtur translatus nomē. Vt enim coram iudice actor & reus disceptant, ita spectatore medico, morbus

bus & natura, in morbis acutis: Cum natura de morbo triumphat, materia morbi subito vacuata, bona crisis appellatur, quæ fit ad salutem ægri. Cum verò materiæ morbificæ copia aut violentia contingit repentina euacuatio in ægri perniciem, mala crisis dicitur: neque critica, sed verius symptomatica dicitur, quæcunque fit vi morbi secretio. Ea sola quæ fit victoria naturæ, & excreticis robore, critica dici meretur: Est quædam crisis perfecta, quæ omnino tollit morbum, planè vacuata materia morbifica. Quædam imperfecta, quando portio tantum humoris morbum committentis excernitur, quam sequi solet recidiva. Nam quæ relinquuntur in morbis recidivas faciunt: modico fermento tota massa acescit. Ad perfectam crisin tria requiruntur: primum ut cocta sit materia morbi, & peptici signis indicata: Secundum ut die critico non ex parte, sed tota vacuetur: Tertium, ut æger se manifestè leuatum sentiat, dispareantque simul omnia symptomata, hoc modo quæ iudicantur sinere oportet, neque medicamentis natura tum irritanda est. Verùm si imperfecta sit crisis, neque satis natura moveat, adiuuandus est illius conatus, nec tantum roboranda erit alimentis, sed dato cathartico, reliquiis materiæ morbificæ exoneranda, metu recidivæ: hinc obiter patere potest quo tempore morbi fiat perfecta crisis: Omni enim die bona vel mala crisis fieri potest, sed optima & perfecta, tantum fit in vigore mor-

bi: Primò quia natura, coctum excernit non crudum, principio autem cruda sunt omnia, in incremento fit coctio, perfecta est tantum in statu: secundò, quia in vigore morbi, magna fit cōmotio morbi & naturæ: Atqui tum fieri crīsim probabile est, cū nihil sit aliud, quàm subita mutatio in peius, aut melius ergo ferè semper in statu morbi fiunt perfectæ crīses. Sequitur vt causas dierum criticorum paucis explicemus. Causa videtur eadem quæ periodicæ omnis fluxionis. Quoties excretrix, vel copia grauat, vel qualitate, vt acrimonia, irritatur: hæc quidem est generalis, & indefinita causa crīsis, sed cur septimò potius, quàm sexto die scēlicior fiat excretio, hoc modò non explicatur; Galenus dierum criticorum causam refert in motum lunæ: illam enim in humores manifestum habere imperiū hoc manifestè conuincit, quòd inde sit, oceani fluxus & refluxus, ostrea, mituli, & cōchilia omnia cum luna simul implentur & cū ea deplentur, sicut & medulla in ossibus, sic cerebrum ipsum luna crescente augetur, eadem decrecente minuitur, propterea vulnera capitis luna plena aut crescente sunt funestiora. Atqui luna singulis quadris insignes accipit mutationes, quando enim congregitur cum sole dies sunt illunes, tūmq̃ noua dicitur, & silens: die septimo à nouilunio cū iam à sole aliquātulum recessit, & medio orbe illustratur, luna crescens appellatur: decimoquarto die, toto orbe illustratur, & plena tum dicitur. Vigesi-

mo decrefcens. Vigefimofeptimo redit nouilunium. Atqui vix fieri poteft, vt immutata luna, quæ illias fubfunt imperio humida corpora, fimul nõ immutetur. Proinde non eft mirum fi morbi humores, qui foli crifim admittunt, per feptimanas, fi malis per lunæ quadras iudicentur: non defuerunt tamen, vt Afclepiades, & Celfus, qui vno potiùs, quàm altero die, fœliciùs morbos terminari audenter negarunt, dies critici, inquit Auerroes Hippocratis tantum authoritate, & experientia nituntur, nulla firma & folida ratione poffunt confirmari. Sed Galenus non tantum criticos dies vult obferuari, fed etiam criticorum indices, quos propterea appellat contemplabiles. Quartus enim, inquit, eft index feptimi, vndecimus decimiquarti, denique quaternarius quifque fui feptenarij: fi feptimo die futura fit perfecta crifis, præcedent figna coctionis die quarto, & contra, fi quid trifte appareat quarto die, futura eft crifis mala die feptimo, equidem omni die fieri poteft crifis, non æquè bona: nam Hippocr. metuit à recidiua, nifi morbus die impari iudicatus fit.

Quot modis fiat crifis, & quot modis indicatur? CAPVT V.

MORBI duobus modis terminantur λύσις aut κρίσις, chronici finiuntur λύσις, acuti κρίσις: nã morbi longi, aut foluuntur cocta paulatim, aut vacuata, aut infenfibiliter refoluta ma-

teria, acuti iudicantur insigni & repentina aliqua euacuatione, vt hæmorrhagia superueniente, diarrhœa, sudore, vomitu critico, mensibus, hæmorrhoidibus, Aut alio translata materia, vt à parte nobili ad ignobilem, hæc crisis per abscessum, vel $\kappa\tau\iota\ \mu\epsilon\tau\acute{\alpha}\sigma\tau\alpha\sigma\iota\varsigma$, per translationem dicitur. Illa verò $\kappa\tau\iota\ \epsilon\kappa\kappa\upsilon\iota\sigma\iota\varsigma$ per excretionem. Quæ fit per abscessum, non est optima, quia est imperfecta, neque omnino morbum soluit: priori quippe nouus morbus, etiam si leuior, succedit. Exempli gratia: si peripneumoniam terminet parotis, à pulmone ad glandulas quæ sunt ponè aures, translata materia, erit parotis critica & salutaris, quia morbo alioquin funesto ægrum liberabit: crisis tamen imperfecta, quia perfectam sanitatem nō restituit. Perfecta crisis, planè tollit morbum & morbi symptomata. Est crisis per decubitum quando $\acute{\alpha}\gamma\gamma\alpha\gamma\iota\alpha$, succedit apoplexiæ: à cerebro decumbente materia in brachium. Superest vt de signis crism indicantibus paucis disseramus. Horum, alia tantum sunt signa, vt colli dolor, vertigo, dolor capitis, vigilia, veternum, sitis, nausea, delirium: alia sunt signa simul & causæ, vt vomitus, sudor, diarrhœa, profluuium sanguinis, horum enim aliquod si die contemplabili apparuerit, euidentiusque re-deat die critico, erit crisis theoritico die iudicata. Hippocrates, futuræ crisis præcipuum signum existimabat, quando nox quæ præcedit crism ægro est valdè molesta, dolore, delirio, vigiliis, difficultate spirandi, inquietudine, quæ

quidem vt sunt plena periculi si morbo crudo appareant, ita si morbo iam cocto, vt in statu morbi, adueniant: sunt secura, breuique futuram crisin pollicentur. Quorum quidem symptomatum vehementia vulgus terretur, at prudens medicus in bonæ valetudinis certam spem erigitur: sed cur molestior est nox quæ præcedit crisin? quia tū maiore conatu natura certat cum morbo. Ad modū crisis prædicēdū, & definiendā speciem: considerare oportet res naturales non naturales & contra naturā: naturales vt ætatem, temperamentum, consuetudinem: non naturales, vt victus modum: contra naturam: morbi genus, causam, & symptomata: nam si morbus sit à sanguine, vt synochus verisimile est, quòd hæmorrhagia iudicabitur. Augebitur coniectura si æger fuerit sanguineus, adolescens, consueuerit illi per nares, aut per venas hæmorrhoidales multus sanguis effluere, si lautè & opiparè vixerit, vitamque genialem egerit. Si verò morbus sit à bile, vt febris ardens, vël tertiana, ægrotus sit iuuenis, calido sicco temperamento, gracili habitu, consueuerit bilem vomere, aut sudare, aut alui fluore bilioso frequenter corripiatur, si vsus sit cibis bilem procreantibus. Credibile est horum trium modorum aliquo, eoque magis consueto, morbum iudicatum iri: Sic morbos melancholicos, vt quartanam, hæmorrhoidali, aut menstruo fluore terminandos, aut alui fluore feculento, aut vrinis nigris prædicere possis. Quorum quidem mo-

dorum vnum ægri consuetudo indicabit, hæc qui præuiderit, habebit ægrum obsequentio-
rem, indèque sibi gloriam & quæstum com-
parabit.

P A T H O L O G I Æ, Sect. IIII.

Simiotices ea pars quæ sphymice di-
citur, ars diuinandi ex pulsu.

Sintne coniectura certior à pulsu an ab vrina?

C A P V T I.

AD DIAGNOSIN & prognosin actiones
omnes oportet medicum contemplari,
sed maximè omnium vitalis facultatis robur,
diligenter obseruata arteriæ pulsatione ad car-
pum, ea enim parte cùm homo sit excarnis, pul-
sationis differentia meliùs percipitur & ægri i-
stâ parté quàm aliâ quâuis, faciliùs ferût à me-
dico contrectari: Vt vrina est secundæ co-
ctionis, quæ fit in hepate & venis, excremen-
tum, ita coctionis aut cruditatis quatuor hu-
morum morbos committentium fidelis nun-
cia. Quamobrem medici in depellendis mor-
bis ad hæc duo potissimùm animum ac co-
gitationem conuertunt: quæritur sintne po-
tiora signa à pulsu an ab vrina? Rhasis sexto
Aphorismorum plus fidei & certitudinis tri-
buit pulsui quàm vrinæ, in qua opinione vi-
detur fuisse Galenus, qui hanc medicinæ par-

tem ab Hippocrate neglectam diligēter exco-
luit. Hippocrates enim vrinarum potiùs quàm
pulsuum obseruatione de morbis iudicabat :
ego ne fidam pulsui inquit Celsus rei fallacis-
simæ ? læuissima enim occasione pulsuum im-
mutari quotidiana experientia testatur. Dissen-
sionem hac distinctione quidam componunt,
ex vrinis certiora signa diagnostica petuntur,
quibus morbi species, causa & tempus digno-
scantur. Prognostica verò quibus præuide-
mus, siue moriturus æger an conualiturus
certiora sumuntur à pulsu : Alij aliter conten-
tionem dirimunt, partium naturalium affectus
& quotquot sunt in genere venoso, ex vrinis
verius deprehendi : Vitalium verò seu spiri-
tualium partium affectus, arteriæ pulsatione. Ut
ut sit, non est dubium vtrumque in curatio-
ne morborum maximi esse momenti, siue exitus
morbi prædicendus sit, siue dignoscenda
causa, siue species morbi naturales aut vitales
partes occupantis. Accedat quòd generalia
quatuor tépora morborum, humoris morbifici
coctione aut cruditate distinguntur : Princi-
pio enim cruda sunt omnia, tandiùque mor-
bus in principio est quandiu humor mor-
bificus incoctus manet : in incremento incipit
coqui, in statu perfectè coctus est, si modò
morbus fœliciter sua tempora percurrat. Tem-
pora verò particularia, quæ sunt singulorū pa-
roxysmorum propria, discernuntur pulsu. Nam
in principio febris, pulsus est parvus, arteria
contrahitur, calore in præcordia confluyente,

qui in incremento paulatim intenditur, calore per habitum corporis effuso, in vigore æqualis manet. Vt enim intenditur in accessionis augmento: In declinatione verò remittitur, & ad naturalem paulatim redit. Ita in statu consistit, & aliquandiu æquabilitatem seruat.

Quædam præcognoscenda priusquam ex pulsu de morbo iudicium feras.

C A P V T II.

MEMINERIS pulsum non tantum rebus contra naturam, vt morbo & symptomate immutari: sed etiam rebus naturalibus & non naturalibus: naturalibus, vt ætate sexu, temperamento: non naturalibus, vt anni constitutione alimento, exercitatione, perturbationibus: Viri enim velocior est pulsus quàm mulieris, iuuenis quàm senis, biliosi quàm pituitosi, æstate quàm hyeme, adeo vt si pulsum iuuenis biliosi æstate obserues, eumque cum pulsu vetulæ, pituitosæ, hyeme, conferas, iuuenem quauis sanum, febricitare iudicabis, quia vetula febricitans non habet pulsum velociorem quàm iuuenis sanus: quod exercitio, propter calorem auctum, pulsus velocior solito reddatur, non est dubium: metu quoque paruum effici, tristitia languidum, iracundia velocem, notum est experientia. Item pulsus dormientis minor & tardior est quàm vigilantis. Propterea cum primùm æger à somno excitatur, pulsus à medico obseruari non debet,

quia tùm pulsus ex paruo fit magnus, ex tardo velox, nam qui erat per somnum retractus calor in viscera, excitato egro, repente in habitum corporis effunditur. Quo quidem refluxu arteria vehementiùs, & celerius pulsat, eam ob rem iubent medici vt in aliquod tempus post somnum differamus arteriæ contactum: sepe etiam fit vt æger primo aduentu medici terreatur, metùque, pulsus minor & tardior reddatur. Propterea illi quoque iubent, vt obseruationem pulsus in breue aliquod tempus differamus: Si æger fuerit valde pinguis, pulpis digitorum vehementer arteriam preme: alioquin pulsationis differentia difficillimè percipietur. Vtriusque etiam brachij arteria attingenda, nonnunquam enim accidit, aut propter brachium constrictum, aut propter vulnus aliquando in arteria vnius brachij acceptum, vt pulsatio fit imperceptibilis: qua de re extat nobilis historia apud Struthium in arte sphygmica, qui de ista parte simiotices omnium accuratissimè post Galenum differuit.

*De Quinque pulsum primis differentiis
quæ ab adiunctis petuntur.*

CAPVT III.

HACTENVS quædam de pulsibus præcognoscenda, ad artem nunc aggredior quam tribus capitibus concludam: primo differentias, secundo causas, tertio signa tam dia-

gnostica, quàm prognostica explicabo: iis iactis primis fundamentis ex quibus primæ pulsuum differentię desumuntur, pulsus est motus quidam: Ad motum verò requiruntur mouens mobile, spatium in quo fit motus, & tempus tam motus quàm quietis, à mouente nempe uitali facultate, quam ratione sola distingui à pulsifica, alio loco docuimus: Pulsus dicitur vehemens, aut languidus: vehemens cùm arteria dilatata tangentis digitum vehementer impellit, languidus cùm languidè tactum ferit. Quæsitum si est tunc pulsus aliquis utriusque interiectus veluti medium extremis: non videtur, illè enim authore Galeno, qui nec tactum euertit, neque ab eo euertitur, est præter naturam, ut languidus, quia quò vehementior, eò maius robur facultatis vitalis indicat. Ut ergo virtutes mentis non admittunt mediocritatem, quia nemo potest esse iusto doctior, prudentior, aut sapientior: Ita neque pulsu vehemēs, quia nullus potest esse iusto vehementior, si quidem quò vehementior eò melior, quia maius robur facultatis vitalis designat. Perge: A mobili seu corpore arterię pulsus dicitur mollis durus, aut mediocris. Durus cùm siccior, & in modum corij rigidior arteria, occurrit, ut in febre hectica, in pleuritide, aut à phlegmone arteria compressa, huc pertinent pulsus plenus, aut vacuus, calidus aut frigidus: plenus, cùm arteria dilatata plenior sentitur, & contactu ipso humiditate plena percipitur. Vacuus cùm impulsu digitorum inanitas sentitur, calidus, quando

arteria calidior apparet , quàm partes vicinæ frigidus quando arteria frigidior sentitur. Quæ sunt impropriæ pulsus differentię potiùs enim ad febrem quàm ad pulsum pertinent : à spatio verò in quo fit motus , dicitur pulsus magnus , parvus , aut mediocris , præterea longus , vel brevis , lat⁹ , vel angustus , altus vel humilis : Magnus dicitur , qui longus latus & profundus simul est , si malis cùm arteria in omnes dimensiones simul extenditur . Parvus verò qui brevis , strictus , humilisque simul est : quanvis celeritas & tarditas non sint differentię motus , vt est in libris cœli , tamen à celeritate , aut tarditate , pulsum nouę differentię emergunt : Dicitur enim inde pulsus velox tardus , aut mediocris : vt autem velox motus definitur , quādo mobile pauco tempore longum spatium conficit , ita pulsus velox , quando arteria breui tēpore distenditur , vtque tardus motus dicitur , qui longo tempore paruum spatium metitur ita tardus pulsus , qui longo tempore arteriam distendit . Ecce vt à mouente , mobili , spatio , & tempore motus pulsum differentię desumuntur . Sequuntur aliæ , quæ à tempore quietis petuntur , inde enim pulsus frequens seu creber , aut rarus dicitur : creber , quando breue est tempus quietis inter diastolem & systolem . Rarus quando longum . Demonstratum est in physiologia pulsum constare duobus motibus contrariis Diastole & Systole , vtrumque intermedia quiete dirimi . Respondet pulsus frequens crebræ respirationi , qualis est asthmaticorum , aut eorum qui currendo longum iter

confecerunt , tam crebro illis attollitur & de-
 primitur arteria, vt vix intermedia quies sit per-
 ceptibilis , in pulsu verò raro quies est tam ma-
 nifesta, vt nil magis , Aristot. in libris de motu
 demonstrat motum reflexum media quiete di-
 stingui, quia in pūcto reflexionis est finis prioris
 & principum posterioris motus : cūm resilit
 pila à muro , in resultu, est finis antecedentis,
 initium consequentis motus.

*Novæ pulsuum differentia à consequentibus
 desumptæ. C A P. IIII.*

QUAS constituimus pulsuum differentias
 tria consequuntur : proportio , æquali-
 tas , & ordo : quæ sunt per singulas species dif-
 fusa : Inde enim pulsus vehementes , magni,
 veloces , frequentes , dicuntur proportionati,
 vel impropportionati , æquales , vel inæquales,
 ordinati, vel inordinati : finge duos pari febre
 laborare, vnum iuuenem & biliosum, alterum
 senem & pituitosum, vtrique auctum calorem
 ad eundem gradum: erit tamen velocior pulsus
 febrientis iuuenis quàm senis , alioquin erit
 impropportionatus naturæ & ætati. Corripia-
 tur alter vehementi & maligna febre, quæ sta-
 tim ita deiciat vires , vt pulsus parvus & lan-
 guidus appareat, quia non responder magni-
 tudini febris, erit impropportionatus morbo.
 Æqualis pulsus vocatur quando eiusdem ge-
 neris pulsationes æquales percipiuntur, vt si
 pulsus febricitantis velox, singulis pulsationi-

bus sit peræquè velox, vel si magnitudo constanter perseveret, peræquè magnus, peræquè vehemens & ita deinceps, inæqualitas verò, aut cernitur in pulsatione vna, aut in pluribus: profectò vix in vna pulsatione potest observari, sed in diuersis satis frequenter, in vna & eadem parte arteriæ, aut in diuersis: fieri enim potest, vt circa vnum medici digitum incipiat velociùs, aut vehementiùs moueri arteria, desinâtque moueri tardiùs, aut languidiùs, aut vnum digitum magis alterum minùs feriat. Exempli gratia, pulsus recurrens, cùm veluti malleus ex incude resiliens arteria digitū bis ferit, inæqualitas est in eadem parte arteriæ, quæ vno eodèque, digito deprehēditur. At sub pulsu myouro, vndoso, vermiculâte, formicante: inæqualitas in duobus, aut pluribus digitis percipitur, vno digito magnus sētitur, altero parū dicitur ordinatus, vel inordinatus. Ordinatus quando seruatur idem ordo circuituum, sūntque omnes pares magnitudine, frequentia, velocitate, vt si duo pulsus fiât magni deinde duo parui & sic deinceps eiusmodi pulsus inæqualis quidem est, sed ordinatus. Esset verò inordinatus, si nullam prorsus circuitus seruaret formam. Cæterùm iubet Galenus, vt faciliùs quisque intelligat, quis pulsus sit magnus, quis velox, quis æqualis, vel ordinatus, vt imprimis naturalem obseruemus, quia quod naturale est cæterorum debet esse regula & mensura: Plutarch. lib. de sanitate tuenda præcipit, vt vnusquisque dum sanus est frequenter pulsum

suum obseruet, vt si quando ægroret facilius intelligat quàm longè à naturali recesserit.

De Causis Pulsuum. CAPVT V.

PULSVM tres sunt causæ continentés, facultas, vsus & instrumentum: Facultas vitalis est efficiens: Arteria & cor instrumenta: Vsus verò, finis, nempe id cuius causa arteria, hoc aut illo modo, mouetur à facultate vitali, est triplex; reparatio vitalis spiritus, contemperatio natiui caloris, & excretio fuliginis, finis tam in operibus artis quàm naturæ est causa princeps, quia efficiens illius causa operatur. Itaque vsus potissimum immutat pulsum. Has tres interiores causas dum externæ afficiunt, nempe res naturales non naturales & contra naturam, constitutas pulsum differentias proferunt, neque enim pulsus à natura sua & mediocritate recedit nisi ab externa & violèta aliqua causa primùm alteretur. Quod partium enumeratione breuiter demonstremus. Pulsum mollem efficit arteria, mollis, durâ, durum, mollities, est comes humiditatis durities siccitatis, proinde quæcunque arteriam humectant vt frequens balneum aquæ dulcis, somnus longior, vita otiosa & delicata, cibi humectantes, morbi humidi, vt Anasarca & Lethargus, pulsum mollem efficiunt. Quæcunque verò desiccant, vt inædia, tristitia, cura, labor, immodica vacuatio. Præterea tensio ab inflammatione profecta, con-

vulsio & perfrigeratio sunt externę causę pulsus duri, vehemens fit á vehementi, languidus à lánguida facultate vitali: Ergo quęcunq; facultatem viralem debilitant, vt cura, labor, immodica vacuatio, languidum pulsum efficiunt: fit pulsus plenus; humorum copia, quę potissimum à cibi & potus abundantia nascitur: vacuus fit contraria causa. Ad pulsum magnum concurrere debent facultas robusta & exuberans in corde calor: Proinde refrigerationis vsus multus, præterea obsequens instrumentum, vt secundum dimensiones omnes simul facile possit extendi. Quòd si pulsus magnus non satisfaciat vsui hoc est ardori cordis contemperando, accedit in subsidium velocitas, si que pulsus magnus simul & velox: quòd si ne velocitas quidem sit satis, adiicietur crebritas: Pulsatione frequenti efficiet natura quod non potest magnitudine & velocitate. Hanc opinionem Galeni iniquè Fernelius reprehendit: Existimat enim vigente necessitate fieri imprimis pulsum frequentem, deinde velocē, ad extremum magnum: Galen. contra ex magno velocem, ex veloci crebrum: temerè, inquam, reprehendit quia pulsus fit creber languida oppressa vel exoluta facultate vitali, velox & magnus ab ea robusta postulante vsu. Itaque verisimilius est ex magno in crebrum desinere vigente morbo quàm ex crebro in magnum assurgere: propterea quòd facultatis vitalis robur minuitur vehementia morbi: Porro tantum potest vsus ad pulsum

naturalium immutationem , vt si insignis sit ar-
 dor cordis , qui refrigerationem postulet, fuli-
 ginis autem vacuandæ minor necessitas , vt in
 causo, vbi pauca est vastæ materiæ superfluitas.
 Diastole sentiatur concitior quàm systole.
 Contra in humoralibus & putridis febribus
 vbi maior est necessitas expurgandę fuliginis,
 quàm contemperandi caloris , concitior est
 systole quàm diastole. Quid est τεκμήριον fe-
 brium putridarum, hoc enim in physiologia
 est demonstratum, pulsum constare diastole,
 & systole, diastoles hunc esse proprium vsum,
 vt aëris substantia reparetur iactura spiritus,
 eiusdem qualitate temperetur ardor cordis, si-
 stoles verò , vt fuliginosa excrementa forās ex-
 cludantur : Pulsus æqualis fit à robusta facul-
 tate, inæqualis eadem languida , oppressa, vel
 exoluta : Aliquando instrumenti vitio , lan-
 guet : vel per se, vt senio, vel morbo, opprimi-
 tur , plenitudine aut impuritate humorum :
 exoluitur vacuationibus immoderatis , dissi-
 patisque spiritibus , dolore, vigiliis, inædia, la-
 bore inde syncope. Instrumentum læditur
 non tantum arteria malè affecta , vt si iusto du-
 rior sit, aut calidior, tensa, constricta, compres-
 sa, obstructa, sed etiam si cor ipsum temperie,
 aliqua inæquali laboret : Summam inæqualita-
 tem Galenus obseruauit in Antipatro , propter
 insignem obstructionem arteriæ venosæ ex tu-
 berculo : Ad inæqualitatem pertinent pulsus
 bis feriens , vndosus , vermicularis, formicans,

bis feriens fit, quando facultas est robusta, sed arteriæ durities renititur : Vndosus humidiores affectus sequitur, qui collabente facultate paulatim declinat in vermiculâtem, eadem collapsa degenerat in formicantem.

*Signa tam diagnostica, quàm prognostica,
quæ sumuntur à pulsu.*

CAPUT VI.

ETIAM SI actio læsa, quæ pars sit afflictæ, quæ sit species, quæ causâ morbi declarer, quia ea pars per se, vel per consensum laborat, cuius actio læsa est, tamen quia cor omnibus ferè partibus tam externis quàm internis per arterias compatitur, vix quisquam certò diuinarit ex pulsu immutato quænam pars afficiatur, quæ sit species, quæ causâ morbi: pulsus mollis & vndosus affectus humidos, vt anasarcam, & lethargum comitantur, neutrum tamen possis ex molli, vel vndoso pulsu interstinguere. Itaque signa potius prognostica, desumuntur à pulsu quàm diagnostica, quandoquidem ad prædicendum euentum morbi, semper oportet comparare vires ægri cum morbo, quia si morbus sit superior, mortis periculum imminet, si verò augeantur vires, minuatur morbus, certa spes est bonæ valerudinis : Atqui virium robur, aut imbecillitatem nihil æquè designat ac pulsus. Itaque illius differentiam imprimis medicus explorabit, non

neglectis excrementis & deiectionibus, ad euentum prædicendum. Tritum est illud, effectus est index suæ causæ, pulsus vehemens fit à vehementi, languidus à languida facultate, ergo quoties pulsus vehemens observabitur, toties vitalem facultatem robustam esse certa coniectura cognoscemus, Atque ægrum bene sperare iubebimus: contra cum languidus pulsus sentietur, languere facultatem vitalem testabitur, idèoque sinistrum quiddā minabitur. Pulsus magnus fit à facultate robusta, aucto usu, & arteria obsequente: parvus à facultate imbecilla, nulla urgente necessitate. Ergo quoties ægri magnus pulsus deprehendetur, toties constabunt vires, etiamsi necessitas aliqua urgeat, ut extinguendi incendij, spiritus reparandi, aut excernendę fuliginis: Idem de veloci & crebro iudicium esto. Cum enim hic fiat oppressa, aut prostrata facultate, urgente usu. Ille verò usu quidē urgeat, sed facultate robusta. Pulsus velox ostendet esse magnum usum, sed vires constare. Creber verò magnum usum indicabit, cui facultas vix possit sufficere. Perpetuò in malis sunt languidi pulsus, parui, tardi, rari eoque peiores, quò languidiores, minores, tardiores, rariores, instante morte solent esse languidissimi, minimi: Æqualis pulsus viriū robur semper indicat, inæqualis imbecillitatem in maligna, ut pestilenti febre, aut assumpto veneno, necnon in fistulis pulmonū obstructis pulsus valde inæqualis percipitur. Licet enim ferè semper sit languidus, parvus, tardus, rarus,

tamen per interualla nunc magnus aut velox aut crebet percipitur, quæ est summa inæqualitas obseruata à Galenò, in Antipatro asthmatico. Intermittens pulsus summam imbecillitatem arguit, periculosior in iuvene-quàm in puero, aut sene: Galenus nunquam vidit iuuenem, qui euaserit cum pulsu intermittente. Adiciendum tamen nisi fuerit asthmaticus: nonnullos videas etiam sanos habere pulsum intermittentem, propter summam pulmonum obstructionem, quod diutius intermittit eò periculosior. Longa est intermissio, quæ excedit tempus duarum pulsationum, deficiens est deterior intermittente, recurrens in bonis habetur, quia resurgentis facultatis est index: Vndosus pulsus humidos morbos ostendit, vt plenus plenitudinem, inanis inanitionem: ex vndoso fieri vermicularem, malum: vermicularis enim facultatē vitalem paulatim labascere denūtiat: quemadmodum fornicans eandem iam collapsam, & iam iam conclamatum. Isti pulsus sunt præcursores mortis nisi fortè contingant in animæ deliquiis. Pulsus hecticus insanabilem morbum arguit. Seratus inflammationem partium neruifarum: Conuulsiuus conuulsionem à siccitate, quæ solet esse lethalis. Vibratus pulsus ostendit naturæ certamen cum morbo: An ordinatus perpetuò bonus? distinguo: In bonis semper ordo optandus est, quia natura est ipse rerum ordo: In malis præstat nullum seruari ordinem, exempli gratia; Pulsus intermittens sem-

per est malus, peior tamen si intermittat cum ordine, quàm si sine ordine, exempli gratia, quarta quaque aut sexta pulsatione intermittere, deterius est, quàm nunc quarta, nunc sexta, aut decima : denique malus ordinatus deterior est malo inordinato.

De Respiratione. Cap. VII.

TA M affinis est pulsui respiratio, tanti in curandis morbis momenti, ut sine periculo silentio præteriri non possit, nam ut in omni morbo, præsertim acuto, liberè spirare perpetuò bonum est, ita malè spirare malum eoque peius quò difficilior erit respiratio : Analogam verò esse diastolen inspirationi, systolen expirationi, utriusque eadem genere esse causas continentes, nempe facultatem, vsum, & instrumenta, specie tamen differentes quia respiratio sit opus animalis facultatis, pulsatio vitalis, quæ ad naturalem propiùs accedit : Differentia quoque esse instrumenta, nempe diaphragma respirationis lenis, thoracem, pulmonem, & musculos intercostales : vehementioris, in physiologia demonstratum est. Accedat quòd intervallo unius respirationis quinquies cor pulsat : Ad pathologiam pertinet tam respirationis quàm pulsus differentia, causa & signa, differentia ferè sunt communes, dicitur enim respiratio magna, aut parva, velox aut tarda, crebra aut rara, æqualis, inæqualis, proportionata improporionata, ordinata,

inordinata. Ad magnam respirationem concurrunt facultas robusta, magnus usus, & obsequens instrumentum: scilicet ut totus thorax liberè secundum dimensiones omnes extendatur. Paruam efficiunt imbecilla facultas, nullus usus, male affectum aliquod respirationis instrumentum, fit velox urgente necessitate à potenti facultate: tarda, imminuto calore, vel instrumenti alicuius vitio, vel angustia, dolore: fit crebra urgente maxima necessitate, facultate oppressa, aut prostrata. Inæqualis fit à motrice imbecilla, vel obstructis pulmonum fistulis: ecce sunt simplices differentię, & earum causę, quę multis modis coniungi solent: Aliquando enim est magna simul & frequens cùm summum est incendium, talis solet esse in febre ardenti, tūmq̃ calidus spiritus ore naribꝫque efflatur: At parua simul & frequens fit, imbecilla, aut oppressa facultate, vel impeditis instrumentis, aut dolentibus, qualis apparet inflammatis visceribus, ut pulmone diaphragmate, iecore, liene, pleura. Inæqualis & intercisa respiratio dicitur, quando dupla videtur aëris intrā pectus reuocatio, quam funestam esse, inquit Hippocrates, quemadmodum cùm spiritus frigidus ore & naribus efflatur, aut spiritus prope totus per nares inspiratur & expiratur, pinnis contractis & dilatatis. Orthopnoea quoque semper est plena periculi, cùm ægri non nisi recta ceruice spirant, supinique cùm iacent, putant se suffocari: Sequitur enim se-

rinam destillationem in pulmones, vel anginam suffocantem, vel empyema, vel asthma incurabile, magna & rara spiratio: nota est insanix, quicunque enim delirant, magnum, & ex longis interuallis spirant, non contra, quia sine delirio potest contingere.

P A T H O L O G I Æ, Sect. V.

In qua *Oupocnomia* artificialis vrinarum inspectio, vel potius *Oupomavria* diuinatio de morbis per vrinas explicabitur.

Quid indicet vrina. CAPVT I.

AB EXCRETIS coctionis aut cruditatis materix morbigicæ certa signa petuntur, Superfluitas enim cuiusque coctionis quæ à natura excluditur, humoris morbigici pepasimum, aut *επιπύμα* indicat: Alui proluuiæ primæ, lotium secundæ, Antecedentes causæ morborum, nempe plethora & cacochymia, à quibus primùm fiunt, deinde fouentur morbi, consistunt in venis, atqui vrina est serum sanguinis, id est quatuor humorum. Nam cuiusque suum est serum: Ergo illa, antecedentis causæ morbi coctionem aut cruditatem: proinde statum morbi & quatuor tempora, quæ distincta sunt coctione vel cruditate hu-

moris morbifici, certò demonstrat: propterea affectus hepatis, venarum, renum, & vesicæ, manifestè declarat: quia renes à massa sanguinis secernunt & alliciunt serum, quod deinde per ureteras, in vesicam deponunt. Atqui permeando fieri vix potest quin pravi affectus, si quis sit in parte vertigia retineat: si malis quin pars male affecta pravi suæ constitutionis notas urinæ transeunti imprimat inuratque: Itaque illa morbum & causam morbi, præsertim in venoso genere consistentis, ut febris, sine dubio demonstrat. An non coniunctam quoque causam morbi & affectus qui sunt in habitu corporis? Respondeo cū Galeno, Antecedentem causam & affectus partium naturalium quæ secundæ regionis finibus concluduntur, urinam primò per se, quod est vetè & propriè indicare: coniunctam verò causam & affectus tertiæ regionis, pulmonis vel cerebri, tantum ex accidenti: Serum enim quo sanguis diluitur ut capillares etiamnum venas facilius permeet, defunctum hoc officio, per easdem venas refluit in venam cavam, unde à renibus attrahitur, singulas partes quantumvis longinquas & remotas dum attingit serum, vix fieri potest quin colore, sapore, odore, aut simili aliqua qualitate pravi dispositionis notas non referat. Præterea quæsitam est ex qua materia fiat hypostasis urinæ, conclusum tandem sedimentum sanorum fieri ex portione crudiore secundæ coctionis: In ægris verò esse portionem materiæ morbificæ.

Atqui hoc modò testatur morbum & morbi causam non tantum antecedentem, sed coniunctam, si modo in venoso genere consistat, ut febris: Item ad prædicendum euentum morbi imprimis vitalis, deinde naturalis facultatis robur considerandum est, ut si appetat æger, si bene vel malè coquat alimētum: Atqui non possis hoc meliùs coniicere quàm ab excrementis: Itaque non tantum ad dignotionem causæ & morbi, sed etiam ad prognosim plurimum confert vrinarum inspectio. Sanè tanti olim fuit, ut medicos ἡγορεύουσιν, matulam inspicientes, depingerent, quasi præcipua diuinatione de morbis ab urina sumeretur. Sunt qui in urina vitro excepta, tres designant regiones, summam, imam, & mediā, ima, primæ, media, mediæ, summa, tertiæ regionis, affectus potissimum declarari existimant.

Vrinarum differentia & earum causa.

C A P V T IX.

IN vrinis quatuor considerari debent, substantia, quantitas, qualitas, & contenta: substantiā hîc appello consistentiam, sintne tenues an crassæ, claræ, an turbidæ: de quantitate queritur sintne multæ vel paucæ: Ad qualitatem pertinent color & odor, vrinæ enim gustare est indignum medico etiam si Rhafis hoc factum à Galeno scribat, At odor etiam ab inuito sentitur: contenta sunt, sedimentum encorema,

quod pendulum est & stat in medio veluti ponderibus suis libratum : & quæ consistunt in sublimi, vt corona & nebula : Ad contenta pertinent heterogenea quæ liquori permiscuntur, vt sanguis, pinguedo, pus, arena, furfures: ex iis veluti fontibus vrinarum omnes differentiaë desumuntur. A consistentia enim dicitur tenuis vrina, vt aqua, vel crassa, qualis iumentorum, à quantitate multa, pauca, à qualitate, alba, nigra, & vtique, veluti medium extremis, interiecta, citrina : pallida quoque rubra, viridis : Item si suaue vel graue oleat : nam assumpta therebintina, vrina purpureas violas redolet, à contentis : quædam sedimentum dicitur habere, alia non : quædam laudabile, alia illaudabile, laudabile quod sit album læue & æquale, illaudabile siue sit alieni coloris, siue inæquale & diuulsum : A permistione alieni dicitur vrina cruenta, purulenta, sabulosa, furfurea : Harum differentiarum causas paucis cōplectamur : Tenuis fiunt duabus causis, cruditate, vt aqua, coctio enim fit increassando: aut obstructione, quia solū tenue percolatur, crasso remanente, nephriticorum vrinæ sunt tennes ab obstructione : hepaticorum & stomachicorum (qui laborant iecoris, aut ventriculi imbecillitate) ἀμείβια. Redduntur crassæ viarum laxitate & alieni permistione, vtrique causa mulierum vrinæ solent esse crassiores quam virorum, pluribus enim abūdant cruditatibus, quia sunt naturæ frigidioris, quæ idcirco vrinæ permiscuntur, quod vesicæ quidem collum ha-

beant breuius, attamen latius quàm viri: vrinę non tantum tenues, sed etiam crassę possunt esse perspicuę & transparentes: nam multa crassa, vt vitrum, albumen, oleum, sunt perspicua. Fernelius turbatas vrinas distinguit à turbidis & confusis, eo quod turbentur frigore, deinde igni expositę declarentur. Turbidę verò redduatur alieni, vt arene, pituitę, puris permistione: quę longa residentia perspicuitatem acquirunt: calore heterogenea separante: hęc impuro minimęque defecato vino non malè compararis, confusam appellat, quę, neque, residentia longa, neque igne clarescit, similis est vino vetustate acido, aut quod fulgur, aut tonitru corruerit, talis redditur humorum, qui venis primis continentur, corruptela. Propterea in malignis, vt pestilentibus febribus, vrinę solent esse confusę: sequitur, vt patioris vel copiosioris vrinę causas explicemus: pauca redditur cùm parum bibitur, aut quodd ardore febrili humiditas consumatur, vel quodd materia vrinę aliò transferatur, cùm enim sudoris & vrinę communis sit materia, non debet esse mirum si parum meiat qui multum sudat: proportionē potus parum meiere non est mirum, cum serum reuocetur in abdomine, nec à renibus emulgetur: Nephritici parum meiunt propter obstructas vrinę vias: At copiosiorē vrinam efficiunt multus potus, vsus diureticorum, vt vini albi: Aliarum euacuationum, vt sudoris & deiectionum suppressio: catarrhus per spinam ad re-

nes descendens , colliquatio totius corporis , diabete, hydrops ad matulam: cum renes laborant intēperie calida & sicca, vñdique attrahunt serum , vñde vrinæ immodicum profluvium: multi morbi vrinarum cōpiā iudicantur , per vrinæ ductus vacuato sero: A substantia & quātitate , ad qualitates , colorem dico , & odorem pergamus. Tribus causis vrinæ variis coloribus tingūtur , primum alteratione , vt cōctione , cruditate vñtione : secundo rei alicuius , vt sanguinis , chyli , permistione : tertio dominatu feri , nā à se id sanguinis copiosiore , vrina fit rubra , hoc ad vrinarum singulos colores accōmode mus : fiunt albæ , vel cruditate , vel albæ alicuius rei , vt chyli , seminis , pituitę , puris , permistione , aut feri pituitosi copia : aliquando priuatione bilis , vt in ardenti febre , quando illa ad cerebrum rapitur instante delirio , tum enim phrenetici album meiunt absentia bilis , qua solet vrina colorari : fiunt nigræ contrariis causis , humorum scilicet vñtione , humoris nigri , vt melancholici , vel atrabilarij mistione , vel feri melancholici dominatu : non est nouum morbos melancholicos , vt quartanas , vrinis nigris terminari , humore morbifico per vrinas excreto: Ad colorem album pertinent aqueus , lacteus , & pallidus , qui omnes fiunt cruditate , humoris albi mistione , aut absentia bilis , pallida iam accedit ad colorationis principium , ideo rudimentum cōctionis demonstrat : Ad nigrum pertinent color ruber , viridis & liuidus : fit enim vrina rubra , humoris

rubri, vt sanguinis permiftione, vel feri sanguinis, (quod eft bilis rubra) dominatu : vel affatione incipiente : fit viridis maiori vftione, aut bilis porraceæ permiftione. Liuida aucto vftionis gradu, aut bilis ceruleæ miftione, vtri-que, veluti medium extremis, interiicitur vrina citrina, ad quam pertinent flaua, fubflaua, rufa, fubrufa : quæ fiunt à calore mediocri, cùm igitur vrina coloretur, alteratione, alieni miftione, vel feri dominatu, facile foluetur in fcholis pertrita quæftio, fi vrina colorem priùs acquirat quàm confidentiam : nam fi coloretur alteratione nempe coctione, cruditate, aut vftione priùs acquireret colorem, fi verò alieni permiftione priùs confidentiam, deinde colorem: non eft omittendum nonnunquam assumpti alimenti, aut medicamenti, colore vrinæ tingi, ne hoc imponat medico : nam epotum rheum concolorem vrinam reddit, & ægri qui pro ordinario potu vtuntur decocto radicis oxalidis, vel cetrac, rubrum meiunt. Putidæ funt vrinæ putredine, aut cruditate, quamuis enim foetor, vt plurimum fit soboles putredinis, aliquando tamen procedit à cruditate : nam putidum expirant, qui alimentum malè coquunt, propterea apud Aristotelem, vrinæ leonum graueolent, voraces enim cùm fint, multis cruditatibus abundant, inde putidum meiunt. Aliquando foetet vrina longiore mora, aliquando quorundam alimentorum vfu, alliorum, anifi, aliquando assumpto medicamento, siue quòd ipsum graue oleat, siue quòd humores

put res putidósque commouerit. Superest, vt de contentis disseramus Fernelius existimat tã in ægris quàm in sanis materiam sedimenti esse terrestrem portionem alimenti quæ effugit coctionem & sanguini in magnis venis commiscetur, vnde cū sero à renibus attrahitur, víque caloris secreta subsidet: à cõmuni tamẽ opinione receptũ est, in sanis quidem fieri sedimentũ à crudiore portione alimenti, hoc argumento, quòd vocaces & qui minùs, coquũt, plus habet in vrinis sedimenti, qui verò sobriè viuunt & bene coquũt, nihil aut minimũ. In ægris verò esse portionẽ materiæ morbificæ. Morbi à bile sine sedimento iudicantur, color, consistentia, suspensum, nebula, abunde coctionem, atque inde sanitatem, testantur: quia bilis est humor tenuis, & aliorum humorum comparatione pauca est in massa. Cæteri morbi ferè cum multo sedimento terminantur: optimum, debet esse analogum puti: album, quia excrementum tertiæ coctionis partibus solidis debet assimilari; quin alteratrice venarum facultate coquitur, atque dealbatur: si quod alterius sit coloris, prodet suo colore humorẽ peccantẽ, rubro sanguinem, nigro melâcholiam, bilẽ flauo: si quis miretur hypostasim à venis coctione dealbari: ille eodem iure mirerur, sanguinem à mammis in^o lac conuerti, eundẽque in vasis spermaticis in semen transmutari, in vlceribus & abscessibus, coctione in pus albũ conuerti. Est præterea æquale, id est sibi perpẽtũ simile, non hodiẽ coctum, cras crudum, aut vna ex

parte coctum altera crudum: coactum, non distractum : quia caloris est vnire, diuelli à se inuicem non possunt partes sedimenti sine magna conturbatione facta in profundo corporis, suspensi eadem est materia quæ sedimenti, idem efficiens, nisi quòd materia morbi minùs cocta in medio consistit, neque potest à calore, vtpotè imbecilliore, planè secerni & in imum deturbari: nubes fit in sublimi à materia flatulenta, nebula, est sterilis nubes in paruo, vt in magno mundo, serenitatis præ-nuncia, in sublimi quiddam pingue nonnunquam natat, oleo simile, quod accidere potest aut liquata tantùm pinguedine renum, à calida eorum intemperie, aut à colliquatione totius corporis. Quòd imprimis ad prædicendum discerni debet, quia hoc lethale, illud minimè. Discerneretur verò ex antecedentibus, si renum dolor ex ardore præcesserit, aut febris *συντεκτική*, immodico calore corpustorum colliquans: heterogenea quæ permiscentur vrinæ, crassamenta veriùs dixeris quàm sedimenta pus si magna copia & confertim exeat per vrinæ ductus procedit ab abscessu aliquo rupto, cuius signa præcesserunt: si verò paucum & sensim reddatur, vlcus indicat. Squamæ & furfures, nisi secedant à vesica scabiosa, restantur summum ardorem in sanguine, quo interior tunica venarum desquamatur & in furfures resoluitur. Tractatum de causis vrinæ abtoluero, si primùm hunc scrupulum eximero cur in febre pestilenti sæpe vrinæ sint similes

sanorum, an quia vsque adeo languet excretrix, vt nihil penitus humoris morbifici excludat? An quòd venena intus genita, vel assumpta, in corde residentem facultatem vitalem primùm impetunt, non iecur, non venosum genus? An in speciali tantùm peste, nempe spiritali, hoc verum est, quando virus spiritus tantùm inficit non humores, quæ est omnium perniciosissima.

Indicia morborum quæ sumuntur ab urinis.

C A P V T X.

VRINA sanorum constituenda est, quæ sit cæterarum regula: Quæ illi similiores erunt, meliores, quæ dissimiliores, deteriores iudicentur. Ea verò debet habere mediocrem consistentiam, & citrinum colorem, frustra adiicitur laudabile sedimentum, quia non est necesse in urinis sanorum aut ægrorum conualescentium, apparere sedimentum. Quod præcipiebat Plutarchus de pulsu, de urina lubenter præciperem, vt quisque dum sanus est suam urinam diligenter inspiciat, ex qua faciliùs cognoscat, si quando ægrotet, quântum ab illius mediocritate recesserit. Sexu, ætate, temperamento, vitæ & victus genere, memineris immutari, nam biliosi coloratior est urina quàm pituitosi, viri quàm mulieris, iuuenis quàm senis: Pituitosi verò crassior est quàm biliosi, mulieris quam viri, quia multa

faburra vt in vterum ita in vesicam vndique
 descendit, pueri quàm iuuenis, propter in-
 gluuiem, senum propter naturę & caloris
 imbecillitatem vrina est cruda, tenuis, alba:
 Ætati ergo temperamento, sexui, propor-
 tione debet respondere, neque medicus peræ-
 què seni febricitanti metuere debet ab vri-
 nis crudis, atque iuueni, cùm sint ætati
 congruentes. Tenuēs & aqueæ vt inde ex-
 ordiar nisi manifesta sit obstructio, sunt in-
 dices cruditatis. Proinde constitutionem mor-
 bi designant: Quādiu enim tenuis & cruda
 est vrina, tandiu morbus est in principio. In
 acutis febribus delirium minantur. Quòd si
 iam delirante ægro talis appareat, morietur,
 quia non est credibile iam malè affectum ce-
 rebrum, nouum ascendētis bilis insultum
 perferre posse, cùm aquea perseuerat, cæteris
 signis salutem spondētibus, futurum abscessum
 prænuntiat, præsertim in partibus, quę sunt
 sub diaphragmate. Vrinæ crassæ, quales iumē-
 torum, capitis dolorem iam præsentem, aut
 in propinquo esse denunciant, humorum e-
 nim conturbationem indicant, propter quam
 vaporibus multis oppletur cerebrum. Claræ
 perpetuò sunt indices coctionis, confusæ, quę
 igne declarari non possunt malignum esse
 morbum demonstrant: quæ cùm primùm mi-
 ctæ sunt, turbantur & igne clarescunt, princi-
 pium coctionis arguunt: Nisi paucioris vri-
 næ sit manifesta causa, vt paucus potus, insi-
 gnis sudor, alui liquidum profluuium, aut in-
 gens

gens incendium, à quo vrinæ materia resoluitur, coniectura est vrinæ vias calculo aut muco obsideri, quòd si deficiente humido & expellendi facultate infirma, pauca reddatur, aut penitus cohibeatur, præsertim in morbis acutis, mortem indicat, in longis, durationem longam portendit: nisi copiosioris vrinæ euidens sit causa, vt potus multus, suppressæ aliæ vacuationes solemnes, vt sudor, catarrhus, aut colliquatio totius corporis: probabile est vrinarum copia morbum terminari: præsertim si æger leuetur: Colores extremi, & qui ad illos accedunt, humorum cruditatem aut vstionem indicant, medij coctionem, nisi tales sint alieni permissione: Distinguentur verò potissimum hoc signo, quod earum quæ alteratione sola præter naturam colorantur: tenuis sit consistentia, Earum verò quæ permissione, crassa: Alba ergo & tenuis, cruditatem ostendit: aut bilem, aliò, vt ad cerebrum transferri: Alba & crassa, humoris crudi & pituitæ dominatum, atque inde longitudinem morbi denunciat: At vrinæ tenues & nigre, sunt lethales, quia summæ vstionis aut extincti caloris sunt indices, nigror enim ab vtraque fit causa, aut à calore vrente, qua quidem causa carbo denigratur, aut à frigore positiuo condensante, qua causa densa nubes est nigra, pellucencia abeunte: aut priuatiuo, quod est caloris extinctio, vnde liuor & mortificatio partis: Vrinæ nigre & crasse non sunt perpetuò lethales, quia multi morbi melan-

cholici iudicātur vrinis nigris: vrina citrina seu subaurea, ruffa : nec non flaua sub flaua, coctionis sunt indices : rubra & tenuis, quę flammæ dicitur , ardentem febrem indicat & iecur immodicè calens, qualis si perseveret, interitum portendit : at si rubra simul & crassa fuerit, qualis in synocho sæpe redditur, aut bilis rubrę copiam aut assari sanguinem ostendit : nisi talis sit permistione sanguinis, quod accidit dum renes à calculo atteruntur : sed tūm vrina cum refrixit, sedimentum veluti cōcreti sanguinis exhibet : viridis fit summo incendio : liuida nativi caloris extinctione : proinde si ex viridi fiat nigra summi incendiij nota est : si ex liuida nigra, summi æ frigiditatis : vtraque lethalis : Vrina fœtida, cruditatis insignis aut putredinis est index : si sedimentum habeat purulentum, renum, aut vesicę vlcus ostendit, si verò residentia longa mucum deponat & cum dolore excludatur : calculum subesse in vesica demonstrat. Hactenus de vrinæ consistentia, quantitate & qualitate, sequitur vt de contentis disseramus : Semper laudabile sedimentum apparet ad salutem. Quòd si nullum appareat, propterea non imminet periculum, quia, vt dixi, morbi à bile siue sedimento fœliciter terminantur. Suspendum adhuc infirmam naturam arguit : nubes adhuc magis debilem : Cū enim horum trium communis sit materia, potens calor eam coquit, incrassat, secernit, & in imum derubat. Impotentis ergo argumentum est si ma-

teria sedimenti subsistat in medio, impotentioris si in sublimi, semper contenta inferiora, meliora sunt sublimioribus: si nullum horum trium in vrinis ægrorum appareat, periculosum: quòd si appareat, sed tenue, aut alieni coloris, tenuitate cruditatem & longitudinem morbi denunciat, colore humorem peccantem, rubro sanguinem aut rubram bilem, nigro melancholicum succum, aut oppressiorem caloris: Quibus citò excernuntur contenta bona, citò liberantur: in vrinis febriū erraticorum, si nebula nigra appareant, sequetur breui quartana: Ouromantiam finiero, si de crassamento siue sordibus quæ lotio permiscuntur pauca addidero. Carunculæ renes exulceratos docent: vrina squammea & furfurea si liquida & tenuis fuerit, sumum incendium denotat, si crassa, vesicam scabiosam: subsidentes arenulae subesse calculum indicant, si albæ in vesica, si rubræ, in rene: Pus, pituitam, & semen discernere oportet: nam per gonorrhœam semen effluit cum vrina. Mulieres verò quibus albi menses fluunt, pituitam reddunt cum lotio: sæpe etiam arthritis & Ischias sedimento pituitoso terminantur: at purulentum meiunt qui renes habent ulceratos: hæc inquam tria pus dico pituitam & semen diligenter distinguere oportet, hoc modo. Quod semen cum sit tenue, leue, & spirituosum natat in vrina, pus & mucus subsident, At pus commota matula dissoluitur diffunditurque: mucus verò tenax & viscidus cohærebit.

Συγπομπή διuination ex fecibus.

CAPVT XI.

IN alui proluuie quemadmodum in vrina considerari debent substantia, quantitas & qualitas: Substantia, sitne mollis an dura, liquida, vt aqua, sicca, vt terra. Quantitas, si multa an pauca, vel quoties æger deiecerit: qualitas sitne alba, nigra, flaua, item si suaue an graue oleat: nam damarum stercus bene olet, & gazella cacat zybetum: A permistione alieni, dicitur cruenta, flatulenta, spumosa, quo pertinent per aluum excreti vermes: harum differentiarum causas, deinde signa, percurramus: fiunt liquidæ deiectiones, vel frequentiore usu liquidioris alimenti, vel cruditate, vel catarrho dum à toto, vel à parte aliqua, vt à cerebro humor multus ad sentinam concurrat. Obstructo quoque mesenterio: nam chylus non attractus à iecore, liquidam aluum reddit: contrariis causis fœces indurantur: paucio eoque ficcior alimento, calore resiccante, siue sit actus febre, siue interna inflammatione. Multum verò deiciunt, qui pluri cibo vtuntur, eoque excrementoso, vt pane furfuraceo; vel qui facilius coqui & distribui possit, minùs, qui parum edunt, & alimentis vtuntur facilis coctionis, minimèque excrementosis: cita & frequens aluus redditur, & crimonìa humoris assidue excretricem stimulantis. Colorantur fæ-

ces, vt vrinæ, alteratione, vel permiftione : alteratione, nempe cruditate, vftione, aut mediocri coctione : permiftione alieni, vt chyli, sanguinis, pituitæ, puris, vnde chylofæ, cruentæ, purulentæ, mucosæ, nuncupantur : fiunt albæ cruditate, vel humoris albi, vt chyli, aut pituitæ commiftione, nigra, vftione, aut humoris nigri acceffione, flauæ & rufæ mediocri coctione, aut permifta naturali bile, quam natura quotidie à folliculo in ecphyfum transmittit per meatum cholidocum, vt veluti clyftere excrettricem ad officium incitet : A bile rubra, aut immifto sanguine, fiunt defectiones rubræ, ab æruginofa, virides, ab atra, nigra, & splendentes vt pix : fœtor contingit cruditate, aut humorum putredine, nifi manifef tam habeat caufam, vt vsum alimenti, vel medicamenti putridi. Aphrodisæus in problematibus inquit, cur hominis ftercus peius oleat, quam cæterorum animalium : refpondet, hoc pendere à cruditate hanc verò à varietate alimenti : immanis enim gula nulli viuentium generi parcit : quæ præterea arte condiuntur, vt illis irritamentis excitata appetentia ventrem impleat, cum ceteræ animantes vno fimplici que genere alimenti contentæ viuunt : boves eruo, equi fœno. A differentiis & caufis pergamus ad figna : ex fecundo prognoficon, hoc veluti conftituto fundamento : quod laudabile alui excrementum debet effe molle, vt mel compactum, & cohærens, fubrufum, afumptis alimentis proportionè refpondens,

inde enim colligitur, id quod habet consistentiam duram, vel liquidam, aut quod alieno colore, albo, rubro, viridi, tinctum est, quod paucum, vel multum, quod partes habet distractas, minimèque coherentes : esse contra naturam : Deiectiones nigrae in morbi principio semper sunt malae, in statu possunt esse criticae : Attrabiliariae, quae splendent, ut pix, semper sunt funestae, de quibus intelligi debet Galenus, cum scribit cap. tertio, de atra bile, nunquam vidi unum qui deiecerit nigra, & mortuus non sit. Versicolores, varios affectus multosque humores prauos indicant, qui cum egeant longo tempore ad coctionem, portendunt longitudinem morbi, nisi tales sint à cathartico, hoc enim in bonis ducendum est : nisi æger assumpserit pingua, aut sola intestinorum pinguedo à calore fundi videatur, deiectiones pingues sunt lethales, quia colliquari totum corpus indicant. Aluus liquida & aquosa praesertim in morbis acutis, mala : periculosum, si aluus fluat citra sensum & voluntatem ægri, hoc enim prostratas vires arguit : deiectio quæ fuerit insigniter putida, in malis haberi debet, quia cruditatem, vel putredinem insignem arguit, nisi vacuatio sit critica, naturæ motu excreto humore putri qui morbum faciebat. Spumosa deiectio ; & quæ more fimi bubuli, levis est & plena flatu, mala : quia aut multum flatum, aut magnum intus incendium ostendit. Superest, ut de vermibus pauca subiiciam, qui cum suscitentur ex materia putri, ut ex limo ranæ,

& ex luto terreni vermes, ex animalium sterco-
ribus infecta, vt mulcæ, scarabæi, vespæ, sunt
indices suæ causæ, hoc est cruditatem, aut pu-
tredinem subesse attestantur, quò plures sunt
aut maiores, eò maioris putredinis sunt testes.
Melius est expelli deorsum quàm sursum, in
declinatione, & in vigore morbi sine periculo
excluduntur, in principio, mortem, aut morbi
longitudinem portendunt: nam exeunt vt ef-
fugiant corruptelam, quòd si tum mortui ex-
cludatur, credibile est illos insigni corruptione
periisse: In malignis febribus semper exeunt,
in perniciem ægri. Porro inique Aristophanes,
medicos *σκατωεργους* nuncupabat. Sunt quidem
illi scatomatæ? deiectiones ægrorum aspiciunt,
vt ex eis speciem, causam, & euentum morbi
coniiciant, quia nihil inhonestum existimant,
quod in humani generis salutem & conserva-
tionem cedit, Galenus tamen decimo simplicium
reprehendit Xenocratem, quòd passim ægris
præscriberet non tantum admoendum ster-
cus animalium, vt caprillum, columbinum, bu-
bulum, sed etiam assumendum, vt stercus canum
ad anginam, stercus gallinæ cum vino albo ad
colicū dolorē, ad fungos cum oxycrato: his in-
quit abstinendum cum suppetunt gratiora, si
tamen ruri faciamus medicinam aliorum ino-
pia, poterimus illa vsurpare: dignus erat Aristo-
phanes Xenocrate medico.

TAPOMANTIA.

Iudicia morborum ex sudoribus.

CAPVT IIX.

VT stercus primæ, lotium secundæ, ita sudor tertiæ coctionis est excrementum, proinde, vt stercus affectus primæ regionis certò indicat, vrina secundæ, ita sudor tertiæ, distinguitur à substantia, in tenuem & crassum, viscidum, aut friabilem : à quantitatē multum, vel paucum : à qualitate, in frigidum, aut calidum, salsum vel dulcem: naturalis enim debet esse calidus, dulcis fit colliquatione corporis : distingui etiam potest in flauum, rubrum, aut viridem : nam Aristoteles tertio, de partibus & tertio de historia animalium, meminit sudoris rubri, qui fit per diadēpesin : Auicenna meminit sudoris viridis : naturalis est rufus, à bile, quæ sola ex quatuor humoribus in sudores resoluitur. Isti colores discernuntur lintei deterforij tinctura : diuidi etiam potest sudor in generalem, qui de toto corpore erumpit, & particularem qui ex vna parte : de quo Hippo. solo capite sudare, malum : est quoque criticus vel symptomaticus, ad quas postremas differentias imprimis medicus debet attendere: criticus debet esse generalis, calidus, copiosus, quia nullum paucum criticum, præterea aduenire debet die critico, præcedentibus signis, coctionis, cum ægri tollerantia, talis enim sudor cum morbo tollit omnia symptomata, ex

eoque tempore incipit æger conualescere: Symptomaticus dicitur qui contingit magnitudine morbi, aut morbigæ causæ nullis præcedentibus signis coctionis, qualis solet esse paucus, particularis, frigidus: harum differentiarum causas deinde signa explicemus: sudor tenuis fit ex sero tenuiore & crudiore. Crassus coctione, aut humoris sicci permistione: viscidus colliquatione, aut ab humore viscido, friabilis humorum assatione, atque ita dicam incineratione: fit multus multo potu, copiosiore sero, aut à calore humido, qui solus humores in sudorem resoluit, hinc natura calidi humidi, ut sanguinei, necnon pueri: & adollescentes, plurimum & frequenter sudant: graciles verò, sicci, senes & quibus lien, aut iecur, aut totum corpus inaruit, non sudant. Adiuuat plurimum laxitas cutis, nam qui sunt sicca, dura & astricta cute, raro minimūque sudant. Cur hydropici cum abundant sero non sudant? quia deest efficiens, nempe calor humidus, qui serum fundat, & in sudores resoluat: sudor calidus fit calidi, frigidus frigidi humoris permistione: aut calidus à calore febrili, frigidus natiui caloris extinctione, qualis est syncoticus, qui viribus exolutis syncopem comitatur: atque etiam diaphoreticus, gelidus sudor, mortis prænuncius. Vterque veriùs *εὐδρῶντος* mador, quàm *ἰδρῶς*, à medicorum coryphæis nuncupatur. Graue olet sudor propter humorum putredinem, putrent verò illi quia non difflantur: sudor ille non est perfe-

Est criticus, qui singulas accessiones febris intermittens, ut tertianæ, finit, sed qui morbum funditus euellit, qui accidit in principio morbi, indicat morbum fore longum, quia originem habet à repletionem: sic enim Galenus cōmentario secundo ad primum epidemiorum morbo adhuc crudo, qui adueniunt sudores non possunt esse signum bonum, quia vel humorum magnam copiam denūnciant, vel virium infirmitatem, frigidus sudor in acuta febre, est index mortis, in mitiore, longioris morbi. Copiosus sudor qui ægrum non leuat, in malis habendus est, quia vires exoluit.

Hæc compendiose, quibus introducantur candidati ad medicinæ fontes, qui totius terræ exemplat circumferunt, nauigant tutius.

Finis Pathologiæ.

Errata sic corrigito.

Fol. 8. pro cōmuni materia: lege materia: fol. 15. ver. pro cedit nostri tactus, l. nostro. f. 16. ver. pro putuoso sanguis, l. sanguine. fo. 35. pro varie alteratur, lege alterari. f. 39. pro tantum acrimoniam, l. tantam. fo. 42. pro dissimilares, l. similes. f. 44. pro tetigit, l. tegit. f. 51. pro traingulus, l. triangulus. fo. 55. ver. pro conseruationem specie, l. species. f. 62. pro nam obrutur, leg. nam copia obruitur. ibid. pro comparatum, l. comparatus. fo. 72. ver. pro succrescente, l. siccrescente. f. 74. pro cur ergo dices, l. cum ergo. f. 83. ver. pro anima, l. animalium. f. 105. pro stabulo, l. sabulo. fo. 114. pro saccius, l. siccus. f. 115. pro quantitate, l. qualitate. fol. 118. pro cerebriorem, l. crebriorem. fo. 130. pro non naturarum, l. non naturalium. f. 131. pro intemperies alimentis, lege intemperatis. f. 152. pro pulsus enim, l. est. fo. 153. pro humoris exuperantium, l. humoris melancholicis. q. f. 159. ver. pro si estne, l. sine. 161. ver. pro quid est, l. quod τικμ.

V N I V E R S Æ

M E D I C I N Æ

COMPENDIORVM

I N D E X.

A, primam paginam, B, secundam denotat.

A Etates quatuor comparantur cum quatuor anni temporibus totidemque humoribus
fol. 17. b

de Accretione f. 71. a
Actio quot modis laeditur. 141. a

quis Aer sit salubris 102. a

de compositis 106. a

vt Aer sit causa morbi
131. a

Affectuum simplicium
causæ 150. b

Affectuum simplicium differentiarum 144. a

Alimentorum primæ differentiarum 108. a

quæ temperata, quæ in-
temperata ibid. b

de Alimentis euechymis &
cacochymis 109. a

de eupeptis & dyspeptis
ibid. b

de Alimenti quantitate
115. a

de ordine 116. a

vt Alimenta sint causæ
morborum 132. a

Aluus facilis, aut difficilis
vnde 149. b

Anima quid sit 48. b

illius substantia perquiri-
tur f. 49. b

Animarum primæ differ-
rentiarum f. 51. a

Animæ humanæ primæ
facultates f. 52. a

An differunt sedibus f. 53. b

de Animalis facultate
f. 62. b

vt Animæ tres facultates
conspirent in vnum &
mutuis stent auxiliis f. 67. b

<i>ἀνάσσει</i> qua vi fit f.70.a	tionē, motu & partu 79.a
Animalium functionum	Conuulsionis cauſe 147.a
læſarum cauſe 146.a	Cordis temperamentum
hæmorrhagię cauſe 149.b	inquiritur & cerebri
quę Aqua ſalubris 104.a	16.b
de Aquis ſimplicib ⁹ 104.b	Cor 48.a
de Arteriis f.45.a	an Corde dilatato arterię
de Attractione f.56.b	conſtringantur 82.a
de Auſtrice f.60.a	de Criſi & cauſis dierum
B	criticorum 154.b
De Balneo 121.a	modi Criſis 156.a
de Bile non naturali	quę ſunt conſideranda,
39.a	vt prædicatur modus
de Bile atra eodem b	Criſis 157.a
C	Cutis 44.a

C Alidum innatū quid	D
23.b	D Edigitis fol. 47.a
ſigna Cacochymię 152.b	Diuretica 122.a
Primum Calidum quid	an Dolor ſit actio læſa
quale fol.5.a	141.b
an Calor natiuus ſit cœle-	illius duas eſſe cauſas al-
ſtis, an elemētariis, vt ca-	terationem & ſolutionem
lor cœleſtis excitetur	continui 147.b
motu 25.a	E
de Cartilagine 43.a	E Lementotum doctri-
Caro 44.a	na eſt medicinz pri-
de Carne 113.b	imum fundamentum
an ſit Cauſa continens in	fol.3.b
morbis 130.b	Elementum quid 4.a
de Cerebre 112.a	duobus modis conſide-
de Chymoſeos tribus ex-	rantur à phyſico, à me-
crementis felle, limo,	dico, vt ſunt partes
& ſero 35.b	mixti 116.b
de Coctione 58.a	quatuor eſſe Elemēta 4.b
Coctionis tres modi 70.a	an in Elementis duę ſunt
de Conceptione & illius	qualitates ſummę 7.b
antecedentibus 79.a	an Elementa ſint actu in
de iis quę ſequuntur Cō-	miſto, an ſola potentia
ceptionem, conforma-	10.a

I N D E X.

de tribus Excremētis inu-
tilibus stercore, vrina
& sudore 36.b
de Exercitatione 118.a
de Excretis 120.a
de Expultrice 38.b
Vt sunt causæ morborum
122.a

Diffusus 143.a
In illis immoderationis
quæ causæ 149.a

F

de primo Frigido fol.6.a
an Frigus sit qualitas po-
situa 7.a
de Felle 36.a
de Fibris 43.b
de Fabis 112.a
de Fructibus 113.a
de Frictione 118.b

G

Generationis modi
& causæ fol. 72.b

H

Homo in medicina est
subiectū reductio-
nis, cui omnia minera-
lia, plantæ, animalia de-
stinantur 3.a
de primo Humido 6.a
Humanum corpus con-
stare miscella quatuor
elementorum 10.b
Humor quid, sitne pars
nostri 26.a
Humorum primæ diffe-
rentiæ 26.a
an quatuor Humores fi-
ant ab eodem calore &

simul 31.a
ad Hominis generationē,
vt omnes partes princi-
pes aliquid contribuant
Hydrotice 123.a

I

de Igne cœlesti & elemē-
tari fol.6.b
descenditne de sua sphe-
ra 6.a
de Imaginatione & illi
annexis insomniis 87.a
de Intellectu 88.a
Iuxta quid 89.a
An sit pars medicinæ ad
vitam necessaria ibid.

L

de Ligamentis 43.a
de Leguminibus 112.a
de Limo sanguinis f.36.a

M

Medicina quid f.2.a
Quotuplex ibid.
vt Medicina subalterne-
tur physicæ 3.b
an Medicamenta conue-
niant sanis 121.a
de Manu 47.a
de Membranis 43.b
de Memoria & recorda-
tione 87.b
de Menstruo, an malefi-
cum, quibus causis ac-
cidat, cur mulieribus nō
viris 33.a
de Menstruo 111.a
an Misceantur elementa

I N D E X.

secundū formas, an secundum qualitates 8.b
 de Mistione quid, à quo, & quomodo fiat 8.a
 de Moralibus animæ facultatibus 66.a
 Concupiscente, irascibili & de rationali
 Morbus quid 114.b
 Morbi differentiz 125.a
 Similarium ibidem.a
 Dissimilarium 126.b
 Morbi communis differentiz 117.a
 differentiz Morborum ab accidentibuspetitę 128.a
 Morborum causę 129.a
 Morborum causę interiores 135.a
 Morborum similarium causę 137.a
 Communem 139.b
 de Motu arbitrario 86.a
 ut Mot⁹ & quies sint causę morborum 132.b
 an Mulier cum menstruo contribuat semen ad generationem hominis 73.b
 an Mulier mutari possit in virum 77.a
 de Musculis 46.a

N

Naturales res, quę naturam nostrā constituunt sunt septem 3.a
 Naturalis facultas nutritiū diuiditur 54.b
 Naturales coctiones qui-

bus causis lædantur 145.b
 de Nervis 45.b
 de Nutrice facultate 56.a
 de Nutritionem præcedentibus functionibus appetitu, triplici coctione, appositione, agglutinatione & assimilatione 68.b

O

Ossa vt inter si differunt fo.42.b
 de Orýza 112.a
 de Ovis 113.b

P

Partium nostri corporis temperamenta inquirentur 16.a
 de Pane fermentato & azy mo & huic adiunctis eduliis 111.a
 de Pariendi modo causis ordine 80.a
 de Partib⁹, quid pars 40.a
 an spiritus & humor sint partes 40.b
 Partiū multiplex diuisio quę sunt similes 40.b
 De quibus sigillatim 42.b
 an Partes principes simul conformentur 77.a
 Pathologia quid 114.a
 quot habet Partes eod.b
 de Perturbationibus 119.a
 vt Perturbationes sint causę morborum 134.a
 Physiologia est hominis physica, rerum naturalium, id est quę no-

INDEX.

- ſtrum corpus conſti-
 tuunt ſcientia 3.a
 de Piſis 112.b
 de Piſcibus 114.a
 de Pituita non naturali
 37. b. vbi de naturali
 pauca.
 ſigna Plethoræ 152.a
 de Pomacio & Piratio
 106.b
 an Pilli ſint partes 41.a
 Principiū quomodo dif-
 fert ab elemento 3.b
 an Principes facultates
 diſtinguantur locis 63.b
 Procreatrici vt ſeruiāt al-
 teratrix & conforma-
 trix. 61.a
 Prognostica ſigna 153.a
 an Pueri calidiores viris
 18.b
 Pulmonis 17.a
 A pulſu an ab vrina ſitne
 certior morbi indicatio
 147.b
 Pulſ⁹ multis cauſis vt im-
 mutetur 158.a
 de Pulſuū differētiis 159.a
 Sitne Pulſus aliquis ve-
 hemens præter naturam
 159.b
 Pulſus magnus paruus
 quid 160.a
 vbi de crebro & raro: de
 Pulſu proportionato
 æquali ordinato 160.b
 Pulſum cauſæ 161.b
 R
 de Retentrice fol. 57.b
 Reſpiratio ad quam ſa-
 cultem pertineat 65.b
 de Reſpiratione amplius
 82.a
 Rigor vnde 147.a
 de Reſpiratione 164.a
 S
 Salubre quot modis di-
 citur fol. 2.b
 Salubriū in quibus ſeruetur
 tota vertitur diſtinctio
 100.b
 Sanguinis temperamentū
 inquitur 30.a. & 38.a
 Sanguis omonimia ibid.
 explicatur, qua ætate &
 quo anni tempore do-
 minetur, 34.a
 an Sanitas perpetuò ſimi-
 libus cōſeruāda ſit 102.b
 de Semine quomodo ſit
 in teſtibus 76.a
 an Senſus & morus influāt
 per modum irradiatio-
 nis 64.b
 de Senſuum obiectis &
 instrumentis 84.b
 de Sero 36.a
 de primo Sicco 6.a
 Signorum multiplex di-
 uiſio 150.b
 Similitudinis à parētibus
 in ſobolem tranſmiſſæ
 quæ cauſa 35.a
 an Sic ſecretria quædā fa-
 cultas 59.b
 an Solus ſanguis cōtinea-
 tur venis, ſolū ſue nu-
 triat 27.b. & ampli⁹ 32.a

de Somno & vigilia 45.a
 & amplius 116.b
 Spirit^{us} an sit, quid sit, quis
 vsus 19.b
 Spirituum differētiæ 21.a
 Spiritus naturales differre
 specie 22.a
 Vbi & quomodo natura-
 lis, vitalis, & animalis
 22.a
 de Stercore 37.a
 de Sudore ibidem.
 an Sudor sit secūdum na-
 turam 121.b
 Symptomatum differētiæ
 140.b
 Si symptomata omnia ab
 aliquo morbo proce-
 dunt 144.a
 Simiotices ea pars quæ
 sphymice dicitur 157.b
 Signa morborum quæ
 sumuntur & pulsu 163.a

T

Temperamentū quid
 fol. 11.b
 Sitne temperamentum ad
 pondus 12.b
 Temperamentorum pri-
 mæ differentię 13.a
 Temperamentum dicitur
 tribus modis per se, per
 accidens. actu potentia
 absolutè cōparatè 14.b
 Temperamentorum cri-
 terium 15.a
 Temperamentorum signa

diagnostica 18.b
 Tempora morborum ab
 vrinis coctis, aut cru-
 dis dignoscuntur, paro-
 xysmorū à pulsib^{us} 158.b
 de Tendine 43.b
 de Testibus 75.a

V

an Vena sit pars simplex
 & similis 42.a
 Venarum officium, vsus,
 distributio 44.b
 de Venere 120.a
 de Vētis salubribus 103.a
 de Vino 107.a
 an Vita possit perpetuari
 24.a
 de Vitali facultate 61.b
 de Vitali functione nem-
 pe cordis & artèriarum
 pulsatione 81.b
 de Voce & sermone 83.a
 de Vomitu 122.a
 Illius immoderati causæ
 149.a

de Vrina 37.a
 An sit excrementū renum
 ibid.
 Vrina quid indicet 165.a
 de Vrinę sedimento 166.a
 in Vrinis quæ considerā-
 da 166.b
 differentię Vrinarū 167.a
 Vt sint morborum causæ
 133.a

Z

Zythū an salubre f. 106.a